

αντί

Δρχ. 50

● Η διπλωματία του
Κυπριακού ● Προϋπολογισμ
«απαλός σαν χάδι»

● Ν.Δ. —ΟΝΝΕΔ:
Αρχηγικοί ακροβατισμοί

● Το συνέδριο του ΠΑΣΟΚ: ο πρόεδρος
είπε «ναι»

Η ΔΙΑΣΠΑΣΗ ΤΩΝ ΔΕΚΑ

Κολ

Μιττεράν

Αντρέας

Θάτσερ

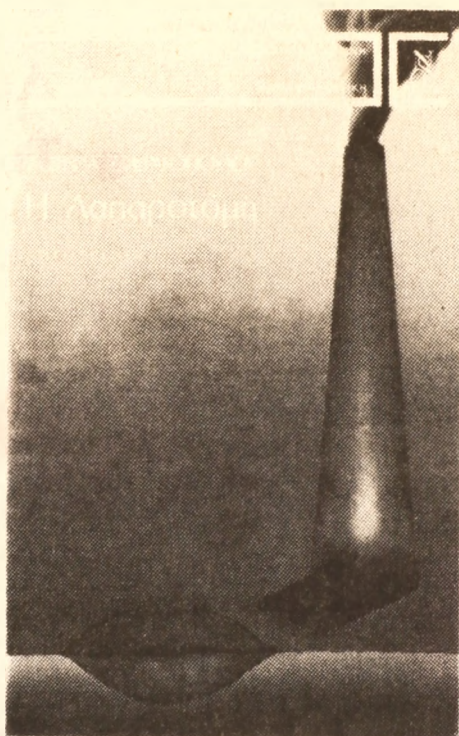
● ΔΗΜ. Θ. ΤΣΑΤΣΟΥ:
Τα θεμελιώδη δικαιώματα

● Συνέντευξη
ΒΑΣ. ΒΑΣΙΛΙΚΟΥ:
30 χρόνια συγγραφέας

Τώρα πια μπορούμε να μιλάμε αλλιώς
για την πεζογραφία του καιρού μας.

Τρεις πρωτοπόροι Έλληνες συγγραφείς εμπιστεύτηκαν
τα βιβλία τους στα «ΝΕΑ ΣΥΝΟΡΑ» Α.Α. Λιβάνη

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

Η ΛΑΠΑΡΟΤΟΜΗ: Σωτηρία Σταυρακοπούλου

ΘΑ ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΟΥΝ ΣΤΙΣ ΕΠΟΜΕΝΕΣ ΜΕΡΕΣ

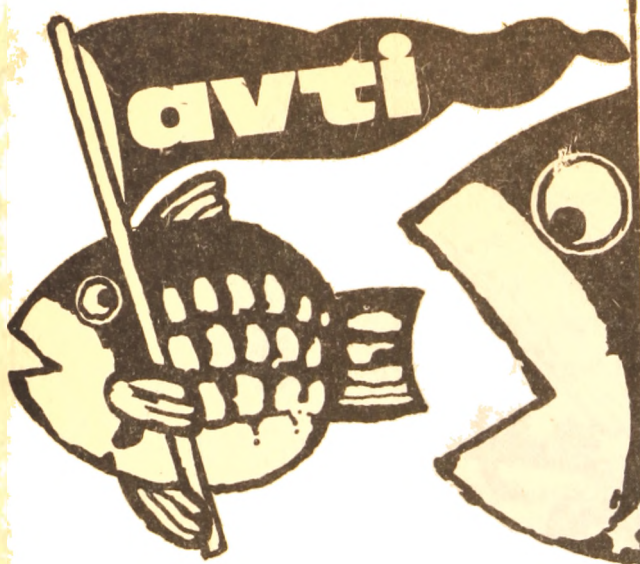
ΣΚΟΝΗ ΚΟΛΛΗΣΕ ΣΤ' ΑΥΤΙΑ ΜΑΣ: Στέλλα Βογιατζόγλου

ΤΑ ΤΥΜΠΑΝΑ ΤΗΣ ΚΟΙΛΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ: Αντώνης Σουρούνης

ΟΙ ΣΥΜΠΑΙΧΤΕΣ: Αντώνης Σουρούνης

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ - ΠΑΡΑΓΓΕΛΙΕΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ: «ΝΕΑ ΣΥΝΟΡΑ» Α.Α. ΛΙΒΑΝΗ, Σόλωνος 94, τηλ. 3610589

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημοχάρους' 60
115 21 ΑΘΗΝΑ
Τηλ: 72.32.713—72.32.819

Περίοδος Β' • Χρόνος 10ος • Τεύχος 248

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΥΠΡΙΑΚΟ

Α. Σταύρου	
Τα όρια του διπλωματικού αγώνα	10
Πλουτής Σέρβας	
Τα Ηνωμένα Έθνη είναι η Οδός	12
Σπ. Κωνσταντίνου	
Ο νέος προϋπολογισμός	16
Ρεπόρτερ:	
ΟΝΝΕΔ: Το παχνίδι της αρχηγίας	22
«Νέα Δημοκρατία»: Φιλελεύθεροι ακροβατισμοί	23
Βασίλης Ξυδιάς	
Τι θα γίνει μ' αυτό το Συνέδριο;	24
Το οργανωμένο ΠΑΣΟΚ και πώς αποδιοργανώνεται	24
Δ.Θ. Τσάτσος	
Τα θεμελιώδη δικαιώματα	27
Β. Βασιλικός	
Βίωμα αποστασιοποιημένο είναι βίωμα ξεχασμένο	30
Μικέλα Χαρτουλάκη	
Έχουν ευθύνη οι διανοούμενοι του εξωτερικού;	36
Κ. Κριμπάς	
Βιολογικός υπερκαθορισμός και η προοδευτική διανοήση	42
Σωτήρης Σόρογκας	
Σημειώσεις για μερικά αδιέξοδα του σύγχρονου εικαστικού χώρου	44

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΕΠΤΑΗΜΕΡΟ

Αντήνωρ	
Ένας εκατονταετής πόλεμος στην Αθήνα	4
ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ	6
ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ	
Γ. Καλαϊτζής	9
Γ. Ιωάννου	14
ΕΠΙ ΤΟΥ ΔΑΚΤΥΛΙΟΥ	15
ΑΝΤΙΣΤΡΟΦΕΣ	
Ν. Μάργαρης	
Ούζο από χουρμάδες	20
Σπ. Καβουνίδης	
Το εθιμικό δίκαιο στην οδήγηση	20
ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ	41
ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ	52
ΔΙΑΛΟΓΟΣ	53

ΕΞΩΦΥΛΛΟ: ΓΙΩΡΓΟΥ ΣΕΡΓΑΚΗ

ΠΟΛΛΑ ΝΕΩΤΕΡΑ ΑΠΟ ΤΟ ΔΥΤΙΚΟ ΜΕΤΩΠΟ

ΕΙΝΑΙ ΑΛΗΘΕΙΑ πως δεν υπήρξε πιο δυσχερής στιγμή για το ΠΑΣΟΚ στα δυο χρόνια που βρίσκεται στην εξουσία, όσο αυτή εδώ, του τελευταίου μήνα του 1983. Απ' τη μια μεριά, στο λεγόμενο «εσωτερικό μέτωπο», μπαίνουμε σε ένα χειμώνα, τον τρίτο της Αλλαγής, όπου θα γίνεται όλο και πιο έντονα ορατό πόσα λίγα πράγματα έχουν αλλάξει. Η άλλη λειτουργία της κυβέρνησης υπακούει περισσότερο στους νόμους μιας διαχείρισης της διοίκησης παρά μιας αλλαγής των κοινωνικοοικονομικών σχέσεων και της θεσμικής συγκρότησης που συνιστούν το ελληνικό αδιέξοδο, το οποίο τόσο έντονα καταγγέλονταν πριν, όσο εντατικά το αναπαράγει το ΠΑΣΟΚ σήμερα.

ΑΥΤΗ Η στασιμότητα και η ρουτίνα στο εσωτερικό, διασταυρώνεται αντίθετα με μια έντονη και ραγδαία μεταβολή επί το δυσμενέστερο της διεθνούς συγκυρίας. Η ένταση για παράδειγμα μεταξύ του Ανατολικού και Δυτικού μπλοκ εκμηδενίζει σχεδόν τα περιθώρια ενός «παιχνιδιού» ανάμεσα στις δύο υπερδυνάμεις. Η κρίση στην ΕΟΚ, μετατρέπεται τα ελληνικά προβλήματα τύπου «μνημόνιο ειδικών σχέσεων» σε παρωνυχίδα, πράγμα που αναγνώρισε έμπρακτα και ο πρωθυπουργός, όταν στο ναυάγιο του Ζαππείου παραδέχτηκε ότι δεν είχε κανένα νόημα να υπενθυμίσει την «ελληνική ιδιαιτερότητα».

ΤΕΛΟΣ, οι στρατηγικές ανάγκες των ΗΠΑ στην περιοχή και η γεωπολιτική σύμπτωσή τους με τις επιδιώξεις της Τουρκίας, ανέτρεψαν με την ανακήρυξη του ψευτοκράτους όλο το πλαίσιο αναφοράς του κυπριακού, εισάγοντας ένα νέο απρόβλεπτο παράγοντα στο σύνολο των εξωτερικών σχέσεων αλλά και των εθνικών θεμάτων της χώρας.

ΟΛΕΣ ΑΥΤΕΣ οι «συμπτώσεις» φαίνεται ότι έχουν ήδη παράγει ένα σαφές αποτέλεσμα: ότι δηλαδή η κυβέρνηση, μπροστά σ' αυτή την περίπλοκη πραγματικότητα, αρχίζει να ανακαλύπτει τις αρετές ενός «ρεαλισμού», τις οποίες ο κ. Καραμανλής πιστά υπηρέτησε και το ΠΑΣΟΚ μέχρι σήμερα σταθερά είχε αρνηθεί.

ΕΙΧΑΜΕ ήδη επισημάνει από τις κινήσεις που ακολούθησαν την ανακήρυξη του ψευτοκράτους Ντενκτάς, πως ένας δυτικός άνεμος φαίνεται να πνέει στο σύνολο των κυβερνητικών προσανατολισμών. Και όσα ακολουθούν φαίνεται να επικυρώνουν αυτή την εκτίμηση και να επεκτείνουν τα πεδία εφαρμογής τους.

ΜΑΣ ΚΑΝΕΙ εντύπωση, για παράδειγμα, η στάση του κυβερνητικού εκπροσώπου στα επίμονα δημοσιεύματα και τις συνεχείς ερωτήσεις όσον αφορά την πρόταση που κυκλοφορεί στους κόλπους του ΝΑΤΟ για μια «συμφωνία-πακέτο» μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας για όλα τα θέματα, από την Κύπρο μέχρι το Αιγαίο. Οι σχετικές πληροφορίες δεν διαψεύστηκαν κατηγορηματικά, αλλά αντιμετωπίστηκαν με τη διατύπωση «ουδέν σχόλιον», πράγμα, που στην καλύτερη περίπτωση αποτελεί παραδοχή για το ότι «κάτι υπάρχει» πίσω από όσα γράφονται ή λέγονται.

ΔΕΝ ΘΑ κινηθούμε ούτε στη σφαίρα των υποθέσεων και προπαντός δεν θα προσχωρήσουμε στην καχυποψία και τη δίκη προθέσεων.

ΘΑ υπενθυμίσουμε απλά κάποια πράγματα που θεωρητικά ανήκαν πάντοτε στο οπλοστάσιο της σημερινής κυβερνητικής αντίληψης και δεν βλέπουμε κανένα λόγο να μη συνεχίσουν να υπάρχουν. Είναι για παράδειγμα η αντίληψη ότι τα εθνικά θέματα δεν μπορούν να αποτελέσουν καν θέμα διαπραγματεύσεων. Γιατί ήδη η διαπραγματεύση σημαίνει νομιμοποίηση των διεκδικήσεων.

ΑΝ ΔΗΛΑΔΗ δεχτούμε συμφηφισμό κάποιων «δικαιωμάτων» της Τουρκίας στην υφαλοκρηπίδα (η διατύπωση ανήκει στον κ. Καραμανλή) με «αντάλλαγμα» τον αδιαμφισβήτητο έλεγχο του εναέριου χώρου στο Αιγαίο, δεν «κλείνουμε» αλλά αντίθετα ανοίγουμε διάπλατα το θέμα.

ΔΙΟΤΙ, ήδη, ο κ. Οζάλ σε συνέντευξή του αμφισβήτησε τις ρυθμίσεις της συμφωνίας της Λωζάνης του 1924, δηλαδή το σύνολο των διεθνών κανόνων που διασφαλίζουν το καθεστώς του Αιγαίου.

ΕΤΣΙ, είναι παραπάνω από φανερό ότι αυτό που μπορεί σε ορισμένους σήμερα να μοιάζει με έναν χρήσιμο συμβιβασμό, που «κλείνει» τις εκκρεμότητες των εθνικών θεμάτων, δεν είναι παρά η απαρχή των πιο μεγάλων περιπετειών με τις πιο επίφοβες περιπλοκές στα ενδεχόμενά τους.

ΑΥΤΟ που χρειάζεται σήμερα είναι η χάραξη και επιμονή σε μια εθνική στρατηγική που θα αποτελέσει τη βάση και θα εγγυηθεί τη σταθερότητα του εσωτερικού μετώπου και της αποτελεσματικής, πολύπλευρης και πολυδιάστατης εξωτερικής πολιτικής. Και η εθνική αυτή στρατηγική δεν σημαίνει τίποτε άλλο από την εμμονή ακριβώς σε εκείνα που «ενοχλούν» τους συμμάχους αλλά αποτελούν για μας τους κρίσιμους όρους επιβίωσης.

ΚΑΙ Σ' ΑΥΤΟ το σημείο είμαστε βέβαιοι πως δεν θα υπάρξει όχι υποχώρηση αλλά ούτε στιγμιαία ταλάντευση και δισταγμός.

ΓΙΑΤΙ αν τα «έξω» είναι πολύπλοκα, τα «μέσα» μπορούν να γίνουν κάτι παραπάνω από «σαφή».

αντι

Ένας εκατονταετής πόλεμος στην Αθήνα

ΣΥΝΝΕΦΙΑΣΜΕΝΗ ήταν η περασμένη Κυριακή, στο Ζάππειο... Μια μελαγχολική διάθεση διαπότιζε πρόσωπα και πράγματα, καθώς ο ένας μετά τον άλλο, οι δέκα ηγέτες της ΕΟΚ, προσέρχονταν —με ακρίβεια δευτερολέπτου— στη μεγάλη αίθουσα της συνόδου, για το κρίσιμο ραντεβού τους. Με εξαίρεση την ασφαλτο που στραφτάλιζε, όλα έξω ήταν μουντά: Ο καιρός, η βροχή, οι αστυφύλακες. Μέσα, όμως, στο κτίριο, όλα ήταν τακτοποιημένα και καλά. Το καλοριφέρ σ' όλη του τη δόξα. Οι φωτορεπόρτερ «επί σκοπόν». Και οι «εμπόλεμοι» σε παράταξη μάχης, σε μια εκτεταμένη γραμμή μετώπου: Κοινή αγροτική πολιτική, προϋπολογισμός, τεχνολογία, πληροφορική, γάλα, σπορέλαια, υποκατάστατα σιτηρών, κ.ά.

Η ΜΑΧΗ, φυσικά, ξέσπασε από την πρώτη στιγμή, όταν η πρωθυπουργός της Βρετανίας, η «σιδηρά» κυρία Μάργκαρετ Θάτσερ, διατύπωσε ενστάσεις για τη σειρά των θεμάτων της ημερησίας διάταξης. Πριν απ' όλα, είπε, θα πρέπει να συζητηθεί ο κοινοτικός προϋπολογισμός. Τα «Νέα», βέβαια, είχαν γράψει —από το βράδυ της Κυριακής, —ότι υπήρχε μια καταπληκτική ελληνική πρόταση-σωσίβιο, που θα συζητιόταν το πρωί της Δευτέρας. Όμως τη Δευτέρα, και πρωί, και απόγευμα, τα πράγματα έγιναν ακόμα πιο δύσκολα. Η «σιδηρά κυρία» εμφανιζόταν άτεγκτη, πάνω στο θέμα των άνισων συνεισφορών των χωρών-μελών. Δεν ήρθαμε στην Αθήνα, είπε, για να πετύχουμε κάποιο συμβιβασμό, αλλά μια «σταθερή και διαρκή συμφωνία». Δίνουμε πολλά και επωφελούμαστε ελάχιστα. Λίγο πριν από το μεσημέρι, μάλιστα, συγκεκριμενοποίησε και το αίτημά της: Ζητούμε —τόνισε— να μας επιστρέψει η Κοινότητα (απ' όσα συνεισφέρουμε στον προϋπολογισμό) ένα ποσό γύρω στο 1,2 δισεκατομμύριο δολάρια... Το αίτημα εξόργισε αφάνταστα το Γάλλο πρόεδρο, Φρανσουά Μιτεράν. Ναι, βέβαια, υπήρχε κάποιο «μέτωπο των πλουσίων», κατά των φτωχών συγγενών της Κοινότητας, που έπρεπε να διατηρηθεί. Αλλά αυτοί οι Βρετανοί, επιμένουν ν' ανατινάζουν τα πάντα στον αέρα! Ειδικότερα, αυτή η ερίτιμος, Αγγλίσ κυρία, φαίνεται να λησμονεί ότι η σύμβαση της Ρώμης δεν προβλέπει επιστροφή (refund) συνεισφορών και ότι δεν είναι δυνατόν κάποιες γενναιόδωρες χειρονομίες (1980) —χειρονομίες της Κοινότητας προς τη Βρετανία— να συνεχίζονται επ' άπειρον.

Ο εκατονταετής πόλεμος

Η ΜΑΧΗ, όμως, επεκτάθηκε και έξω από την αίθουσα της συνόδου: Γύρω στις πέντε το απόγευμα της Δευτέρας, κάποιος Γάλλος «Μαρούδας» είπε στους δημοσιογράφους ότι η προσπάθεια για την οικοδόμηση της κοινοτικής Ευρώπης, θα είναι σκληρή, επίπονη, μακρόπνοη. Πάντως, πρόσθεσε, τον εκατονταετή πόλεμο, στην Ευρώπη, τον κέρδισε η Γαλλία!

ΤΗΝ ΙΔΙΑ, περίπου, στιγμή, οι δημοσιογράφοι πληροφορούνταν ότι ο Μιτεράν είχε κάνει μια σημαντική υποχώρηση: Έστω —είπε στην Μάργκαρετ Θάτσερ. Δεχόμαστε να σας επιστρέψει η Κοινότητα ένα ποσό, που δεν πρέπει, όμως, να ξεπεράσει τα 600 εκατομμύρια δολάρια. Η «σιδηρά», όμως, επέμενε: 1,2 δισεκατομμύρια δολάρια, ακατέβαστα!

ΑΛΛΑ διαφωνίες εκδηλώθηκαν, από το πρωί της Δευτέρας, και πάνω στο επίμαχο θέμα της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ). Προς στιγμή φάνηκε ότι η «δημοσιονομική πειθαρχία» που εισηγήθηκαν οι τρεις μεγάλοι της Κοινότητας (Δ. Γερμανία, Βρετανία, Γαλλία), σε ό,τι αφορά τις δαπάνες του κοινοτικού προϋπολογισμού, κέρδιζε έδαφος. Αλλά όταν η «πειθαρχία» έμελλε να μεταφρασθεί από την κάθε χώρα χωριστά, τα

πράγματα σκάλωσαν για καλά: Η Ιταλία λ.χ., επέμενε ότ «πρέπει να υπάρξουν εξαιρέσεις» στα όρια παραγωγής ορισμένων προϊόντων, όπως είναι το γάλα, αλλά δεν είναι δυνατόν να συμφωνήσει με την άποψη της Ολλανδίας που επιμένει ότι αι υπάρξουν ποσοστώσεις στην παραγωγή γάλακτος, τότε οι ποσοστώσεις πρέπει να επεκταθούν και σε άλλα αγροτικά προϊόντα. Από την πλευρά της η Βρετανία, υποστήριξε ότι οποιοδήποτε περιορισμοί στην παραγωγή προϊόντων, θα πρέπει να εξετάζονται σε συνδυασμό με τα επίπεδα τιμών, κτλ.

ΛΙΓΗ ΩΡΑ αργότερα, κατέφτανε στο Ζάππειο, από το πεδίο του Άρεως, μια φάλαγγα Ιταλών, Ιρλανδών και Ελλήνων αγροτών, που επέδιδε στον υπουργό Γεωργίας, κ. Κ. Σημίτη, ένα μακροσκελές υπόμνημα: *Εμείς οι αγρότες της Ελλάδας, της Ιταλίας και Ιρλανδίας, διαμαρτυρόμαστε έντονα για τη σχεδιαζόμενη φιλομονοπωλιακή αναθεώρηση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής, που τείνει στη δραστική περικοπή των αγροτικών δαπανών του κοινοτικού προϋπολογισμού, στη μείωση των τιμών των αγροτικών προϊόντων, στην άνιση κατανομή των αγροτικών δαπανών σε βάρος των μεσογειακών αγροτικών προϊόντων κ.ά.*

Η πρωθυπουργική παρέμβαση

ΕΤΣΙ ΕΙΧΑΝ τα πράγματα μέχρι το απόγευμα της Δευτέρας, όταν ο πρωθυπουργός αποφάσισε να πάρει το λόγο όχι πλέον σαν πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, αλλά σαν εκπρόσωπος της Ελλάδας.

ΜΕΡΙΚΟΙ χαρακτήρισαν την ομιλία του Α. Παπανδρέου, δραματική έκκληση στους «εννέα», για να προωθήσουν μια «βιομηχανική στρατηγική που θα οδηγήσει στη βιομηχανική ανάκαμψη». Άλλοι σημείωσαν ότι ο πρωθυπουργός μίλησε σαν εκπρόσωπος όχι μόνο της Ελλάδας, αλλά και της Ιταλίας, και της Ιρλανδίας, για να τονίσει πως οι διαφορές ανάμεσα στις πλούσιες και τις φτωχές χώρες της ΕΟΚ, «όχι μόνο δεν περιορίστηκαν, αλλά έχουν μεγαλώσει». Ο αγώνας για την επιβίωση —τόνισε— γίνεται μέσα σε μια οικονομική κοινότητα που πρέπει, «πέραν από την τελωνειακή ένωση, να διαθέτει πόρους για την ανάπτυξη των αγροτικών πολιτικών, στις λιγότερο προνομιούχες χώρες της Κοινότητας». Άλλοι, στάθηκαν, ιδιαίτερα, στα όσα ανέφερε ο πρωθυπουργός για την άνοδο των αμερικανικών επιτοκίων —πρόκειται, ουσιαστικά, είπε, για ευρωπαϊκές χρηματοδοτήσεις που επενδύονται στις Ηνωμένες Πολιτείες— και άλλοι στις διάφορες υπομνήσεις και νύξεις του Α. Παπανδρέου για «την κριτική που είχαμε ασκήσει» (σαν ΠΑΣΟΚ, αλ-

ιά και σαν κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ...) σε ό,τι αφορά την ένταξη της Ελλάδας στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες. Είναι πράγματι —πρόσθεσε ο πρωθυπουργός— πολύ δύσκολο για μια χώρα να συμμετέχει στη γενική ανάπτυξη πλουσιών χωρών, αν η ίδια δεν ανήκει στην ομάδα αυτή. Όσο γι' αυτούς που ζητάνε «δικαιη επιστροφή» —όπως, καλή ώρα, η κ. Θάτσερ...— και αν όλοι αρχίσουν να ζητάνε πίσω τις συνεισφορές τους, τότε «δεν υπάρχει λόγος να μετέχουμε και να ζούμε μέσα σε μια Κοινότητα».

ΠΑΡΑΜΕΝΕΙ γεγονός ότι μέσα από τις γραμμές της πρωθυπουργικής ομιλίας, ορισμένοι προσπάθησαν ν' ανιχνεύσουν την τακτική που θα τηρήσει το ΠΑΣΟΚ, τον ερχόμενο Ιούνιο, κατά τις εκλογές του Ευρωκοινοβουλίου. Πώς θα το παίξει η κυβέρνηση; Και τι εννοούσε ο πρωθυπουργός όταν έλεγε ότι «σ' αυτή τη σύνοδο, έχουμε παραβλέψει θεμελιώδη δικαιώματά μας, για το γενικότερο συμφέρον της Κοινότητας»; Ο Α. Παπανδρέου, βέβαια, έχει επανειλημμένα τονίσει —και, πρόσφατα, μόλις, με τη συνέντευξή του στους αγγλικούς «Τάιμς»— ότι το κόστος από μια ενδεχόμενη έξοδο της χώρας από την Κοινότητα, θα είναι οπωσδήποτε βαρύτερο, από το όποιο κόστος της ένταξης. Μέσα στους κόλπους του ΠΑΣΟΚ όμως, εξακολουθεί να υπάρχει, πάντοτε, η λεγόμενη «αντι-εοικική τάση». Πέραν από τους διάφορους «επιτελικούς» που θέτουν, κάθε τόσο, το ερώτημα «τι πρόκειται να γίνει, στις εκλογές του Ιουνίου, αν αφήσουμε το ΚΚΕ ν' αλωνίζει ελεύθερο το έδαφος, με αναπεπταμένα τα αντιεοικικά του λάβαρα»...

Από τη Θάτσερ στο Σουλτς

ΜΕΣΑ Σ' ΑΥΤΟ το κλίμα και ενώ ο Ιρλανδός πρωθυπουργός, Γκάρετ Φίτζεραλντ, δήλωνε στους δημοσιογράφους (το βράδυ της Δευτέρας) πως «υπάρχει αδιέξοδος σε όλα τα μέτωπα», πραγματοποιήθηκε η «ιδιαιτερη συνάντηση» του πρωθυπουργού Α. Παπανδρέου, με τη Βρετανό συνάδελφό του, Μ. Θάτσερ, για το Κυπριακό. Το «ιδιαιτερη συνάντηση», ήταν, βέβαια, τρόπος του λέγειν, αφού η συνομιλία έγινε «μεταξύ τυρού και αχλαδίου», στα πλαίσια του επισήμου γεύματος που παρέ-

θετε, το ίδιο βράδυ, ο πρωθυπουργός, στο Μέγαρο Μαξίμου. Σχετικά, ο κυβερνητικός εκπρόσωπος, Δημ. Μαρούδας, υπήρξε αρκετά κατατοπιστικός: «Η συνάντηση —είπε— θα γίνει σε κάποια γωνιά του Μεγάρου, αμέσως μετά το γεύμα». Όσο για τα «ηχηρά» εκείνα, ότι, δηλαδή, Παπανδρέου και Θάτσερ, θα συζητούσαν όχι μόνο τη βρετανική πρόταση για «τριμερή» και την ελληνική αντιπρόταση για «παράλληλες διμερείς», αλλά και ολόκληρο το Κυπριακό, και «δη σε βάθος», φαίνεται πως δεν είχαν, τελικά, πρακτικό αντίκρουσμα. Το κλίμα, άλλωστε, της συνόδου και η φράση εκείνη του πρωθυπουργού, για όσους ζητούν «δικαιη επιστροφή» (των εισφορών τους στον κοινοτικό προϋπολογισμό), είχαν δημιουργήσει κάποιες έντονες αναστολές.

ΤΕΛΙΚΑ, η σύνοδος των Αθηνών έληξε με κάποια στυφή γεύση. Το κοινοτικό οικοδόμημα δεν κατέρρευσε βέβαια, αλλά όλα τα οξυτάτα προβλήματα του παραπέμφθηκαν, για επίλυση, στη γαλλική προεδρία. Την Τρίτη το μεσημέρι, ο πρωθυπουργός αναχωρούσε για τις Βρυξέλλες, για τη φθινοπωρινή σύνοδο του ΝΑΤΟ, σε επίπεδο υπουργών Άμυνας. Στις Βρυξέλλες είχε επίσης προγραμματισθεί «ιδιαιτερη συνάντηση» με τον Αμερικανό υπουργό Εξωτερικών, Τζωρτζ Σουλτς, για να συζητηθεί το Κυπριακό και ολόκληρο το πλέγμα των ελληνοαμερικανικών σχέσεων. Ο εν πολλοίς αμαρτιαίς Ιάκωβος, αρχιεπίσκοπος Βορείου και Νοτίου Αμερικής και «έξαρχος των ωκεανών», είχε συμβουλευθεί «πατρικώς» τον Α. Παπανδρέου, να σταματήσει τα πάρε-δώσε με τους Άγγλους και ν' αποθέσει το «θέμα» (το Κυπριακό) στους καλούς Αμερικανούς. Μόνον αυτοί —του είπε— είναι φίλοι μας... Μόνον αυτοί μπορούν να πιέσουν την Τουρκία, κι ας λέει ο Ουάινμπεργκερ, ο Αμερικανός υπουργός Άμυνας, πως χωρίς την Τουρκία καταρρέει ολόκληρο το σύστημα άμυνας του ΝΑΤΟ, στη νοτιοανατολική πτέρυγα. Ο Α. Παπανδρέου δεν πήρε, βέβαια, στα σοβαρά, τις «νουθεσίες» του Ιάκωβου (ή ΓΙΑΚΩΒΟΥ, όπως τον καρφώνουν κάποιοι απηνείς μητροπολίτες φίλοι του...), αλλά κάθε ταξίδι στις Βρυξέλλες, για τη σύνοδο του ΝΑΤΟ, έχει πάντα πολλά, και δύσκολα προβλήματα. Μια ζωή προβλήματα...

ΑΝΤΩΝΩΡ

Κυκλοφορεί το 7ο τεύχος

ΦΥΛΛΑΔΙΟ

ΓΙΑ ΤΟ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ

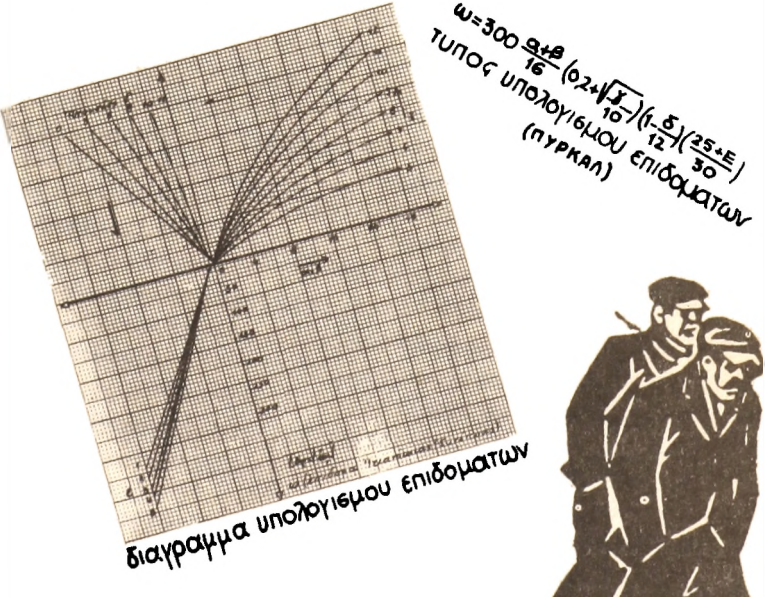
ΣΤΑ ΚΕΝΤΡΙΚΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΙΑ · ΣΕ ΣΥΝΟΙΚΙΑΚΑ ΠΕΡΙΠΤΕΡΑ
ΣΤΑ ΕΠΑΡΧΙΑΚΑ ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΑ · ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ 8219.175

Απ' τα περιεχόμενα

- Κρατος και ΠΑΣΟΚ
- Η οικονομική πολιτική του ΠΑΣΟΚ και οι αριστερές κριτικές-της.
- Πανελλαδικό 2ημερο στελεχών του ΠΑΣΟΚ
- Μπροστα στο συνέδριο του ΠΑΣΟΚ
- ΠΑΣΟΚ: Ειδικότερα στοιχεία της πορείας-του
- Τυπος: Μια προσεγγιση
- Για τον τροτσκισμό
- Στρατος: Το κίνημα των στρατιωτών και η παρεμβαση της αριστερας

ΚΕΙΜΕΝΑ: Α. Επιτροπος - Θ. Καλομαλος
Γ. Καπαρος - Ν. Κουνενης - Σ. Κωτσης
Α. Μπενου - Α. Παπαηλιου - Α. Τζιολας
Δ. Τζουθανος - Β. Χωραφας

η Μαύνη

$w = 300 \frac{g+h}{16} (0.2 + \sqrt{\frac{x}{10}}) (1 - \frac{5}{12}) (\frac{25+E}{30})$
τύπος υπολογισμού επιδομάτων (πυρκαη)

Διαγράμμα υπολογισμού επιδομάτων

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ και ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΝΤΑΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ

ΤΕΥΧΟΣ 1° • ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1983 • ΔΡΧ. 100

ΤΑ ΣΚΑΝΔΑΛΑ ΤΩΝ ΔΙΠΛΩΜΑΤΩΝ...

... που έφερε στο φως το ΑΝΤΙ σε προηγούμενα τεύχη του (τχ. 245 και τχ. 247) έχουν κάποια συνέχεια. Το πόρισμα για τον πρεσβευτή μας στη Βαρσοβία θα περιλαμβάνει ούτε λίγο ούτε πολύ 120 σελίδες για τις γνωστές δραστηριότητες του πρεσβευτή κ. Ρετάλη, και με βάση αυτό θ' ακολουθήσουν τα περαιτέρω. Όσον αφορά τον πολυπράγμονα —και παντοδύναμο σε διασυνδέσεις, όπως φαίνεται...— πρέσβη μας στη Μπραζιλία κ. Βακαλόπουλο, φαίνεται ότι προκρίθηκε σαν «τιμωρία» η μετάθεσή του σε άλλη θέση, ελάσσοнос σημασίας.

Αυτό πάντως που παραμένει σαν ερώτημα είναι αν οι μεταθέσεις αυτές, είναι ο πιο ενδεδειγμένος τρόπος για να «τιμωρηθούν οι ατακτήσαντες», αφού η τιμωρία τους δεν είναι παρά η παροχή μιας νέας ευκαιρίας για ατασθαλίες. Και προκειμένου για τον ευαίσθητο Διπλωματικό χώρο, είναι προφανές ότι, αν υπάρχουν τέτοιες θέσεις στις οποίες είναι αδιάφορο ποιος τις κατέχει, αυτό σημαίνει ότι αυτές είναι άχρηστες ή τουλάχιστον επιζήμιες.

Οι θέσεις ή οι διπλωμάτες;

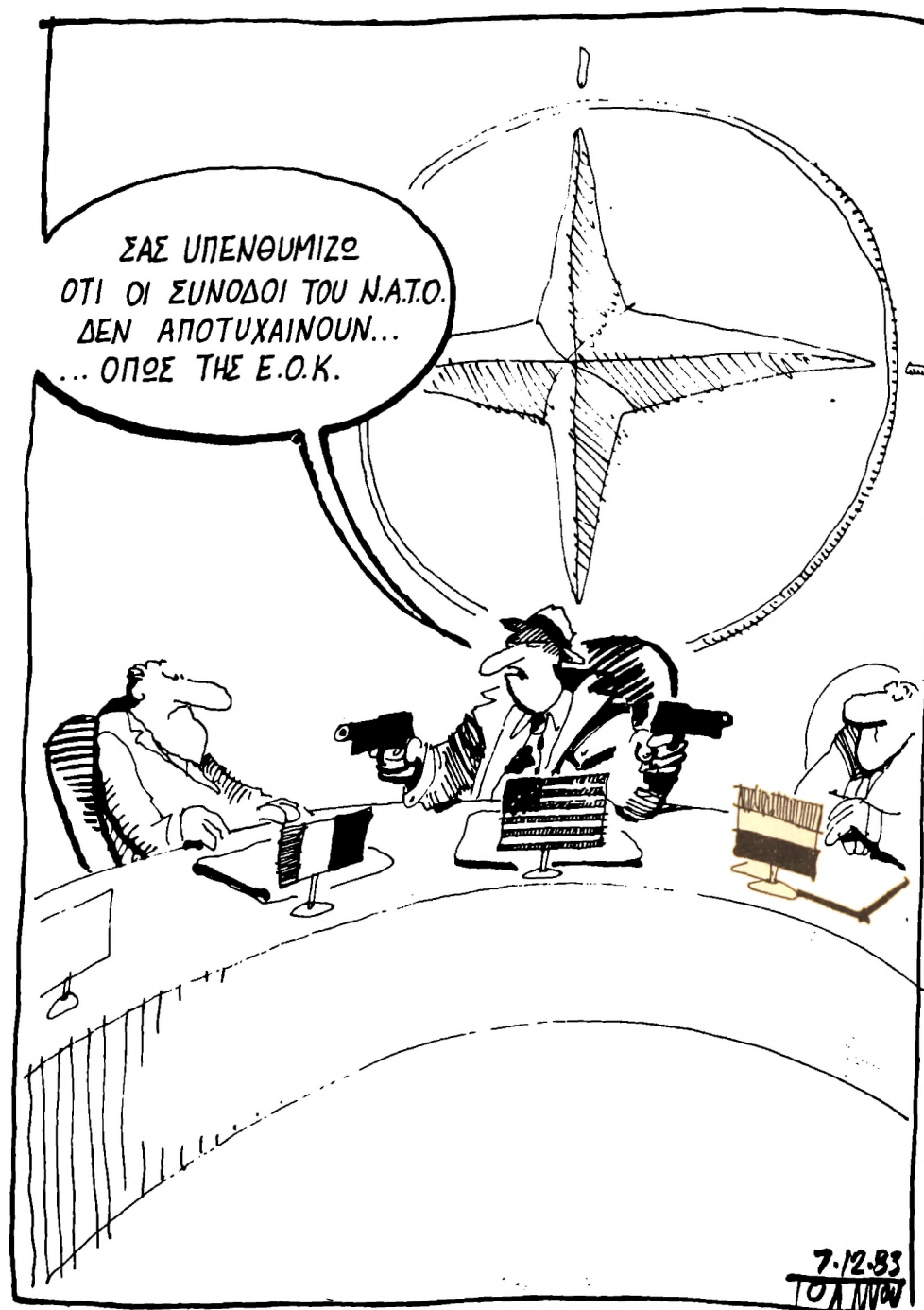
ΚΑΤΙ ΚΙΝΕΙΤΑΙ...

Σίγουρα κάτι κινείται στο συνδικαλιστικό χώρο. Μετά το συνέδριο του ΕΚΑ ακολουθεί εκείνο της ΓΣΕΕ, ενώ για πρώτη φορά η ΑΔΕΔΥ απέκτησε μια διοίκηση που εκπροσωπεί όλες τις τάσεις.

Όπως έχουμε τονίσει και σε άλλες ευκαιρίες, τα συνέδρια αυτά δεν μπορούν εύκολα να καταταγούν σε μια γραμμική πορεία προόδου του συνδικαλιστικού κινήματος που εξασφάλισε μάλιστα η «κυβέρνηση» της Αλλαγής. Αντίθετα έχουμε να κάνουμε με κινήσεις περίπλοκες όπου το ένα βήμα προς το ακολουθεί άλλο στα πλάγια ή δεν το ακολουθεί τίποτε... Άλλες φορές το ένα βήμα προς έχει και τον «χαλκά» ασφαλείας του, όπως για παράδειγμα το άρθρο 4.

Το κυρίως πρόβλημα είναι όμως το κατά πόσο όλες αυτές οι αναταράξεις χώρων ξεπερνούν το επίπεδο της συνδικαλιστικής διαδικασίας που φορά και ένα επίκαιρο —συνήθως— πολιτικό καπέλο.

Διαβάσαμε για παράδειγμα πως η παραγωγικότητα, ο εκσυγ-

χρονισμός και η αναδιοργάνωση των δημόσιων υπηρεσιών ήταν ένας από τους «άξονες» του συνεδρίου της ΑΔΕΔΥ. Αλλά από τα ρεπορτάζ των εφημερίδων καταλάβαμε ότι αυτός ο άξονας δεν

Η μισή —και κάτι λιγότερο— αλήθεια για τη «λίστα»

Μετά την Κόκα-Κόλα και τα τζην, το American Style εισβάλλει πια και στον Τύπο. Φέτος φορέθηκαν πολύ οι «λίστες» και η μόδα υιοθετήθηκε απ' όλους, φιλοκυβερνητικούς και μη. Πρώτα η λίστα με τους λαθροκαταθέτες στην Ελβετία, και τώρα η λίστα «Λιβάνη». Τεράστιοι σκανδαλιστικοί τίτλοι και αποκαλύψεις ή το στρηπ-τηζ στην πολιτική. Ποια είναι τα σημεία όμως που κάνουν —και στα οποία πόνταρε ο Τύπος της Δεξιάς— αυτή τη λίστα «πορνό»;

Είναι κατ' αρχήν η επιλογή των υποψήφιων βουλευτών από ένα άτυπο επιτελείο και όχι από το Εκτελεστικό Γραφείο. Αλλά έτσι κι αλλιώς μια τέτοια λίστα κάποτε θα φτιαχνόταν και μετά τη δήλωση του Πρωθυπουργού ότι ο ίδιος θα επιλέξει τους βουλευτές για τις επόμενες εκλογές (και μάλιστα «αυτό δεν μπορεί να το αναιρέσει ούτε το Συνέδριο»), τι πιο φυσικό από το να ζητήσει σε κάποια στιγμή (αν η λίστα είναι πλαστή) από το προσωπικό του

επιτελείο, δηλαδή τους κ. Λιβάνη, Στρατή, Κατσιφάρα και Καρατάση μια προεργασία;

Το δεύτερο επίμαχο σημείο είναι η αναφορά στο όνομα του κ. Αλευρά, αναφορά που μπορεί εξίσου να είναι σε κάποια στιγμή αληθινή, καθώς στα πλαίσια της Κοινοβουλευτικής Ομάδας του ΠΑΣΟΚ υπήρχαν πάντοτε προσωπικές συσπειρώσεις.

Τέλος όσον αφορά το καθαυτό περιεχόμενο της λίστας, η κατασκευή της είναι λογικοφανής, καθώς περιλαμβάνει όλα σχεδόν τα εξωκοινοβουλευτικά στελέχη της κυβέρνησης που σήμερα έχουν σημαντικές θέσεις στον καταμερισμό της εξουσίας.

Το αν η λίστα είναι αληθινή ή πλαστή έχει σημασία, σ' ό,τι αφορά κάποια συμπεράσματα για τη δραστηριότητα «υπόπτων και σκοτεινών» δυνάμεων στην Ελλάδα (και βέβαια αυτό δεν μπορεί να το αποδείξει μία δίκη που εκ των πραγμάτων δεν θα έχει στη διάθεσή της όλα τα απαραίτητα στοιχεία), πόσο όμως αυτό

το ζήτημα είναι ουσιαστικό για την εσωκομματική λειτουργία του ΠΑΣΟΚ, που και αυτή είναι γνωστή; Σε τελευταία όμως ανάλυση, η λίστα, ελάχιστα ενδιαφέρει τους ψηφοφόρους που ψηφίζουν ή καταψηφίζουν την υλοποίηση ή μη ενός προγράμματος. Γι' αυτό και η κοινή γνώμη είχε μείνει μάλλον αδιάφορη απέναντι στην «αποκάλυψη» αυτή μέχρι του σημείου που έμενε στις στήλες της Ακρόπολης και Βραδυνής.

Γιατί λοιπόν, αυτή η σπασμωδική και μάλλον άστοχη πολιτικά αντίδραση από την πλευρά της κυβέρνησης, με την προσωπική μάλιστα εμπλοκή του Πρωθυπουργού σε μια δίκη που θα τον φέρει αντιμέτωπο με κάποιους πρώην κομματικούς παράγοντες με μικρή εμβέλεια πολιτικής επιρροής; Φαίνεται ότι το άγχος της αποστασίας είναι μια ασθένεια που έχει πλήξει θανατηφόρα την πρόσφατη πολιτική ιστορία μας και ίσως να μην είναι και ολότελα αβάσιμο. Η εμπι-

στοσύνη βέβαια προς τους βουλευτές ενός κόμματος έχει άμεση σχέση με το πόσο προσωπική είναι η πολιτική στάση τους. Και το ΠΑΣΟΚ έχοντας αναγκαστεί να προχωρήσει σε κάποιους συμβιβασμούς στην κατάρτιση των συνδυασμών του, περιλαμβάνοντας τοπικούς παράγοντες και κομματάρχες, έχει κάθε λόγο να «φυλάει τα ρούχα» του, αν και μια κίνηση αποστασίας είναι σήμερα προκαταβολικά καταδικασμένη στα μάτια του κόσμου.

Φαίνεται ότι η κατάργηση του σταυρού ήταν μια κίνηση που επιβαλλόταν από τα πράγματα. Το πώς κάθε κόμμα θα επιλέγει τους βουλευτές του είναι ένα ζήτημα που αφορά την εσωτερική του λειτουργία. Ειδικά για το ΠΑΣΟΚ, το επικείμενο Συνέδριο θα πρέπει να δώσει μια αξιόπιστη λύση, πέρα από την προσωπική εναπόθεση της ευθύνης στον Πρόεδρό του, λύση που δυστυχώς αφήνει ανοικτές τις πόρτες για «λίστες» αυτού του τύπου, είτε αληθινές είναι είτε πλαστές.

Ήταν και τόσο πρωταρχικός στις συζητήσεις μια και προκηρύχθηκε έκτακτο συνέδριο για παραπέρα συζήτηση των θεμάτων συνδικαλιστικής οργάνωσης.

Αλλά αν τελικά ο συνδικαλισμός δεν είναι μια ανατομία των σχέσεων εργασίας, μία λαβή για την ανατροπή του ιδεολογικού ρόλου που επιφυλάσσει το δημοσιοϋπαλληλίκι στον υπάλληλο, αν δεν είναι πράξη απελευθέρωσης από τη σύμβαση της εργασίας, τότε πώς πραγματικά θα γίνει «μοχλός της κοινωνικής αλλαγής» όπως ζητούν κάποιες παρατάξεις;

Ή μήπως λέγοντας μοχλό εννοούμε το υπομόχλιο, θέση που επιφυλάσσουν όλες οι κυβερνητικές εξουσίες στον κρατικό οργανισμό;

ΧΙΟΥΜΟΡ ΑΠΕΛΠΙΣΙΑΣ

Στη χώρα των θαυμάτων που ζούμε όλα είναι δυνατά. Έτσι ο πρωθυπουργός της χώρας επισήμανε πρόσφατα τους χαμηλούς μισθούς των πανεπιστημιακών και δεσμεύτηκε να βελτιώσει την κατάσταση. Σε εφαρμογή προφανώς της πρωθυπουργικής δέσμευσης, το Υπουργείο Οικονομικών (μετά από δικαστική απόφαση είναι αλήθεια) περικόπτει τους μισθούς των διδασκόντων στο Πανεπιστήμιο Κρήτης κατά 20-25%.

Ο ενιαίος φορέας διδασκόντων στη γενική τους συνέλευση εξέδωσε μια εύστοχη ανακοίνωση όπου υπενθυμίζει πως ο λο-

χίας εισπράττει περισσότερα απ' ό,τι ένας λέκτορας, ο υπολογιστής έχει μισθό μεγαλύτερο από έναν επίκουρο καθηγητή και ο συνταγματάρχης υπερτερεί μισθολογικώς του καθηγητή πρώτης βαθμίδας.

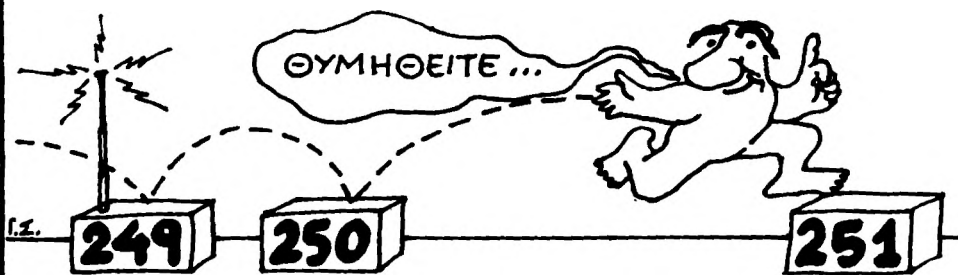
Βεβαίως, εύστοχα είχε εξηγήσει ο Γιάννης Ιωάννου διά στόματος σκιτσογραφημένου συνταγματάρχου αυτή τη σύγκριση: «Θεέ μου μέχρι τότε θα μας πληρώνουνε γι' αυτή τη χούντα!»! Εννοούμε δηλαδή πως από τη στιγμή που ο ενιαίος φορέας Διδασκόντων δεν μπορεί να κάνει πραξικόπημα δεν πρέπει να περιμένει και μισθούς εξευμενισμού.

Μήπως πάλι μπορεί να κάνει την επανάσταση; Κι αυτό προβληματικό.

Σίγουρα όμως μπορεί να κάνει χιούμορ. Ο αναπληρωτής καθηγητής του Πανεπιστημίου Κρήτης κ. Νάσος Βαγενάς ζήτησε από τη Διοικούσα Επιτροπή του Πανεπιστημίου να του επιτραπεί να ασχοληθεί με άλλη εργασία: «θα ήθελα να διευκρινίσω — γράφει ο κ. Βαγενάς — ότι η δεύτερη απασχόληση δεν πρόκειται να με αποσπάσει από τα ημερήσια πανεπιστημιακά μου καθήκοντα, γιατί είναι εργασία νυχτερινή (νυχτοφύλακας σε αποθήκη ιδιωτικής επιχείρησης)».

Ποιο άλλο σκαλί εκτός από την απεργία ή την ομαδική παραίτηση απομένει στους πανεπιστημιακούς όταν και το χιούμορ φτάνει σε τέτοιο όριο απελπισίας;

ΤΟ «ΑΝΤΙ» ΚΑΙ Ο ΜΗΝΑΣ ΔΕΚΕΜΒΡΗΣ

Είναι σε όλους γνωστό πως το «ΑΝΤΙ» δεν αντιλαμβάνεται τον εαυτό του σαν ένα δεκαπενθήμερο περιοδικό και μόνο. Αλλά σαν ένα χώρο γενικότερου κοινωνικού και πολιτιστικού παρεμβατισμού, με κύριο γνώρισμα την αναζήτηση μορφών έκφρασης που να υπερβαίνουν τις τρέχουσες οριοθετήσεις για την πολιτική και τον πολιτισμό.

Αυτός ο μήνας Δεκεμβρης έχει για το ΑΝΤΙ το μεριδίό του σε νέες αναζητήσεις. Καταρχήν, στο ίδιο το περιοδικό, όπου οι έκτακτες ανάγκες κάποιων εκδηλώσεων, στις οποίες αμέσως θα αναφερθούμε, η συμπύεση της ύλης και τα γεγονότα των ημερών μας οδηγούν στην έκδοση δύο επιπλέον τευχών. Έτσι, όπως είχαμε προαναγγείλει στο τεύχος 246 το Δεκέμβρη, εκτός από το τεύχος που κρατάτε στα χέρια σας θα κυκλοφορήσουν επίσης: την Παρασκευή 16 Δεκεμβρίου, το τεύχος 249 και την Παρασκευή 23 Δεκεμβρίου το τεύχος 250.

Με τον καινούριο χρόνο, το «ΑΝΤΙ» θα συνεχίσει το δεκαπενθήμερο ρυθμό της έκδοσής του, δηλαδή στις 6 Ιανουαρίου 1984 θα κυκλοφορήσει το τεύχος 251.

Μια από τις εκπλήξεις του Δεκέμβρη είναι γεγονός πως δεν θα αποτελέσει και τόσο μεγάλο αιφνιδιασμό, μια και «καλοθελητές» στο χώρο του Τύπου θέλοντας να υπηρετήσουν την εξουσία (και δεν εννοούμε εδώ τον Τύπο ως εξουσία) φρόντισαν να δημοσιοποιήσουν τις προθέσεις μας, προφανώς με μια πρόθεση να τις αναστείλουν.

Το «ΑΝΤΙ» έχει επανειλημμένα τονίσει πως σε μια κοινωνία που φιλοδοξεί να αυτοπροσδιοριστεί σαν ελεύθερη και πλουραλιστική, κριτήριο αυτών των αξιών είναι η δυνατότητα χρήσης και άσκησης των σχετικών δικαιωμάτων από τους ίδιους τους πολίτες.

Ότι η συγκέντρωση των μέσων ενημέρωσης στο κράτος και τις επιχειρήσεις είναι η απαρχή μιας εσωτερικής υπονό-

μευσης του αμφίδρομου δικαιώματος στην πληροφόρηση, δηλαδή του δικαιώματος και να πληροφορείσαι πλουραλιστικά αλλά και να μπορείς να πληροφορείς για τις απόψεις και τα γεγονότα, όταν αυτό το κρίνεις σκόπιμο.

Αποφασίσαμε, λοιπόν, την υποδειγματική λειτουργία ενός ελεύθερου ραδιοσταθμού, που θα επιχειρήσει να καταγράψει τις δυνατότητες για μια «άλλη» πληροφόρηση, που θα αποδομεί τις σχέσεις εξουσίας τις οποίες εμπεριέχουν συστατικά οι έννοιες του «πομπού» και του «δέκτη».

Αυτή η λειτουργία του σταθμού, πειραματική και για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, «προβοκαρίστηκε» ανοιχτά από την εφημερίδα που μ' αυτήν «ξεχωρίζει ο κόσμος», δηλαδή τη «Μεσημβρινή». Συντάκτης της τον οποίο το «ΑΝΤΙ» σε προηγούμενα τεύχη του έχει καταγγείλει συγκεκριμένα για το παρελθόν του, πήρε την εκδίκησή του «καρφώνοντάς» μας στην κυβέρνηση. Κατασκεύασε μάλιστα την είδηση με τρόπο αυτοαπαλλακτικό γράφοντας, δηλαδή, ότι θα λειτουργήσει ο σταθμός «εν γνώσει» της κυβέρνησης, επειδή ο συνεργάτης μας, που είναι και στέλεχος του Υφυπουργείου Νέας Γενιάς «έχει εξασφαλίσει την κυβερνητική ανοχή».

Δεν απαιτούμε, βέβαια, από ένα άτομο που υπηρέτησε πιστά όλα τα αφεντικά του, να κατανοήσει την ανεξαρτησία των συντακτών του «ΑΝΤΙ», απέναντι στις κάθε λογής εξουσίες. Μάλιστα, υποθέτουμε ότι αυτή η ανεξαρτησία του «ΑΝΤΙ» τον οδήγησε στην κατασκευή της είδησης, όπου υπενθυμίζει εντελώς «αθώα» ότι: «όπως είναι γνωστό... τέτοιες ενέργειες δεν είναι μόνο παράνομες, αλλά τιμωρούνται ιδιαίτερα αυστηρά».

Πάντως, εμείς σας καλούμε όλους στο ραδιό σας, για μια βδομάδα όπου τα ερτζιανά θα «παιξουν» λίγο διαφορετικά πράγματα, σε μια άλλη σχέση με το λόγο, τη μουσική, την είδηση, την έρευνα και τους νυχτερινούς μονόλογους της ουσιαστικής επικοινωνίας. Το «πρόγραμμα» και τη δυνατότητα της δικιάς σας συμμετοχής στο επόμενο τεύχος του «ΑΝΤΙ».

Όσο για τις άλλες εκπλήξεις που ετοιμάζουμε και που ψιθυροί τους προαναγγέλουν σε ρεπορτάζ άλλων εφημερίδων, ας τις κρατήσουμε στο χώρο του κοντινού μέλλοντος, ώστε να μη μιλάμε τόσο για σχέδια όσο για την πραγμάτωσή τους.

Φίλοι ακροατές, την άλλη βδομάδα περισσότερα στην εκπομπή μας!

Οι κοινοτικές σχέσεις οξύνθηκαν

—και οι «κοινωνικές»

Μπορεί, σύμφωνα με τη —δήλωση του Βρετανού εκπροσώπου, τόσο ο Φρ. Μιττεράν όσο και η Μάγκυ Θάτσερ να συμφώνησαν να δηλώσουν από κοινού ότι η «Διάσκεψη της Αθήνας δεν ήταν μια γαλλο-βρετανική διαμάχη», ωστόσο όμως, η «σιδηρά» κυρία αναμείχθηκε για τα καλά στα εσωτερικά των Γάλλων. «Πριν μια εβδομάδα» —δήλωσε η Μ. Θάτσερ στους δημοσιογράφους— «οι Γάλλοι είχαν εισηγηθεί ένα εξαιρετικό σχέδιο για τη δημοσιονομική κατεύθυνση της Κοινότητας, αλλά ύστερα από την επιμονή μιας μειοψηφίας χωρών να καθορίζονται πρώτα οι δαπάνες και κατόπιν οι πόροι, η συζήτηση μπλοκαρίστηκε».

Ποιο σχέδιο υπαινιχθηκε η Μ. Θάτσερ και για ποιο λόγο το ανέφερε «κατόπιν εορτής»; Οι πληροφορίες μιλούν για το σχέδιο Ντελόρ, που κατέθεσε η γαλλική κυβέρνηση στην έναρξη των συζητήσεων με τον τίτλο «Δυνατοί προσανατολισμοί για μίαν ενίσχυση της δημοσιονομικής πειθαρχίας».

Το σχέδιο αυτό είχε ήδη εμφανιστεί στο τελευταίο ειδικό συμβούλιο των Βρυξελλών από τον Γάλλο υπουργό Οικονομικών και είχε προκαλέσει τις επιδοκimasίες του Γερμανού συναδέλφου του Στόλτενμπεργκ που πρότεινε μια μεγαλύτερη κατανόηση στη διατήρηση των Νομισματικών Εξισωτικών Ποσών που ενδιαφέρουν άμεσα τους Γάλλους αγρότες. Αυτό το σχέδιο ανησύχησε την ελληνική προεδρία και τις άλλες μεσογειακές χώρες που διέβλεψαν τη διαμόρφωση του αγγλογαλλογερμανικού μετώπου των πλουσίων.

Αίσθηση προκάλεσε στους κοινοτικούς κύκλους ή, μάλλον αδιάκριτη, διαφοροποίηση του υπουργού Εξωτερικών της Γαλλίας Κλωντ Σεϋσόν από τον συμπατριώτη του Ντελόρ μέσα στο ειδικό συμβούλιο: «Τα θέματα αυτά είναι του συμβουλίου των υπουργών Εξωτερικών και του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου. Εκεί θα έχουμε όλη την άνεση να τα επανεξετάσουμε».

Ο Ζακ Ντελόρ δεν μετείχε, βέβαια, στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και η απουσία του έγινε μάλλον αισθητή από την βρετανική αντιπροσωπεία αφού η πρότασή του ξεχάσθηκε από τον Γάλλο πρόεδρο. Γι' αυτό και η μπηχτή της Θάτσερ.

Προηγούμενος, μέσα στη συνεδρίαση, ο Φρανσουά Μιττεράν είχε αναρωτηθεί για το ξαφνικό βρετανικό ενδιαφέρον για τις χώρες του Τρίτου Κόσμου. Και για να μην παρεξηγηθεί έσπευσε να προτρέψει τη Βρετανία να περιορίσει το εμπόριό της με τις χώρες της Κοινοπολιτείας και να κάνει χρήση της κοινοτικής προτίμησης...

Σε κάθε παρέμβαση της Βρετανίδας πρωθυπουργού ο Γάλλος πρόεδρος την ακολουθούσε κατά πόδας και, σύμφωνα με ορισμένες εκτιμήσεις, προσπαθούσε να την εξωθήσει σε ακόμα πιο ακραίες τοποθετήσεις. Η Μ. Θάτσερ όμως ακόμη και στις πιο δύσκολες στιγμές απαντούσε φλεγματικά και πάντα μακραίνοντας τη φράση με περιφράσεις του τύπου: «Το Ηνωμένο Βασίλειο έχει έλθει εδώ με σκοπό

μια δίκαιη συμφωνία μακράς πνοής και όχι να πάρει μέρος σε αλογοπάζαρο», κέρδιζε χρόνο και ψυχραιμία.

Άφηνε το δικό της εκπρόσωπο να «χοντραίνει» το παιχνίδι. Αυτός όταν ρωτήθηκε αν, όντως, ο Φρανσουά Μιττεράν απήλυθε μια μάλλον προσβλητική φράση προς την κ. Θάτσερ απάντησε ακαριαία: «Απ' ό,τι θυμάμαι κάτι τέτοιο είχε πει ο *porte-parole* του Ναπολέοντα. Αλλά, όπως γνωρίζετε, εμείς στο Βατερλώ...», και πρότεινε τα χέρια σε μια, μάλλον ελευθερία, χειρονομία...

Το αποκορύφωμα της γαλλικής πρόκλησης έγινε την Τρίτη το πρωί μπροστά στο τελικό συμβιβαστικό κείμενο που παρουσίασε η ελληνική προεδρία. Στο κείμενο, από το οποίο έλειπαν τα συγκεκριμένα νούμερα, προβλεπόταν μια αναμόρφωση του προϋπολογισμού και της συνεισφοράς κάθε χώρας σ' αυτόν με κριτήρια περισσότερο ορθολογικά (συνδυασμός με το κατά κεφαλήν ακαθάριστο προϊόν κτλ.).

Το ελληνικό σχέδιο —μεταφρασμένο σε νούμερα— άφηνε το περιθώριο να επιστραφούν στη Βρετανία για φέτος 900 εκατομύρια ή ένα δις ευρωπαϊκές λογιστικές μονάδες. Για το λόγο αυτό, άλλωστε, η Μ. Θάτσερ έσπευσε να χαρακτηρίσει το σχέδιο «καλό για βάση της συζήτησής...». Από τη δική του μεριά, πάντως, ο Φρ. Μιττεράν έκανε ότι μπορούσε για να «αποστεί η Βρετανία και αυτού του σχεδίου». Άρχισε τις τροποποιήσεις, που εξόργισαν τη Μάγκυ, η οποία μίλησε για μπαλώματα.

Σημαντικό ρόλο στην άρνηση της Βρετανίας έπαιξαν, σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις και οι παρεμβάσεις του προέδρου της Επιτροπής Γκαστόν Τορν. Γεγονός που προκάλεσε την έμμεση —πλην σαφή— βολή του Δυτικογερμανού Καγκελλάριου: Η επόμενη σύνοδος πρέπει να είναι καλύτερα προετοιμασμένη σε τεχνικό επίπεδο...

Οξύνθηκαν επίσης στη διάρκεια του τριήμερου και οι σχέσεις του κ. Τορν με τους Έλληνες κοινοτικούς επιτελείς. Έτσι οι σχέσεις τους θα δοκιμαστούν στο μέλλον εκτός αν ο διορισμός κάποιου από αυτούς στη θέση του Έλληνα επιτρόπου στην ΕΟΚ εφόσον, πράγματι, ο κ. Γ. Κοντογιώργης παραιτηθεί για να ηγηθεί του νεοδημοκρατικού ψηφοδέλτιου στις ευρωεκλογές δώσει την ευκαιρία για αμοιβαίες εξηγήσεις.

● Με τους Ιταλούς, πάντως, η ελληνική πλευρά τα πήγε περίφημα. Όχι μόνο λόγω «σοσιαλιστικής κοινότητας» με τον Μπετίνο Κράξι, αλλά και της στήριξης, που πρόσφερε στις προτάσεις της ελληνικής προεδρίας ο υπουργός εξωτερικών και πρώην πρωθυπουργός, χριστιανοδημοκράτης Τζούλιο Αντρεόττι. Πότε με το κύρος του Τζ. Αντρεόττι, πότε με την πρωτοβουλία του Α. Παπανδρέου και κάποτε μ' ένα χτύπημα στο τραπέζι από τον Μπ.

Κράξι προς τη «σιδηρά» κυρία —γεγονός που κατά τα λεγόμενα των Γάλλων— προκάλεσε δεκάλεπτη διακοπή τη συνεδρίασης— το μέτωπο των Νοτιών ατιστάθηκε στις πιέσεις του Βορρά. Λίγες πριν τη δραματική παρέμβαση Παπανδρέου το απόγευμα της Δευτέρας είχε πάρτο λόγο ο Αντρεόττι και εξοργισμένος είπε: «Δεν καταλαβαίνω τι κάνουμε· εδώ πέρα, παίζουμε;». Ο ίδιος, πάντως, σιδιάλειμμα που ακολούθησε έπαιξε πρωτογωνιστικό ρόλο στις διαβουλεύσεις, που ακολούθησαν, αλλά χωρίς αποτέλεσμα.

Δεν ξέρουμε βέβαια πόσο πρέπει να πάρει κανείς κατά γράμμα τη δήλωση του Πρωθυπουργού ότι «παρά την αποτυχία οι ανθρώπινες σχέσεις βελτιώθηκαν». Αν όντως αληθεύει, τότε επιβεβαιώνεται ότι οι κινήσεις που έγιναν ανάμεσα στους κοινοτικούς ηγέτες και από τις οποίες ορισμένα στιγμιότυπα δόθηκαν παραπάνω, μόνο προσωπικές δεν ήταν.

ΑΝΤΙΛΟΓΟΣ

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΣ ΔΑΙΜΩΝ

Ο δαίμων του τυπογραφείου πήρε και στο ΑΝΤΙ το ευρωπαϊκό του βάπτισμα. Έτσι, στη συνέντευξη του Υπουργού Γεωργίας κ. Κώστα Σημίτη ο εγχώριος δαίμων παρήγαγε ευρωπαϊκή σαλάτα, ανακατεύοντας τις γραμμές και αλλοιώνοντας το νόημα. Μετά την πράξη αυτή συμπάστασης εκ μέρους του δαίμονος στους Ευρωπαίους αγρότες, συμπαραστεκόμαστε και εμείς στον Έλληνα υπουργό ξαναδημοσιεύοντας τις θέσεις του στο σημείο που είχε γίνει η διατάραξη της σωστής ακολουθίας:

ΑΠ:Μία συμφωνία όλων των πλευρών, για την αύξηση των ιδίων πόρων, την ένταξη της Ισπανίας και της Πορτογαλίας, την αναθεώρηση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής, τις νέες πολιτικές. Δεν νομίζω όμως ότι θα μπορούσε να υπάρξει συμβιβασμός σε όλα αυτά τα θέματα.

Πρέπει να σημειώσω ότι σε ορισμένα από αυτά έχει γίνει σημαντική δουλειά προεργασίας, όπως για παράδειγμα στον αγροτικό τομέα όπου ήδη εκπονήθηκε ένα κείμενο. Αυτή τη στιγμή, κάνενα κράτος μέλος δεν είναι απόλυτα σύμφωνο με αυτό, αλλά και πολύ λίγα έχουν ριζικές διαφωνίες έτσι ώστε αποτελεί μια μέση λύση που θα μπορούσε να γίνει αποδεκτή από όλα τα κράτη.

ΑΝΤΙ:Και από την Αγγλία;

ΑΠ:Βέβαια. Αν για την τελευταία λυθεί ικανοποιητικά το πρόβλημα των επιστροφών της, δηλαδή της μείωσης του ποσού με το οποίο συμβάλλει στον Κοινοτικό προϋπολογισμό, τότε είναι πιθανό να δεχτεί την αναμόρφωση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής. κλπ. κλπ...

ΤΙΙΙΙ;
ΤΟΣΟ ΓΙΑ ΘΕΡΜΑΝΣΗ...
ΤΟΣΟ ΓΙΑ ΑΣΑΝΣΕΡ
ΣΥΝΤΟΣΟ ΓΙΑ ΚΑΘΑΡΙΣΤΗΡΙΑ
ΘΥΡΩΡΟΟΣ

ΘΥΡΩΡΟΣ
ΝΑ ΠΑΡΕΙ... ΑΥΤΗ Η
ΑΓΓΛΙΑ ΘΑ ΦΩΝΑΖΕΙ
ΓΙΑ ΤΑ ΚΟΙΝΟΧΡΗΣΤΑ
ΠΑΛΙ

ΠΙΟ ΣΙΓΑ
ΚΥΡΙΑ ΜΟΥ
ΘΑ ΞΕΣΗΚΙΣΕΤΕ
ΤΗΝ ΠΟΛΥΚΑΤΟΙΚΙΑ

ΤΑ ΛΕΦΤΑ ΜΟΥ
ΤΑ ΛΕΦΤΑ ΜΟΥ

Η ΑΛΗΘΕΙΑ
ΕΙΝΑΙ ΟΤΙ ΠΑΝΤΑ
Η ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ
ΚΛΕΒΕΙ

Ε... ΤΟΤΕ
ΕΙΜΑΙ
ΕΤΟΙΜΟΣ
Ν' ΑΝΑΛΑΒΩ
ΤΗΝ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ

ΝΑ ΚΑΝΟΥΜΕ
ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ
ΤΩΝ
ΝΟΙΚΑΡΗΣΩΝ

ΚΑΤΩ Η ΕΟΚ
ΟΧΙ ΣΤΗΝ ΕΟΚ
ΕΞΩ ΑΠ' ΤΗΝ
ΕΟΚ

ΑΥΤΑ ΝΑ ΤΑ ΛΕΓΑΤΕ
ΟΤΑΝ ΠΑΡΑΤΗΣΑΤΕ
ΤΑ ΧΕΡΙΑ ΣΑΣ ΚΑΙ
ΜΩ ΚΩΒΑΛΗΘΗΚΑΤΕ
ΣΤΗΝ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ
ΚΙ ΑΝ ΘΕΛΑΤΕ ΝΑ
ΦΥΓΕΤΕ ΘΑ ΚΑΝΑΤΕ
ΔΗΜΟΨΗΦΙΣΜΑ
ΟΛΑ Τ' ΑΜΑ ΕΙΝΑΙ
ΚΟΡΟΪΔΙΕΣ

ΕΓΩ ΕΚΑΝΑ
ΤΟΣΑ ΓΙΑ
ΤΗΝ ΕΟΚ
ΚΑΙ ΤΟ ΜΟΡΟ
ΠΩΣΑΣ ΖΗΤΗΣΑ
ΕΙΝΑΙ ΝΑ
ΒΑΛΕΤΕ ΤΑ
ΠΑΤΡΙΣΤΑΚΙΑ ΜΩ
ΣΕ ΚΑΜΜΙΑ
ΘΕΣΗ

ΕΓΩ
ΠΑΝΤΙΣ
ΔΙΟΡΙΣΑ
ΤΟΝ
ΜΗΡΑ
ΚΟΝΤΟ
ΣΤΑ
ΛΕΥΚΑ
ΚΕΛΙΑ

ΤΩ
ΦΕΡΑΜΕ
ΚΙ ΕΝΑ
ΣΥΡΟ
ΔΙΑΣΗΜΕΤΕΣ
ΓΙΑ ΝΑ
ΤΟΝΙΣΩΝ
ΤΟΝ
ΕΛΛΗΝΙΚΟ
ΤΥΡΙΣΜΟ

ΓΙΑΤΙ "ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ
ΤΩΝ ΝΟΙΚΑΡΗΣΩΝ"
ΣΑΝ ΚΑΤΙΝΕΣ
ΚΑΙ ΟΧΙ "ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ
ΚΟΡΥΦΗΣ"
ΣΑΝ ΚΥΡΙΑ-
ΚΑΤΙΝΕΣ;

ΣΑΣ ΕΡΩΤΩ
ΚΥΡΙΟΙ
ΤΙ ΗΡΘΑΤΕ
ΝΑ ΚΑΝΕΤΕ
ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ;

ΠΑΡΕΑ ΣΤΟΝ
ΚΑΡΑΜΑΝΛΗ
ΒΑΡΕΘΗΚΕ
ΠΙΑ ΤΟΥΣ
ΔΗΜΑΡΧΟΥΣ

Κ. ΠΡΟΕΔΡΕ
ΕΙΝΑΙ
ΠΑΛΙ
ΟΙ ΙΣΠΑΝΟΙ
ΚΑΙ ΟΙ
ΠΟΡΤΟΓΑΛΟΙ

ΞΕΡΩ
ΘΕΛΟΥΝ
ΝΑ ΜΠΩΝΕ
ΣΤΗΝ ΕΟΚ
ΓΙΑ ΝΑ
ΛΥΘΩΝ
ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ
ΠΩ ΘΑ ΤΩΣ
ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΣΕΙ
Η ΕΙΣΟΔΟΣ ΤΩΣ

ΘΥΡΩΡΟΟΣ

ΕΓΩ ΠΡΕΠΕΙ ΤΙΣΡΑ
ΝΑ ΠΑΣ ΣΤΟ ΡΕΤΙΡΕ
ΜΕ ΦΩΝΑΖΕΙ
ΟΙΚΟΚΤΗΤΗΣ ΤΗΣ
ΠΟΛΥΚΑΤΟΙΚΙΑΣ

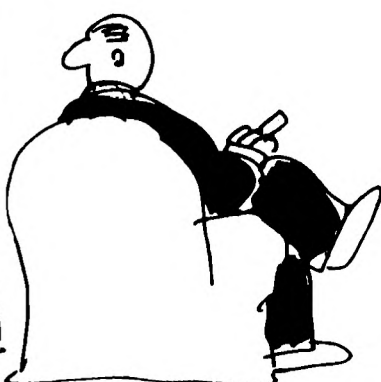

ΘΑ ΖΗΤΗΣΕΙ
ΠΑΛΙ
ΑΥΞΗΣΗ
ΣΤΑ ΝΟΙΚΙΑ

ΚΑΜΙΝ

ΜΕ ΦΩΝΑΖΕΤΕ
Κ. ΣΟΥΛΤΣ;

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ
ΤΩΝ ΒΡΥΞΕΛΛΩΝ
Ο Κ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ ΘΑ ΕΥΖΗΤΗΣΕΙ
ΜΕ ΤΟΝ Κ. ΣΟΥΛΤΣ
ΚΑΙ ΤΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΘΕΣΕΙΣ ΓΙΑΤΟ
ΚΥΠΡΙΑΚΟ

Ενώ στην Κύπρο έφτανε το μήνυμα του Ρόναλντ Ρέγκαν προς τον Σπ. Κυπριανού ότι «ενεργεί ώστε η Τουρκία να ανακαλέσει την αναγνώριση του Ντενκτάς», από τις Βρυξέλλες ερχόταν η πληροφορία ότι ο στρατηγός Ρότζερς μας ξαναθυμήθηκε. Γίνονται περίπου αποδεκτές, αναφέρει η πληροφορία, από τους Αμερικανούς οι θέσεις του ΓΕΕΘΑ για τον επιχειρησιακό έλεγχο στο Αιγαίο, της Λήμνου συμπεριλαμβανομένης σε μια «μείζονα αμυντική γραμμή αναχαίτισης των Σοβιετικών σε περίπτωση που υποχωρούσε η συμμαχική γραμμή αμύνης ανατολικής Θράκης-Δαρδανελλίων». Βέβαια, οι Τούρκοι αντιδρούν. Πρόβαλλαν βέτο, ενώ ο υπουργός Αμύνης Μπαγιουλκέν απείλησε με αποχή από τη φθινοπωρινή Σύνοδο του ΝΑΤΟ. Τελικά, η συμπερίληψη της Λήμνου —εξαιτίας ή χάρις στο τουρκικό βέτο— στις ασκήσεις του ΝΑΤΟ αναβλήθηκε. Πάντως οι «έγκυροι παρατηρητές εκτιμούσαν τις εξελίξεις αυτές ως μία τάση προσεγγίσεως» —όπως μετέδωσε η «Καθημε-

ρινή» από τις Βρυξέλλες— «της αμερικανικής πλευράς προθέσεις που επί έτη διατύπωνε χωρίς αποτέλεσμα το ΓΕΕΘΑ». Οι Αμερικανοί, ακόμη, δεν τοποθετήθηκαν αρνητικά στο ενδεχόμενο να συζητηθεί το κυπριακό στη Σύνοδο του ΝΑΤΟ. Μ την ευκαιρία αυτή ίσως δοθεί η δυνατότητα να συζητηθούν όλα τα προβλήματα σφαιρικά —Κυπριακό, Αιγαίο και —γιατί όχι;— υφαλοκρηπίδα, ας πούμε. Οι πληροφορίες από την Ουάσιγκτον λένε ότι το Κυπριακό το χειρίζεται πλέον προσωπικά ο γραμματέας του Στάντ Ντηπάρτμεντ Τζ. Σουλτς. Είναι και αυτό μία ένδειξη ότι το θέμα θεωρείται πρώτης προτεραιότητας. Και, άρα, τα «πακέτα» επίκεινται.

Στα άρθρα των Λ. Σταύρου και Πλ. Σέρβα που ακολουθούν δίνονται κάποιες, λιγότερο γνωστές, όψεις του Κυπριακού και κατατίθεται μια άποψη που εντάσσει τη λύση του προβλήματος σε σειρά μακρόπνοων διπλωματικών χειρισμών.

Τα όρια του διπλωματικού αγώνα

του Λ. Σταύρου

Η μεγάλη διπλωματική επίθεση που εξαπέλυσε η ελληνική πλευρά ενάντια στη μονομερή ανακήρυξη «τουρκοκυπριακού κράτους», έχει δώσει καρπούς. Η επίθεση αυτή δεν αποσκοπεί μόνο στη μη αναγνώριση του ψευδοκράτους από τη διεθνή κοινότητα. Αποσκοπεί ακόμα στη μετουσίωση της διεθνούς καταδίκης σε παράγοντα πίεσης πάνω στην Άγκυρα, ώστε να ανακληθεί η ενέργεια του Ντενκτάς. Βέβαια, οι πιθανότητες ανάκλησης είναι ελάχιστες.

Ωστόσο, η ελληνική πλευρά έχει μόνο να κερδίσει από τη διπλωματική της εκστρατεία. Κι αυτό γιατί θέτοντας την Άγκυρα κάτω από πίεση, βελτιώνει τις ελληνικές θέσεις στον ευρύτερο, μακροχρόνιο και σκληρό ανταγωνισμό, στον οποίο την έχει υποχρεώσει η τουρκική πλευρά. Θα ήταν όμως σοβαρό σφάλμα να υπερτιμήσουμε την αποτελεσματικότητα καταδικαστικών ανακοινώσεων και ψηφισμάτων, ιδιαίτερα όταν δεν περιλαμβάνουν πρακτικά μέτρα.

Η Ουάσιγκτον, η οποία θεωρείται σαν η πλέον ικανή να ασκήσει αποτελεσματική πίεση, φρόντισε γρήγορα να διευκρινίσει τα όρια της αντιδράσεώς της: Σκληρή ρητορική καταδίκη και κάλεσμα για ανάκληση, αλλά ταυτόχρονα κατηγορηματική άρνηση για λήψη οποιονδήποτε πρακτικών μέτρων. Εκπρόσωπος της αμερικανικής κυβέρνησης όχι μόνο αρνήθηκε να συζητήσει το ενδεχόμενο ενός νέου εμπάργκο σε βάρος της Τουρκίας, αλλά χαρακτήρισε το εμπάργκο που της είχε επιβληθεί σαν βαρύ σφάλμα. Την αμερικανική διαβεβαίωση ότι η Ουάσιγκτον δεν πρόκειται να χαλάσει τις σχέσεις της με την Άγκυρα λόγω του Κυπριακού, μετέφερε στην τουρκική πρωτεύουσα και ο ειδικός απεσταλμένος του προέδρου Ρέγκαν κ. Ράμσφελντ.

Η ερμηνεία της φαινομενικής αυτής αντίφασης στην αμερικανική στάση δεν είναι δύσκολη. Οι ΗΠΑ επιδιώκουν να εμφανίζονται προσηλωμένες στους διεθνείς κανόνες, αλλά σε καμιά περίπτωση δεν είναι διατεθειμένες να παραμερίσουν τα στρατηγικά τους συμφέροντα. Έτσι, η διπλωματία τους κινείται ταυτόχρονα και στα δυο επίπεδα, ώστε να ικανοποιεί και τις δυο ανάγκες. Ακόμα κι αν αγνοήσουμε τη δήλωση του Τούρκου υπουργού άμυνας κ. Μπαγιουλκέν στη Σαουδική Αραβία (SAUDI GAZETTE 22/11/83) ότι «οι ΗΠΑ έχουν ενημερωθεί σχετικά με την τουρκική στάση και δε θα υπάρξει αρνητική αντίδραση από κείνη την πλευρά», η ανακήρυξη του «τουρκοκυπριακού κράτους» δεν αντιστρατεύεται τα αμερικανικά στρατηγικά συμφέροντα στην περιοχή.

Πώς τα βλέπουν οι γείτονες;

Τα τελευταία γεγονότα στην Κύπρο, ακριβώς γιατί συνδέονται με τις ευρύτερες ισορροπίες στην περιοχή, έδωσαν τροφή στους αναλυτές για τη διατύπωση εκτιμήσεων και εικασιών. Είναι γνωστό ότι το Βελιγράδι παρακολουθεί με ιδιαίτερη προσοχή τις εξελίξεις. Γι' αυτό το λόγο έχει ενδιαφέρον να δούμε τι έγραψε η έγκυρη γιουγκοσλαβική επιθεώρηση ΝΙΝ: «Ο κ. Παπανδρέου σε δημόσιες δηλώσεις του έχει τονίσει ότι ο κύριος εχθρός της Ελλάδας δεν είναι η ΕΣΣΔ, αλλά η Τουρκία, ότι έχει σκοπό να αποχωρήσει από το ΝΑΤΟ, να κλείσει τις βάσεις και αν χρειαστεί ανάγκη να δώσει ισχυρή υποστήριξη στην Κύπρο. Η ενέργεια του Ντενκτάς αποτελεί αναμφίβολα βαρύ κτύπημα ενάντια στον κ. Παπανδρέου. Τώρα όλοι οι πολιτικοί του αντίπαλοι στην Ελλάδα του υπενθυμίζουν τις υποσχέσεις του για υποστήριξη της Κύπρου. Με κακεντρέχεια σημειώνουν ότι δεν μπορεί να κά-

νει τίποτα πρακτικό και χρήσιμο για να βοηθήσει την κυβέρνηση της Κύπρου, όπως δεν μπορούσαν και οι ίδιοι και παλιότερα η χούντα, η οποία έπεσε λόγω Κύπρου. Μήπως η Κύπρος έγινε η «συνταγή» για αναγκαστικές αλλαγές στην Ελλάδα;... Άραγε θα αποδεχθεί η Κύπρος την πρόταση της Μεγάλης Βρετανίας για συνομοσπονδία με τη συμμετοχή της Ελλάδας και της Τουρκίας;».

Από διαφορετική οπτική σχολιάζει τα ίδια γεγονότα η εφημερίδα του Κουβέιτ AL RAI AL AAM (24/11/83). Η σύνταξη της εφημερίδας υποστηρίζει ότι πίσω από την ενέργεια του Ντενκτάς βρίσκονται οι ΗΠΑ και το Ισραήλ. Στόχος τους να διχάσουν τις αραβικές και μουσουλμανικές χώρες λίγο πριν την ισλαμική διάσκεψη της Καζαμπλάνκας. Η εφημερίδα θεωρεί ότι επιδιώκουν να απομονώσουν από τη μια πλευρά τους Άραβες και από την άλλη την Ελλάδα και την Κύπρο, οι οποίες συνέδραμαν πλήρως την ΟΑΠ και την παλαιστινιακή υπόθεση. Απώτερος στόχος είναι «να παρεμποδισθεί κάθε ευρωπαϊκό κράτος να υποστηρίξει την αραβική υπόθεση και ιδιαίτερα η Ιταλία και η Ισπανία».

... και οι πιέσεις για επανέναρξη του διαλόγου

Ένα επιπλέον στοιχείο που θα πρέπει λοιπόν να μας κάνει ιδιαίτερα επιφυλακτικούς απέναντι στην πρακτική σημασία των καταδικαστικών ψηφισμάτων και ανακοινώσεων, είναι το γεγονός ότι στη μεγάλη τους πλειοψηφία συνοδεύονται από έκκληση για επανέναρξη του ενδοκυπριακού διαλόγου. Άλλοτε ευθέως, άλλοτε έμμεσα, το στοιχείο αυτό παρατίθεται δίπλα στην καταδίκη και στο κάλεσμα για ανάκληση. Σπανιότατα, όμως, η ανάκληση μπαίνει σαν προϋπόθεση για την επανέναρξη των συνομιλιών.

Δεν είναι καθόλου υπερβολή αν πούμε ότι διεθνείς πιέσεις προς αυτήν την κατεύθυνση θα πληθαίνουν και θα εντείνονται με την πάροδο του χρόνου. Ο πρόεδρος Ρέγκαν, σε πρόσφατη δήλωσή του κάλεσε την ελληνική πλευρά να μην αποκλείσει τις ενδοκυπριακές συνομιλίες, έστω κι αν δεν επιτευχθεί η ανάκληση της τουρκοκυπριακής απόφασης για «ανεξαρτησία». Από την πλευρά της η Μόσχα αυτό που θέλει να αποφύγει είναι η διπλή ένωση. Δεν έχει σοβαρούς λόγους να αντιτίθεται σε μια λύση συνομοσπονδίας, εφόσον θα διατηρείτο το αδέσμευτο της Κύπρου, πράγμα για το οποίο δεν έχουν καμιά αντίρρηση οι Τούρκοι. Οι Σοβιετικοί και στις τελευταίες ανακοινώσεις τους δεν απέκκλιναν από την πάγια θέση τους υπέρ του ενδοκυπριακού διαλόγου, παρά τις εξελίξεις που μεσολάβησαν.

Η επανέναρξη του διαλόγου αποτελεί σήμερα την αιχμή του τουρκικού διπλωματικού δόρατος. Ο Τουρκμέν σε συνέντευξη Τύπου που έδωσε στην Ουάσιγκτον είπε: «Δεν υπάρχει καμιά πρόθεση των Τουρκοκυπρίων να ενωθούν με την Τουρκία. Ούτε η Τουρκία ενδιαφέρεται για κάτι τέτοιο. Οι Τουρκοκύπριοι δεν περίμεναν γρήγορη αναγνώριση. Έμφαση δίνουν στην επανάληψη των συνομιλιών υπό την αιγίδα του ΟΗΕ». Σύμφωνα με την τουρκική εφημερίδα «Τζουμχουριέτ» (21/11/83), ο στρατηγός Εβρέν τόνισε στον Αμερικανό απεσταλμένο Ράμσφελντ ότι η ενέργεια του Ντενκτάς «δε σημαίνει διαμελισμό του νησιού κι ότι η Τουρκία είναι έτοιμη να βοηθήσει για την επανέναρξη των διακοινοτικών συνομιλιών».

Ο Ντενκτάς για να δελεάσει τους Ελληνοκύπριους και να τους ρυμουλκήσει προς την κατεύθυνση του διαλόγου, δήλωσε ότι είναι διατεθειμένος να συζητήσει το θέμα της επιστροφής των προσφύγων στην Αμμόχωστο και την επαναλειτουργία του αεροδρομίου της Λευκωσίας.

Το αξιοσημείωτο είναι ότι ορισμένοι ελληνοκυπριακοί κύκλοι ερωτοτροπούν με την ιδέα να πάνε στην τράπεζα των συνομιλιών πριν ανακληθεί η ανακήρυξη. Η εφημερίδα «Φιλελεύθερος», η εφημερίδα με τη μεγαλύτερη κυκλοφορία στο νησί κι αυτή που χτύπησε σκληρότερα τις δηλώσεις του Έλληνα πρωθυπουργού περί «εθνικού χώρου» κτλ., έγραψε στις 24/11/83: «Είναι ενδεχόμενο όσες κι αν είναι οι παραστάσεις και οι πιέσεις που μπορεί να εξασκηθούν πάνω στην Άγκυρα, η τουρκική ηγεσία να επιμείνει στη διατήρηση

του «κράτους»... Το γεγονός ότι το παρασκήνιο εργάζεται για να πετύχει την επανάληψη των συνομιλιών, προκύπτει με αρκετή σαφήνεια από την επίσημη ανακοίνωση του Στাইτ Ντηνάρτμεντ για τις συναντήσεις του προέδρου Κυπριανού στην Ουάσιγκτον. ... Εμείς δε διστάζουμε να πούμε πως κάτω από την απαράβατη προϋπόθεση πως δεν αναγνωρίζουμε το «κράτος» του κ. Ντενκτάς, συμφωνούμε με το σκεπτικό του προέδρου των Ηνωμένων Πολιτειών κ. Ρόναλντ Ρήγκαν». (αναφέρεται στη δήλωση Ρέγκαν για συνομιλίες πριν την ανάκληση, που ήδη μνημονεύσαμε).

Οι παραπάνω απόψεις, οι οποίες ας σημειωθεί ότι δεν είναι απόψεις μόνο του «Φιλελεύθερου», οδηγούν κατευθείαν στην αναγνώριση, έστω κι αν ο διάλογος συνεχίζει να ονομάζεται διακοινοτικός. Το να επιζητάς σήμερα διάλογο, έχει νόημα μόνο αν προϋπάρχει η πολιτική απόφαση να αναζητηθεί λύση του Κυπριακού στα πλαίσια μιας συνομοσπονδίας. Αλλά αν υπάρχει μια τέτοια πρόταση στους πολιτικούς κύκλους της Λευκωσίας, θα πρέπει να ειπωθεί ανοικτά.

Όπως, όμως, κι αν έχουν τα πράγματα, είναι χρήσιμο να υπογραμμιστεί ότι σύντομα ο κύκλος της ελληνικής διπλωματικής επίθεσης ολοκληρώνεται. Σύντομα λοιπόν θα έρθει η ώρα των κρίσιμων πολιτικών αποφάσεων σ' Ελλάδα και Κύπρο. Εκτός κι αν, για διάφορους λόγους η ελληνική πλευρά υποχρεωθεί να παραμείνει στα λιμνάζοντα πια ύδατα των καταδικαστικών ανακοινώσεων, η αξία των οποίων με το χρόνο θα εξατμίζεται.

Έργα και ημέρες του Ντενκτάς

Εσωτερικές πολιτικές εξελίξεις στα κατεχόμενα. Ο Τουρκοκύπριος «πρωθυπουργός» Τσαγατάι παραιτήθηκε από την προεδρία του Κόμματος Εθνικής Ενότητας. Σύμφωνα με πληροφορίες του τουρκοκυπριακού Τύπου, ο Τσαγατάι προορίζεται για πρόεδρος της «Συντακτικής Συνέλευσης» που στήνει ο Ντενκτάς. Πρόθεση του Ντενκτάς είναι να εξασφαλίσει τον έλεγχο της «Συντακτικής», ώστε να περάσει τις θέσεις του στο νέο σύνταγμα και τους υπόλοιπους θεσμικούς νόμους. Η πρότασή του προβλέπει διεύρυνση της ήδη υπάρχουσας 40μελούς βουλής με 30 νέα μέλη, από τους οποίους οι 10 θα επιλεγούν από τον ίδιο. Η πρόταση Ντενκτάς εγκρίθηκε στις 1/12/83 από τη «βουλή» με ψήφους 24 υπέρ και 16 κατά.

Βασική φροντίδα του είναι η παράταση της παραμονής του στην προεδρία του «κρατι-

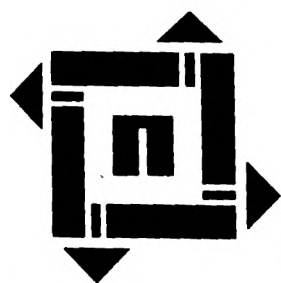
δίου» και πέρα του 1986, που λήγει η θητεία του. Το σημερινό «σύνταγμα» απαγορεύει την επανεκλογή του. Την προσπάθειά του αυτή, όπως και την ευρύτερη πολιτική του για την εγκαθίδρυση ενός συγκεντρωτικού προεδρικού συστήματος, υποστηρίζουν τα δυναμικά ερείσματα που διαθέτει μέσα στους Τουρκοκύπριους και βέβαια η Άγκυρα. Οι αντιδράσεις των δύο κομμάτων που τον αντιπολιτεύονται (το σοσιαλίζον Κόμμα Κοινωνικής Απελευθέρωσης και το φιλοσοβιετικών τάσεων Δημοκρατικό Τουρκικό Κόμμα) δεν φαίνονται ικανές να τον εμποδίσουν.

Παράλληλα με τη συνταγματική συγκρότηση, οι Τουρκοκύπριοι προχωρούν με γοργό ρυθμό και στα υπόλοιπα μέτωπα. Ετοιμάζουν τον «εθνικό τους ύμνο», η κεντρική τράπεζά τους θα λειτουργήσει την 1/1/84. Ταυτόχρονα θα λειτουργήσει και τράπεζα ανάπτυξης με κεφάλαιο 2 δις λίρες Τουρκίας, η οποία είναι και το επίσημο νόμισμά τους. Στα ίδια πλαίσια εντάσσεται και το έργο που ξεκινούν αυτές τις μέρες για την ύδρευση της κατεχόμενης Λευκωσίας και Αμμοχώστου. Κατασκευάζουν υδατοδεξαμενή χωρητικότητας 7500 κυβ. μετ. καθώς και σύστημα αντλιών και διοχέτευσης.

Η πρόσφατη απόφαση της ΕΟΚ, σύμφωνα με την όπια μόνο τα κυπριακά προϊόντα που φέρουν τα διακριτικά της επίσημης Κυπριακής Δημοκρατίας θα τυγχάνουν προνομιακής μεταχείρισης στην ευρωπαϊκή αγορά, αποτελεί ένα πλήγμα για το ψευδοκράτος. Μέχρι τώρα το ύψος των τουρκοκυπριακών εξαγωγών προς την Κοινότητα έφτανε τα 22 εκατ. λίρες στερλίνες, σε σύνολο κυπριακών εξαγωγών αξίας 110 εκατ.

Όμως, οι εμπορικές κυρώσεις, η διεθνής καταδίκη και η μη αναγνώριση δεν είναι στοιχεία ικανά να υποχρεώσουν τους Τουρκοκύπριους να ανακαλέσουν. Κι αυτό γιατί μπορούν να ξεπερνάνε τις αρνητικές επιπτώσεις της απομόνωσης μέσω του ομφάλιου λώρου που τους συνδέει με την Τουρκία. Είναι χαρακτηριστικό ότι σε μήνυμά του προς το στρατηγό Εβρέν, ο Ντενκτάς τόνισε ότι το τουρκοκυπριακό κράτος δεν πρόκειται να καταρρεύσει όσο έχει την υποστήριξη της Τουρκίας. Άλλωστε, όπως δήλωσαν τόσο ο Τουρκμέν όσο και ο Ντενκτάς, η γρήγορη αναγνώριση δεν περιλαμβανόταν στους βασικούς στόχους που η τουρκική πλευρά είχε εξαρχής θέσει όταν προχωρούσε στην κήρυξη «ανεξαρτησίας».

□

Βιβλιοπωλείο «ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΣ»

Μέτωνος 62, Χολαργός 1η παράλληλος της Μεσογείων,
τρίτη στάση, τηλ. 32.34.270

- Κάτι νέο στο χώρο του βιβλίου
- Αναγνωστήριο
- Παιδική γωνιά
- Αυστηρή επιλογή βιβλίων
- Εκπτώσεις
- Ειδικές προσφορές

ΚΑΛΕΝΤΗΣ ΚΑΙ ΣΙΑ Ε.Ε. ΓΡΑΦΕΙΑ: ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ 15 Τηλ: 32.31.781

Τα Ηνωμένα Έθνη είναι η Οδός

του Πλουτή Σέρβα

Στις 18 Νοεμβρίου το Συμβούλιο Ασφαλείας του Ο.Η.Ε. αποφάσισε ότι η ανακήρυξη του Τουρκοκυπριακού κράτους ήταν νομικά άκυρη. Και απαιτούσε την ανάκλησή της, καλώντας όλα τα κράτη να μην αναγνωρίσουν άλλο κράτος από την Κυπριακή Δημοκρατία.

Το Συμβούλιο Ασφαλείας δεν προχώρησε πέρα απ' αυτό το σημείο. Εντούτοις, η απόφαση που όλα τα μέλη (εκτός απ' το Πακιστάν και την Ιορδανία) ψήφισαν, ήταν σαν πρώτο βήμα ικανοποιητική. Και σαν τέτοια την χαιρέτισαν τόσο η κυπριακή όσο και η ελλαδική ηγεσία. Εκείνο επίσης που προκάλεσε ιδιαίτερη εντύπωση ήταν η ετοιμότητα του Ρέγκαν να καλέσει στον Λευκό Οίκο τον Κύπριο Πρόεδρο, απ' όπου επιστρέφοντας ο τελευταίος εκδήλωσε την μεγάλη του ικανοποίηση. Το αντίθετο ακριβώς συνέβη με τον Τούρκο Υπουργό Εξωτερικών κ. Τουρκμέν, που σπεύδοντας στον Λευκό Οίκο για «επανορθώσεις», έφευγε απογοητευμένος.

Είναι χρήσιμο να θυμηθούμε εδώ, ότι ικανοποιητική επίσης ήταν και η απόφαση αρ. 353 που το Συμβούλιο Ασφαλείας είχε πάρει πριν εννιά χρόνια, στις 20 Ιουλίου 1974, όταν τα τουρκικά στρατεύματα είχαν εισβάλλει στην Κύπρο. Μια απόφαση που υπενθύμιζε άλλη προηγούμενη απόφαση (αρ. 186 της 4ης Μαρτίου 1964) και καλούσε όλα τα μέρη «να σεβαστούν την κυριαρχία, την ανεξαρτησία και την εδαφική ακεραιότητα της Κύπρου». Σαφέστατες και ισχυρές ήταν επίσης και όλες οι άλλες ενδιάμεσες αποφάσεις της Γενικής Συνέλευσης και του Σ. Ασφαλείας στη διάρκεια των τελευταίων είκοσι χρόνων. Όλες όμως, όπως είναι γνωστό, κατέληγαν σε αποτυχία προσκρούοντας στο σκληρό τείχος της τουρκικής αδιαλλαξίας. Μιας αδιαλλαξίας που τη στήριζαν μια έμπειρη διπλωματία, μια μεθοδική στρατηγική, όσο και οι μηχανορραφίες των ξένων δυνάμεων, οι οποίες όσο οι ιμπεριαλιστικές αντιθέσεις στην καυτή νοτιοανατολική Μεσόγειο διογκώνονται, τόσο περισσότερο ενδιαφέρονται για το «αεροπλανοφόρο Κύπρος».

Εντούτοις, πρέπει να γίνει παραδεκτό ότι το φιάσκο που ακολούθησε, το οικοδόμησαν επίσης η ολέθρια έως ανεργμάνιστη στρατηγική της κυπριακής και της ελλαδι-

κής πολιτικής. Στα 1963 ο Μακάριος εξαπατημένος από τους Βρετανούς, πρόβαλε τα 13 του σημεία με σκοπό μια άκαιρη και βεβιασμένη τροποποίηση του κυπριακού Συντάγματος. Η Αθήνα, παρόλο που είδε τότε το ολέθριο λάθος, δεν αντέδρασε αποφασιστικά, ούτε ακόμη όταν το 1964 το Συμβούλιο Ασφαλείας —επανεφερε τα πράγματα στην ευθεία για την εξασφάλιση της κυριαρχίας και ακεραιότητας της Κύπρου. Έτσι, Αθήνα και Λευκωσία εξακολουθούσαν να καλλιεργούν τις παλιές τους δοξασίες για Ένωση, δοξασίες όμως που είχαν πρακτικά ακυρωθεί το 1959 στην Αθήνα. Στην πορεία των πραγμάτων, η κακή διπλωματία και στρατηγική, μοιραία οδήγησαν στο πραξικόπημα της 15ης Ιουλίου 1974 και τα γνωστά επακόλουθα. Τη συμφορά ωστόσο ακολούθησε η άμεση απόφαση του Σ. Ασφαλείας που χάραξε μια σωστή πορεία για επανόρθωση των σφαλμάτων. Εκείνοι όμως που την επαύριο βρέθηκαν στις διαπραγματεύσεις της Βιέννης λησμόνησαν τα εφόδια που πρόσφερε η απόφαση 353. Αρχισαν συζητήσεις για συνταγματικό, εδαφικό κτλ. κάτω απ' τη σκιά των όπλων του εισβολέα, ενώ η απόφαση προδιέγραφε σαν πρωταρχικό θέμα τον τερματισμό της κατοχής πριν ν' αρχίσουν οι διαπραγματεύσεις. Έκτοτε, με τα κατοχικά στρατεύματα μόνιμα εγκατεστημένα και τους αποίκους της Ανατολίας διαρκώς πολλαπλασιαζόμενους, ο «ατέρμων διάλογος» συνεχιζόταν με αλληπάλληλες διακοπές. Και ενώ οι εισβολείς με προπέτεια και μεθοδικότητα προχωρούσαν στα σχέδιά τους, η ελληνοκυπριακή πλευρά με καρτερία και διαλλακτικότητα επέμενε για «εποικοδομητικές διαπραγματεύσεις, προσδοκώντας μια πιο ενεργή δραστηριοποίηση από τις δυνάμεις του ΟΗΕ.

Το ψήφισμα της γενικής Συνέλευσης του περασμένου Μάη, ήταν πραγματικά ένα σημαντικό ψήφισμα. Το ισχυρότερο απ' όλα, όπως το χαρακτήρισε ο Κύπριος Πρόεδρος. Έδινε εντολή στο Γ. Γραμματέα να αναλάβει την πρωτοβουλία για μια έξοδο από το μακροχρόνιο, αδιέξοδο. Και χωρίς αργοπορία πρόβαλλε και τους τρεις δείχτες (πρβλ. ΑΝΤΙ τχ. 244). Οι κακοί χειρισμοί της ελληνικής πλευράς και η καθυστέρηση στο να δοθεί μια τελική α-

πάντηση, επέτρεψαν στην Άγκυρα να ξεγλιστρήσει από την πρωτοβουλία αυτή του Κουεγιάρ και να προχωρήσει στην ανακήρυξη του τουρκοκυπριακού κράτους. Αναζητώντας τους λόγους αυτής της σπουδής, μπορούμε να τους βρούμε εύκολα:

α. Η Άγκυρα με τον τοποτηρητή της Ραούφ Ντενκτάς ανέκαθεν προσπαθούσε με τη συμπαράσταση των ισχυρών συμμάχων της ν' απαλλαγεί από τον κυπριακό πονοκέφαλο και τις παρεμβάσεις του ΟΗΕ.

β. Για την Άγκυρα, το, πρώτο πρόβλημα που προέκυψε μετά την εισβολή ήταν η δημιουργία κατάστασης που θα επέτρεπε στους τουρκοκύπριους να διαπραγματεύονται με την πλειοψηφία επί ίσοις όροις. Πρώτο βήμα σ' αυτή την κατεύθυνση ήταν η τουρκοκυπριακή διοίκηση στα κατεχόμενα, για ν' ακολουθήσει η ντε φάκτο δημιουργία τουρκοκυπριακού κράτους, με αναμενόμενη κατάληξη την ντε γιούρε αναγνώρισή του.

γ. Η δημοκρατικοποίηση της χούντας με το κοινοβουλευτικό ένδυμα του ακροδεξιού Οζάλ απαιτούσε μια νέα σωβινιστική έξαρση. Και η ανακήρυξη της «Τουρκοκυπριακής Δημοκρατίας» του Ντενκτάς στην αντίπερα όχθη ήταν ό,τι χρειαζόταν.

δ. Το ανώμαλο διεθνές κλίμα με το χάος στον γειτονικό Λίβανο, συντελούσαν επίσης στο συνταγματικό αυτό πραξικόπημα. Όμως οι μεγάλοι σύμμαχοι δεν εκδηλώθηκαν όπως ακριβώς περίμενε η Άγκυρα, σοκαρισμένοι ίσως από την ανακήρυξη του κράτους μέσα στις συνθήκες γενικής ανωμαλίας. Η ανακήρυξη δημιούργησε πολλά προβλήματα σε γειτονικές χώρες, γιατί η εξάσκηση του δικαιώματος αυτοδιάθεσης μιας μικρής μειονότητας μέσα σ' ένα κυρίαρχο κράτος, τώρα βάζει φωτιά σε άλλα κινήματα που ο διεθνής ιμπεριαλισμός κρατούσε στην επιρροή του. Και είναι γεγονός ότι οι ΗΠΑ πρόσβλεπαν προς μια γαλήνια Ισπανία, Γιουγκοσλαβία, Πακιστάν, Νιγηρία, Μαλαισία κτλ. Εξάλλου η Βρετανία ανησυχούσε για τις βάσεις της στην Κύπρο.

Γι' αυτό οι ΗΠΑ και η Μ. Βρετανία εναντιώθηκαν. Αν ήθελαν την κυπριακή διχοτόμηση είναι αναμφισβήτητο ότι την ήθελαν κάτω από συγκυρίες που αυτοί θα ε-

στον ΠΕΙΡΑΙΑ...

βιβλία - περιοδικά - αφίσσες

πρίσμα

εκπαιδευτικά παιχνίδια

μπουμπουλινάς 48 και υψηλάντου - τηλ. 4172366

Κυκλοφορεί

ο 18ος

τόμος του ΑΝΤΙ

ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΑΝ ΑΠΟ ΤΗ ΝΕΦΕΛΗ ΤΟ 1983

έλεγαν. Και είναι γι' αυτό που η Θάτσερ έσπευσε να εναγκαλισθεί τον Κύπριο Πρόεδρο και να του υπενθυμίσει την «ευθύνη των τριών εγγυητριών δυνάμεων» και την ανάγκη για μια τριμερή διάσκεψη (Αγγλίας-Ελλάδας-Τουρκίας), ενώ ήταν η πρώτη που υπέβαλε το ψήφισμα στο Συμβούλιο Ασφαλείας με την απαίτηση να μην υποστεί καμιά τροποποίηση. Μέσα σ' αυτό το ιμπεριαλιστικό σκεπτικό εντάσσεται και η απροσδόκητη προθυμία των Ρέηγκαν και Σουλτς να καλέσουν αμέσως τους Κυπριανού και Χαραλαμπόπουλο στην Ουάσιγκτον.

Το ατύχημα για τη Θάτσερ (και τον Ρέηγκαν) είναι φυσικά ότι τα άλλα μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας επέμεναν να θέσουν στο βρετανικό σχέδιο ως πρωταρχικό, άρθρο που έλεγε ότι η ανακήρυξη του τουρκοκυπριακού κράτους είναι νομικά άκυρη, πράγμα που αναγκάστηκαν αμφότεροι (Θάτσερ και Ρέηγκαν) να δεχθούν. Αυτό το νομικά άκυρη είναι το ουσιαστικότερο κέρδος για την ελληνική πλευρά και μαζί με το κάλεσμα προς όλα τα κράτη να μην αναγνωρίσουν άλλο κράτος στην Κύπρο, αποτελεί τη μόνη βάση για παραπέρα διακινήσεις και διεργασίες...

Εντούτοις παρά την κρυσταλλικότητα του ψηφίσματος και τον ευθύ δρόμο που προδιαγράφει, οι ιμπεριαλιστικές μηχανορραφίες συνεχίστηκαν. Είναι προφανώς αυτές που επέδρασαν στην «ομοψυχία» των δύο κυβερνήσεων (ελληνικής και κυπριακής) και που προκάλεσαν πανελλήνιο άγχος μεταξύ 25ης και 27ης Νοεμβρίου. Ακόμη δεν διασαφηνίστηκε πώς δούλεψαν τα παρασκήνια, και ποιος «παρεξήγησε» ποιον.

Η δήλωση του Κυπριανού από το Δελχί ότι «ήταν απλώς μια παρανόηση» και η παρέμβαση του Καραμανλή (30 Νοεμβρίου), επέτρεψε στους Παπανδρέου και Κυπριανού να παρουσιασθούν στους δημοσιογράφους με «ομοψυχία», παρόλο που στους τελευταίους δεν επιτράπη να υποβάλλουν καμιά ερώτηση.

Έστω. Μπορούμε τώρα (παρά τους δικαιολογημένους φόβους ότι «η αγελάδα είναι πιθανόν πάλι ν' αναποδογυρίσει τον κουβά με το γάλα») να προσβλέψουμε ότι επιτέλους θα πρυτανεύσει η σύνεση. Και η σύνεση επιβάλλει να λέμε στους ισχυρούς που μας πολιορκούν με τις «προτροπές» και «εισηγήσεις» τους ότι κάθε λογής πρόταση θα πρέπει να υποβάλλεται ευθέως προς τον μόνο υπεύθυνο, τον Γ. Γραμματέα του ΟΗΕ, αυτόν που έχει καθήκον να υλοποιήσει τις αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας. Απ' αυτήν την άποψη πρέπει να θεωρηθεί ορθή και τετράγωνη η επίκληση του Κύπριου Προέδρου προς τον Κουεγιάρ να επισπεύσει τις διεργασίες και, αν η Άγκυρα δεν πειθαρχήσει, να ξαναφέρει το θέμα στο Συμβούλιο Ασφαλείας, διότι η ανακήρυξη της τουρκοκυπριακής δημοκρατίας είναι «νομικά άκυρη». Και η ακύρωση δεν επιδέχεται καμιά καθυστέρηση. Μετά την ακύρωση πρέπει να ακολουθήσουν τα άλλα, τα εποικοδομητικά και όχι τα καταστροφικά. □

ΜΑΡΣΕΛ ΜΠΡΙΟΝ: Λεονάρντο Ντά Βίντσι.

ΤΣΕΖΑΡΕ ΜΠΡΑΝΤΙ: 'Αρκάδιος ή περί γλυπτικής.

ΓΚΥΓΙΩΜ ΑΠΟΛΙΝΑΙΡ: Κυβιστές ζωγράφοι.

ΓΚΑΜΠΡΙΕΛ ΓΚ. ΜΑΡΚΕΣ: 'Η αφήγηση ενός ναυαγοῦ.

ΓΚΑΜΠΡΙΕΛ ΓΚ. ΜΑΡΚΕΣ: 'Η κηδεία της μεγάλης μάμα.

ΓΚΑΜΠΡΙΕΛ ΓΚ. ΜΑΡΚΕΣ: Θάνατος σταθερός πέρα απ' τό θάνατο.

ΓΚΑΜΠΡΙΕΛ ΓΚ. ΜΑΡΚΕΣ: Μάτια γαλάζιου σκύλου.

ΕΡΜΑΝ ΕΣΣΕ: Τό τελευταίο καλοκαίρι του Κλ.

ΕΡΜΑΝ ΕΣΣΕ: 'Η ινδική βιογραφία.

ΜΠΟΡΙΣ ΒΙΑΝ: Πορνογραφικά γραπτά.

ΜΠΟΡΙΣ ΒΙΑΝ: 'Αναζητώντας τόν χαμένο βαρόνο.

ΜΠΟΡΙΣ ΒΙΑΝ: Τά χρονικά του ψεύτη.

ΧΕΝΡΥ ΜΙΛΕΡ: 'Ο καιρός των δολοφόνων.

ΠΕΤΕΡ ΧΑΝΤΚΕ: 'Αμέριμνη δυστυχία.

ΦΡΑΝΤΣ ΚΑΦΚΑ: Γράμμα στον πατέρα.

ΓΚΥ ΝΤΕ ΜΩΠΑΣΑΝ: 'Ο θεῖος μου ό 'Ιούλιος.

ΠΑ-ΚΙΝ: Οικογένεια.

ΘΟΡΝΤΟΝ ΟΥΑ-Ι-ΛΑΝΤΕΡ: Τό γεφύρι του Σάν Λουίς Ρέ.

ΓΚΥΣΤΑΒ ΦΛΩΜΠΕΡ: 'Αλληλογραφία.

ΑΛΑΝΤΟΥΣ ΧΑΞΛΕΝ: Μετά από πολλά καλοκαίρια.

ΑΛΑΙΝ ΡΟΜΠ ΓΚΡΙΓΙΕ: Τό σπίτι των ραντεβού.

ΑΜΑΡΑΝΤΟΣ ΑΜΑΡΑΝΤΙΔΗΣ: Τό Τονικό μουσικό σύστημα.

ΤΟΝΥ ΜΠΕΝΕΤ: Φορμαλισμός και μαρξισμός.

ΖΑΝ - ΜΙΣΕΛ ΠΑΛΜΙΕ: ΛΑΚΑΝ.

ΣΟΥΖΑΝ ΣΟΝΤΑΓΚ: 'Η αισθητική της σιωπής.

ΤΖΑΙΗΣΟΝ ΞΕΝΑΚΗΣ: 'Επίκτητος.

ΓΚΥ ΟΚΕΓΚΕΜ: 'Ιστορική εικόνα της όμοφυλοφιλίας.

ΕΡΙΚ ΣΑΛΤΜΑΝ: Εισαγωγή στη μουσική του είκοστού αιώνα.

ΚΡΙΣΤΟΦΕΡ ΣΜΩΛ: Μουσική, κοινωνία, παιδεία.

ΟΤΤΟ ΚΑΡΟΛΥ: Εισαγωγή στη μουσική.

ΖΑΝ ΠΙΕΡ ΒΕΡΝΑΝ: Μύθος και σκέψη στην αρχαία 'Ελλάδα.

ΝΙΚΟΣ ΔΗΜΟΥ: 'Η χώρα του έδω και τώρα.

ΝΙΚΟΣ ΔΗΜΟΥ: Κοινοτοπίες.

ΝΙΚΟΣ ΔΗΜΟΥ: Ξένα ποιήματα.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΠΑΓΙΩΡΓΗΣ: 'Η όντολογία του Μάρτιν Χάιντεγγερ.

ΚΙΚΗ ΔΗΜΟΥΛΑ: Τό λίγο του κόσμου.

ΘΑΝΟΣ ΒΕΛΟΥΔΙΟΣ: 'Ελληνοκεντρική φαντασιομετρική τέχνη.

ΚΩΣΤΑΣ ΓΙΑΝΝΟΥΛΟΠΟΥΛΟΣ: Συγκεκριμένη ποίηση.

ΣΠΥΡΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ: Εισαγωγή στην ιστορία του ΙΡΑΚ.

Μικρονεφέλη

ΡΟΥΘ ΚΛΙΓΚΜΑΝ: Οί άνείπωτες ιστορίες του ζωγράφου Τζάκσον Πόλλακ.

ΕΙΓΚΝΕΣ ΝΤΕ ΜΙΛΛ: Οί επαναστάτες του χοροῦ.

ΣΑΜΟΥΕΛ ΜΠΕΚΕΤ: Τρία εύκαιριακά κομμάτια.

ΧΑΪΛΑΝΤΕΡΑΙΝ: Δύο ὕμνοι σ' ἐλεύθερες στροφές.

ΛΕΩΝΙΔΑ ΧΡΗΣΤΑΚΗ: 'Η γαλάζια ψύχωση στη ζωή και τό ἔργο του Γκρέοργκ Τράκλ.

εκδόσεις ΝΕΦΕΛΗ Μαυρομιχάλη 9, Αθήνα 10679

Τηλ: 3639962-3607744

ΕΙΧΑΜΕ ΠΑΡΕΙ
ΟΛΑ ΤΑ ΜΕΤΡΑ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ
ΚΥΡΙΕ ΥΠΟΥΡΓΕ....
ΔΕΝ ΜΠΟΡΩ ΝΑ ΚΑΤΑΛΑΒΩ
ΠΩΣ ΒΡΕΘΗΚΑΝ ΑΥΤΟΙ
ΟΙ ΑΓΓΛΟΙ ΧΟΥΛΙΓΚΑΝΣ
ΜΕΣΑ ΣΤΗ ΣΥΝΟΔΟ
ΤΩΝ ΔΕΚΑ...

ΕΝΤΟΣ ΕΚΤΟΣ & ΕΠΙ ΤΟΥ ΔΑΚΤΥΛΙΟΥ

ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ, εξέλιξη του πληθωρισμού στην Ελλάδα. Επίσημα και ανεπίσημα στοιχεία. Στα τελευταία ανεπίσημα ας προστεθεί και η άρνηση —μετά καγχασμού— του υπαίθριου καστανά της γωνίας Πατησίων και Ιουλιανού —πενήντα μέτρα από την έδρα της ΓΣΕΕ— να πουλήσει εμπόρευμα αξίας μικρότερης των πενήντα δραχμών.

ΚΛΑΔΙΚΕΣ. Σε ένα είδος κλαδικής του ΠΑΣΟΚ —γράφει στην «Ελευθεροτυπία» ο Αριστείδης Μανωλάκος αναλύοντας το πρόβλημα της «Αριστεράς Διεξόδου στις πολιτικές εξελίξεις»— εκφυλίστηκε η μεταδικτατορική ΕΔΑ εξαιτίας προσωπικών αντιθέσεων προς την ηγεσία του ΚΚΕ Εσωτερικού και φιλοδοξιών.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι θα δυσκολευτεί να διαφωνήσει —με το χαρακτηρισμό— ο μέσος νουνεχής και ενημερωμένος συνέλληνας έστω και μόνον αναγνώστης εφημερίδων. Ας προσπαθήσουμε όμως να μείνουμε δίκαιοι. Ας ανατρέξουμε στη γέννηση και ας παρακολουθήσουμε την πορεία αυτού του σημαδεμένου σχήματος.

Επιφορτίστηκε —εκ γενετής— να διεκπεραιώσει και να εξυμνεί τα αποφασισμένα της ηγεσίας του ενιαίου —τότε και μέχρι το 1968— ΚΚΕ. Αγκαζαρίστηκε ύστερα από το ΚΚΕ Εσωτερικού όπως και όσο εκείνο νόμιζε και μπορούσε.

Όταν απέκτησε δύναμη το ΠΑΣΟΚ οι άνθρωποι που για τον άλφα ή τον βήτα λόγο είχαν μείνει στην ΕΔΑ, είχαν πια διαμορφωθεί. Είχαν λάβει το σχήμα του περιέχοντος. Τους είχε γίνει έξη ο ρόλος του διεκπεραιωτή.

«Έξις, δευτέρα φύσις».

ΠΡΟΣΛΗΨΕΙΣ. Προσλήψεις στο δημόσιο. Ηλεκτρονικές προσλήψεις. Ο νόμος καθορίζει τα μόρια και ο ηλεκτρονικός υπολογιστής —έντιμος και απροκατάληπτος— τα υπολογίζει, τα αθροίζει και αποφαινεται επί της σειράς επιτυχίας του υποψήφιου δημοσίου υπαλλήλου.

Σε κάποιες περιπτώσεις όμως ο μοριοδότης νόμος φαίνεται ότι έχει αυτονομηθεί για τα καλά. Στην περίπτωση π.χ. των αναπήρων σε ποσοστό αναπηρίας ανώτερο του 67% —όπως επισημαίνει η Αλκμήνη στην «Αυγή» ο νόμος προβλέπει πριμοδότηση του αναπήρου με 3 μόρια. Άλλος όμως παλιότερος νόμος —που δεν έχει καταργηθεί προβλέπει ότι ανάπηροι σε τέτοιο ποσοστό πηγαίνουν

στο σπίτι τους. Προβλέπει ότι συνταξιοδοτούνται. Και ένας τρίτος νόμος —συμπληρώνω εγώ— φιλοαναπηρικός κι αυτός, περιορίζει κατά ένα ποσοστό τον φόρο του εισοδήματος της οικογένειάς του. Μύλος...

ΣΥΝΕΔΡΙΑ. Συνέδριο των Ελλήνων Χημικών. Οι εργασίες του άρχισαν τη Δευτέρα που μας πέρασε. Χαιρετισμοί. Εκ μέρους του ΚΚΕ, χαιρέτισε τους συνέδρους ο Νικάνδρος Κεπέσης που έχει φαίνεται μόνιμο πια πόστο στο τμήμα Τελετών, Πανηγύρεων και Χαιρετισμών της Κεντρικής Επιτροπής του Κόμματος. Το ουσιαστικότερο τμήμα του χαιρετισμού του συντρόφου Νικάνδρου αφορούσε το πρόβλημα της ποιότητας των τροφίμων. Ο Νικάνδρος Κεπέσης υποστήριξε χωρίς δισταγμό πως η λύση του εξασφαλίζεται ασφαλώς «με το πέρασμα στο σοσιαλισμό».

Δεν θα υπήρχε καμιά αντίρρηση εάν μπορούσε να μας διαβεβαιώσει ο γραφικός σύντροφος ότι στο σοσιαλισμό που έχει υπόψη του θα υπάρχουν και τρόφιμα.

«ΕΔΩ και Τώρα». Ποια είναι λοιπόν η προέλευση του περιλάλητου αυτού πολιτικού σλόγκαν του Ανδρέα Παπανδρέου. Ο κ. «Κανέλλος Αθανασόπουλος» εξέθεσε με αυτοπεποίθηση σοφού την άποψή του στην «Καθημερινή»:

«Μεγάλο θόρυβο προκάλεσε το περίφημο σύνθημα «εδώ και τώρα». Χρησιμοποιήθηκε βέβαια πρόσφατα από τους Γάλλους φοιτητές της Ναντέρ το Μάη του 1968, και από εκεί το δανείστηκε ο Μιττεράν στην πρόσφατη προεκλογική του εκστρατεία. Όμως η προέλευσή του είναι παλιά. Ήταν μια συμβολική έκφραση στο Ρωμαϊκό Δίκαιο για τις δικαιοπραγίες που επεβάλλετο να καταρτίζονται τοις μετρητοίς (Hic et nunc). Μεταφέρθηκε από κει στην αναμέτρηση των αθλητών. Στην ιστορία πέρασε η φράση το 1968 π.χ. από τον Ρωμαίο Γάιο Παπίλιο Λάινα. Όταν ο Αντίοχος Δ' της Συρίας απειλούσε ολόκληρη την Αίγυπτο, ο Λάινας του ενεχείρισε γράμμα της ρωμαϊκής συγκλήτου που τον καλούσε να αποσυρθεί αμέσως από τα καταληφθέντα εδάφη. Όταν ο Αντίοχος του δήλωσε πως θα του απαντούσε αργότερα, έγραψε με το σπαθί του ένα κύκλο γύρω από τόν εισβολέα και του είπε: «Εδώ και τώρα» (Hic et nunc).

Άφησα να περάσουν 45 περίπου μέρες μήπως και εκσυγχρονίσει τις

γνώσεις του ο κ. Κανέλλος Αθανασόπουλος. Εις μάτην. Καιρός «να το πάρει η Μαύρη Θάλασσα». Καιρός να λύσω τη σιωπή μου και να διδάξω κι εγώ κάτι τον πολυμαθή κ. Κανέλλο.

Το «Εδώ και τώρα» —λοιπόν— είναι δανεισμένο από την διάσημη αμερικανίδα ψυχοθεραπεύτρια Κάρεν Χόρνεϋ. Συμπυκνώνει —ακριβώς— και εκφράζει το επιστημονικό και το επαγγελματικό πιστεύω της περί «του πρακτέου» στην περίπτωση των νευρώσεων.

Δεν νομίζει ο κ. Κανέλλος πως η αμερικανική πραγματικότητα —που έζησε επί ¼ του αιώνα— μπορεί να υπήρξε διδακτικότερη για τον Ανδρέα Παπανδρέου από όση Ρωμαϊκή Ιστορία έτυχε να μελετήσει στη ζωή του;

ΠΟΛΩΝΙΑ. Πολωνικά ανέκδοτα της εποχής.

«Ανοίγω την τηλεόραση:

Ο Γιαρουζέλσκι.

Ανοίγω το ραδιόφωνο:

Ο Γιαρουζέλσκι.

Ανοίγω την τηλεόραση:

Ο Γιαρουζέλσκι.

.....

Κατάντησε να τρέμω όταν πηγαίνω ν' ανοίξω ένα κουτί κονσέρβα».

● «*Με μαύρους εργάτες πάει καλύτερα η ναυτιλία*» (τίτλος —πρωτοσέλιδος και διστηλος— της «Καθημερινής» της Κυριακής 20 Νοεμβρίου)

● *Στη Βαρσοβία είχαμε σήμερα χιόνι*» (Από ειδήσεις για τον καιρό — της περασμένης εβδομάδας— της ΕΡΤ-1)

● «*Δεν είναι μικρή η προέλαση που έχει συντελεστεί*». (Από τις απολογιστικές δηλώσεις του υπουργού Κοινωνικών Υπηρεσιών κ. Λευτέρη Βερυβάκη — για την πρόοδο που έχει συντελεστεί στο ΙΚΑ— στην τηλεοπτική συζήτηση με τους εκπροσώπους των συνταξιούχων. Δευτέρα 21 Νοεμβρίου —ΕΡΤ-1)

● «*Χήρα θανάτου, 53, σοβαρή, ευγενέστατη, καλής οικογένειας, ακίνητο εισόδημα, ζητεί σύζυγο σοβαρό αναλόγων προσόντων. Γράψατε ...*». (Από τα συνοικέσια των «Νέων» της 9ης Νοεμβρίου).

● «*Παραβρέθηκαν από την κυβέρνηση (...), από τα πολιτικά κόμματα (...), από τον Ρήγα, ο αδελφός του Άρη σ. Δ. Κλάρας*». (Από το ρεπορτάζ της «Αυγής» για τον φετινό εορτασμό της Εθνικής Αντίστασης στο Γοργοπόταμο).

ο δακτυλιδόστομος

«Απαλός σαν χάδι...»

«αλλιιώτικος» Ένας προϋπολογισμός από τους γνωστούς μας...

του Σπύρου Κωνσταντίνου

ΔΕΝ ΞΕΡΟΥΜΕ καθόλου πώς αισθάνθηκε ο «μέσος τηλεθεατής» όταν άκουσε τον Υπουργό Οικονομικών να αποκαλεί το νέο προϋπολογισμό «χάδι στον άνθρωπο». Δεν γνωρίζουμε, δηλαδή, κατά πόσο εκτιμήθηκε η κυβερνητική χειρονομία ή εφαρμόστηκε η συνταγή «χαϊδεύεις και αλλάζει κανάλι» ή αν ακόμη, ο «μέσος» τηλεθεατής πάτησε το διακόπτη του τηλεοπτικού του μέσου. Εκείνο, που γνωρίζουμε όλοι, είναι ότι ο νέος προϋπολογισμός πέρασε στο δεύτερο πλάνο της επικαιρότητας, πίσω από την «τριμερή της Αθήνας», που πραγματοποιήθηκε στο Προεδρικό Μέγαρο την ίδια μέρα της κατάθεσής του, πίσω, ακόμη, από τη διάσκεψη κορυφής της ΕΟΚ, τη συνάντηση με τη «σιδηρά κυρία» κτλ. κτλ.

ΑΥΤΟ, πάντως, που μπορεί να προβλεφτεί με βεβαιότητα, είναι ότι όσο θα αποκρυσταλλώνονται οι διαστάσεις του εθνικού θέματος τόσο θα τονίζονται οι διαφωνίες στα οικονομικά θέματα και θα δίνεται έτσι μια πιστότερη απεικόνιση της διάταξης των δυνάμεων στο εσωτερικό μέτωπο. Σ' αυτά τα πλαίσια, δεν είναι καθόλου συμπτωματική η δεκαπενθήμερη —τουλάχιστον— αναβολή στη δημοσίευση της «απόφασης της ολομέλειας της Κ.Ε. του ΚΚΕ για την οικονομική και εισοδηματική πολιτική του '84».

ΣΤΑ ΙΔΙΑ πλαίσια γίνεται κατανοητή και η «καλή τύχη να συμπέσει με έξαρση των εθνικών θεμάτων» που καταχώρησε στον προϋπολογισμό το κύριο άρθρο της «Καθημερινής» στις 4 Δεκεμβρίου που προειδοποιεί τον κ. Ποττάκη ότι για όλα τα περί σοσιαλισμού, καταργήσεως της «εκμετάλλευσης ανθρώπου από άνθρωπο», που περιέχει η εισηγητική έκθεση, θα κληθεί να δώσει λόγο στη Βουλή απαντώντας στο φοβερό δίλημμα: μικτή ή κολλεκτιβιστική οικονομία;

ΣΤΗΝ ΕΙΣΗΓΗΤΙΚΗ έκθεση του Υπουργού Οικονομικών περιέχεται η διαβεβαίωση ότι «ο προϋπολογισμός είναι ειλικρινής» δεν μεταχειρίζεται τα τεχνάσματα του παρελθόντος, ούτε συσκοτίζει την αλήθεια χάριν οποιασδήποτε σκοπιμότητας». Ύστερα από αυτή τη ρητή διαβεβαίωση είναι φυσικό να απαιτεί κανείς ειλικρίνεια πρώτα απ' όλα στο απολογιστικό μέρος του προϋπολογισμού, και της εισηγητικής έκθεσης για την πορεία των εξελίξεων το 1983. Για μεν το πρώτο υπάρχει η καταγραφή του ελλείμματος του προϋπολογισμού στα 180 δις ενώ από πολλές πλευρές το ύψος του ελλείμματος υπολογίζεται να υπερβαίνει τα 200 δις. Αυτό το στοιχείο θέτει υπό αίρεση την αξιοπιστία της πρόβλεψης για τη μείωση του ελλείμματος που περιέχεται στην εισηγητική έκθεση.

ΣΤΗΝ ΙΔΙΑ όμως έκθεση υπάρχει μια παραδοχή που εκπλήσσει, αλλά παραμένει ανολοκλήρωτη. Εκπλήσσει γιατί στη σελ. 50 διαβάζουμε ότι «το διαθέσιμο εισόδημα (για το '83) ενός μέσου μισθωτού σε πραγματικούς όρους θα μειωθεί κατά 4,2%». Η ειλικρινής αυτή καταγραφή δεν μένει ανολοκλήρωτη μόνο από το γεγονός ότι, σύμφωνα με έγκυρες πληροφορίες η πραγματική μείω-

ση του διαθέσιμου εισοδήματος του μέσου μισθωτού εκτιμάται από αρμόδιες κρατικές υπηρεσίες ότι είναι 4,7%. Ούτε από το γεγονός ότι η έκθεση ικανοποιείται αναφέροντας ότι παρά τη μείωση του '83 «η μεγάλη πλειοψηφία των μισθωτών εξακολουθεί να βρίσκεται σε επίπεδα ψηλότερα από το 1981» παρακάμπτοντας έτσι το συγκλονιστικό γεγονός ότι σε σύγκριση με το '78 το πραγματικό διαθέσιμο εισόδημα των μισθωτών έχει μειωθεί κατά 6,5%! Και, βέβαια, η σημερινή κυβέρνηση δεν χρεώνεται με την απώλεια αυτή, έχει όμως χρεωθεί με την κάλυψή της.

Η ΕΙΛΙΚΡΙΝΕΙΑ της κυβέρνησης παραμένει ανολοκλήρωτη, όσο δεν αναλαμβάνει την ευθύνη για τα αποτελέσματα αυτής της μείωσης του εισοδήματος των εργαζομένων. Όσο —όπως παρατήρησε από τον «Οικονομικό» ο Π.Λ. Ρυλμόν— «κανένας κυβερνητικός εκπρόσωπος δεν θεώρησε υποχρέωσή του να εκτιμήσει ποιες είναι εκ των υστέρων οι, υποτιθέμενες ευεργετικές, επιπτώσεις της συγκράτησης των αμοιβών στις επενδύσεις και τις εξαγωγές».

«Η ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ πιστεύει στον ενημερωμένο πολίτη» τονίζεται στην εισηγητική έκθεση. Ποιος είπε όμως ότι ενημέρωση δεν σημαίνει και ανάληψη ευθυνών ή έστω αναγνώριση λαθών; Αντί γι' αυτό η εισηγητική έκθεση περιορίζεται στην αναμονή (ακόμη) των θετικών αποτελεσμάτων από τη «βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών προϊόντων» που προέκυψε «από τη μείωση του ανά μονάδα προϊόντος κόστους εργασίας». Ή, ακόμη, αρέσκεται στην προσπάθεια μιας καλύτερης απόδοσης του «ετεροχρονισμού» με την έκφραση «δια-χρονική εξασφάλιση του πραγματικού εισοδήματος». Αυτά για την ειλικρίνεια του προϋπολογισμού. Όχι τόσο για να προεξοφληθεί η «ανειλικρίνειά του», όπως έσπευσε να δηλώσει ο Ευάγγελος Αβέρωφ, όσο για να τεθεί ο διάλογος για τον προϋπολογισμό σε αμοιβαία αποδεκτές —και άρα ειλικρινείς— βάσεις.

Ο ΔΕΥΤΕΡΟΣ χαρακτηρισμός, που περιέχεται στο «auto-portrait» του προϋπολογισμού, είναι αναπτυξιακός. Τεκμηριώνεται δε στην «περιστολή των καταναλωτικών δαπανών, στην αύξηση των επενδυτικών, που επιβεβαιώνει την απόφαση της κυβέρνησης να σταματήσει τον κατήφορο της οικονομίας... να την οδηγήσει στην έξοδο από την κρίση επιτυγχάνοντας ταυτόχρονα τον (σοσιαλιστικό) μετασχηματισμό της...». Μεγαλεπήβολα σχέδια, θα 'λεγε κάποιος.

ΗΔΗ, από συντηρητική σκοπιά, παρατηρήθηκε ότι «οι συγκριμένες εξελίξεις στην παραγωγική δραστηριότητα δεν επηρεάζονται μόνο από τη δημοσιονομική πολιτική, αλλά είναι και εκείνες, που προσδιορίζουν τα ποσοτικά και ποιοτικά όριά της». Θέση, απόλυτα συνεπής με την επιφύλαξη στο κράτος του ρόλου της επιτήρησης της ανάπτυξης που πραγματοποιεί ο ιδιωτικός τομέας. Ωστόσο, κατά τη γνώμη μας οι δημόσιες επενδύσεις μπο-

ρούν να αποτελέσουν το μοχλό της ανάπτυξης και ο προϋπολογισμός του κράτους να χρησιμεύσει σαν αναπτυξιακό εργαλείο. Αρκεί οι επενδύσεις του δημοσίου να έχουν παραγωγικό προσανατολισμό —έστω και έμμεσο. Να διευρύνουν την ισχυρή παραγωγική βάση της χώρας. Αφήνει τέτοια περιθώρια αισιοδοξίας το νέο Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων.

Η ΑΠΑΝΤΗΣΗ δεν είναι τόσο εύκολη όσο η ερώτηση. Διότι και βέβαια υπάρχει αύξηση των δαπανών για δημόσιες επενδύσεις σαφώς μεγαλύτερη από την αύξηση των εν γένει δαπανών —25% έναντι 19,8%. Όμως η μερίδα του λέοντος της αύξησης στρέφεται στις δαπάνες για την Υγεία (χρηματοδότηση του θεσμού του νοσοκομειακού γιατρού), εκπαίδευση (Νόμος - πλαίσιο, Τ.Ε.Ι.), Δημόσια Διοίκηση κτλ. Μακροπρόθεσμα, βέβαια, τόσο οι δαπάνες για την Εκπαίδευση όσο και για τη Δημόσια Διοίκηση είναι δυνατό να συμβάλουν στην ανάπτυξη με τον όρο ότι (τουλάχιστον) η μεν Εκπαίδευση δεν θα παράγει επιστήμονες καταδικασμένους στην ανεργία η δε διοίκηση δεν θα τους απορροφά μόνο και μόνο για να μην είναι άνεργοι. Βραχυπρόθεσμα όμως, αφού μιλάμε και για ετήσιο προϋπολογισμό, οι επενδύσεις αυτές δεν αλλάζουν, δεν διευρύνουν την παραγωγική βάση της ελληνικής οικονομίας και, κατά συνέπεια, η αναπτυξιακή συμβολή τους παραμένει αμφίβολη.

«Ο ΝΕΟΣ προϋπολογισμός —συνεχίζει το auto-portrait— είναι αντιπληθωριστικός» γιατί περιορίζει το έλλειμμα και σε πραγματικές τιμές —αύξηση 6,9% με προβλεπόμενο πληθωρισμό 18%— και ως ποσοστό του ΑΕΠ 9,7% έναντι 10,9% το '83, αλλά 9,1% το 1982.

ΜΙΛΩΝΤΑΣ γενικότερα για τον πληθωρισμό πρέπει να παρατηρήσουμε ότι η πρόβλεψη για πληθωρισμό κάτω από το 20% για το 1983 δεν πραγματοποιήθηκε —θα φθάσει, μάλλον, το 21%. Ήδη, όπως γράφτηκε, ο «παλιός μας χρόνος» θα επιβαρύνει το νέο με 9 μονάδες τουλάχιστον. Σ' αυτές αν προστεθούν, οι 3 από τα καύσιμα και άλλες τόσες από τις αναπροσαρμογές στις τιμές των υπηρεσιών φτάνουμε αισίως το 15% χωρίς να συνυπολογίζεται η αύξηση των τιμών και η πορεία της δραχμής. Αυτά για το στόχο, που τίθεται στον προϋπολογισμό σχετικά με τον πληθωρισμό. Όσο για την «ιδίαν αυτού ευθύνη» αυτή για να αποσοβηθεί πρέπει να πραγματοποιηθούν οι προβλέψεις για τη μείωση του ελλείμματος και να μην υπονομευθούν από το γενικό έλλειμμα του δημοσίου τομέα.

Το χάδι και οι εκπλήξεις

ΕΝΑ ΧΑΔΙ μπορεί να κρύβει εκπλήξεις, μπορεί να φέρει και σκέτη απογοήτευση. Μπορεί, ακόμη, να οδηγήσει σε απογοητευτικές εκπλήξεις. Ή, για να θυμηθούμε τον ποιητή, μπορεί να γνωρίσει κανείς «τις μέσα επιφάνειες». Σε άλλους παίζει ένα ρόλο η διάθεση ή η προδιάθεση, σε άλλους το μυστήριο. Σ' ό,τι αφορά το «χάδι στον άνθρωπο» του νέου προϋπολογισμού υπάρχει και προδιάθεση και μυστήριο.

ΠΡΟΔΙΑΘΕΣΗ η παραδοσιακή δυσπιστία απέναντι σε κάθε φορολογική ρύθμιση. Μυστήριο τα πράγματα περιπλέκονται. Αλλάζει η κλίμακα των εισοδημάτων και οι φορολογικοί συντελεστές, ενσωματώνονται οι κρατήσεις υπέρ του ΟΓΑ, καταργούνται οι μειώσεις από το εισόδημα, αλλά εισάγονται οι εκπτώσεις από το φόρο και γενικά απαιτούνται πολύπλοκοι υπολογισμοί ώσπου να καταλήξει κανείς τι οφείλει. Τι οφείλει ποιος και σε τι ωφελείται ποιος και πόσο. Ή, δεν ωφελείται. Από εκεί και ύστερα αρχίζει η περιπτωσιολογία (τόσο εισόδημα) και τα συμπαρομαρτούντα συμπτώματα (σύζυγος με ή χωρίς εισόδημα παιδιά κτλ.).

ΑΝ ΠΙΣΤΕΨΟΥΜΕ την τηλεόραση και τον καλό κυβερνητικό Τύπο όλοι ωφελούνται. Τουλάχιστον «όσοι έχουν εισόδημα κάτω του ενός εκατομμυρίου». Αφού χαιρετίσουμε εκείνον τον ηρωικό, που με μηνιαίο μισθό 38.000, σύζυγο χωρίς εισόδημα και ένα παιδί, όχι μόνο καταφέρνει να επιβιώσει, αλλά και δεν μεγαλώνει η φορολογική του επιβάρυνση (!) περνάμε στα παραδείγματα της «Ελεύθερης Γνώμης». Έχουμε και λέμε λοιπόν:

«Εισόδημα (μισθωτού) 800.000, έγγαμος.

Πληρώνει σήμερα 120.027 δρχ. φόρο. Θα πληρώσει —με το ίδιο εισόδημα— φόρο 97.000». Όπερ ελάφρυνση: Μόνο, που για να επιτευχθεί η «ελάφρυνση» αυτή, ο μισθωτός ελαφρύνθηκε και από την Αυτόματη Τιμαριθμική Αναπροσαρμογή που του έχει υποσχεθεί η κυβέρνηση —και μάλιστα χωρίς ετεροχρονισμό— για το 1984.

ΟΙ ΚΥΡΙΟΤΕΡΕΣ ΕΙΔΗΣΕΙΣ ΕΝ ΣΥΝΤΟΜΙΑ!

Δέν υπάρχει λόγος να κρατάτε ολόκληρες τīs έφημερίδες πού διαβάζετε, γιά νά φυλάξετε μιά είδηση πού σάς ενδιαφέρει. Κρατείστε μόνο τήν είδηση. Ζητείστε μας τά αποκόμματα όλων τών έφημερίδων, γιά νά μή μπείτε έσείς στόν κόπο νά τά συγκεντρώσετε.

Δουλειά μας είναι νά ενημερωνόμαστε καί νά σάς ενημερώνουμε.

Διαβάζουμε όλες τīs έφημερίδες (έλληνικές καί ξένες) καί κρατάμε γιά λογαριασμό σας, τά αποκόμματα πού σάς άφορούν.

Δέν είμαστε «μερικοί άνθρωποι», αλλά ένα ολόκληρο δημοσιογραφικό έπιτελείο πού δουλεύει υπεύθυνα γιά τήν ειδική - δική σας ενημέρωση.

Επικοινωνείστε μαζί μας!

EXPRESS NEWS

Τό προσωπικό σας Άρχείο.

ΣΤΡΑΤΟΣ ΜΟΥΒΑΣ

ΓΡΑΦΕΙΟ ΑΠΟΚΟΜΜΑΤΩΝ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ & ΞΕΝΟΥ ΤΥΠΟΥ

ΑΡΙΣΤΕΙΔΟΥ 6 ΤΗΛΕΦ. 3243.351 ΑΘΗΝΑΙ Τ. Τ. 122

Γιά τη γυναίκα

ΕΙΔΙΚΑ

ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ

ΣΗΛΙΣΚΩΝ

ΠΩΛΗΣΗ:

ΧΟΝΔΡΙΚΗ - ΛΙΑΝΙΚΗ

Όλα Εισαγωγής μας
από ΑΣΙΑ - ΕΥΡΩΠΗ

- * Φορέματα * Τσάντες (δέρμα-πανί)
- * Φούστες * Πουκαμίσες
- * Πορτοφολάκια
- * Κοσμήματα
- * Πουλόβερ
- * Σύνολα
- * Μπουφάν * Πλεκτά * Μπατίκ
- * Μαντίλια * Μαντίλες (Κρόσσι)
- STICKS ● Βάσεις STICKS
- XENA

KRISNA

1) ΣΟΛΩΝΟΣ 109 - ΤΗΛ. 36.04.634

2) ΣΟΛΩΝΟΣ 124 - ΤΗΛ. 36.20.923

3) ΣΟΛΩΝΟΣ & ΧΑΡ. ΤΡΙΚΟΥΠΗ 29 - ΤΗΛ. 36.42.963

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ

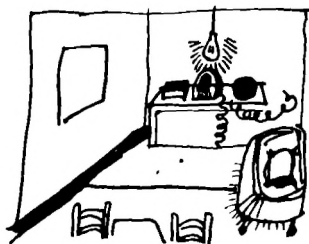
ΒΑΛΤΕΛΛΕΣ ΠΑΠΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΚΟΜΜΑΤΑΚΙΑ

ΒΑΛΤΕΛΛΕΣ ΠΑΠΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΟΔΙΑ

ΕΛΛΗΝΕΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Β' έκδοση

ΕΛΛΗΝΕΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Β' έκδοση

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΛΒΟΣ

Αναξαγόρα 1 Αθήνα 10552

τηλ: 52.46.241

ΓΙΑ ΝΑ δούμε τι ακριβώς συμβαίνει ας πάρουμε έναν μισθωτό, (με σύζυγο και ένα παιδί) που φέτος έχει ετήσιες ακαθάριστες αποδοχές 770.000 δρχ. Θα πληρώσει για φέτος φόρο 58.415 δρχ. Το διαθέσιμο ετήσιο εισόδημά του 611.485 δρχ. και η φορολογική του επιβάρυνση 7,6%. Εάν επαληθευτούν οι κυβερνητικές προβλέψεις για τον πληθωρισμό το 1984 (18%) και διατηρηθούν τα σημερινά κλιμάκια της Α.Τ.Α. οι ακαθάριστες αποδοχές του θα γίνουν το 1984, 916.300 δρχ., (+ 19%), θα πληρώσει φόρο 74.763 και η φορολογική του επιβάρυνση θα είναι 8,2%. Το διαθέσιμο εισόδημά του 722.418 δρχ. δηλαδή το μήνα 51.061, θα έχει αυξηθεί κατά 18,1% και θα έχει χάσει από το φόρο 0,90. (Το παράδειγμα το μεταφέρουμε από την ανάλυση της Ε. Παπαδάκη στην «Αυγή»).

ΦΥΣΙΚΑ, στην παρουσίαση με τεχνάσματα του νέου φορολογικού συστήματος, πρωτοστάτησε η ΕΡΤ-1. Δεν είπαμε, όμως, στην εισηγητική έκθεση «τεχνάσματα τέλος»;

ΣΕ ΑΛΛΕΣ φιλοκυβερνητικές εφημερίδες, (όπως στο «Βήμα» της 4/12), παρότι στους τίτλους υπήρχε η «ελάφρυνση για όλους» στο ψαχνό ο προσεκτικός αναγνώστης διάβαζε «ότι παρά τις εκάστοτε φορολογικές ελαφρύνσεις η αύξηση των ονομαστικών εισοδημάτων, η οποία ακολουθεί την αύξηση του πληθωρισμού, μεταθέτει τα φορολογητέα εισοδήματα σε υψηλά κλιμάκια και οι μισθωτοί, κυρίως, επιβαρύνονται με πρόσθετους φόρους».

Τα κόμματα και η «βόμβα» Αβέρωφ

Η ΑΛΗΘΕΙΑ είναι ότι τα κόμματα άργησαν να εκδηλώσουν τις αντιδράσεις τους για το νέο προϋπολογισμό. Προηγήθηκε το ΚΚΕ, με προσθήκη στην απόφαση της Κ.Ε., το οποίο σημείωσε «νέα βάρη για το λαό».

ΤΟ ΚΚΕ εσωτερικού με ομιλίες ηγετικών του στελεχών ζήτησε συνολική φορολογική μεταρρύθμιση και ενεργοποίηση του δημόσιου τομέα.

ΟΣΟ για τον κ. Αβέρωφ, αφού έσπευσε να δηλώσει ότι ο νέος προϋπολογισμός είναι «ανειλικρινής» επιφυλάχθηκε να αναφερθεί διεξοδικότερα με λεπτομερή ανακοίνωση του κόμματός του. Λέγεται ότι ο πρώην υπουργός, γνωστός και ως «πατέρας των τεκμηρίων» δούλεψε εντατικά για την αναλυτική εκτίμηση —ο ίδιος, πάντως, ή κάποιος παρώνυμός του, από στηλών «Καθημερινής» σημείωσε, μόνο ρωμαϊκές αντιστοιχίες.

ΑΠΟ, άλλες στήλες, «Εθνικές» τη φορά αυτή, ο Ευάγγελος Αβέρωφ εξαπέλυσε «ρουκέτα» με προαναγγελία «σημαντικών φορολογικών ελαφρύνσεων για τους μισθωτούς». Ο αρχι-δελφίνος Κ. Μητσοτάκης, άλλωστε, έχει συμπεριλάβει σαν ημιεπίσημη «προγραμματική» πλατφόρμα του, την τοποθέτηση του αφορολόγητου ορίου στο 1.000.000. Και, βέβαια, για φόρους και δημόσιες δαπάνες πρόκειται, δεν γίνεται να λείψει από τη δημοσιότητα ο κ. Στ. Μάνος. Εκτός αν τον εκπροσωπήσει ο κ. Μ. Έβερτ «καθ' ύλην» αρμόδιος άλλωστε.

Εντέλει: κοινωνικά δίκαιος;

Ο ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΣ χαρακτηρισμός, που υπάρχει στο «auto-portrait» του προϋπολογισμού, είναι «κοινωνικά δίκαιος». Αν κρίνει κανείς από την έμφαση στις κοινωνικές δαπάνες τείνει να επιβεβαιώσει το χαρακτηρισμό. Αν κρίνει κανείς από τις πηγές άντλησης των εσόδων του, παρατηρεί ότι η σχέση άμεσων προς έμμεσους φόρους βελτιώνεται κατά μία μονάδα, ωστόσο η συνεισφορά των έμμεσων φόρων είναι ακόμα σημαντική. Αν κρίνει κάποιος άλλος από τη διάρθρωση των άμεσων φόρων δεν μπορεί παρά να συμπεράνει ότι οι μισθωτοί φέρουν το κυριότερο βάρος.

Ο ΚΑΘΕΝΑΣ, βέβαια, θα διαμορφώσει τη δική του γνώμη είτε του χρόνου μπροστά στον έφορό του είτε μέσα από τη δημόσια συζήτηση. Αυτή, σίγουρα, θα ανάψει γιατί, παρά τις σημαντικές διαφοροποιήσεις στο Κυπριακό, τα κόμματα εκτιμούν ότι η ομοψυχία στο εθνικό θέμα είτε υποβαθμίζει την ταξική σύγκρουση, είτε δεν προσφέρεται και τόσο για κομματική εκμετάλλευση ή προσωπική προβολή. Μην ξεχνάμε, άλλωστε ότι, όταν υπήρχε ο σταυρός προτίμησης, οι «φορομπήχτες» υπουργοί Οικονομικών τιμωρήθηκαν από την παράταξή τους. Όπως και να 'ναι πάντως θα ριχτούν από πολλές μεριές τα γάντια και φυσικά το «χάδι» είναι λιγότερο απαλό με γυμνό χέρι και γυμνή την αλήθεια.

□

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
«ΚΟΜΜΟΥΝΑ»

Σουλίου 9
Τηλ. 3602644

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ

Γιούλια Βασενέσκαγια
Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΕΙΝΑΙ «ΕΣΗ»
ΜΕ ΤΟΝ ΑΝΤΡΑ
(ο' ένα στρατοπέδο της Σιβηρίας)

Γιούλια Βασενέσκαγια

ΓΙΟΥΛΙΑ
ΒΑΣΕΝΕΣΚΑΓΙΑ
Η «ισότητα» άνδρα - γυναι-
κας στο Γκουλάγκ

Γιώργος Καραμπέλιος
σύγχρονος καπιταλισμός
και
επαναστατικό υποκείμενο

Γ. ΚΑΡΑΜΠΕΛΙΑΣ
Σύγχρονος καπιταλισμός και
επαναστατικό υποκείμενο

Αντόνιο Νεγκρί
από τον εργάτη μάζα
στην κοινωνικό εργάτη

Ο Ιταλός
«Μάης»

ANTONIO ΝΕΓΚΡΙ
Ο «Μάης» της Ιταλίας
(Από τον εργάτη-μάζα
στον κοινωνικό εργάτη)

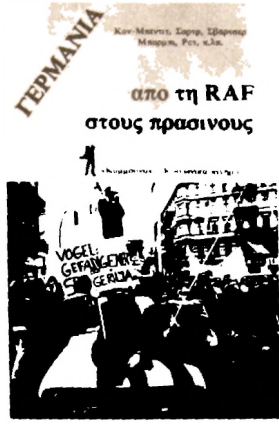
S.P.K.
Ιταλική Κομμουνιστική Αυτονομία
ΟΙ ΨΥΧΑΣΘΕΝΕΙΣ
ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ
(Να μεταβάλλουν την οργάνωση
σε όλη)

S.P.K.
Οι ψυχασθενείς ενάντια
στο κεφάλαιο

ΙΤΑΛΙΑ
Νεγκρί, Κουρτζιό, Νεγκρί, κ.λπ.
αυτοκρατορική
του ανταρτικού

P. ΚΟΥΡΤΣΙΟ - Α. ΝΕΓΚΡΙ
Ο. ΣΚΑΛΤΣΟΝΕ
Ιταλία, «αυτοκρατορική»
του ανταρτικού

ΓΕΡΜΑΝΙΑ
Kon-Mpentit, Σαρπ, Σβάρτσε, κ.λπ.
από τη RAF
στους πρασινούς

KON - ΜΠΕΝΤΙΤ, ΣΑΡΤΡ.
ΣΒΑΡΤΣΕΡ, ΡΟΤ,
ΜΠΑΡΜΠΙ κ.λπ.
Γερμανία, από τη RAF
στους πρασινούς

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΓΝΩΣΗ Βιβλία που ξεχώρισαν

ΠΟΙΗΣΗ

ΜΙΛΤΟΣ ΣΑΧΤΟΥΡΗΣ
Χρωμοτραύματα

Δ.Π. ΠΑΠΑΔΙΤΣΑΣ
Η ασώματη

ΜΑΝΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ
Το μυστικό πηγάδι

ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ
ΙΣΠΑΝΙΚΗΣ ΠΟΙΗΣΗΣ
Μετάφραση: **Ηλίας Ματθαίου**

ΑΡΘΟΥΡ ΡΕΜΠΟ
Μια εποχή στην κόλαση
Μετάφραση: **Νίκος Σπάνιας**

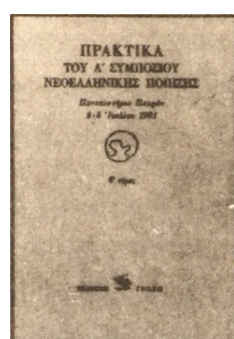
ΜΕΛΕΤΕΣ - ΔΟΚΙΜΙΑ - ΙΣΤΟΡΙΑ

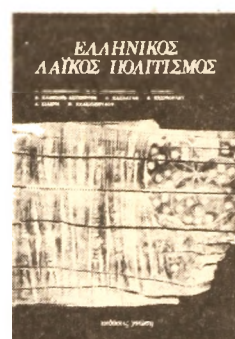
ΑΛΕΞ. ΑΡΓΥΡΙΟΥ
Διαδοχικές αναγνώσεις
Ελλήνων υπερρεαλιστών

ΤΑΣΟΣ ΛΙΓΝΑΔΗΣ
Ένα βιβλίο
για τον Νίκο Γκάτσο

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΣΥΜΠΟΣΙΩΝ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΟΙΗΣΗΣ
Πανεπιστήμιο Πατρών
• 3 τόμοι

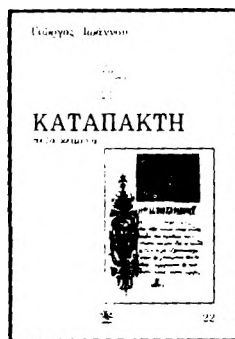

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ
ΛΑΪΚΟΣ
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

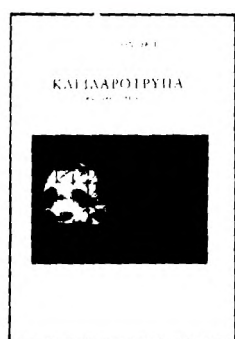

ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΡΕΜΜΥΔΑΣ
Νεότερη Ιστορία
Εγχειρίδια Ιστορίας

ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

ΓΙΩΡΓΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ
Καταπακτή

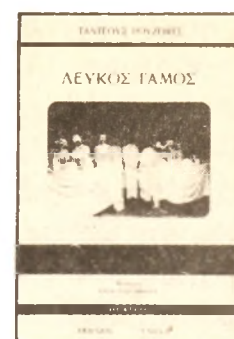
ΜΑΡΙΟΣ ΠΟΝΤΙΚΑΣ
Κλειδαρότρυπα
και άλλες ιστορίες

ΤΩΝΙΑ ΣΑΜΑΡΑ
Θάνατος και έρωτας

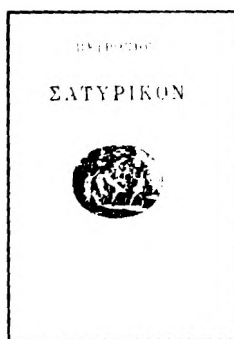
ΓΙΩΡΓΟΣ ΑΡΜΕΝΗΣ
Το σοϊ

ΤΑΝΤΕΟΥΣ ΡΟΥΖΕΒΙΤΣ
Λευκός γάμος

ΘΕΑΤΡΟ

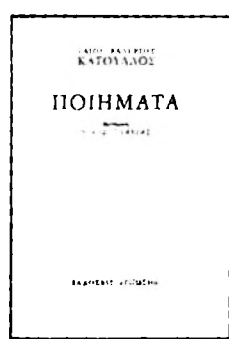
ΚΛΑΣΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

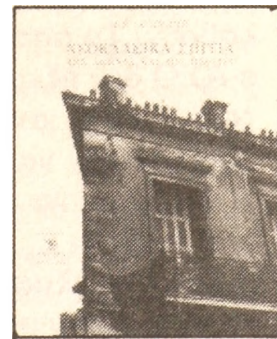
ΠΕΤΡΩΝΙΟΣ
Σατυρικά
Μετάφραση:
Μ.Γ. Μερακλής

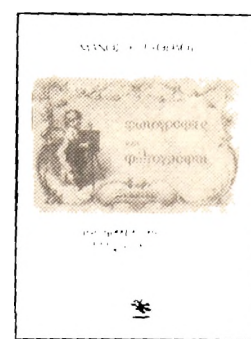
ΛΟΥΚΙΑΝΟΣ
Λούκιος ή Όνος
Μετάφραση:
Τάκης Καρβέλης

ΚΑΤΟΥΛΟΣ
Ποιήματα
Μετάφραση:
Νίκος Σπάνιας

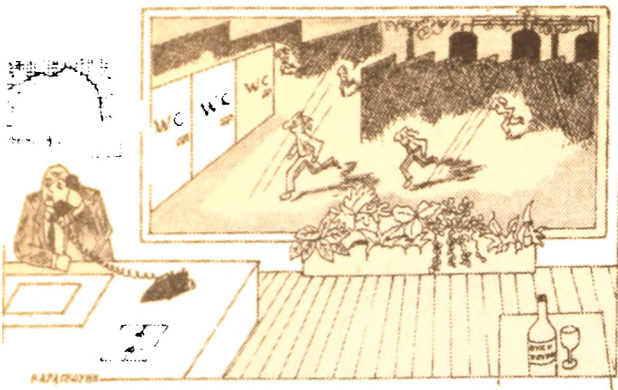
ΣΤΕΛΙΟΣ Ε. ΣΚΟΠΕΛΙΤΗΣ
Νεοκλασικά σπίτια
της Αθήνας και του Πειραιά

ΜΑΝΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ
Φωτογραφίες
και Φωτογράφοι

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΓΝΩΣΗ»

ΓΡΗΓ. ΑΥΞΕΝΤΙΟΥ 26, ΙΛΙΣΙΑ, ΑΘΗΝΑ
ΤΗΛ. 779.4879 - 775.4963 - 778.6441

Ούζο από χουρμάδες

Οι ρεμπέτες του παρελθόντος που τραγουδούσαν, πίνοντας ούζο, για τις αραπίνες και την αραπιά δεν θα μπορούσαν να διανοηθούν ότι οι σημερινοί συνάδελφοί τους θα έκαναν ακόμη καλύτερο συνδυασμό. Όσο και αν φαίνεται παράξενο η παραγωγή αλκοόλης στη σημερινή Ελλάδα στηρίζεται στους... χουρμάδες!

Πριν λίγο καιρό, έχοντας υπόψη τις χωματερές με τα βερύκοκκα (49.000 τόνοι) και τα ροδάκινα, (122.000 τόνοι), ρώτησα κάποιον αρμόδιο που έχει σχέση με την παραγωγή οινοπνεύματος, αν χρησιμοποιούν τα παραπάνω φρούτα σαν πρώτη ύλη. Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι η αλκοολική ζύμωση, δηλαδή η μετατροπή ζαχάρων σε αλκοόλη, με τη βοήθεια μικροοργανισμών, μπορεί να πραγματοποιηθεί με χρησιμοποίηση οιασδήποτε πρώτη ύλης πλούσιας σε ζάχαρη. Από σταφύλια και σύκα μέχρι βερύκοκκα, αχλάδια και ροδάκινα. Άλλωστε σε πολλές περιοχές παράγουν κρασί από τα παραπάνω φρούτα. Η απάντηση όμως που πήρα ήταν ότι εδώ και καιρό έχουμε κάνει τεράστιες εισαγωγές χουρμάδων από το Ιράκ που τους προωθήσαμε σ' όλες τις βιομηχανίες παραγωγής οινοπνεύματος!

Χωρίς, με κανένα τρόπο, να θεωρώ τον εαυτό μου κατάλληλο για ανάλυση οικονομικών φαινομένων δεν μπορώ να μη σχολιάσω το παραπάνω γεγονός. Το καλοκαίρι που πέρασε πληρώναμε εργάτες που... τράνταζαν τις βερυκοκκιές για να πέσουν κάτω τα ώριμα βερύκοκκα. Στη συνέχεια τα μαζεύαμε και τα προωθούσαμε σε χωματερές για θάψιμο. Οι παραγωγοί, σύμφωνα με την ποσότητα που παρέδιδαν, αμοίβονταν. Επειδή, όμως, κάθε βράδυ οι τσιγγάνοι πήγαιναν και αφαιρούσαν τα βερύκοκκα (... δεν

μπορώ να χρησιμοποιήσω τον όρο έκλεβαν γιατί επρόκειτο για προϊόντα που πετούσαμε) αποφασίστηκε και τα καταβρέχαμε με πετρέλαιο, για να μην μπορούν να κυκλοφορήσουν στην αγορά. Δεν θ' ασχοληθώ με λεπτομέρειες για τους σκουπιδότοπους που δημιουργήσαμε και την περιβαλλοντική υποβάθμιση που προκαλούν, γιατί τα έχω αναφέρει σε προηγούμενα σημειώματα.

Την ίδια εποχή με διακρατικές συμφωνίες φέραμε περίπου 50.000 τόνους (!) χουρμάδων. Την πρώτη περίοδο τους απόθεσαν στο Σχιστό όπου, επειδή καταβρώμισε το περιβάλλον και άρχισαν οι διαμαρτυρίες των περιοίκων, σκέφτηκαν και τους έστειλαν (... με το ζόρι!) στις βιομηχανίες παραγωγής αλκοόλης. Μόλις οι χουρμάδες έφθασαν σ' αυτές υπήρξε σοβαρότατη μείωση της παραγωγικότητας των εργατών και των οικογενειών τους, επειδή... έτρωγαν τεράστιες ποσότητες χουρμάδων και τους θέρισε η ευκοιλιότητα. Αργότερα, ευτυχώς, οι χουρμάδες άρχισαν να σαπίζουν κι έτσι λύθηκε αυτό το πρόβλημα μόνο που, ξανά, άρχισαν οι διαμαρτυρίες των γειτόνων, που η ζωή τους έφθασε στο απροχώρητο από τη δυσωδία, τις μύγες και τα ποντίκια.

Στον κρατικό φορέα του Αυτόνομου Σταφιδικού Οργανισμού (ΑΣΟ) κάποιοι ρέκτες διευθύνοντες είχαν την πληροφορία ότι τα κουκούτσια των χουρμάδων είναι ιδιαίτερα χρήσιμη ύλη για παραγωγή τύπου λαδιού και... χτενιών. Έτσι, πιστεύοντας ότι βοηθούν το Κράτος, (... τρομάρα τους!) έβγαλαν διαταγή ότι ναι μεν οι βιομήχανοι μπορούν να κάνουν παραγωγή αλκοόλης από τους χουρμάδες αλλά θα πρέπει να επιστρέψουν τα... κουκούτσια (... περίπου 6.000 τόνους!) στον ΑΣΟ του οποίου ήταν ιδιοκτησία! Οι βιομήχανοι, φυσικά, δεν έχασαν την ευκαιρία. Μετά την εκχύλιση των χουρμάδων υπήρχαν μεγάλες ποσότητες απόβλητων (... μέσα στα οποία ήταν και τα κουκούτσια!) οπότε ειδοποίησαν τους αρμόδιους να πάνε να τα... παραλάβουν. Το αστείο της ιστορίας είναι ότι ο ΑΣΟ δεν ήξερε τι να κάνει τα κουκούτσια. Έτσι, αναγκάστηκε —ούτε λίγο ούτε πολύ— να... πληρώνει τους βιομήχανους για να τα πετούν στις χωματερές.

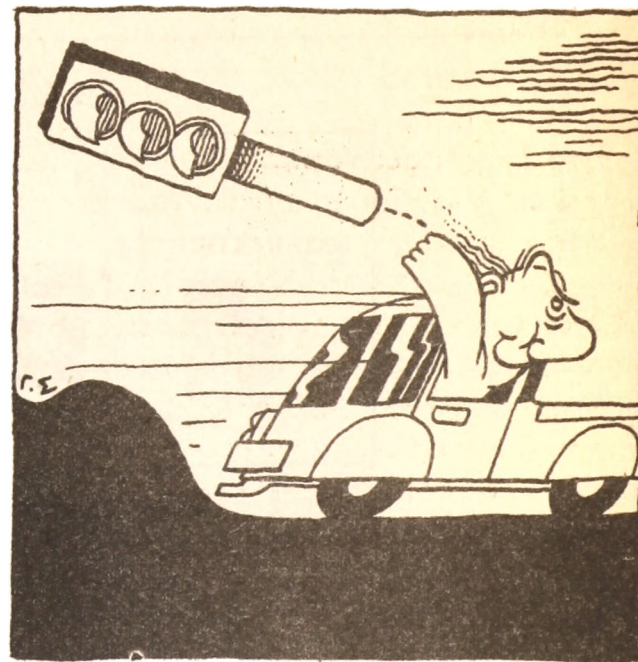
Τα τραγελαφικά που αναφέρω είναι γεγονότα των οποίων οι λεπτομέρειες εί-

ναι ακόμη χειρότερες. Χωρίς να είμαι συνήθιστος σε τέτοιες εκπλήξεις ακόμη δεν μπορώ να καταλάβω τι είδους ιστορία είναι η παραπάνω. Μήπως οι καρβιές με τους χουρμάδες είναι το καπέλο που πληρώσαμε όταν αγοράζαμε πετρέλαιο; Το πως είναι δυνατό να γίνεται θάψιμο ελληνικών πρώτων υλών και την ίδια στιγμή να ξοδεύουμε συνάλλαγμα γι' αγορά χουρμάδων είναι γεγονός που με κάνει ν' απορώ βαθύτατα.

Πρόσφατα, αρμοδιότατος σ' όσα γράφω Υπουργός δήλωσε ότι, δυστυχώς, στα κείμενά μου δεν βλέπει προτάσεις. Επειδή και από το σημερινό μου σημείωμα μπορεί να μη φαίνεται ξεκάθαρα τι προτείνω, συνιστώ να βιαστούν (... πριν τελειώσουν οι χουρμάδες) και να... καταπώσουν τίποτε άλλα εξωτικά φρούτα (... μπανάνες, μάγκο, αβοκάντο, ανανάδες, παπάγια) έτσι που να έχουμε πρώτη ύλη για οινόπνευμα. Αν δεν γίνει αυτό γρήγορα υπάρχει κίνδυνος χρησιμοποίησης ελληνικών φρούτων, οπότε θα μειθούν... νηστικά τα ποντίκια στις χωματερές!

Ν.Σ. Μάργαρης

Το Εθιμικό Δίκαιο στην Οδήγηση

Το κυκλοφοριακό χάος σε σημαντικό ποσοστό οφείλεται βέβαια στον τρόπο οδήγησης πολλών οδηγών που διαπράττουν μέσα σε λίγα λεπτά της ώρας τις πιο πολλές από τις παραβάσεις που αναφέρονται στο περιβόητο ποινολόγιο οδηγών ή απλοελληνιστί πόνιτ σίστεμ. Ανάμεσα όμως σ' αυτές τις παραβάσεις υπάρχουν ορισμένες ευρέως διαδεδομέ-

Ελληνική Λογοτεχνία • Δοκίμιο • Ξένη Λογοτεχνία
Φιλοσοφία • Εθνική Αντίσταση • Παιδικά
Ελληνικά Θέματα • Επιστημονική Φαντασία

Εξάντας

Κωλέττη 11 • Τηλ. 36.04.885
Τζοβέλα 1 • Τηλ. 36.21.236

νες που είναι κοινά αποδεκτές βάση κάποιου είδους εθιμικού δικαίου παραδεκτού από τους περισσότερους οδηγούς —εκτός από τους αμύητους όπως π.χ. τους τουρίστες— αλλά, φαίνεται, ακόμα και από τους τροχονόμους, μπροστά στα μάτια των οποίων γίνονται οι παραβάσεις αυτές.

Μια κλασική τέτοια παράβαση που ισχύει σ' όλα τα φανάρια για αριστερή στροφή είναι το να αγνοείται την ουρά στη λωρίδα της αριστερής στροφής και να τοποθετείστε μπρος απ' όλους πάνω στο σταυροδρόμι. Μόλις ανάψει το πράσινο, που από τη θέση σας δεν το βλέπετε, ο πρώτος στη σειρά θα αναλάβει να σας ειδοποιήσει με το κλάξον του ή, αν ο πρώτος αδρανήσει, θα τον αναπληρώσει επάξια ο δεύτερος ή ο τρίτος ή και όλοι μαζί. Μια άλλη, γενικής ισχύος παράβαση είναι η παραβίαση του κόκκινου φαναριού όταν δεν έχει κίνηση ο κάθετος δρόμος, ιδίως τις νυκτερινές ώρες. Σ' αυτή την περίπτωση το κόκκινο φως θεωρείται ότι παίζει ρόλο κίτρινου, δηλαδή επιταγής προσεκτικού περάσματος και όχι αναγκαστικής αναμονής. Αν σταματήσετε θα επισύρετε την αγανάκτηση των οδηγών που ακολουθούν κατάλληλα εκφρασμένη με τα ηχητικά όργανα των αυτοκινήτων τους. Ένα παρεμφερές ζήτημα είναι το της διάρκειας του κόκκινου. Η διάρκεια του κόκκινου, σύμφωνα με τα οδηγητικά μας έθιμα, δεν μπορεί να ξεπερνάει ένα όριο. Αν το ξεπεράσει νομιμοποιούνται οι οδηγοί να ξεκινήσουν αγνοώντας το.

Υπάρχουν όμως και αποδεκτές παραβάσεις τοπικά προσδιορισμένες. Γι' αυτές τις περιπτώσεις χρειάζεται όχι μόνο η γνώση των γενικών κανόνων και εθιμών κυκλοφορίας αλλά και η ειδική γνώση των τοπικών ιδιομορφιών που μόνο η εμπειρία μπορεί να σας προσφέρει. Για παράδειγμα, αν από την Μεσογείων θέλετε να στρίψετε αριστερά προς Μιχαλακοπούλου με μόνο εφόδιο τη γνώση της σήμανσης των δρόμων θα νομίζετε ότι μπορείτε να ακολουθήσετε μόνο την αριστερή λωρίδα που έχει και το βελάκι ζωγραφισμένο για στροφή αριστερά. Μάθετε λοιπόν ότι το κυκλοφοριακό έθιμο έχει εκχωρήσει και τη μεσαία λωρίδα σ' αυτούς που στρίβουν αριστερά και σας μένει μόνο η δεξιά λωρίδα για να συνεχίσετε προς Αμπελοκήπους. Αν βρεθείτε στη μεσαία λωρίδα με πρόθεση για ευθεία πορεία οι συνάδελφοι οδηγοί θα φροντίσουν να σας γνωστοποιήσουν αμέσως το λάθος σας με κορναρίσματα και με μια ποικιλία χαρακτηριστικών χειρονομιών και αχαρακτήριστων εκφράσεων. Το αντίστροφο ισχύει για την αριστερή στροφή από την παραλιακή

λεωφόρο προς το αεροδρόμιο του Ελληνικού. Εκεί έχει σημειωμένες με τα σχετικά βελάκια δύο λωρίδες για στρίψιμο προς τ' αριστερά. Αναμονή για στροφή στη δεύτερη θα επισύρει την μήνι των από πίσω σας που απαιτούν να προχωρήσουν ίσια.

Όμως καμιά φορά τα έθιμα χάνουν τη γενικότητα της ισχύος τους. Σ' αυτές τις περιπτώσεις οδηγούμαστε σε σύγκρουση απόψεων που συχνά οδηγεί και σε σύγκρουση αυτοκινήτων. Παραδοσιακά λοιπόν υπήρχε η αντίληψη ότι η κυκλοφορία στην Αναγνωστοπούλου είχε προβάδισμα έναντι της κυκλοφορίας στην Ηρακλείτου. Άλλαξαν όμως οι καιροί, «αναβαθμίστηκε» η κυκλοφορία στην Ηρακλείτου και έτσι όχι μόνο αναπτύχθηκε μια αίσθηση υπεροχής στους κατερχόμενους την Ηρακλείτου αλλά και τοποθετήθηκε και πινακίδα για υποχρεωτικό σταμάτημα επί της Αναγνωστοπούλου. Αποτέλεσμα αυτής της αντίθεσης του παλαιότερου εθίμου με τα σημερινά δεδομένα που μόνο εν μέρει έχουν αφομοιωθεί είναι οι δεκάδες συγκρούσεις το χρόνο ακριβώς σ' αυτή τη γωνία.

Αλλά οι συγκρούσεις αυτές επιφέρουν συνήθως μόνον υλικές ζημιές λόγω της σχετικά μικρής ταχύτητας. Το πιο επικίνδυνο από τα κυκλοφοριακά μας έθιμα είναι αυτό της χρήσης της λωρίδας αντίθετης κυκλοφορίας στις εθνικές οδούς στις περιπτώσεις που λόγω μεγάλης κίνησης η ροή προς τη μία κατεύθυνση είναι πολύ αργή. Αν λοιπόν αμέριμνος ξεκινήσετε τη διαδρομή σας προς Θήβα το βράδυ της Καθαρής Δευτέρας, σας επιφυλάσσονται εκπλήξεις που για να αποφύγετε να αποκτήσουν και υλικό αντίκρουσμα και εσείς ν' αντικρύσετε το χάρο, καλό θα είναι να πηγαίνετε δεξιά δεξιά στη διαδρομή σας, μπας και χωρέσετε. Καλύτερα βέβαια, αν μπορείτε μην ξεκινήσετε.

Αν είστε νέος οδηγός και προβληματίζεστε ανάμεσα στο σεβασμό στα έθιμα οδικής κυκλοφορίας και το σεβασμό στον κώδικα οδικής κυκλοφορίας, σας συστήνω ανεπιφύλακτα το πρώτο. Το δεύτερο στη μόνη περίπτωση που θα σας φανεί χρήσιμο είναι, αν ο μη γένοιτο, βρεθείτε στο δικαστήριο για κάποια σύγκρουση, και πάλι ζήτημα είναι... Ενώ αντίθετα θα σας εξασφαλίζει την καθημερινή οργή των υπολοίπων αυτοκινητιστών και την εγγυημένη αδιαφορία των τροχονόμων. Διαλέξτε και πάρτε. Και αν διαλέξετε τα έθιμα, βάλτε κάποιο φίλο σας, παλιά караβάνα του βολάν, να σας μυήσει περισσότερο γιατί εδώ αναφέρθηκαν δειγματοληπτικά μόνο λίγες περιπτώσεις.

Σπύρος Καβουνίδης

δωρά
δουλεμένα
στο χερι
Συνωπης 49
Γουδι
εργαστηρι' Βαμος'
7707066
και
Χρονια Πολλα

ΚΑΘΕ ΠΡΟΙ
αφραζε
διαβαζε
διαδιδε
ΑΥΓΗ

ΟΝΝΕΔ:

Εδώ το παιχνίδι, της αρχηγίας παίχτηκε με «Γουωτεργκαίητ»...

του Ρεπόρτερ

Η φιλολογία για την ΟΝΝΕΔ άνθισε τις τελευταίες εβδομάδες —πλην ματαίως. Έλειψε η «βιβλιογραφία» και η έγκυρη ενημέρωση. Κι έτσι οι προφήτες, μετέβαλαν (και αναγκάστηκαν να το κάνουν) τις θολές ενδείξεις σε ξεκάθαρα αποδείξεις.

Η γραμμή που κυρίαρχα υποστηρίχθηκε και προβλήθηκε από τις εφημερίδες ήταν η συνηθισμένη και κλασική «εμφυλιοπολεμική» με απόχρωση μάλιστα κάποιου πολιτικού «χουλιγκανισμού». Το ζήτημα φυσικά είναι ότι το παιχνίδι διεξάγεται με άλλους όρους και οι πληροφορίες ζητούσαν τα ανταλλάγματά τους. Στο βαθμό που αυτά δεν δόθηκαν, τα κανάλια διαρροής στέρεψαν ή διοχέτευσαν τις «ειδήσεις» εκείνες που θα αποτελούσαν διάψευση των προηγούμενων.

Η νεολαία της Νέας Δημοκρατίας βρέθηκε —και ευτυχώς γι' αυτήν— στο προσκήνιο, αφού εργάστηκε με αρκετή συνέπεια στο παρασκήνιο. Οι κόποι, οι διαβουλεύσεις και τα περίφημα σχέδια εξόντωσης απέδωσαν όλα εκείνα που θα μπορούσαν να επιθυμήσουν οι όποιες τάσεις συνυ-

πάρχουν μέσα της.

Εχθρός υπ' αριθμόν ένα: Η ανανέωση. Εκπρόσωποί της ο Νίκος Χατζηνικολάου και ο Γιώργος Αναγνωστάκος. Για ποιον εχθρός; Για την ηγεσία, για τον Βασίλη Μιχαλολιάκο και τον Μάνο Μανωλάκο. Ποιος φρόντισε να χρίσει εχθρούς για την ηγεσία; Η ίδια η ηγεσία, αφού στα πρόσωπα των δύο ανανεωτών διέβλεπε κινδύνους περί την επιβίωσή της.

Εχθρός υπ' αριθμόν δύο: Η διχόνοια. Ο Αναγνωστάκος μισεί τον Χατζηνικολάου επειδή κερδίζει έδαφος σαν εκφραστής της φιλελεύθερης άποψης. Προσπαθεί λοιπόν να τον εκθέσει στην ηγεσία. Η ηγεσία διαβάζει τον ημερήσιο Τύπο και προγραμματίζει τις κινήσεις της.

Και ο Χατζηνικολάου αποφάσισε να παραιτηθεί. Συνάντησε τον κ. Αβέρωφ. Ο οποίος είναι έξυπνος και γεφυροποιός. Και πείσθηκε να μην παραιτηθεί. Και στον Αναγνωστάκο απόμεινε η κασέτα. Κι έτσι οι εφημερίδες έμειναν με τις πληροφορίες.

Το κακό με όλα αυτά είναι πως δεν είναι ψέματα. Τα περισσότερα από τα στοιχεία ήταν αληθινά, μόνο που προέρχονταν από διαφορετικές πηγές —καθεις ήξερε και από κάτω. «Η ανθρωπογεωγραφία» της ΟΝΝΕΔ σταμάτησε στην παρουσίαση των χωρών - μελών του... ή τής...

Οι δύο εχθροί που προαναφέραμε κατασκευάστηκαν στο βαθμό που κάποιος τους είχε ανάγκη, αλλιώς δεν θα μπορούσε να εξακολουθεί τις πολιτικές ασκήσεις γυμναστικής του. Οι ορατές διαφοροποιήσεις εκτιμήσεων δεν εξετάστηκαν σαν τέτοιες· για άλλη μια φορά η μορφή κυριάρχησε στα σκεπτικά που αναπτύχθηκαν, έλαμψε κι έσβησε γρήγορα. Στην έρευνά μας για το Μαθητικό Κίνημα (τ. 245) την οποία επικαλέστηκε πρόσφατα στη Βουλή ο κ. Μόραλης ο εκπρόσωπος της ΟΝΝΕΔ Ν. Χατζηνικολάου είχε υποστηρίξει κάποιες απόψεις που στάθηκαν πηγή συζητήσεων και εσωτερικών διαφωνιών. Πολλοί οργίστηκαν και όπως είχε γράψει και το Κυριακάτικο ΒΗΜΑ «ο βουλευτής Φθιώτιδος Μανίκας περιφερόταν στους διαδρόμους του κτιρίου της Ρηγίλλης 18 με το περιοδικό που είχε το δημοσίευμα» (με την ευκαιρία, το ΑΝΤΙ ήταν «αυτό το περιοδικό»· φαίνεται ότι «ξεχάστηκε» ν' αναφερθεί από την καλή εφημερίδα). Αυτή η συνέντευξη και άλλα γεγονότα που ακολούθησαν έδωσαν το πράσινο φως για να

ξεκινήσουν εσωκομματικές έρευνες που οδήγησαν στα γνωστά γεγονότα.

Έχουν πια εκτοξευθεί και ανοικτά κατηγορίες εναντίον στελεχών της Εκτελεστικής Επιτροπής της ΟΝΝΕΔ, ότι άφησαν στοιχεία να διαρρεύσουν με σκοπό και αποτέλεσμα τη δημιουργία των γνωστών σεναρίων. Ο Γ. Αναγνωστάκος πιεζόμενος από κύκλους του, αναγκάστηκε να παρουσιάσει κασέτα στη συνεδρίαση της Εκτελεστικής Επιτροπής όπου ο Χατζηνικολάου αποκαλεί τον Μανωλάκο «φασίστα». Την κασέτα μάλιστα δεν έβαλε ο ίδιος στο μαγνητόφωνο, αλλά ο Πασχ. Μπουχώρης —απόδειξη του ότι πιάστηκε να χρησιμοποιήσει την κασέτα. Στα όσα ακούστηκαν εκείνο το απόγευμα επέδειξε πρωτοφανή ψυχραιμία ο «στρατηγός» Μανωλάκος και παρουσιάστηκε εξαιρετικά εκνευρισμένος με την ενέργεια του Αναγνωστάκου να μαγνητοφωνήσει συνομιλία του με τον Χατζηνικολάου. Η στάση του Μ. Μανωλάκου χαρακτηρίστηκε «αντρίκια» από πολλούς, όταν δήλωσε ότι «αυτά εγώ δεν τα άκουσα, επειδή δεν τα είπε σε μένα ποτέ ο Νίκος».

Κανείς τελικά φαίνεται ότι δεν καρπώθηκε τη νίκη από το σπορ της κασέτας. Οι ενδείξεις βέβαια, βαρύνουν τον Χατζηνικολάου με την κατηγορία του «καριερισμού» και των «προσωπικών φιλοδοξιών» Κύκλοι προσκείμενοι στον Αναγνωστάκο,

βεβαιώνουν ότι ο «κατηγορούμενος» Χατζηνικολάου ήρθε σε επαφή με τον διαγραμμένο από την ΟΝΝΕΔ, αλλά ελπίζοντα σε επιστροφή, και πολλά γνωρίζοντα Γ. Βλάχο μέσω του συνεργάτη του Φρ. Αρμάου, ο οποίος παλιότερα ήταν έμπιστος του Βλάχου. Χρησιμοποίησε — πάντα κατά τους ίδιους κύκλους — ο Χατζηνικολάου αυτό το κανάλι διοχέτευσης πληροφοριών προς τον Τύπο με σκοπό να εξοντώσει την όποια παρουσία άλλου ανανεωτικού, σ' αυτή την περίπτωση του Αναγνωστάκου. Επίσης, πιστεύεται από ορισμένους ότι ο Ν.Χ. «έπαιξε» με την υπόθεση της παραίτησης και την υπέβαλε στον αρχηγό Αβέρωφ, με τέτοιο τρόπο ώστε να μη γίνει δεκτή, άρα θα ενοχοποιούσε έτσι τον ανανεωτή αντίπαλό του για τις διαρροές στον Τύπο, αφού ο ίδιος θα είχε πάρει επίσημη άφεση αμαρτιών από τον πρόεδρο του κόμματος.

Ο Νίκος Χατζηνικολάου κατηγορείται και για τη φιλελεύθερη καταγωγή του, μια και προέρχεται από την ΔΗΣΑ (νεολαία ΕΚ-ΝΔ) και κάθε του κίνηση λοιπόν, μπορεί κάλλιστα να ερμηνευτεί σαν ιδιοτελής. Η άποψη που λέει ότι ο Αναγνωστάκης προβάλλεται για μελλοντικός πρόεδρος της ΟΝΝΕΔ «επειδή είναι και φιλελεύθερος και καθαρός» φαίνεται να καλλιεργείται από τον ίδιο που δεν διστάζει να αντιμάχεται την ελεγχόμενη αντιπολίτευση που ασκεί (;) ο Ν.Χ. στους Μιχαολιάκο - Μανωλάκο. Όλη, βέβαια, η προσπάθεια ενοχοποίησης του Χατζηνικολάου, στηρίζεται στο ότι ο Γ. Αναγνωστάκος εκτιμά ότι δεν πρεσβεύει την «υγιή» αντιπολίτευση μέσα στη νεολαία και τον καταγγέλει για «οικογενειοκρατία» (ο πατέρας του Χατζηνικολάου είναι βουλευτής της Ν.Δ.). Στο ότι ο Ν.Χ. πρέπει να αποκοπεί από τη βάση επειδή την καθοδηγεί σε μια έμμεση υποστήριξη της σημερινής ηγεσίας. Οι κύκλοι του Γ.Α. φέρονται πεισμένοι πως ο Χατζηνικολάου «θέλει να φαγωθεί» ο εκλεκτός τους. Έτσι, δεν δίστασαν να τον ρίξουν στην παγίδα της κασέτας — απ' την οποία δεν θα βγει εύκολα. Άλλωστε είναι γνωστό ότι ο Χατζηνικολάου με την «απολογία του» για τις εκφράσεις σχετικά με τον Μάνο Μανωλάκο τεκμηρίωσε πάντα σε ήπιο τόνο ώστε να μη φτάσουν σε απόλυτη ρήξη αυτά που έγινε απόπειρα να του χρεωθούν σαν «αντικομματική δράση».

Τα σενάρια αναπτύχθηκαν, πούλησαν και εξαντλήθηκαν. Πολύ απλά, γιατί η ΟΝΝΕΔ δεν διασπάστηκε. Οι εξελίξεις και οι διεργασίες θα εξακολουθήσουν — όσο θα εξακολουθήσει και η ερευνητική πορεία του κόμματος προς μια ταυτότητα.

Η προβολή της ΟΝΝΕΔ από τον Τύπο για αρκετό καιρό, έδειξε ότι η νεολαία της ΝΔ χρειάζεται αυτήν την προβολή, όπως άλλωστε και η ίδια η «Νέα Δημοκρατία». Αν μη τι άλλο, βοηθήθηκαν τα μέλη της Ε.Ε. να εντοπίσουν και να σχηματίσουν τις εσωκομματικές συμμαχίες τους. Ας δούμε πως θα εκμεταλλευτούν τα στοιχεία που βγήκαν στον αέρα και ποια θα είναι η ενισχυμένη τάση μέσα στην ΟΝΝΕΔ μετά απ' όλ' αυτά.

ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ:

Φιλελεύθεροι ακροβατισμοί ηγετικών προσδοκιών

του Ρεπόρτερ

Δεν έδωσε καινούριο τόνο στα εσωτερικά της Νέας Δημοκρατίας η ποινή του εξάμηνου αποκλεισμού του Στέφανου Μάνου. Η «τιμωρία» εντάσσεται στα αναμενόμενα και οι κινήσεις των ανανεωτικών δεν καθορίζονται από τα στάνταρτς των Αβερωφικών.

Ερευνάται η φυσιογνωμία και το πολιτικό περιεχόμενο του κόμματος από την ανανεωτική ομάδα, χωρίς να παραλείπεται και το πρακτικό μέρος των πολιτικών ζυμώσεων. Συναντήσεις ηγετικών στελεχών της ομάδας με ισχυρούς του τόπου και διαβουλεύσεις για κρίσιμα εθνικά θέματα έρχονται να δώσουν τον κυρίαρχο τόνο στις διεργασίες που συμβαίνουν στην συντηρητικό χώρο. Ενώ η επίσημη ηγεσία του κόμματος επιδεικνύει μια φυσιολογική δυσκαμψία, η σχηματική πρωτοπορία της κίνησης, έχει την άνεση να βρίσκεται στη Μητρόπολη για το μνημόσυνο των πεσόντων στο σύνταγμα Μακρυγιάννη αλλά και να εκπροσωπείται στη συγκέντρωση από τον κ. Μπούτο. Προφανώς δεν μπορεί κανείς να μιλήσει για παλινδρόμηση σε παλιές πεθαμένες αξίες, απλά, η παρουσία Μπούτου - Έβερτ και άλλων στο χώρο δεν κάνει κακό στη φιλελεύθερη πτέρυγα ενώ ταυτόχρονα ανανεώνει και το μορατόριουμ με την Αβερωφική δεξιά. Μπορεί ο Ε. Αβέρωφ να θέλησε να εκδικηθεί, ή να φέρει σε δύσκολη θέση τον Γ. Μπούτο, στέλνοντάς τον στο Μακρυγιάννη — σε μια εκδήλωση μίσους — η συμμετοχή όμως της κίνησης σε παρόμοιες γιορτές δεν αποδυναμώνει το φιλελεύθερο προσωπείο της αντίθετα της προσφέρει και το άλλοθι του «δεν μπορούμε να κάνουμε αλλιώς αφού παρμένουμε στο κόμμα». Η διαταγή του κ. Αβέρωφ «έπρεπε» να εκτελεσθεί. Χωρίς να διακρίνεται η ομάδα για την ομοφωνία της σε ζητήματα πολιτικοοικονομικών εκτιμήσεων, παρουσιάζεται με κοινή άποψη προς τα έξω, αντέχοντας τις δοκιμασίες στις οποίες την υποβάλλει η ηγεσία. Παράλληλα, διευρύνει τις επαφές της τόσο μέσα στο κόμμα, όσο

● Οι βουλευτές που συγκροτούν την κίνηση, φθάνουν τους 25, ενώ άλλοι 15 περίπου βρίσκονται «προ των πυλών». Μένουμε στους 25 σίγουρους και επιφυλασσόμαστε για... επόμενα τεύχη. Μέχρις στιγμής λοιπόν οι «ανανεωτικοί» είναι οι:

Αναστασόπουλος, Καλτετζιώτης, Α. Παπαληγούρας, Παναγιωτόπουλος, Πρίντζος, Μισσηλίδης, Μουτζουρίδης, Αβραμίδης, Τζαννετάκης, Παπαδημητρίου, Σουφλιάς, Ταταρίδης, Λιβανός, Α. Ψαρούδα - Μπενάκη, Βρεττάκος, Σοφούλης, Παπαγεωργόπουλος, Σαψάλης, Καλατζάκος, Φρ. Σπεντζάρη και βέβαια οι Ανδριανόπουλος, Κοντογιαννόπουλος, Γιατράκος, Έβερτ, Παλαιοκρασάς.

● Αρκετά είναι και τα εξωκοινοβουλευτικά στελέχη που μετέχουν ενεργά στις διαδικασίες της κίνησης, προς το παρόν εκφράζονται δια στόματος **Στ. Μάνου** (και όχι πάντα σε ιδεολογικό επίπεδο).

και έξω απ' αυτό, καλλιεργώντας σχέσεις και γνωριμίες που ίσως σταθούν καθοριστικές για την εξέλιξη της Νέας Δημοκρατίας.

Σε συναντήσεις με ανθρώπους κλειδιά (στρατιωτικούς, στελέχη τραπεζών, βιομηχάνους) γίνεται ενημέρωση για την εθνική αναγκαιότητα ύπαρξης και ανάπτυξης της κίνησης, «μια και αυτό σημαίνει ύπαρξη και ανάπτυξη της ΝΔ με συγκεκριμένα και σύγχρονα δεδομένα» και διευκρινίζεται η διαφοροποίηση της ανανεωτικής ομάδας από τους παλαιοκομματικούς. Ήδη, πολλοί από τους συνομιλητές των «Φιλελευθέρων» φέρονται πεισμένοι για τη σοβαρότητα των απόψεων, όσο και για το βιώσιμο της κίνησης. Οι εξελίξεις που θα ακολουθήσουν θα διαγράψουν πιο καθαρά τις προθέσεις των ανανεωτικών, ενώ ταυτόχρονα θα φανούν και τα αποτελέσματα από τις επαφές τους. Οι πολιτικές ζυμώσεις που συμβαίνουν, αφορούν, όπως άλλωστε τονίζουν και οι ίδιοι οι ανανεωτικοί «μακροπρόθεσμα σχέδια ουσίας και όχι άκρατες επιθυμίες αρχηγισμού».

ΜΙΑ δεκαετία χωρίς ούτε ένα συνεδριάκι πάει πολύ —ακόμα και για το ΠΑΣΟΚ. Από την άλλη μεριά φαίνεται πως τα στελέχη του σοσιαλιστικού αυτού κινήματος έχουν κατανοήσει πως ένα συνέδριο είναι πολύ σοβαρό πράγμα —όσο περίπου κι ο σοσιαλισμός— και άρα δεν είναι δυνατόν να βρίσκεται στο χώρο του εφικτού.

ΠΟΥ μας οδηγεί λοιπόν αυτή η αντίφαση; Μήπως προς την ολιγόμηνη ή ολιγοετή αναβολή του συνεδρίου; Όχι καθόλου. Αυτή τη φορά, η διαλεκτική του ΠΑΣΟΚ δεν μετατοπίζει τα πράγματα προς το μέλλον, αλλά τα μετουσιώνει στο παρόν. Η λύση είναι απλή. Το συνέδριο γίνεται ήδη. Αυτή τη στιγμή.

ΟΤΑΝ δηλαδή τα μέλη μιας επαρχιακής οργάνωσης συγκεντρώνονται για να συζητήσουν κάποιο θέμα, ας πούμε την απόφαση της τελευταίας συνόδου της Κ.Ε. (σαν παράδειγμα το αναφέρουμε, όχι σαν γεγονός) γνωρίζουν, και τους δηλώνεται ρητά εκ μέρους της καθοδήγησης, πως η συζήτησή τους εντάσσεται στις διαδικασίες του συνεδρίου. Αντικειμενικά.

ΤΑΥΤΟΧΡΟΝΑ στα ανώτερα κομματικά επίπεδα υπάρχει διάχυτος ένας (δεν θα μπορούσαμε να τον χαρακτηρίσουμε «έντονο») προβληματισμός σχετικά με το ποιοι και πώς θα συμμετάσχουν στο τελικό σώμα του συνεδρίου που θα πάρει (ή πιο σωστά, που θα ψηφίσει) τις αποφάσεις.

Ο ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΣ αυτός έχει δύο σκέλη:

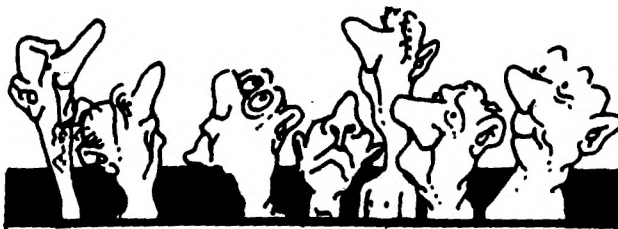
- Το ένα σκέλος αφορά αυτούς που θα συμμετέχουν ως εκλεγμένοι αντιπρόσωποι από τις συνδιασκέψεις των οργανώσεων. Το σκέλος αυτό απασχολεί μόνο μερικές (λέμε «μερικές» αν και απ' ότι ξέρουμε είναι αρκετές στον αριθμό) ομαδοποιημένες συσπειρώσεις ατόμων μέσα ή και έξω

... ΚΑΙ ΤΟΤΕ ΕΠΕΜΒΑΙΝΕΙ Ο ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΣ ΚΑΙ ΛΕΕΙ:

Τι θα γίνει μ' αυτό το Συνέδριο;

του Βασίλη Ξυδιά

από το ΠΑΣΟΚ, που δεν ενδιαφέρονται βέβαια να καθορίσουν τις αποφάσεις, αλλά να καταγράψουν κάπως ευπρόσωπα τις απόψεις τους, φτάνοντας να εκφραστούν στα, ανώτερα δυνατά επίπεδα.

- Το άλλο σκέλος, που απασχολεί κυρίως τα ανώτερα στελέχη της κυβέρνησης και του κόμματος αφορά το θέμα της «αυτοδίκαιης συμμετοχής». Το ποιοι δηλαδή θα συμμετέχουν (χωρίς να εκλεγούν) λόγω του ειδικού τους βάρους στη σημερινή ιεραρχία του κομματικού μηχανισμού, αλλά και γενικότερα στη δομή της πασοκικής εξουσίας.

ΜΙΑ —λογική ίσως— σκέψη είναι πως θα πρέπει να συμμετέχουν αυτοδίκαια όλα τα μέλη της σημερινής Κεντρικής Επιτροπής.

ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ αρχίζουν από την στιγμή που μπαίνει θέμα επέκτασης αυτού του ευεργετήματος της «αυτοδίκαιης συμμετοχής» και σε κάποιους άλλους. Ποιοι θα είναι αυτοί και σε ποιο ποσοστό θα συμμετέχουν τα στελέχη του Κομματικού μηχανισμού, της Κοινοβουλευτικής Ομάδας, ή της Κυβέρνησης; Και γι' αυτούς που είναι λίγο απ' όλα, έχει καλώς. Υπάρχουν όμως και οι άλλοι που είναι π.χ. στελέχη του κόμματος χωρίς να είναι βουλευτές ή κυβερνητικοί, υπάρχουν στελέχη της κυβέρνησης (οι λεγόμενοι «τεχνοκράτες» που δεν είναι στην Κ.Ε. ή στην Κ.Ο., κ.ο.κ.

ΟΛΕΣ αυτές οι συζητήσεις λέγεται πως έχουν φέρει σε πολύ στενάχωρη θέση την εκατοντάδα των ανθρώπων της Χαριλάου Τρικούπη 50, οι οποίοι αισθάνονται που αισθάνονται ριγμένοι ατην μοιρασιά της εξουσίας, βλέπουν τώρα να τους αμφισβητείται το κατ' εξοχήν δικό τους δημιούργημα: το κόμμα.

ΕΤΣΙ τίθεται από τη μεριά τους σαν αυτονόητος σχεδόν όρος πως το προνόμιο

Το οργανωμένο ΠΑΣΟΚ

ΘΑ ΡΙΞΟΥΜΕ μια σύντομη ματιά σ' ό,τι μπορεί να διεκδικεί σήμερα το όνομα της οργάνωσης του ΠΑΣΟΚ, γιατί αν δεν έχουμε μια ιδέα γι' αυτό το πράγμα, όλη η φιλολογία περί συνεδρίων κτλ. καταλήγει να είναι ένα απ' αυτά τα μυθοποιητικά εφφέ με τα οποία τα μαζικά μέσα κατορθώνουν (είτε εξυμνώντας, είτε καταγγέλλοντας) να δίνουν υπόσταση και ισχύ σε ανυπόστατες καταστάσεις.

ΠΟΙΕΣ είναι, λοιπόν, οι δυνάμεις που διατάσσονται διαλεγόμενες εν όψει του συνεδρίου;

ΑΣ ΞΕΚΙΝΗΣΟΥΜΕ από τον εργατικό χώρο. Λίγο καιρό μετά την εκλογική νίκη, τον Οκτώβριο του '81, οι εργατικές οργανώσεις του ΠΑΣΟΚ γνώρισαν μια εντυπωσιακή ανάπτυξη. Υπήρξαν πάμπολες περιπτώσεις όπου σε εργοστάσια των 300 εργαζομένων, το ΠΑΣΟΚ διέθετε 40 με 50 δραστήρια κομματικά μέλη. Σήμερα η μόνη λέξη που μπορεί να χαρακτηρίσει την κατάσταση σ' αυτόν το χώρο είναι η διάλυση. Τη μαζική προσχώρηση διαδέχτηκε η μαζική αδιαφορία, ενώ τα πιο ενεργά και συγκροτημένα εργατικά στελέχη —απογοητευμένα από τις προοπτικές να «γίνει κάτι»— εγκαταλείπουν και την ίδια τη δουλειά τους στο εργοστάσιο και, όταν τους δοθεί η ευκαιρία, βρίσκουν δουλειά σε άλλους «πιο αξιοπρεπείς» χώρους, στο δημόσιο, σε οργανισμούς, στην κοινή ωφέλεια, ή κάποιοι απ'

αυτούς εξελίσσονται σε επαγγελματικά συνδικαλιστικά στελέχη, απ' αυτά που γυρνούν στις συγκεντρώσεις και βγάζουν ομιλίες για την κρίση, τη λιτότητα και τις συντεχνιακές διεκδικήσεις.

ΤΕΤΟΙΕΣ ευκαιρίες παρέχονται αφειδώς σε αυτά τα στελέχη προκειμένου να πάνσουν να δημιουργούν μπελάδες μέσα στο εργοστάσιο. Αν μας επιτρέπεται να χρησιμοποιήσουμε μια πιο παραδοσιακή φρασεολογία, θα λέγαμε πως πρόκειται για μια συνειδητή πολιτική διάλυσης της εργατικής πρωτοπορείας διαμέσου της εξαγοράς και της ενσωμάτωσης. Μια πολιτική με τους ίδιους στόχους μ' αυτούς που είχαν —επί Δεξιάς— οι απολύσεις των συνδικαλιστών.

ΤΟ ΜΟΝΟ ζωντανό εργατικό κομμάτι του ΠΑΣΟΚ είναι οι οργανώσεις του που στηρίζουν την ΟΒΕΣ. Αλλά κι αυτό, πολλοί μέσα στο ΠΑΣΟΚ το θεωρούν σαν ξένο σώμα, και αυτή τη στιγμή βρίσκεται σε εξέλιξη η προσπάθεια για τη διάλυσή της. Είναι γνωστό πως η απεργία της ΟΒΕΣ —η μόνη κινητοποίηση που δημιούργησε πολιτικό γεγονός μέσα στην εργατική τάξη— υπονομεύτηκε και από τη ΓΣΕΕ και από το ΚΚΕ και από το Υπουργείο Εργασίας. Όλοι αυτοί κίνησαν λυτούς και δεμένους προκειμένου να μην υπογράψει ο ΣΕΒ τη συλλογική σύμβαση εργασίας που ζητούσε η ΟΒΕΣ. Σε σχέση μάλιστα με τις τελευ-

της «αυτοδίκαιης συμμετοχής» ανήκει πριν απ' όλα στα μέλη των Γραμματειών των διαφόρων επιτροπών (συνδικαλιστικού, νεολαίας, κτλ.), ενώ μια ακόμα μεγαλύτερη επέκταση φτάνει ως τις Γραμματείες των Νομαρχιακών Επιτροπών. Εννοείται δε, πως κατά την μακρόχρονη σφυρηλάτηση της κομματικής φυσιογνωμίας δια μέσου της «πάλης κατά του oportουνισμού», όλοι αυτοί είναι διορισμένοι δια της γνώστης και εύηχης μεθόδου της κοοπτάσιδας.

ΦΑΝΤΑΣΤΕΙΤΕ λοιπόν τώρα πόσοι νομοί υπάρχουν και πόσες κλαδικές οργανώσεις, πολλαπλασιάστε επί του τρία (οι περισσότερες γραμματείες είναι τριμελείς), υπολογίστε την —παρ' ολίγο τριψήφια στον αριθμό— Κ.Ε., βάλτε στο λογαριασμό και την πιθανή αντιπροσώπευση της Κ.Ο., κάντε μια ανάλυση των διαφόρων συσχετισμών που μπορεί να υπάρξουν, και θα καταλάβετε γιατί το θέμα της «αυτοδίκαιης συμμετοχής» είναι το μείζον στον προβληματισμό περί τα οργανωτικά του τελικού σώματος.

ΚΑΙ ΓΙΑ όποιον δεν κατάλαβε, θα ήταν ίσως σκόπιμο να τονίσουμε πως μέσα απ' όλες αυτές τις ευγενείς αναζητήσεις, αυτό που παίζεται δεν είναι η δημοκρατική ή μη εκπροσώπηση των οργανώσεων βάσης του κινήματος. Αυτή η υπόθεση θεωρείται πλέον τελειωμένη ακόμα και απ' όσους έτρεφαν σχετικές αυταπάτες. Αυτό που παίζεται είναι η επικράτηση της μιας ή της άλλης ευκαιριακής συμμαχίας που συνάπτουν τα ανώτατα στελέχη στα μεταξύ τους παζάρια και στα παζάρια μεταξύ των διάφορων μερίδων του κομματικού μηχανισμού. Μέσα σ' ένα κλίμα που ο αείμνηστος Ζαχαριάδης θα το ονόμαζε «φραξιονισμός χωρίς αρχές», διεξάγεται μια διαμάχη που έχει ως τελικό αντικείμενο το τί διαπραγματευτικά ατού θα παρουσιάσει ο

καθένας απ' αυτούς τους παράγοντες εκεί που ο Πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ διανέμει στον καθένα το μερίδιο της εξουσίας που του αναλογεί.

ΚΑΙ γεννιέται το ερώτημα: Προς τί όλα αυτά;

ΟΙ ΜΟΝΟΙ που θα περίμενε κανείς να επιθυμούν αυτό το συνέδριο είναι οι του κομματικού μηχανισμού, αφού η αναβάπτιση του κόμματος μέσα από ένα συνέδριο θα έδινε στο μηχανισμό μια νέα αίγλη και άρα θα αναβάθμιζε τη θέση τους στη δομή της εξουσίας. Όμως κι αυτοί έχουν τους λόγους τους να φοβούνται ότι το συνέδριο αντί να τους ενισχύσει θα μπορούσε αντίθετα να δείξει τη γύμνια του μηχανισμού που έχει πλέον χάσει τα μαζικά του ερείσματα.

ΟΙ ΑΝΤΙΦΑΣΕΙΣ της κυβερνητικής πολιτικής με τις προηγούμενες εξαγγελίες, αλλά και πιο ειδικά η μεθοδολογία που ακολούθησε ο μηχανισμός προκειμένου να διασφαλίσει τη θέση του απέναντι στις αμφισβητήσεις, έχουν οδηγήσει το κόμμα στην εσωτερική αποδιοργάνωση.

ΜΕΣΑ λοιπόν σ' αυτή την «ευχάριστη» ατμόσφαιρα, το συνέδριο θα είναι για όλους τους ενδιαφερόμενους μια δοκιμασία που θα τους φθείρει, χωρίς από την άλλη μεριά να εξασφαλίζει σε κανέναν κάποια ουσιαστικά οφέλη που δεν θα μπορούσε να τα διεκδικήσει με πιο ανώδυνους τρόπους.

ΟΛΑ αυτά θα οδηγούσαν σε μια αποσιώπηση του θέματος, αν δεν παρενέβαινε στη μέση —ποιος άλλος;— ο κ. Ανδρέας Παπανδρέου.

ΚΑΝΕΙΣ δεν μπορεί να εκτιμήσει τους πραγματικούς λόγους που τον παρακινούν, αλλά όσοι είναι σε θέση να ξέρουν, βεβαιώνουν πως αν υπάρχει κάποιος στην ηγεσία του ΠΑΣΟΚ που να θέλει πραγματικά την διεξαγωγή αυτού του συνεδρίου,

αυτός είναι ο Πρωθυπουργός.

ΠΡΟΚΕΙΜΕΝΟΥ λοιπόν ο πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ να ταρακουνήσει κάπως το βάλτο της αδιαφορίας στον οποίο είναι χωμένο το κόμμα του, αποφάσισε να πάρει την υπόθεση πάνω του. Έτσι, αυτή τη στιγμή οι προτάσεις για συμμετοχή στην Οργανωτική Επιτροπή του συνεδρίου δεν συλλέγονται από κάποιο αρμόδιο όργανο του Ε.Γ., ή της Ε.Γ., ή της Κ.Ε., αλλά —παράκαμπτοντας κάθε ενδιαμέσο κομματικό κανάλι— αποστέλλονται απευθείας στο Καστρί. Αυτή είναι και η μόνη επίσημη ένδειξη του ότι το συνέδριο προχωρά. Κατά τα άλλα το επόμενο επίμαχο θέμα είναι η οργάνωση της έντυπης διεξαγωγής του προσυνεδριακού διαλόγου. Και σ' αυτό το θέμα τα πράγματα είναι ακόμα αζεκαθάριστα, ενώ διάφοροι ισχυρίζονται πως ένας τελειώς ανοικτός διάλογος θα δώσει επιχειρήματα στην Δεξιά —εν όψει μάλιστα των Ευρωεκλογών. Παρ' όλα αυτά, οι ίδιες πληροφορίες φέρνουν τον κ. Παπανδρέου σαν υποστηρικτή του ανοικτού διαλόγου.

ΔΕΝ ΞΕΡΟΥΜΕ κατά πόσο αυτές οι πληροφορίες για τη στάση του πρωθυπουργού αντιστοιχούν στην πραγματικότητα. Είναι όμως χαρακτηριστικό πως τα περισσότερα απογοητευμένα μέλη του ΠΑΣΟΚ έχουν πράγματι αποθέσει στον Πρόεδρο τις τελευταίες ελπίδες τους «μήπως και γίνει κάτι». Και αυτό είναι ενδεικτικό και για το ότι όλοι τους έχουν συνειδητοποιήσει την αδυναμία του ίδιου του ΠΑΣΟΚ για μια «από τα κάτω» προώθηση ενός εκδημοκρατισμού του.

ΕΙΝΑΙ όμως εκδεικτικό και μιας γενικότερης φθοράς των κομμάτων σαν πολιτικών θεσμών και της μετάθεσης των σχέσεων εξουσίας σε κάποιες οριακές μορφές του τύπου «ο πρόεδρος και οι οπαδοί του».

και πώς αποδιοργανώνεται

ταίες εξελίξεις είναι χαρακτηριστική η αποχώρηση του ΚΚΕ από το συνέδριο της ΟΒΕΣ το Νοέμβρη. Το ΚΚΕ μ' αυτή την αποχώρηση έχασε τρεις με τέσσερεις αντιπροσώπους για το συνέδριο της ΓΣΕΕ, πράγμα που δεν θα το διακινδύνευε αν δεν είχε υπεύθυνες διαβεβαιώσεις εκ μέρους της συνδικαλιστικής ηγεσίας του ΠΑΣΟΚ πως η ΟΒΕΣ δεν πρόκειται να γίνει αποδεκτή στη δύναμη της ΓΣΕΕ.

ΟΛΑ ΑΥΤΑ, που προφανώς θα παιχτούν πριν από οποιοδήποτε συνέδριο του ΠΑΣΟΚ δίνουν το στίγμα της εργατικής παρουσίας σ' αυτό το σώμα. Τραγική ειρωνεία: η μόνη αντιπροσώπευση με κάποιο πραγματικό κοινωνικό έρεισμα από χώρο εργαζομένων, θα είναι αυτή των «συντεχνιαζόμενων» της Κοινης Ωφέλειας.

Η ΝΕΟΛΑΙΑ ΚΑΙ Η ΚΡΙΣΗ

ΣΤΟ χώρο των «αδούλωτων» νιάτων η διάλυση είναι πλέον τόσο βαθιά ώστε δεν ανυсуχεί κανέναν. Τα μόνα προβλήματα που υπάρχουν είναι τα τυπικά - οργανωτικά.

ΠΟΙΟΣ θα είναι π.χ. ο γραμματέας της Νεολαίας ΠΑΣΟΚ; Κανείς δεν δέχεται να αναλάβει την ευθύνη μιας αποτυχημένης καριέρας. Ίσως μόνο σαν ένα ενδιαμέσο σκαλοπάτι προς κάποιον αλλού. Άλλωστε, μετά τις εκλογές του '81, όλα τα στελέ-

χη της νεολαίας άφησαν τις θέσεις τους για κάποιο κρατικό πόστο ως έμπιστοι κάποιου «δικού μας» υπουργού ή μεταπήδησαν στο κόμμα σε πόστα που άφησαν άλλοι πηγαίνοντας στο κράτος. Οι άλλοι, οι πιο αμφισβητίες, βρέθηκαν εκτός. Και τώρα η ανώτερη «κομματική ηλικία» στις οργανώσεις της νεολαίας είναι 6 με 8 μήνες.

Η ΕΠΙΤΡΟΠΗ Νεολαίας αναδομείται κάθε 6-7 μήνες γιατί αποψιλώνεται από τα μέλη της (μιλάμε για το ανώτερο καθοδηγητικό όργανο). Και δεν φτάνουν όλα αυτά που φέρνουν τη διάλυση με τη νομοτέλεια φυσικού φαινομένου, αλλά υπάρχουν και τα άλλα, τα πολιτικά.

Η ΠΡΟΣΦΑΤΗ κρίση στο υπουργείο Παιδείας και η αποχώρηση του κ. Ρόκκου από τη θέση του γενικού γραμματέα του υπουργείου, σήμανε και την οριστική διακοπή των σχέσεων της Επιτροπής Νεολαίας (και κατ' επέκτασιν και της ΕΦΕΕ) με το Υπουργείο. Η Νεολαία ΠΑΣΟΚ στήριζε μέχρι στιγμής την παρουσία της στα Πανεπιστήμια σε κάποια «αριστερή» νομιμοποίηση που της παρείχε η ουσιαστική συμπόρευση με την ΚΝΕ, που μέχρι στιγμής δεχόταν κι αυτή να παίζει μαζί της στο παιχνίδι των «δικών μας» ανθρώπων μέσα στο υπουργείο.

ΤΩΡΑ, η παραίτηση του Ρόκκου δημιουργεί κάποια προβλήματα σ' αυτή τη συμπόρευση, γιατί χάθηκε ένα από τα βασικά

της στηρίγματα. Βέβαια, υπάρχουν πληροφορίες ότι ο ίδιος ο πρωθυπουργός διαβεβαίωσε τα μέλη της ΕΦΕΕ πως ο «αντιδραστικός» Παπαθεμελής πρόκειται να «αναδομηθεί» συντόμως και πως κανείς δεν πρόκειται να στερήσει από τους φοιτητές το δικαίωμα της «ουσιαστικής συμμετοχής» στη διοίκηση των Πανεπιστημίων. Η διαβεβαίωση αυτή ανανεώνει κάπως τη συμπίεση των δυο οργανώσεων και την «αριστερή νομιμοποίηση» της ΠΑΣΠ της οποίας όμως έρχεται να υπονομεύσει μια νέα υπόθεση: τα εξάμηνα, και οι αμφιταλαντεύσεις της ΚΝΕ σχετικά με την αποδοχή ή όχι του νέου αυτού συστήματος σπουδών, που η εμπειρία από την εφαρμογή του στο ΕΜΠ το έχει καταδικάσει στη συνείδηση των απανταχού φοιτητών.

ΑΞΙΖΕΙ να αναφέρουμε την περίπτωση της ΠΑΣΠ στα ΚΑΤΕΕ, όπου τα μέλη της είχαν καταφέρει να δώσουν μια μαζική υπόσταση στην οργάνωσή τους μέσα από την προώθηση του αιτήματος της τετράχρονης εκπαίδευσης. Μέχρι τότε όλη η φιλολογία περί αναβάθμισης των σπουδών στα ΚΑΤΕΕ εξαντλείτο σε γενικόλογες και επιμέρους ρυθμίσεις. Ήταν η ίδια η ΠΑΣΠ που πρόβαλε το αίτημα της τετράχρονης εκπαίδευσης σαν κατακλείδα μιας γενικότερης «αντιμπεριαλιστικής-αντιμνητροπολιτικής» στρατηγικής. Συνόδεψε μάλιστα το αίτημα αυτό με μια επιτιμητική διάθεση προς τις υπόλοιπες παρατά-

ξεις της Αριστεράς που το υιοθέτησαν εκ των υστέρων μη θέλοντας να μειοδοτήσουν (θα σκέφτηκαν, προφανώς, πως για να το λένε αυτοί, θα ξέρουν). Φαντάζεστε τι συντελέστηκε στη συνέχεια στην ψυχή του κάθε ΠΑΣΠίτη όταν υποχρεώθηκε να επιστρέψει στη σχολή του φέρνοντας αυτός στους ώμους του το βάρος για το πέρασμα της γραμμής του συμβιβασμού;

ΕΠΙΜΕΙΝΑΜΕ στα παραδείγματα του εργατικού και της νεολαίας, και ιδιαίτερα της ΟΒΕΣ και της ΠΑΣΠ-ΚΑΤΕΕ, όχι μόνο για να περιγράψουμε τη διάλυση των οργανώσεων του ΠΑΣΟΚ και τις αιτίες της, αλλά και για να δείξουμε κάτι άλλο: Το ότι κάποιες εσωτερικές διαμάχες που η δημοσιογραφική τους παρουσίαση τις κάνει να φαίνονται σαν εκδηλώσεις του ίδιου πράγματος, στην πραγματικότητα αφορούν τελειώς διαφορετικές καταστάσεις.

Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ π.χ. της ΟΒΕΣ ή της ΠΑΣΠ στα ΚΑΤΕΕ παρόλες τις διαφορές τους, έχουν ένα κοινό στοιχείο. Αποτελούν τη συγκρότηση πολιτικών τάσεων του μαζικού κινήματος που έχουν ένα πραγματικό έρεισμα στον κοινωνικό τους χώρο, και οργανώνονται μέσα από τις γραμμές του ΠΑΣΟΚ.

ΑΥΤΟΥ του είδους η οργάνωση τώρα διαλύεται και στη θέση της μένει ξεκρέμαστος ο κομματικός μηχανισμός των κεντρικών στελεχών.

Β.Ξ.

ΜΗΤΣΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ:
Φύλλα—Φτερά

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΠΟΛΥΤΥΠΟ»

ΑΡΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ:
Τα παλιά αθηναϊκά σπίτια

ΛΕΥΚΩΜΑ

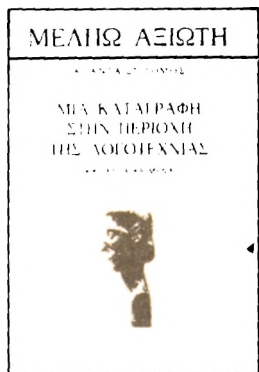
ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΠΡΟΣΕΧΩΣ:

ΜΗΤΣΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ:
Σεφέρης—Μακρυγιάννης
—ΜΙΑ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ

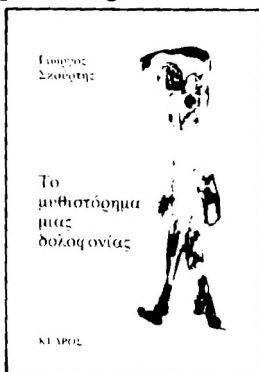

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΣΑΙΝ—ΜΑΡΤΕΝ:
Οι Λαμπράκηδες
ΙΣΤΟΡΙΑ ΜΙΑΣ ΓΕΝΙΑΣ

τα βιβλία του μήνα

ΜΕΛΠΩ ΑΞΙΩΤΗ
ΜΙΑ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΣΤΗΝ
ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ
και άλλα κείμενα

ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΚΟΥΡΤΗΣ
ΤΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ
ΜΙΑΣ ΔΟΛΟΦΟΝΙΑΣ
(Μυθιστόρημα)

ΟΥΙΛΙΑΜ ΦΟΚΝΕΡ
ΚΑΘΩΣ ΨΥΧΟΡΡΑΓΩ
(Μυθιστόρημα)

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ
ΤΟ ΓΚΙΣΕ
(Μυθιστόρημα)

ΠΕΤΡΟΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ
ΟΣΑ ΘΥΜΑΜΑΙ
1900-1969 (Β' τόμος)

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΙΟΥΡΤΣΑΚΗΣ
ΠΡΟΦΟΡΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ
ΚΑΙ ΟΜΑΔΙΚΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ
Το παράδειγμα του Καραγκιόζη

Δ. Ν. ΜΑΡΩΝΙΤΗΣ
ΧΩΡΙΣ ΑΝΕΜΟΣΚΑΛΑ
Γλώσσα και Παιδεία

ΠΗΤΕΡ ΜΠΗΑΝ
ΝΙΚΟΣ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ

1954-1984

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ
...δημιουργούμε αναγνώστες

Γεωργίου Γενναδίου 6 - Τηλ.: 36.15.783

ΤΑ ΘΕΜΕΛΙΩΔΗ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

Θεωρητικά και ιστορικά προλεγόμενα στο Σύνταγμα του 1975*

του Δημήτρη Θ. Τσάτσου

Α. Τρία βασικά ερωτήματα

1. Το θέμα μου είναι: Τα θεμελιώδη δικαιώματα —θεωρητικά και ιστορικά προλεγόμενα στο Σύνταγμα του 1975.
2. Τις λίγες παρατηρήσεις μου συστηματο-ποιώ και κατανέμω σε τρεις ενότητες σκέψεων που επιχειρούν μια κάποια απάντηση σε τρία αντίστοιχα ερωτήματα.

Ερώτημα πρώτο: Δίδαχτήκαμε και διδάσκομε, πως ο συντακτικός νομοθέτης έχει απεριόριστη εξουσία διαμόρφωσης της έννομης πολιτειακής τάξης. Αυτό όμως είναι αρκετά σχετικό. Θα ήταν απόλυτο, μόνο αν μπορούσε να υπάρξει συντακτικός νομοθέτης έξω και ελεύθερος από την ιστορικότητα της συγκεκριμένης πολιτείας και ελεύθερος από τα φιλοσοφικά και ιδεολογικά ρεύματα, που, ως καθρέφτισμα των γενικότερων ενδοκοινωνικών συγκρούσεων, συγκαθορίζουν το λόγο και την πράξη του όποιου συντακτικού φορέα. Έτσι μπαίνει το πρώτο ερώτημα. Πόσο ελεύθερος ήταν ο συντακτικός νομοθέτης;

Ερώτημα δεύτερο: Ποιοι ιδεολογικοφιλοσοφικοί και πολιτικοί παράμετροι πλαισιώναν και προσδιόρισαν ιστορικά τη γένεση του νέου Συντάγματος ιδιαίτερα ως προς το σύστημα των θεμελιωδών δικαιωμάτων;

Ερώτημα τρίτο: Ποια ήταν η αντιπαράθεση και ποια η ιδεολογική έκβασή της κατά την επεξεργασία του νέου Συντάγματος και τι προσφέρουν οι σχετικές διαπιστώσεις στον ερμηνευτή του.

Β. Ο συνταγματικός νομοθέτης

Αρχίζω από το πρώτο ερώτημα: Πόσο αδέσμευτος ήταν ο συντακτικός νομοθέτης του 1974/75.

1. Δεν αναφέρομαι βέβαια στα γνωστά. Στο ζήτημα δηλαδή, αν το Δημοψήφισμα της 8ης Δεκεμβρίου 1974 περιέκοψε τον κυρίαρχο χαρακτήρα εκείνης της Βουλής σε βαθμό που να δικαιολογεί τον υποβιβασμό της σε Αναθεωρητική. Στα θέματα αυτά έδωσε έγκυρη απάντηση ο Α. Μάνεσης. Αναφέρομαι στο ερώτημα, σε τι μέτρο ο συντακτικός νομοθέτης γίνεται αναγκαστικά εκφραστής του ιστορικού νοήματος, όπως αυτό παρουσιάζεται στη φιλοσοφική σκέψη και στην πολιτική πραγματικότητα εν τόπω και χρόνω.

2. Το Σύνταγμα, το οποίο Σύνταγμα, είτε το «παραχωρημένο», είτε το «Σύνταγμα-Συνθήκη», είτε το σύγχρονο δημοκρατικό Σύνταγμα αποτελεί την εκάστοτε έννομη ρύθμιση της

*Το κείμενο αυτό αποδίδει κατά λέξη την ανακοίνωση που έκανε ο συγγραφέας στην εναρκτήρια συνεδρίαση του Συνεδρίου της Ένωσης Ελλήνων Συνταγματολόγων στις 13 Οκτωβρίου 1983.

σχέσης κράτους και κοινωνίας. Μπορεί κανείς να δει και να ορίσει το Σύνταγμα με πάρα πολλούς άλλους τρόπους. Κανείς όμως απ' τους τρόπους αυτούς δεν εκτοπίζει αυτή τη ρυθμιστική ιδιαιτερότητα του Συντάγματος. Άλλωστε η ιστορία των πολιτειών και η μορφολογία των πολιτευμάτων, καθώς αυτά εναλλάσσονται ή μετασχηματίζονται, δεν είναι τίποτε άλλο απ' την αλλαγή στη σχέση κράτους και κοινωνίας.

3. Αυτή η σχέση, ως πρόβλημα του Συνταγματικού Δικαίου, έχει δύο επίπεδα ανάπτυξης, εξίσου σημαντικά για το πρόβλημά μας.

● Το πρώτο είναι, το επίπεδο της πολιτικής πρακτικής, ο συγκεκριμένος συσχετισμός δυνάμεων μεταξύ κράτους και κοινωνίας. Πρόκειται για το οντολογικό επίπεδο.

● Το δεύτερο επίπεδο είναι το φιλοσοφικοϊδεολογικό, δηλαδή το θεωρητικό. Στο επίπεδο αυτό μιλάμε για ερωτήματα όπως: Ποια είναι τα νοηματικά όρια των δύο εννοιών εν τόπω και χρόνω ή τι μορφή πρέπει να προσλαμβάνει η σχέση κράτους και κοινωνίας, ως μέσο για να φτάσουμε σε μια ζητούμενη πολιτειακή μορφή. Στο επίπεδο αυτό η σχέση κράτους και κοινωνίας είναι το θεωρητικό-αναλυτικό μέσο για την ανατομία της πολιτείας.

4. Η σχέση κράτους και κοινωνίας και στα δύο παραπάνω επίπεδα, υλοποιείται ιδιαίτερα όπως θα δούμε παρακάτω, στο χώρο των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Αυτό που εδώ θέλω να πω και γι' αυτό ξεκίνησα από το Σύνταγμα ως έννομη ρύθμιση της σχέσης κράτους και κοινωνίας είναι η απάντηση στο πρώτο ερώτημα που έβαλα: Ο συντακτικός νομοθέτης δεν αιωρείται στο ιστορικό και κοινωνικοπολιτικό κενό. Τόσο το κράτος όσο και η κοινωνία αποτελούν διαστάσεις της συγκεκριμένης ιστορικής πραγματικότητας. Η δική τους νομοτέλεια καθορίζει τα ρυθμιστικά όρια, τις ρυθμιστικές δυνατότητες εκείνου που επιχειρεί την έννομη σύζευξή τους, δηλαδή του συντακτικού νομοθέτη. Αυτή η νομοτέλεια καθορίζει και τα όρια της ανεξαρτησίας του συντακτικού νομοθέτη. Έτσι απαντώ στο πρώτο ερώτημα:

Γ. Ιδεολογικο-πολιτικές συγκυρίες

1. Και μπαίνω τώρα στο δεύτερο ερώτημα: Τι καθόρισε, τόσο στο θεωρητικό, όσο και στο πρακτικό επίπεδο, τα όρια του συντακτικού νομοθέτη. Εδώ σπεύδω να πω, ότι δεν θα μπορέσω ούτε και θα θελήσω, στις επιλεκτικές αναφορές που θα επιχειρήσω, να διακρίνω το ιδεολογικό από το πρακτικό δεδομένο. Κι αυτό γιατί η θεωρία συναιρείται με το ιστορικό γεγονός σε ενιαίο πολιτικό λόγο.

2. Για τη θεωρητική σύλληψη και πρακτική διαμόρφωση των συστημάτων των θεμελιωδών ελευθεριών, στα πλαίσια του ιστορικού μας χώρου που είναι η Ευρώπη, έχομε αποφασιστικές ιδεολογικοπολιτικές συγκυρίες που ενδεικτικά θέλω να υπενθυμίσω. Πρόκειται ακριβώς για συγκυρίες που ήταν καθοριστικές για την ιστορική φάση μέσα στην οποία εντάσσεται και το δικό μας αναθεωρητικό έργο. Περιορίζομαι στις εξής νύξεις.

● Στη δυτικο-δημοκρατική Ευρώπη έχει ολοκληρωθεί με νομική πληρότητα η διασφάλιση της αστικής κοινωνίας με εθνικές αλλά και διεθνείς εγγυήσεις των παραδοσιακών θεμελιωδών δικαιωμάτων. Παρά την ανελλιπή αναφορά των Συνταγμάτων στην αρχή της ισότητας, πρωταρχική ήταν η διασφάλιση της ελευθερίας ως διασφάλιση ενός κοινωνικού status quo στο οποίο κυριαρχούσε η χαρακτηριστική για τον αστικό φιλελευθερισμό ανισότητα. Η απαρέγκλιτη εγγύηση του «ιερού», όπως το χαρακτηρίζει ο J. Locke, δικαιώματος της ιδιοκτησίας αποτελεί έτσι το όριο μιας εκσυγχρονιστικής ανακατανομής του πλούτου την οποία παραχωρεί το αστικό status quo προς την ογκούμενη αξίωση για πολιτική συμμετοχή όλων των κοινωνικών δυνάμεων και για παρέμβαση του κράτους με στόχο

την εγκαθίδρυση κοινωνικής ισότητας. Η ελευθερία όμως παραμένει σ' εκείνη τη φάση ατομική και μάλιστα ιδιωτική και όχι κοινωνική διάσταση.

- Ο πρώτος φιλοσοφικός αντίλογος στον αστικό φιλελευθερισμό πρωτοδιατυπώνεται το 1843 από τον Karl Marx στο έργο του «Zur Judenfrage» καταγγέλλει τις φιλελεύθερες κωδικοποιήσεις, ότι εγγυώνται τον άνθρωπο στην απομόνωση και στην αποξένωσή του από τον κοινωνικό του περίγυρο. Στην αντίληψη αυτή αντιπαραθέτει μια άλλη έννοια ανθρώπου.

Του ανθρώπου που επιδιώκει την απελευθέρωσή του από τις σχέσεις εξάρτησης που δημιουργούσε η κατανομή των αγαθών στη φεουδαρχική κοινωνία. Του ανθρώπου που αντιλαμβάνεται την ελευθερία ως διάσταση κοινωνική, ως διαδικασία μέσα στην οποία η διανθρώπινη σχέση δεν είναι σχέση εκπροσώπων συμφερόντων. Τα παραδοσιακά φιλελεύθερα δικαιώματα, δηλαδή η ελευθερία μέσα στη φιλελεύθερη αστική κοινωνία, με επίκεντρο τα δικαιώματα της ιδιοκτησίας, καταλύει την παραπάνω διανθρώπινη σχέση και γεννά τις προϋποθέσεις της εξάρτησης.

- Την κεντρική αυτή ιδέα του Karl Marx καλλιεργεί και ο Ferdinand Lassalle, μαθητής και αυτός του Εγέλου, δεχόμενος όπως ο δάσκαλός του, ότι σκοπός του κράτους είναι η πραγμάτωση της ηθικής και η διαπαιδαγώγηση των ανθρώπων.

Η πραγμάτωση αυτή, κι εδώ διαφοροποιείται ο Lassalle από τον Marx, δεν ακολουθεί τον δρόμο του μαρασμού του κράτους, αλλά της κατάληψής του από την εργατική τάξη μέσα από την εγκαθίδρυση της ελευθερίας, της ισότητας, της δικαιοσύνης, της κοινωνικής ιδιοκτησίας και της παιδείας. Την έννοια της πολιτικής ισότητας συμπληρώνει ο Lassalle με την κοινωνική ισότητα που υλοποιείται με την κοινωνική ιδιοκτησία. και ο Marx, και ο Lassalle μάχονται τον φιλελεύθερο ατομικισμό και δίνουν το θεμελιακό περιεχόμενο στους αγώνες της *αφυπνούμενης εργατικής τάξης*.

- Στο σημείο αυτό όμως κάτι, σε πρώτη όψη απροσδόκητο, παρατηρούμε. Το ίδιο το σοσιαλιστικό κίνημα, με παράδειγμα το Καταστατικό της πρώτης Σοσιαλιστικής Διεθνούς το 1864, αλλά και το πρόγραμμα του Γερμανικού Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος του 1869, υιοθετεί διακηρύξεις για καλύτερη κατοχύρωση φιλελεύθερων θεμελιακών δικαιωμάτων. Η ιστορική εξήγηση είναι νομίζω απλή και κάπου, χρήσιμη για τη νοηματική αποσαφήνιση της σύγχρονης θεματικής.

Τα φιλελεύθερα παραδοσιακά θεμελιώδη δικαιώματα αποκτούν στα χέρια των πρώτων δημοκρατικών δυνάμεων *μία άλλη τελεολογία*. Από παραχωρημένα προς τον «ευγνώμονα» υπήκοο δικαιώματα, από διασφάλιση της ιδιωτικής σφαίρας γίνονται μέσα, δύναμη και λειτουργήματα του πολίτη για μια πιο καθοριστική παρουσία του στο πολιτικό γίγνεσθαι, γίνονται *επαξία πολιτικής συμμετοχής*. Έτσι δηλαδή η *μεταμαρξιστική πολιτική πρακτική* χρησιμοποιεί την αστική Δημοκρατία ως *εργαλείο στον αγώνα για το κοινωνικό κράτος*. Μπορούμε τελικά να πούμε, ότι η πολιτικοποίηση των παραδοσιακών φιλελεύθερων δικαιωμάτων επιτρέπει την ενεργοποίηση του δικαιώματος της ισότητας, όχι όμως μιας ισότητας με προϋπόθεση το κοινωνικό status quo της αστικής κοινωνίας *αλλά μιας κοινωνικοοικονομικής ισότητας*.

- Ένα τελευταίο σημείο που επιλέγω για να υπενθυμίσω, επίσης χαρακτηριστικό για την ιδεολογικοφιλοσοφική σκέψη, που λειτουργήσε καθοριστικά κατά τον πολιτικό προσδιορισμό του νομικού λόγου, που αρθρώθηκε στη Ε' Αναθεωρητική Βουλή, είναι και μια άλλη επέκταση της λειτουργίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Για να εξηγηθώ επιτρέψτε μου τους εξής συλλογισμούς: Η χωρική επέκταση των κρατών δημιούργησε την ανάγκη κάποιου εκσυγχρονιστικού κρατικού παρεμβατισμού για θέματα μέριμνας για βασικά αγαθά της ζωής. Τμήμα της κρατικής δράσης αφιερώνεται έτσι στην παρεμβατική συ-

στηματοποίηση και οργάνωση των κοινωνικών παροχών. Πρόκειται για τον αναγκαίο εκσυγχρονισμό του αστικού κράτους απέναντι στις ογκούμενες κοινωνικές ανάγκες και τις αντιστοιχες αξιώσεις.

Τα Συντάγματα, με πρωτοπόρο το γερμανικό Σύνταγμα της Βαϊμάρης του 1919, κωδικοποιούν έτσι μια κοινωνική *δεοντολογία* που υποχρεώνει το κράτος, χωρίς αντίστοιχα να δημιουργεί για τους πολίτες νομικά πλήρη δικαιώματα. Στο σημείο αυτό η φιλοσοφία των θεμελιωδών δικαιωμάτων επιχειρεί το επόμενο βήμα της. Στην αρχή της ισότητας θεμελιώνεται η αξίωση για κοινωνική ισότητα. Τότε όμως και το νομικό περιεχόμενο των θεμελιωδών δικαιωμάτων διευρύνεται όχι μόνο με τον συμμετοχικό χαρακτήρα, δηλαδή με status activus *αλλά* και με τη διάσταση εκείνη που *μεταθέτει την αρχή του κοινωνικού κράτους από την τελεολογία του πολιτεύματος μέσα στη λογική και στο σύστημα των θεμελιωδών δικαιωμάτων (status positivus)*.

Δ. Ισότητα και ελευθερία

1. Από τις προηγούμενες αναφορές φαίνεται ότι οι συγκρούσεις γύρω από τα θεμελιώδη δικαιώματα, τόσο στο φιλοσοφικοϊδεολογικό όσο και στο πρακτικό νομικό και πολιτικό επίπεδο καθορίζονται από την *αντιθετικότητα ισότητας και ελευθερίας*. Ο λεγόμενος «σοσιαλιστικός μετασχηματισμός» βρίσκει την συνταγματική του έκφραση κατά κύριο λόγο στον αξιολογικό και νομικό συσχετισμό ισότητας και ελευθερίας. Από το πλαίσιο αυτό, από τον νομικό και πολιτικό αυτό λόγο δεν θα μπορούσε να ξεφύγει η αντιπαράθεση στο πρώτο μεταδικτατορικό κοινοβούλιο. Επιτρέψτε μου στο σημείο αυτό να ανασύρω από το ιστορικό αρχείο κάποιες χαρακτηριστικές, ίσως στιγμές που συνδέονται με όσα ως τώρα παρατήρησα.

2. Το καθρέφτισμα της αντιθετικότητας ισότητας και ελευθερίας γίνεται φανερό αλλού άμεσα και αλλού έμμεσα, στο λόγο που αρθρώθηκε στη λεγόμενη Ε' Αναθεωρητική Βουλή. Έτσι βρίσκομαι πια στο *τρίτο και τελευταίο ερώτημα*.

- Ο ατομοκεντρικός φιλελεύθερος αλλά και εκσυγχρονιστικός λόγος της Γενικής Εισήγησης της πλειοψηφίας ήταν διαυγής: «Η Δημοκρατία» τονίζεται εκεί, «δεν υπακούει εις προκαθορισμένας μορφάς κρατικής ή ιδιωτικής δράσεως και δεν συνδέεται προς ορισμένην κοινωνικήν ή οικονομικήν ιδεολογίαν». Και στη συνέχεια γίνεται εκτενής λόγος για την ανάγκη κοινωνικής δικαιοσύνης και κοινωνικού κράτους. Τα όρια όμως αυτού του ανοίγματος *γίνονται γρήγορα ορατά και ρητά αρθρώνονται*.

Η εξασφάλιση της κοινωνικής δικαιοσύνης δεν επιβάλλεται με «προκαθορισμένα σχήματα κοινωνικής συμβίωσης και κρατικής δράσεως, «ξένων», όπως τονίζεται, «προς τας αξίας του πολιτισμού μας και προς την ψυχοσύνθεσιν του Έλληνος». Και λίγο μετά ο τότε Υπουργός Δικαιοσύνης απαντώντας σε κριτική του Προέδρου του ΠΑΣΟΚ και του εκπροσώπου αριστερού κόμματος *υπεραμύνεται των συνταγματικών διατάξεων για την προνομιακή μεταχείριση που επεφύλαξε το Σύνταγμα στο ξένο κεφάλαιο*. Τελικά η εισήγηση της πλειοψηφίας αποκτά την ιδεολογική της σαφήνεια: «Είναι αναμφισβήτητον», τονίζει η εισήγηση, «ότι κατά την δημοκρατικήν *φιλελευθέραν* αντίληψιν, την οποία *ενσαρκώνει* το ημέτερον Σύνταγμα, τα μεν *λεγόμενα* κοινωνικά δικαιώματα είναι δημιουργήματα της συνεστημένης ήδη συνταγματικής τάξεως... ενώ αι ατομικαί ελευθερίαι είναι συμφυείς προς αυτήν ταύτην την γένεσιν του δημοκρατικού κράτους, είναι το ουσιαστικόν περιεχόμενον του θεμελιώδους κανόνος, της βασικής αρχής επί της οποίας θεμελιούται η έννομος τάξις».

Η σαφήνεια των διακηρύξεων αυτών αποδίδει με συνέπεια την ιδεολογία του τότε κυβερνητικού σχεδίου Συντάγματος και εκφράζεται τελικά και στο οριστικό κείμενο που ψηφίστηκε.

Η Γενική Εισήγηση της Μειοψηφίας, όπως διατυπώθηκε από αυτόν που έχει την τιμή να σας ομιλεί, προσπάθησε να απο-αφηνίσει την ανάγκη ουσιαστικοποίησης των «λεγομένων» —όπως τα χαρακτήρισε η Εισήγηση της πλειοψηφίας— κοινωνικών δικαιωμάτων.

● Πιο συγκεκριμένος από την Γενική Εισήγηση της Μειοψηφίας υπήρξε ο λόγος αρκετών εκπροσώπων της τότε Μειοψηφίας.

Έτσι:

α. Ο πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ με πολλαπλές παρεμβάσεις ζήτησε τη ρητή κατοχύρωση των συντεχνιακών δικαιωμάτων, την πλήρη επέκταση του δικαιώματος της απεργίας και στους δημοσίους υπαλλήλους, επιμένει, η προστασία της ιδιοκτησίας να διαφοροποιείται ανάλογα με το είδος της και να μην ταυτίζεται η ιδιοκτησία του αγρότη στο χωράφι με την ιδιοκτησία μιας μονοπωλιακής επιχείρησης.

β. Τον καθαρά υποσχετικό χαρακτήρα των κοινωνικών δικαιωμάτων τόνισαν και οι εκπρόσωποι των αριστερών κομμάτων. Φωτισμένες αλλά και χαρακτηριστικές οι παρεμβάσεις του τότε βουλευτή Λεωνίδα Κύρκου. Μαζί με άλλους αρθρώνει τον αντίλογο στον αστικό φιλελευθερισμό, δεν αρκείται στον υποσχετικό χαρακτήρα των κοινωνικών δικαιωμάτων του σχεδίου Συντάγματος και επισημαίνει την ανάγκη να προστατευτεί η ισότητα από την ελευθερία.

γ. Ο παραπάνω αντίλογος πήρε σε αρκετά θέματα και τη συγκεκριμένη μορφή των τροπολογιών κύρια στο αντισχέδιο του Γενικού εισηγητή της μειοψηφίας, του ΠΑΣΟΚ, όσο και στο αντισχέδιο των εκπροσώπων της ΕΔΑ και του ΚΚΕ Εσωτερικού. Ο χρόνος δεν μου επιτρέπει άλλη δειγματοληψία.

3. Και μπαίνω τώρα στο τελευταίο σκέλος του τελευταίου ερωτήματός μου. Ποια ήταν τελικά η ιδεολογική έκβαση αυτής της αντιπαράθεσης; Ήταν το σύστημα των θεμελιωδών δικαιωμάτων όπως είναι διατυπωμένο στο ισχύον Σύνταγμα και όπως μας το ανέλυσε ο σεβαστός συνάδελφος που προηγήθηκε από μένα: Ένα αρκετά πλήρες σύστημα παραδοσιακών φιλελευθέρων δικαιωμάτων με επίκεντρο την ελευθερία και την ιδιοκτησία κι ένα σημαντικό εκσυγχρονιστικό άνοιγμα προς την οικονομικοκοινωνική ουσιαστικοποίηση της ισότητας με τη μορφή της κοινωνικής δικαιοσύνης ως σκοπού της πολιτείας.

4. Τελιώνω: Η αδυσώπητη αντίθεση μεταξύ ελευθερίας και ισότητας, κυριάρχησε κατά τη δημιουργία του νέου Συντάγματος. Αυτό έχει και μια εξήγηση στη δομική ιδιομορφία του πολιτειακού φαινομένου, όπως αυτό παρουσιάστηκε και εξελίχτηκε στην Ευρώπη. Γιατί πολιτεία είναι η αέναη εξέλιξη της σχέσης κράτους και κοινωνίας. Σ' αυτή τη σχέση εκφράζεται και το σύστημα των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Η σχέση αυτή παρουσιάζει σημαντικό φάσμα ιστορικής εξέλιξης:

● Αρχίζει από τη μοναρχική δομή της πολιτείας, όπου το κράτος, πάνω και στεγανά ξέχωρο, από την κοινωνία λειτουργεί τάχα ουδέτερα και παραχωρεί ή υποχρεώνεται να διασφαλίσει χώρους ιδιωτικότητας στον υπήκοο με τον κανόνα της αποχής του κράτους από το χώρο αυτό, διασφαλίζοντας, όπως ακούσαμε ήδη, το λεγόμενο status negativus.

● Η σχέση κράτους και κοινωνίας μετασχηματίζεται και εξελίσσεται καθώς η πολιτική ανεπάρκεια του αμιγούς αντιπροσωπευτικού συστήματος αποκτά ιστορική διαφάνεια. Η αξίωση των κυρίαρχων κοινωνικών δυνάμεων για πιο άμεση συμμετοχή στον προσδιορισμό της πολιτικής απόφασης προσδίνει στο σύστημα του, ως εκείνη τη στιγμή αρνητικού προσδιορισμού της ελευθερίας, διάσταση θετική, διάσταση συμμετοχική και διασφαλίζει έτσι το status activus. Ο μετασχηματισμός αυτός εκφράζει μια πρώτη σοβαρή σχετικοποίηση της διάστασης κράτους και κοινωνίας.

● Το εργατικό κίνημα και η πολιτική φιλοσοφία που το στηρίζει οδήγησαν, όπως είδαμε, σε μια άλλη σύλληψη της σχέσης

κράτους και κοινωνίας, με περιεχόμενο όχι αντιθετικό αλλά λειτουργικό. Το κράτος γίνεται λειτουργία της κοινωνίας και τα θεμελιώδη δικαιώματα δεν εξασφαλίζουν μόνο πολιτική συμμετοχή αλλά και την ανύψωση της θετικής κοινωνικής παροχής σε συνταγματική επιταγή. Έτσι συντελείται η μετατόπιση του κράτους δικαίου από τον χώρο της τελεολογίας της πολιτείας μέσα στο σύστημα των θεμελιωδών δικαιωμάτων.

5. Η εξέλιξη αυτή στη σχέση κράτους και κοινωνίας είναι ιστορική και δεν συντελείται σχηματικά. Δυνάμει συγκαθορίζουν και οι τρεις αυτές αντιλήψεις του συστήματος των θεμελιωδών δικαιωμάτων την συζήτηση στην Ε' Αναθεωρητική Βουλή. Αυτό επιβεβαιώνεται με τον τρόπο προστασίας της ιδιοκτησίας με το άρθρο 25, με τον θεσμό της κοινωνικοποίησης επιχειρήσεων δημόσιας ωφέλειας και με τις άλλες παρεμβατικές προβλέψεις του άρθρου 106, με τις ρυθμίσεις τις σχετικές με την προστασία του περιβάλλοντος, με την προστασία της εργασίας αλλά και με την κατοχύρωση του δικαιώματος της απεργίας και του συνδικαλισμού. Επιβεβαιώνεται όμως και από το γεγονός ότι η σύγκρουση ελευθερίας και ισότητας έμεινε χωρίς έκβαση. Ανοίγει όμως τον δρόμο για μια νέα ερμηνεία όλων των θεμελιωδών δικαιωμάτων.

Ε. Η αέναη ολοκλήρωση

Και εδώ τελιώνω πραγματικά, βάζοντας το επιλογικό ερώτημα, ποιο μήνυμα παρέδωσε μαζί με το κείμενο του Συντάγματος σ' αυτούς που καλούνται να το υλοποιήσουν η λεγόμενη Ε' Αναθεωρητική Βουλή;

Το μήνυμα είναι ότι το Σύνταγμα ψηφίστηκε, αλλά ευτυχώς δεν ολοκληρώθηκε:

Ένα Σύνταγμα, δεν ολοκληρώνεται με την ψήφισή του. Δεν ολοκληρώνεται ποτέ, διότι ολοκληρώνεται αέναα. Την ώρα που θα δεχτώ ότι συντελέστηκε η νοηματική ολοκλήρωση του Συντάγματος θα έχω αποδεχτεί το ιστορικό του τέλος. Θέλω να πω τούτο: Δεν ξέρω πώς αλλιώς ξεπερνιέται φιλοσοφικά ο μοιραίος για τον άνθρωπο, στεγανός διαχωρισμός όντος και δέοντος. Η σύλληψη όμως του Συντάγματος ως έννομης ρύθμισης της πολιτείας προϋποθέτει το ξεπέραςμα αυτού του στεγανού διαχωρισμού. Μόνο η αμοιβαία τροφοδοσία Συντάγματος και κοινωνικοπολιτικής πραγματικότητας εξασφαλίζει τη ρυθμιστική ικανότητα του Συντάγματος. Το κείμενο του Συντάγματος δεν είναι ιδιωτικό έγγραφο των συντακτών του. Με την ψήφισή του το παραδίνουν στην ιστορία κι έτσι επέρχεται η νοηματική του αυτονομία και η υπαγωγή του στην κοινωνικοπολιτική νομοτέλεια. Είναι όμως γνωστή και η διδασκαλία, ότι οι κανόνες του Συντάγματος, περιέχουν αμετάβλητα από την κοινωνικοπολιτική εξέλιξη νοήματα που καθορίστηκαν μια κι έξω από τη σύλληψη του συντακτικού νομοθέτη είτε από την άρχουσα επιστημονική αυθεντία.

Και οι δύο αυτοί τρόποι αντίληψης του Συντάγματος εξυπηρετούν την υποπτη αποδέσμευση του νοήματος της έννομης τάξης από την μεταβαλλόμενη ιστορία, σημαίνει την προσπάθεια των κατεστημένων δυνάμεων στην επιστήμη, στη δικαιοσύνη, ή στη διοίκηση να ερμηνεύουν το Σύνταγμα μονοσήμαντα έξω από την ιστορική δοσμένη σύγκρουση ισότητας κι ελευθερίας. Το Σύνταγμα όμως, ως θεμελιώδης νόμος της πολιτείας είναι νόμος πολιτικός. Η ύλη του δηλαδή, πιο πολύ από την ύλη κάθε άλλου νόμου, υπόκειται και στην κοινωνικοπολιτική νομοτέλεια. Έτσι τα νοήματα του Συντάγματος, των διατάξεων και των θεσμών του ή τελούν υπό ένα συνεχή ιστορικό ανακαθορισμό ή παύουν κάποια στιγμή να είναι νοήματα και πέφτουν τότε στο επίπεδο της λέξης.

Την πολιτεία όμως, δεν την στηρίζουν οι λέξεις, αλλά τα νοήματα στον αέναο ιστορικό τους ανακαθορισμό. Αυτός ακριβώς ο ανακαθορισμός, αυτή η συμμετοχή στην ιστορία είναι μια ευθύνη, που τώρα όσο ποτέ, βαρύνει όλους μας. □

Βίωμα αποστασιοποιημένο

Τριάντα
χρόνια
από
την
έκδοση
της
Διήγησης
του
Ιάσονα

είναι βίωμα ξεχασμένο

Κάνεις κατά καιρούς κάποιες κατατάξεις των έργων σου, αναδιανέμοντάς τα σε κατηγορίες. Με ποια κριτήρια γίνεται αυτό;

Πραγματικά, αυτές οι κατανομές του υλικού αλλάζουν, από περίοδο σε περίοδο. Δε θυμάμαι ακριβώς ποιες έχω κάνει, αλλά μεταβάλλονται ανάλογα με την εποχή που βρίσκομαι. Στην αρχή ξεκίνησα με έργα του ιδίου και όταν αυτά πλήθυναν άρχισα να τα κατανέμω σε διάφορες κατηγορίες. Κάποια στιγμή τα χώρισα σε δύο τομείς, με ή χωρίς τη Μιμή, και τώρα αισθάνομαι πάλι την ανάγκη μιας νέας κατανομής. Θέλω να ενοποιήσω τα βιβλία έτσι ώστε όσα έγραψα έξω —κείμενα της εξορίας— να συνυπάρχουν διηγήματα, ποιήματα, ημερολόγια. Μια ενότητα θεματική περισσότερο, και όχι κατά είδη λόγου. Όλες οι κατανομές, βέβαια, είναι αυθαίρετες, αλλά δείχνουν τον προβληματισμό της εποχής που τις πραγματοποιώ και πιστεύω πως μ' αυτόν τον τρόπο γίνεται περισσότερο κατανοητός ο προβληματισμός του συγγραφέα. Συγχρόνως, όμως, λύνω και μια δυσκολία προσωπική να ερμηνεύσω, δηλαδή, εγώ αυτό που κάνω, μιας και λείπει η οποιαδήποτε κριτική αποτίμησή του, ένα οποιοδήποτε κείμενο που θα καθοδηγούσε εμένα τον ίδιο να καταλάβω τι έχω κάνει μ' αυτά τα πενήντα βιβλία που έχω γράψει.

Πενήντα βιβλία μέσα σε τριάντα χρόνια συγγραφικά απαιτούν μια ερμηνευτική/καθοδηγητική προσέγγιση...

Ακριβώς αυτό. Μια κριτική που να με έπειθε, ή ακόμα κι αν δεν με έπειθε να αναλαμβάνει το βάρος μιας τοποθέτησης του έργου μου, φτιάχνοντας και για μένα ένα άλλο πλαίσιο κατανόησής του.

Όρισες κάποια στιγμή τα έργα σου ως μυθοποιητικά και απομυθοποιητικά. Αυτό πώς το εννοούσες;

Τριάντα χρόνια από την έκδοση της Διήγησης του Ιάσονα, πενήντα, περίπου, βιβλία ένας πολυδιάστατος συγγραφέας και ένα έργο που ζητά κριτική αποτίμηση.

Έργο πλούσιο, ποικίλο και κυρίως πολυδιαβασμένο. Ένα πρόσωπο πίσω από όλα αυτά, ο Βασίλης Βασιλικός. Μια τριακονταετία δημιουργικής ζωής και δράσης είναι το θετικό ερέθισμα που προκάλεσε αυτή τη συνέντευξη-συζήτηση, για όλα όσα έφτιαξαν αυτά τα βιβλία για μια ζωή καθημερινή όσο και πολυκύμαντη.

Τη συνέντευξη πήρε η Άντεια Φραντζή

Ήταν η εποχή που εδώ στην Ελλάδα, όπου εγώ δεν βρισκόμουν, είχε γίνει η εισαγωγή του όρου, πράγμα που μ' αυτή την έννοια με απασχολούσε πολύ. Τον ίδιο καιρό, έξω, η συζήτηση ήταν για λογοτεχνία του μαγνητόφωνου. Και έγραψα μάλιστα τότε 3 με 4 βιβλία μ' αυτόν τον τρόπο, που μου πήραν πολύ περισσότερο χρόνο... Η χρήση, πάντως, αυτών των κατανομών ήταν για μένα αρκετά παροδική.

Δεν οριοθετείσαι, δηλαδή, σε σχέση με το μύθο και την άρνησή του;

Απο-μυθοποίηση για μένα σημαίνει περισσότερο το ξεγύμνωμα, το ξεμασκάρεμα. Βέβαια, μύθος είναι κάτι άλλο, πολύ σημαντικό, αλλά γι' αυτό καλύτερα να μιλήσουμε μια άλλη φορά, όχι τώρα.

Μια πρόχειρη παρατήρηση, πάντως, του έργου σου δείχνει πως αρχικά καταπιάνεσαι με όλα τα είδη του λόγου κι από κάποια στιγμή κυριαρχεί η νουβέλα. Αυτό το γεγονός ήταν μια επιλογή που σου ταίριαζε περισσότερο ή άλλοι λόγοι συνέτειναν ώστε να μείνεις περισσότερο στη νουβέλα;

Τα πράγματα έγιναν έτσι, αλλά θα πρέπει να σου πω πως στην αρχή παιζονταν όλα μέσα μου. Το πρώτο μου βιβλίο ήταν ένα μυθιστόρημα «Τα σιλόν», το οποίο δεν είχα λεφτά να

τυπώσω. Για πρώτη φορά εκδόθηκε το '76. Υπήρχε, λοιπόν, η πεζογραφία, υπήρχε και η ποίηση, την οποία καλλιεργούσα με πάθος, αλλά δεν είχα λεφτά. Ένας οικογενειακός φίλος επρόκειτο να μου δώσει τα λεφτά να τα εκδώσω, αλλά τελικά δε μου τα έδωσε. Έτσι δεν εκδόθηκαν ούτε τα ποιήματα τότε, και βγήκαν κι αυτά το '76.

Δεν ήταν, δηλαδή, ένα πάρεργό σου η ποίηση;

Καθόλου μάλιστα. Μικρός ήμουν γνωστός ως «ο ποιητής» και η ποίηση με απασχολούσε περισσότερο. Αλλά κάπου η ποίηση δεν με εξέφραζε, φαίνεται, αρκετά και πήγαινα προς άλλα είδη. Στην ουσία η διαμάχη έγινε μεταξύ μυθιστορήματος και θεάτρου. Η διήγηση του Ιάσονα είναι κατά τούτο χαρακτηριστικό βιβλίο· συνδυάζει ποίηση, θεατρικούς διαλόγους και όλα μέσα στο πλαίσιο μιας νουβέλας.

Και το θέατρο;

Την ίδια στιγμή που κυκλοφορεί ο Ιάσωνας υπάρχει κι ένα θεατρικό έργο, *Ο Απόστολος Παύλος* που ο Μάνος Χατζιδάκις παρουσίασε στον κύκλο του της Αγγλοελληνικής Επιθεώρησης και δημιούργησε μια σχετική αίσθηση. Μεταδόθηκε, μάλιστα κι απ' το ραδιόφωνο θεατρική διασκευή του Νίκου Γκά-

τσου, το '54. Ο Μάνος είχε γράψει τη μουσική και έπαιζαν οι Βασίλης Διαμαντόπουλος, Ελένη Χατζηαργύρη, Ξένια Καλογεροπούλου, Πέτρος Φυσσούν, Στ. Βόκοβιτς. Η εκπομπή, όμως, σβύστηκε την επόμενη μέρα, με επέμβαση του εισαγγελέα, γιατί το έργο έθιγε... την Παρθένο Μαρία και τέτοια. Αμέσως μετά έγραψα και άλλα θεατρικά έργα και κατέβηκα το '55 στην Αθήνα, όπου αυτή τη φορά τα διάβασα εγώ ο ίδιος στον κύκλο της Αγγλοελληνικής Επιθεώρησης, στο σπίτι της Μαργαρίτας Λυμπεράκη. Μου έβαλαν πάγο!

Και στάθηκε αυτό ικανό να αναστείλει όλη σου τη δραστηριότητα, τη σχετική με το θέατρο;

Όχι, αλλά ήταν ένα σοκ προσωπικό· εγώ το επαρχιωτάκι που κατέβαινα στην Αθήνα, σ' ένα σπίτι της Δεξαμενής, όπου εκτός από τη Μαργαρίτα Λυμπεράκη ήταν ο Αλέξης Διαμαντόπουλος, η Καίη Τσιτσέλη και δυο τρεις ακόμη άνθρωποι των γραμμάτων —πολύ σημαντικοί τότε και, ίσως, ακόμη και σήμερα— και ξαφνικά έπεσε παγωμάρα, όταν εγώ διάβασα το έργο μου. Και ένιωσα να μου λέγανε, με τον τρόπο τους, καλύτερα να σταματήσω ν' ασχολούμαι με το θέατρο. Ομολογώ πως στο σημείο αυτό, κι ενώ είχα έντονη κλίση για το θέατρο, σταμάτησα ξαφνικά να ασχολούμαι. Από κει και μετά η πλάστιγγα γέρνει προς τη μεριά της πεζογραφίας.

Και όχι πιο συγκεκριμένα στη νουβέλα;
Ναι, στη νουβέλα περισσότερο, παρ' όλο που είχα κάνει μια δεύτερη απόπειρα μυθιστορηματος, που είναι «Τα θύματα ειρήνης». Κι αυτό όσον αφορά τα εκδιδόμενα έργα, γιατί υπήρχαν και άλλα που είχα γράψει και κυκλοφόρησαν για πρώτη φορά το '74. «Τα θύματα ειρήνης» ήταν η πιο παταγώδης αποτυχία που είχα ποτέ. Ο Καραγάτσης θέλησε να με βοηθήσει και με πήγε στον Ίκαρο, όπου ο Πατσιφάς μου λέει, τι είναι αυτά που γράφεις, πρέπει να γράφεις σαν τη Φρανσουάζ Σαγκάν, και μου το απέρριψε. Αναγκάστηκα, λοιπόν, να το βγάλω με δικά μου λεφτά, που δεν είχα. 1.000 αντίτυπα, που τα επιμελήθηκε ο Αντώνης Σαμαράκης και εκδόθηκαν εδώ στην Αθήνα. Δεν είχα λεφτά να τα παραλάβω. Πήρα 100 αντίτυπα και τα υπόλοιπα πολτοποιήθηκαν. Μετά απ' αυτή την αποτυχία και ίσως και εξαιτίας της, ξαναγυρνάω στη νουβέλα...

Υπάρχει ένα λαχάνιασμα σ' όλα αυτά, αλλά και στο γράψιμό σου αργότερα...

Ακόμη όχι. Δεν έχω πάει ακόμη στρατό και αν δεις τα πράγματα προσεκτικά στην ουσία, ανεξάρτητα από το τι και πόσο γράφω, από το '50 ως το '60 έχω εκδόσει δύο μόνο βιβλία, τον Ιάσονα και Τα θύματα ειρήνης. Για να περάσω στην άλλη φάση όπου γράφω «Το φύλλο, Το πηγάδι και Τ' αγγέλιασμα», που γράφτηκαν και εκδόθηκαν αυτόνομα και όχι ως τριλογία.

Ο χρόνος, όμως, και μάλιστα ο ιστορικός χρόνος, είναι συναρτημένος με τη συγγραφική σου δραστηριότητα; Τα πολιτικά γεγονότα δημιουργούν ίσως τους όρους μιας μεταστροφής στις ενασχολήσεις σου. Να, ας πούμε, τα Ιουλιανά...

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΗ ΒΑΣΙΛΙΚΟΥ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΑ

Τα σιλό, 1950	1976
Θύματα ειρήνης, 1956	1956
«Ζ», 1966	1966
Ο μονάρχης, 1973	1974
Γλαύκος Θρασάκης, 1973-1975	1975
Ο ιατροδικαστής, 1975	1976
Το «νερό», 1977	1977
Τα «καμάκια», 1978	1978
Τα «απόκρυφα», 1978	1979
«Η Φλόγα της αγάπης», (Foco d'amor), 1978	1979
Οι «λωτοφάγοι»	1981

ΝΟΥΒΕΛΕΣ

Το καλοκαίρι του Ερωτόκριτου, 1954	1979
Η διήγηση του Ιάσονα, 1953	1953
Ο άνθρωπος με το άδειο, 1955	1977
Μια ιστορία αγάπης, 1958	1977
Το φύλλο-Το πηγάδι-Τ' αγγέλιασμα, 1960	1961
Οι φωτογραφίες, 1964	1964
Το ημερολόγιο του «Ζ», 1965	1974
Το ψαροτούφεκο, 1970 και η δολοκτονία, 1968-1971	1971
Ο θάνατος του Αμερικάνου, 1977	1977

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

Αυτοκτονία με ερωτηματικό, 1950-1954	1981
Τα χαζά μπούτια, 1955-1977	1981
Ο πλανόδιος πλασιέ, 1969-1970	1971
20.20' και φίφτι φίφτι, 1971-1972	1972
Η κάθοδος του Μακεδόνα, 1973	1982
Κρουπ-Ελλάς, 1976	1977
Το παραβάν, 1977	1977
Το τελευταίο αντίο, 1978	1979

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΑ

Τροχαλίες, 1950-1954	1977
Μετώκησεν εις άγνωστον διεύθυνσιν, 1969-1970	1970
Ο τρομερός μήνας Αύγουστος, 1978	1979
Το γράμμα, 1979	1979
Το βραχιόλι 1979	1979

ΤΕΚΜΗΡΙΑ

Η μυθολογία της Αμερικής, 1960	1964
Εκτός των τοιχών, 1963-1965	1966
Υποθήκες Παπαδόπουλου-Παττακού, 1967-1968	1968
Καφενείον «Εμιγκρέκ», 1967	1972
Πάσχα στους Γαργαλιάνους(σκετς), 1968	1968
Λούνικ II, 1969	1971
Το μαγνητόφωνο, 1970-1971	1972
Το πορτραίτο ενός αγωνιστή: Νίκος Ζαμπέλης, 1972	1973
Εικοσιπενταετία, 1951-1975	1976
Πορτραίτα, 1975	1976
Σαρξ-Μαρξ, 1976	1977
Καθ' οδόν, 1976	1977
Ανεπίδοτη επιστολή στον Αλέξανδρο Παναγούλη, 1977	1977
«Η ζωή μου όλη»: Στέλιος Καζαντζίδης, 1977-1978	1978

ΠΟΙΗΣΗ

Τα ποιήματα, 1948-1952	1979
Λάκα-Σούλι, 1967-1973	1974

ΘΕΑΤΡΟ

Ο Απόστολος Παύλος στη φυλακή των Φιλιππων, 1954	1974
Ο χορδιστής, 1974	1974
Θέατρο του Ντοκουμέντου: Το Λαχείο 1971, Η δίκη των έξ, 1972-73	1983

Δε θα το έλεγα. Πιστεύω πως η πρώτη δεκαετία, '50 με '60, ήταν για μένα πολύ σημαντική. Νομίζω πως το σημείο μεταστροφής μέσα μου ήταν πριν τα Ιουλιανά. Αλλά ας πάρω τα πράγματα με τη σειρά. Αυτή τη δύσκολη δεκαετία υπάρχει ένας άνθρωπος που θέλει να γράψει και γράφει, αλλά δεν μπορεί να εκδώσει, ή να γίνει, έστω, αποδεκτός σε συγγραφέας. Σήμερα τα πράγματα είναι πολύ καλύτερα. Τότε το επάγγελμα του συγγραφέα ήταν εντελώς άγνωστο, αλλά και η ίδια του η κοινωνική ύπαρξη. Θα 'πρεπε τότε να γράφεις βιβλία και συγχρόνως να κάνεις και κάτι άλλο. Άσε το οικονομικό πρόβλημα της έκδοσης των βιβλίων.

Θέτεις το πρόβλημα του τι σημαίνει, κι ακόμη περισσότερο τι σήμαινε, να είσαι συγγραφέας στην Ελλάδα...

Ασφαλώς, και το αιτούμενο για μένα, τριάντα χρόνια, ήταν να υπάρξει κάποτε αυτό το επάγγελμα.

Μέσα σ' αυτά τα τριάντα χρόνια έγραψες 50 βιβλία... και παρ' όλο που δεν τα εκδίδεις όλα τότε, ο ρυθμός συγγραφής τους είναι ιδιαίζόντως διαφορετικός από αυτόν των Ελλήνων ομοτέχνων σου...

Είναι ένας ρυθμός συγγραφής, που τον έχω από την αρχή και είναι μία επιλογή που στην Ελλάδα, δεν είχε περάσει.

Νομίζω πως ακόμη και σήμερα κυριαρχεί μια διαφορετική συγγραφική πρακτική και απ' αυτήν πηγάζει και η «μομφή» προς το έργο σου· ότι δηλαδή, η απασχόλησή σου και η ποσοτικά άφθονη παραγωγή σου σε εμποδίζει ή δείχνει ότι δεν ενδιαφέρεσαι για την ποιότητα του ύφους. Στην καλύτερη περίπτωση θα έλεγα ότι λύνεις το συγγραφικό σου άγχος με την ποσότητα της συγγραφής, ενώ άλλοι αγχολύονται με την ποιότητα.

Αυτή είναι μια άποψη ταξική. Το ζήτημα είναι ποιο είναι το μοντέλο που επιβάλλει κάτι ως έργο τέχνης κι αυτό που επιβάλλεται είναι τελικά συνέπεια κοινωνικών και ταξικών διακρίσεων. Στον τόπο μας έχει επιβληθεί το μοντέλο του συγγραφέα που απαραίτητως έχει και άλλο επάγγελμα και επομένως δεν μπορεί να γράφει περισσότερο από ένα βιβλίο κάθε τρία χρόνια. Το περισσότερο ηχεί παράξενο. Έχουμε παραδείγματα από τον 19ο αιώνα άφθονα, που ήταν οι καλύτεροι και οι πολυγραφότατοι. Από τον Μπαλζάκ που είχε γράψει 500 βιβλία, ως τον πολυγραφότατο Προυστ που στην Ελλάδα θα τον θεωρούσαν φλύαρο, με αυτή ακριβώς την έννοια της ταξικής αντιμετώπισης των δημιουργών. Το ίδιο και στην ποίηση όπου περνάει το μοντέλο του «Τ.Σ. Έλιοτ, «Every poem an epitaph», —κάθε ποίημα, ένα επιτύμβιο, ένας επιτάφιος. Πράγμα που σημαίνει ότι προκρίνονται τα επιτύμβια που είναι ολιγόστιχα, αντίθετα από το χείμαρρο που είναι μια άλλη αντιμετώπιση της ποίησης και όπου έχουμε παραδείγματα μεγάλων ποιητών, όπως του Μαγιακόφσκι, του Χικμέτ, του Νερούδα, του Ελύαρ, του Ρίτσου. Για μένα, λοιπόν, το θέμα

ποσότητας και ποιότητας θα έπρεπε να αντιμετωπίζεται όπως ακριβώς το έχει καθορίσει ο Λούκατς με τη δεοντολογική τους χροιά. Δε θεωρώ, επομένως, ως καλή ή κακή την πρακτική αυτή, ούτε ασφαλώς υπερασπίζομαι όλα όσα έχω γράψει ως καλά, αλλά το ζήτημα της ποσότητας / ποιότητας του συγγραφέα, έτσι όπως μπαίνει συνήθως, είναι ένα ταξικό ζήτημα.

Υπάρχει, παρόλα αυτά, ένα πρόβλημα που σχετίζεται με την απόσταση που παίρνει ο συγγραφέας από το βίωμά του, από τα γεγονότα, και που είναι ανεξάρτητο του πόσο πολύ γράφει. Μπορεί κανείς να είναι πολυγραφώτατος, αλλά προσωπικά πιστεύω πως υπάρχει ανάγκη να παίρνει κανείς μια απόσταση από το αρχικό ερέθισμα— βίωμα. Εσύ τι περιθώρια δίνεις στον εαυτό σου για μια απόσταση, έναν ενδιάμεσο χρόνο, δίνεις καν; ή λαχανιάζεις, λαχανιάζεις συνέχεια; Κι αυτό το λέω γιατί πιστεύω ότι είναι θέμα ουσίας.

Ακριβώς. Είναι θέμα ουσίας, αλλά δεν είναι αισθητικό ζήτημα. Σχετίζεται με τη συγγραφική ιδιοσυγκρασία, με τον τρόπο που αντιλαμβάνεται κανείς τον κόσμο. Είναι θέμα καθαρά ανθρώπινης ύπαρξης, ιδιοσυγκρα-

σίας. Όπως λέμε ένας άνθρωπος είναι θερμός, άλλος επιφανειακά θερμός, άλλος επιφανειακά ψυχρός, αλλά κρύβει μια άλλη θερμότητα... Το θέμα που παραμένει είναι αν ένα βιβλίο είναι καλό ή κακό. Τη σχέση που έχει ο καθένας με αυτό που λέμε απόσταση, δεν μπορεί κανένας να την αλλάξει.

Εσύ, δηλαδή, είσαι άμεσος...

Από ιδιοσυγκρασία λειτουργώ μέσα στο πολύ κοντινό συμβάν. Για μένα βίωμα αποστασιοποιημένο, είναι βίωμα ξεχασμένο. Δε θυμάμαι πράγματα που δεν έχω γράψει. Η εκδοτική, όμως, αναρχία, δίνει μια λάθος εντύπωση σε σχέση με τη συγγραφική παραγωγή μου. Γι' αυτό, όμως, δεν ευθύνομαι προσωπικά. Το φαινόμενο είναι κοινωνικοπολιτικό.

Δεν νομίζεις, πάντως, πως τώρα πια, ύστερα από 30 χρόνια συγγραφικής παρουσίας, θα μπορούσες να ορίσεις κάποιες περιόδους στο έργο σου;

Ναι, θεωρώ, όμως, ότι είναι συνυφασμένες με τις δεκαετίες περισσότερο.

Και όχι με τη στιγμή που περνάς περισσότερο στο ντοκουμέντο...

Όχι, η στροφή για μένα είναι μια υπόθεση, καθαρά, συμπτωσεων. Ως το '62 υπάρχουν διάφορα πράγματα που πρέπει να γίνουν, μια ζωή που πάει να φτιαχτεί. Πανεπιστήμιο, στρατός, ο γάμος μου με τη Μιμή κι όλα όσα συμβαίνουν σ' αυτή την κρίσιμη δεκαετία σ' όλους τους ανθρώπους —σπουδές, στρατός, ζωή. Αυτά όλα καλύπτονται από ορισμένα βιβλία που άλλα εκδίδονται και άλλα μένουν ανέκδοτα τότε, όμως έχουν γραφτεί. Και έχουν τελειώσει. Είμαι 28 χρονών, τη στιγμή δηλαδή που ο άνθρωπος εντάσσεται στο κοινωνικό σύνολο. Στο σημείο αυτό βοηθιέμαι και από μία τεχνική λεπτομέρεια που είναι η απονομή του βραβείου των 12, το 1962, και το αίτημα για μια συνέντευξη στον Ταχυδρόμο. Αποτέλεσμα αυτής της συνέντευξης ήταν να γράψω ένα άρθρο, κι αυτό έφερε το δεύτερο, το τρίτο και τέλος, εκεί που ήμουν συγγραφέας με παράλληλη άλλη επαγγελματική απασχόληση —βοηθός σκηνοθέτη του κινηματογράφου, κ.ά— για να ζήσω, εντάχθηκα σαν συγγραφέας μέσα σ' ένα ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο, όπου το γραπτό δεν είναι μόνο το βιβλίο, αλλά περνά μέσα από ένα περιοδικό σε περισσότερο κόσμο. Πιστεύω ότι οι συγγραφείς δεν φτιάχνονται σε σχέση με το έργο τους, με τον εαυτό τους, αλλά σε σχέση με το κοινό και τον αντίκτυπο του έργου τους. Έτσι δημιουργείται η κοινωνικότητα του συγγραφέα, όταν ακριβώς το κοινό που τον διαβάζει διευρύνεται.

Και αυτός ο αντίκτυπος του έργου σου επιστρέφει σε σένα και σε διαμορφώνει;

Ναι, κι αυτό σημαίνει μια έξοδο από τον ιδιωτικό κύκλο, σ' έναν ευρύτερο, δημόσιο. Ο προβληματισμός αυτού του τύπου ξεκίνησε σε μένα γράφοντας για τους σκουπιδιαρδες - ρακοςυλλέκτες, για τους πολιτικούς κρατούμενους και κορυφώθηκε σ' ένα σημείο σύμπτωσης, που ήταν η δολοφονία του Λαμπράκη. Εκεί λύνονται και οι τελευταίοι μου δισταγμοί για μια πλατύτερη κοινωνική ένταξη. Όμως η δολοφονία του Λαμπράκη δε θα σήμαινε για μένα τίποτα, χωρίς έναν άνθρωπο ο οποίος έχει αντιληφθεί το πρόβλημα του περάσματος στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο, που με παίρνει απ' το χέρι και με καθοδηγεί. Είναι ο Μίμης ο Δεσποτιδής. Η συνάντησή μου μαζί του ήταν τυχαία, το '62, στα γραφεία της Επιθεώρησης Τέχνης. Παράλληλα, υπάρχει κι ένας κριτικός ο οποίος με υποστηρίζει, ο Δημήτρης ο Ραυτόπουλος και με επενδύει θεωρητικά.

Αυτοί, όμως, οι άνθρωποι υπάρχουν σ' ένα συγκεκριμένο χώρο...

Ναι, ακριβώς, μέσα σ' ένα ρεύμα. Γιατί θέλω να σου πω ότι ποτέ κανένας συγγραφέας δεν μπορεί να υπάρξει χωρίς την κριτική του φόδρα, χωρίς τον κριτικό δίπλα του, που να του εξηγεί τι πάει να κάνει. Και ακόμη περισσότερο, δεν μπορεί να υπάρξει χωρίς ένα ρεύμα άλλων συγγραφέων με τους οποίους να συνταιριάζεται. Εγώ βρέθηκα μέσα στο ρεύμα. Υπήρχε η λεγόμενη επιστροφή του Θεοδωράκη, υπήρχε ο κύκλος της Επιθεώρησης Τέχνης, υπήρχε η απόρριψή μου απ' τον άλλο κύκλο της Αγγλοελληνικής Επιθεώρησης, όταν είδαν ότι ακριβώς δεν μπορώ να παίζω

το παιχνίδι τους. Όλο αυτό το ρεύμα φυσιολογικά και βιολογικά με οδηγεί προς τη μεταστροφή που εσύ τοποθέτησες στα Ιουλιανά, ενώ στην πραγματικότητα έχει γίνει 2-3 χρόνια νωρίτερα.

Αλλά τότε θα πρέπει να πάμε περίπου στη Μυθολογία της Αμερικής;

Ακριβώς, γιατί εκεί έχει γίνει η δική μου συγγραφική προεργασία. Το βιβλίο αυτό το έχω γράψει το '60 και εκδίδεται το '64. Εγώ, όμως, έχω προετοιμαστεί γι' αυτό το πέραςμα.

Στην Αριστερά;

Στην Αριστερά της δικής μου γενιάς που εκείνη τη στιγμή είναι δραστήρια θεωρητικά και πνευματικά και διαφέρει από την αρτηριοσκληρωμένη. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο Κ. Πορφύρης, λ.χ., βρίσκει τη Μυθολογία της Αμερικής καλό βιβλίο, επειδή αποδεικνύει ότι οι Αμερικάνοι είναι κακοί. Αντίθετα, η προοδευτική αριστερά, ο αστερίσκος, ο Τ. Βουρνάς, ο Δημ. Ραυτόπουλος και κύρια καθοδηγητικά ο Δημ. Δεσποτιδής, βρίσκει ότι το βιβλίο δεν είναι καλό επειδή χτυπά την Αμερική, αλλά επειδή απλά και μόνο είναι καλό. Ο Δημ. Δεσποτιδής, μάλιστα, με στέλνει κυριολεκτικά, με το ζόρι, στη Θεσσαλονίκη, τη μέρα της δολοφονίας του Λαμπράκη, λέγοντάς μου ότι η θέση μου είναι εκεί κι όχι στην Αθήνα. Μετά, ο ίδιος μου δίνει τα πρακτικά της δικής και με πιέζει να γράψω το βιβλίο.

Ο Δημήτρης είχε δει το ρεπορτάζ για τους ρακοςυλλέκτες. Κατάλαβε. Έτσι συντελέστηκε η μεταστροφή μου. Προσπαθώ, πλέον, να επιβιώσω σαν συγγραφέας και αρνούμαι να πάρω άλλη δουλειά, παρ' όλο που ο Θεοτοκάς με πρότεινε για το θέατρο Β. Ελλάδος το '62 και το Συγκρότημα Λαμπράκη μου πρόσφερε θέση επαγγελματική, μέσα στο γραφείο...

Δε δέχθηκα ποτέ να γίνω υπάλληλος κανενός και η Μιμή υποστήριζε πάντα αυτή τη γραμμή. Ήξερε ότι έξω οι συγγραφείς ήταν αυτοτελή και αυτόνομα όντα. Μπορούσαν να είναι καθηγητές σ' ένα πανεπιστήμιο, αλλά κυρίως ήταν συγγραφείς. Είχε η ίδια καθηγητή τον Ναμπόκωφ και ήξερε το είδος από μικρή. Η παρουσία της Μιμής στη ζωή μου είναι αποφασιστική. Πριν τη γνωρίσω ήξερα μόνο ότι ήθελα να γίνω συγγραφέας. Στο κρίσιμο εκείνο σημείο δεν ξέρω τι θα έκανα αν δεν είχα τη συγκεκριμένη υποστήριξή της, που ήταν πάντα στη γραμμή των συγγραφέων / επαγγελματιών. Έτσι, μπόρεσα να αρνηθώ τη διπλή φύση του συγγραφέα. Όταν πιτσιρικάς 17 χρονών ψάχναμε μαζί με τον πατέρα μου να βρούμε έναν Έλληνα συγγραφέα, ο οποίος να ήταν μόνο συγγραφέας και δεν βρίσκαμε, θυμάμαι ότι ενώ ήθελε να με υποστηρίξει θεωρητικά στο είδος αυτό, μου έλεγε, πιάσε έναν έναν και βρίσκαμε ότι έκανε παράλληλα και μια άλλη δουλειά. Μόνο ο Καζαντζάκης απ' αυτούς που ξέραμε τότε, ο Ρίτσος όπως έμαθα αργότερα και, ίσως, ο Λουντέμης. Αλλά κι ο Καζαντζάκης ήταν έξω, και ο Λουντέμης.

Αυτή πάντως η νοοτροπία είναι πολύ διαδεδομένη έξω και μάλιστα στην Αμερική, αλλά νομίζω πως η σχέση σου με την Αμερική είναι βαθύτερη. Εσύ

αναγνωρίζεις στον εαυτό σου κάποιες πνευματικές καταβολές και κάποιες συγγένειες ή επιρροές από ένα συγγραφικό στυλ ή από συγκεκριμένους συγγραφείς ή, ακόμη περισσότερο, από μια νοοτροπία;

Η σχέση μου με την Αμερική, είναι αρκετά σημαντική. Ξεκινά από μία μέλισσα που με δαγκάνει μικρό παιδί στη Θάσο και πάμε στην παραλία για να περάσει ο πόνος. Τυχαιά περνά κάποιος καθηγητής στο Αμερικανικό Κολλέγιο Θεσσαλονίκης και συζητώντας με τον πατέρα μου —ο οποίος του είπε ότι στην Καβάλα τα πράγματα ήταν άσχημα— του προτείνει να με στείλει εκεί.

Υπότροφος, λοιπόν, στο Ανατόλια....

Και μάλιστα εσωτερικός, ως τη στιγμή που ήρθαν οι γονείς μου στη Θεσσαλονίκη. Εκεί συνάντησα δύο τρεις καταπληκτικούς Έλληνες καθηγητές που μου άνοιξαν τα μάτια στη δική μας λογοτεχνία, ο Παπαχατζής που μετέφρασε τον Παιανία, ένας ψυχαρακός κτλ. Είχαμε και ένα δύο Αμερικάνους που με βοήθησαν κι αυτοί δείχνοντάς μου πάρα πολλά πράγματα. Θυμάμαι ότι τον Έλιοτ τον ήξερα αγγλικά απέξω το '48 και τον Κάφκα το '49. Μετά έτυχε το ταξίδι στην Αμερική, η γνωριμία με την Μιμή που είναι Ελληνοαμερικανίδα, ακολούθησαν οι σπουδές στην Αμερική: τηλεόραση, που δεν θα 'ρχότανε ποτέ στην Ελλάδα και δεν ήρθε.

Αλλά και το βιβλίο μου για την Αμερική, που τότε θεωρήθηκε πολύ «αντί» και μάλιστα κόψανε τα μαθήματα της Μιμής στην Ελληνοαμερικανική Ένωση γι' αυτό το λόγο. Μην ξεχνάς πως τότε τα βιβλία για την Αμερική ήταν ή από πληρωμένους καλάμους: δηλαδή ταξίδια ειδικά που τους πηγαίνανε και γράφανε καλά ή από σοβαρούς θεωρητικούς σαν τον Γιώργο Θεοτοκά, που όμως πάντα ήταν υπέρ της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας των Αμερικάνων, του Toqueville. Το δικό μου βιβλίο ήταν το πρώτο που έβαλε το μαχαίρι στο κόκαλο, γιατί μίλησα για μια Αμερική, όπως την είδα.

Η σχέση μου, πάντως, με την Αμερική είναι η σχέση με μια χώρα και με μια παράδοση και όχι τόσο με τη δική της λογοτεχνία. Μια σύμπτωση ζωής, θα την έλεγα. Και το '78, όταν μου 'ρθε αυτή η πολύ άσχημη ιστορία, πάλι στην Αμερική σκέφτηκα να καταφύγω και εκεί έκανα διαλέξεις. Πάντα υπάρχει μια σχέση έντονη με την Αμερική...

Όχι, όμως, με τη λογοτεχνία της;

Δεν νομίζω. Αισθάνομαι πιο κοντά προς την ευρωπαϊκή λογοτεχνία, αν και πρέπει να παραδεχθώ πως τα πιο συγκλονιστικά βιβλία πεζογραφίας, που διάβασα, είναι αμερικανικά. Πριν, δηλαδή, φτάσουμε στη Λατινική Αμερική. Ο Μέλερ, ο Καπότε...

Υπάρχουν, όμως, κάποιοι δρόμοι που σε ενώνουν με την αμερικανική λογοτεχνία...

Μια σχέση πολύ έντονη, αγάπης, μίσους.

Θα έλεγα πως τα διαβάσματά σου έχουν επηρεάσει το γράψιμό σου και φαίνονται, κατά τη γνώμη μου, κάποιες αμερικανικές καταβολές.

Ναι, δεν με επηρέασε τόσο πολύ το γεγονός της γνωριμίας μου με τους Μπήτνικς τους ο-

ποίους δεν καταλάβαινα όταν τους γνώρισα, όσο το ότι είδα μερικά πράγματα που με βοηθάνε να καταλάβω τώρα περισσότερο, όταν πάω στην Αμερική, τα συμβαίνοντα. Αλλά η στάση μου απέναντι στην Αμερική ήταν ξεκάθαρη το '67 με το '74, όπου παρ' όλο που με καλούσαν για ταινίες, βιβλία και τέτοια, δεν πάτησα το πόδι μου. Θεωρούσα τους Αμερικάνους σαν υπεύθυνους της χούντας και έμπρακτα αρνιόμουν να πάω εκείνη την εποχή.

Αυτό, όμως, είναι μια πολιτική επιλογή.

Άλλο το ένα ζήτημα κι άλλο το άλλο...

Ναι, όντως...

Και τα χρόνια που έλειψες απ' την

Ελλάδα, τα χρόνια της δικτατορίας;

Για να σου συμπληρώσω χοντρικά την περίοδο. Φεύγω απ' την Ελλάδα το Φεβρουάριο του 1967, μετά έρχεται η δικτατορία. Αντιλαμβάνομαι, μένοντας έξω, αλλιώς τα πράγματα. Επιστρέφοντας το '74 γίνεται το μπουκάρισμα των πολλών βιβλίων που είτε είχαν βγει έξω και δεν είχαν κυκλοφορήσει εδώ και των άλλων που είχα γράψει και που τα έβγαζα κι αυτά σαν καινούρια.

Οι εκδότες δεν διαβάζουνε στην Ελλάδα κι όταν μου λέγανε φέρε ένα καινούριο σου βιβλίο εγώ, επειδή ήθελα να δώσω κάτι για να πάρω λεφτά, τους πήγαινα βιβλία που είχα γράψει το '48 και το '50, διότι δεν τους αφορούσε ποτέ είχαν γραφτεί. Είχα γίνει τότε της μόδας το '74-'75, και τα 'βγαλα όλα μου τα βιβλία, σα να βγάζεις τ' απωθημένα μιας ζωής που δεν μπορούσες να τυπώσεις. Μέχρι το '63 τύπωνα τα βιβλία μου και τα μοίραζα μόνος μου, ώσπου μια μέρα με είδε ο Στρατής ο Φιλιππότης, ο οποίος με λυπήθηκε που του πήγαινα κάθε τόσο βιβλία και μου λέει: Να σε πάω πάνω στον κ. Σαραντόπουλο να σου βγάλει. Έτσι για πρώτη φορά απέκτησα εκδότη το '64. Και μετά από το '67 —μέχρι το '74, μόνος μου τα έβγαζα πάλι και πάλι μόνος μου τα μοίραζα στην Ευρώπη. Απ' το '74 και μετά απέκτησα κι εγώ εκδότες. Οπότε εκεί πήρα την εκδίκηση όλων των χρόνων που δεν είχα. Απέκτησα λοιπόν 10, 20 εκδότες, δεν ξέρω πόσους...

Ένα παιγνίδι ανταπόδοσης...

Ναι, μια εκδίκηση, που όμως δεν έχει λόγο να την πληρώνει ο αναγνώστης, που είναι άμοιρος ευθύνης.

Όμως, δεν είναι τόσο το πρόβλημα των πολλών βιβλίων,

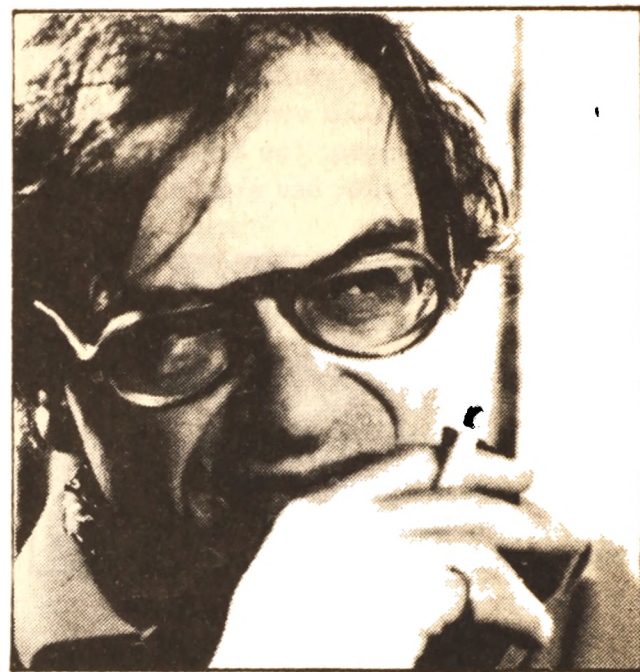
και του πόσο άκομψα μπουκάρησαν.

Όσα λες είναι μια καλή εξήγηση. Αλλά απ' την άλλη μεριά έχουμε το πρόβλημα των πολύ διαφορετικών βιβλίων. Ποιο, όμως, είναι, τελικά, το καινούριο κλίμα απ' τη μεταπολίτευση και μετά, για σένα;

Το πρώτο πράγμα που μου συνέβη με τη μεταπολίτευση είναι ότι ξανάφυγα. Όταν είχα φύγει το Φεβρουάριο του '67, το είχα κάνει διότι δεν μπορούσα να ζήσω στην Ελλάδα πλέον σαν συγγραφέας. Είπα, αυτός ο τόπος δεν χρειάζεται συγγραφείς και φεύγω έξω, προσπαθώντας να επιβιώσω με όποιον τρόπο μπορούσα. Η δικτατορία ήταν η αναγκαστική παράταση της παραμονής μου' διαφορετικά δεν ξέρω ποια θα ήταν η εξέλιξη. Μάλλον, αν θυμάμαι καλά, είχα ηττηθεί. Έλεγα: θα

γυρίσω πίσω και θα μπω στο συμβιβασμό, διότι δεν έβγαине διαφορετικά. Η ζωή δεν μπορούσε να συνεχιστεί μ' αυτόν τον τρόπο. Αλλά η δικτατορία, ανέτρεψε αυτή την επιστροφή. Όμως το '74 το πρώτο αίσθημα που είχα ήταν να ξαναφύγω, διότι δεν άντεχα εδώ πέρα το κλίμα το μεταπολιτευτικό, οι αντιστασιακοί κι αυτά.

Το '75 ξανάρχισα πάλι. Τότε είχε βγει μια καινούρια εφημερίδα η Ελευθεροτυπία, και μέσω μιας φίλης της Φανής της Πετραλιά που ήρθε πάλι να μου πάρει συνέντευξη (γιατί εγώ μπαίνω στις εφημερίδες μέσω συνεντεύξεων) μου λέει, γιατί δεν γράφεις για μας ένα κομμάτι; Είμαστε μια καινούρια εφημερίδα, κι ήταν συνεταιρική τότε. Έγραψα και ξαναμπήκα στο καμίνι πάλι του δημόσιου, γιατί είχα

λείπει απ' αυτό το πράγμα και άρχισε η ίδια ιστορία, όπως το '63.

Ως προς τα βιβλία, η στροφή είναι διαφορετική. Δηλαδή από το '74 ως το '78 εκδίδω παλιά και καινούρια. Υπάρχει ένα πάθος γραφής μοναδικό, ίσως, για ο,τιδήποτε γινότανε είτε ένας φόνος κάτω στην Κρήτη, *Ο θάνατος του Αμερικάνου*, είτε *Το νερό του Καματερού* ή ο φόνος της Ευγενίας Νιάρχου απ' τον άντρα της. Όλα αυτά με απασχολούσαν και γίνονταν αμέσως μέσα μου μύθοι, προσπάθεια μύθων.

Κι όμως ξεκινάς από πραγματικά περιστατικά... και επιστρέφεις σε κάποιο μυθοποιητικό στοιχείο, από το πραγματικό αυτή τη φορά.

Ναι, έτσι κάπως είναι τα πράγματα.

Και το κοινό πως αντιμετώπισε όλα αυτά;

Είναι, ίσως, το μόνο θέμα που δεν έχω κανένα παράπονο. Με κριτικούς, συναδέλφους, έχω πολλά... Αλλά αυτό είναι κανόνας σχεδόν. Πάντα έτσι ήτανε σ' όλα τα μήκη και πλάτη της γης. Όμως το κοινό βρισκόταν σε μια αντιστοιχία μαζί μου και πιστεύω πως αυτό συνέβαινε, γιατί εγώ βρισκόμουν σε αντιστοιχία μαζί του. Είναι και η μόνη μου στήριξη. Ο λόγος που δεν τα έχω παρατήσει. Το πρόβλημα είναι ότι τώρα δεν υπάρχει το ρεύμα. Δηλαδή αυτό που σου εντόπισα σαν ρεύμα '63-'65. Μετά το '74 δεν το βρήκα. Υπήρχε αυτή η σουπα, όπου η τρύπα στον εγκέφαλο λόγω δικτατορίας ήταν πλέον ένα γεγονός. Δηλαδή υπήρχε πια ένα χύμα πράγμα, χωρίς αντιστοιχίες, υπήρχε μια άλλη γλώσσα των

ανθρώπων, την οποία εγώ δεν την έπιανα.

Όπου αναγκάστηκες ν' αναπτύξεις
κι εσύ μια δική σου, κλειστή γλώσσα;
Ναι, γιατί τους διανοούμενους δεν τους κα-
ταλάβαινα πια. Ενώ παλιά πήγαινα πολύ κα-
λά μαζί τους και χωρίς ένα διανοούμενο φίλο
δίπλα μου δεν μπορούσα να υπάρξω' δηλα-
δή, χωρίς τον Παναγιώτη τον Μουλλά που ή-
ταν συνέχεια μαζί μου από το '60-'67, εδώ
στην Ελλάδα, που δεν περνούσε τίποτα, χω-
ρίς να περάσει από τον έλεγχό του... Μετά το
'74, δε βρήκα τον αντίστοιχο άνθρωπο, που
θα είχαμε τις ίδιες εμπειρίες ακριβώς. Βρήκα
νέα παιδιά, άλλα ήμουν ήδη εγώ πολύ πιο με-
γάλος, δεν ήταν συνομήλικοι. Και εξακολου-
θούσε να παραμένει σαν πηγή ερεθισμού τρο-
μερά εγκεφαλική και ανθρώπινη ο Δεσποτι-
δης, ο οποίος με τα δικά του πλέον προβλή-
ματα, που είναι πολύ κατανοητά, είχε κλει-
στεί σ' ένα δικό του κόσμο και πάντα μου
'δινε ερεθίσματα, αλλά αυτή τη φορά δεν ή-
ταν ο ίδιος ο Δημήτρης του '64, όπως δεν ή-
ταν το ίδιο το κόμμα, δεν ήταν η ίδια ιστο-
ρία.

Μ' αυτά που λες καταγράφεις το
πρόβλημα που προέκυψε μετά τη
δικτατορία ότι, δηλαδή, ανεξάρτητα
απ' το τι έχει γίνει σε πολιτικό επίπεδο
υπάρχει μια εξατομικευμένη
συμπεριφορά σ' όλα τα επίπεδα της
πνευματικής ζωής.

Ναι, έτσι είναι τα πράγματα.

Όμως είχες σπονδάσει
κινηματογράφο, θα μπορούσες να
δοκιμάσεις νέα πράγματα
εγώ νομίζω, πως έχουν επηρεάσει έτσι
κι αλλιώς τη γραφή σου.

Δεν νομίζω πως έχει παίξει κάποιο ρόλο ο κι-

νηματογράφος στο γράψιμό μου.

Διαβάζοντάς σε θα έλεγα πως
φτιάχνω εικόνες και μάλιστα
γρήγορες...

Αυτό σχετίζεται με τον τρόπο της γραφής και
λιγότερο από την επίδραση του κινηματο-
γράφου. Υπάρχει ένα πρόβλημα στη γενιά
μου, το έχουν αντιμετωπίσει όλοι οι συγγρα-
φείς που είναι σήμερα στην ηλικία μου, το
πρόβλημα λόγου και εικόνας. Είναι ένα πρό-
βλημα που το αντιμετωπίσαμε στα νιάτα μας
κι ο καθένας τὸ 'λυσε με τον τρόπο του. Δη-
λαδή, οι περισσότεροι απ' όσους ξέρω η Μ.
Ντυράς, ο Σεμπρούν, η Σ. Ζόνταγκ, ο Αλ.
Κλουύγκε, ο Ρομπ Γκριγιέ, κάναν οι ίδιοι ται-
νίες' άλλοι ασχολήθηκαν με τα σενάρια ή
κοντά σε σκηνοθέτες, πάντως υπάρχει ένα
πρόβλημα Λόγου και Εικόνας που μπαίνει
σαν προβληματισμός. Αυτό που δε μ' αρέσει
καθόλου είναι αυτό που λένε κινηματογραφι-
κή γραφή, θα έκανε ένα καλό σενάριο. Ο
προβληματισμός υπάρχει και είναι βαθύτε-
ρος. Τι μπορεί να αντιπροσωπεύει ο λόγος σε
μια εποχή εικόνας. Θέτει και τη βασική αμφι-
βολία στο γράψιμο, πράγματα που τα έχει
πει η Ναταλί Σαρώ το 1945, στο βιβλίο της *Η
εποχή της υποψίας*, πρώτη υποψιασμένη, αν
θέλεις, κι ο πρόδρομος του νέου γαλλικού μυ-
θιστορήματος, που τα περιέγραψε και τα α-
νέλυσε όλα πολύ σωστά. Υπάρχει αυτό το
πράγμα, αλλά δεν είναι κινηματογραφι-
κή/επιφανειακή γραφή.

Ποιος νιώθεις πως ήταν δάσκαλός
σου στο ύφος;

Εμένα ο δάσκαλός μου στο στυλ ήταν ο Αν-
τρέ Ζιντ κι αυτόν μετέφραζα μικρός. Και σ'
αυτόν οφείλω τις καταβολές μου του ύφους.
Τις καταβολές μου της γλώσσας τις οφείλω
στον Μυριβήλη.

Πνευματικές καταβολές νιώθεις ότι
έχεις με τον Ζιντ;

Όχι, αλλά μ' ενδιέφεραν τα διαβάσματά του.
Επειδή ήταν μέγας φιλιανγνώστης, στα βι-
βλία του υπάρχουν πολλές αναφορές σ' άλλα
βιβλία και πήγαινα σ' αυτά, αλλά δεν με τρα-
βούσαν. Η αλλαγή, η διανοητική σ' εμένα

—αν θες— έγινε το 1955, όταν ήρθε ο Αλμπέρ
Καμύ στη Θεσσαλονίκη και μίλησε. Και μί-
λησε για το ρόλο του συγγραφέα-ποιητή στη
σημερινή κοινωνία. Είπε ότι ο ποιητής δεν εί-
ναι αυτός που πάνω στη γαλέρα κοιτάζει τα
άστρα, αλλά είναι ένας κωπηλάτης. Δεν εί-
ναι ο ποιητής-τροβαδούρος, αλλά είναι ο κω-
πηλάτης της γαλέρας. Αυτή η διάλεξή του ή-
ταν συγκλονιστική. Και κοίταζε αποκλειστι-
κά εμένα, χωρίς να ξέρει ποιος είμαι. Έβλεπε
—κι εγώ θεωρώ αυτές τις συμπτώσεις παρά
πολύ σημαντικές— μ' εκείνο το άσπρο κάτω
απ' το μάτι που ήταν σα μαχαίρι αλγερινικό.
Με συγκλόνησε. Και η γνωριμία μου με τον
Καμύ με έστρεψε όλο πάθος, στο έργο του,
αλλά και στον Σαρτρ, όπου βρήκα ακριβώς
την άλλη διάσταση της γαλλικής λογοτε-
χνίας στη σύγχρονη τότε μορφή. Και βέβαια
με τον Σαρτρ οδηγείσαι σε μια τεράστια εν-
δοχώρα φιλοσοφίας, λογοτεχνίας. Στυλιστι-
κά ήταν ο Ζιντ, μετά ήταν ο Σαρτρ. Ο Κάφκα
ήταν αυτός που μου 'δωσε φοβερή αίσθηση
του κόσμου και τελικά κατέληξα στον Σαρ-
τρ, που παραμένει και το πνευματικό μου
μοντέλο, ο πνευματικός μου οδηγός. Ο καθέ-
νας, νομίζω, βρίσκει κάποιον στον οποίο α-
ναγνωρίζει κάποια σχέση.

Μια μορφή πατρότητας...

Και το τελευταίο του βιβλίο, *Ο Ηλίθιος της
οικογένειας*, για τον Φλωμπέρ, που είναι
4.000 σελίδες, είναι βιβλός της αντιμετώπι-
σης της λογοτεχνίας και της κριτικής μαζί.
Είναι το πιο σημαντικό βιβλίο που έχει γρα-
φτεί, νομίζω, στην εποχή μας.

Σ' επηρέασε τόσο αυτό το βιβλίο;

Πολύ. Από το διάβασμά του εμπνεύστηκα
και έγραψα τον *Γλαύκο Θρασάκη*, που μαζί
με τη «Χλωμή Φωτιά» του Ναμπόκωφ, απο-
τελούν βιβλία πάνω στα βιβλία. Ο «Θρασά-
κης» είναι για μένα το πιο φιλόδοξο βιβλίο
μου, 1.000 περίπου σελίδες, με ελάχιστη ως
τώρα κριτική απήχηση. Ίσως μια άλλη φορά
θα άξιζε να μιλήσουμε περισσότερο για τα βι-
βλία και λιγότερο γι' αυτά που τα έφτιαξαν
και τότε θέλω να σου μιλήσω για τον «Γλαύ-
κο Θρασάκη», το αγνοημένο μου μυθιστόρη-
μα.

ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ....

ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΣΤΗΝ ΚΕΡΜΟΠΟΛΗ ΑΔΙΝΑ

ΕΣΤΡΕΙΑ

ΑΛΛΑΝΙΑ

Ι ΠΟΚΡΑΤΩΣ

ΑΣ ΚΑΝΤΙΚ

ΦΕΑΔ

ΣΤΗΝ ΟΔΟ ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 76

ΥΠΑΡΧΕΙ ΕΝΑ ΜΑΓΑΖΙ

ΠΟΥ ΠΟΥΛΑ ΣΤΕΡΕΟ-

ΦΩΝΙΚΑ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑΤΑ

ΑΝΙΧΤΕ ΤΗΝ ΠΟΡΤΑ

ΚΑΙ ΠΟΥ ΠΑΡ' ΟΜΟ ΠΟΥ ΠΟΛΙΟΡΚΗΘΗΚΕ

ΑΠΟ ΕΥΡΩΠΑΙΟΥΣ ΑΠ' ΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΜΕΡΑ

ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΑΣΗΣ ΚΡΑΤΗΣΕ ΚΛΕΙΣΤΗ ΤΗΝ

ΠΟΡΤΑ.....

...ώστε να εφοκλαυδίσκη να εξυμνηρή ταίς ιδαγενείς με την ίδια ευνόμεια και φιλική διάθεση όπως και παρ' ας

Ενας Φυσικός-Ηλεκτρονικός και

Ενας Ηλεκτρολόγος-Ηλεκτρονικός

είς περιμένουν γι' να διαλέξετε

μαζί το καλύτερο Stereo και τα

λεφτά σας να πιάνουν τόπο

STUDIO HI FI, ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 76

ΑΘΗΝΑ 706

ΤΗΛ 3602697 - 3627858

ΟΛΑ ΟΣΑ ΘΕΛΑΤΕ ΝΑ ΜΑΘΕΤΕ ΓΙΑ ΤΑ STEREO ΚΑΙ ΚΑΝΕΙΣ ΔΕΝ ΣΑΣ ΤΑ ΕΛΕΓΕ.

Μανώλης Καλομοίρης 1883-1962

Δ ι σ κ ο γ ρ α φ ί α

(Περιλαμβάνονται μόνο δίσκοι 33 στροφών αποκλειστικά αφιερωμένοι στον συνθέτη)

Η ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΗΣ ΛΕΒΕΝΤΙΑΣ (1920/37/52)

Η Φιλαρμονική Ορχήστρα της Σόφιας
Η Εθνική Χορωδία της Βουλγαρίας «Σβετοσλάβ Ομπρέτενωφ».
Διδασκαλία: Γκιόργκι Ρόμπεφ.
Αρχιμουσικός: Βύρων Φιδετζής
CONCERT ATHENS 01/81 (CB 914)
1 Δίσκος / Κασέτα STEREO. ΔΡΧ.: 650/500

ΣΥΜΦΩΝΙΚΟ ΚΟΝΤΣΕΡΤΟ ΓΙΑ ΠΙΑΝΟ ΚΑΙ ΟΡΧΗΣΤΡΑ (1935)

Η Συμφωνική του Εθνικού Ιδρύματος Ραδιοφωνίας.
Αρχιμουσικός: Μανώλης Καλομοίρης
Σολίστ: Κρινώ Καλομοίρη
Ηχογράφηση του 1953.
ΕΡΤ-ΣΜΚ (CP 921)
1 Δίσκος MONO. Δρχ.: 450

1883-1983 ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΛΟΜΟΙΡΗΣ (ΑΠΟ ΤΑ ΕΡΓΑ ΓΙΑ ΠΙΑΝΟ)

Για τα Ελληνόπουλα. Σειρά 1η - Νυχτιάτικο - Ραψωδία αρ. 2 - Μπαλλάντα αρ. 3
Μπαλλάντα αρ. 1 - Πέντε Πρελούδια για Πιάνο.
Άρης Γαρουφαλής, πιάνο.
CONCERT ATHENS 02/82 (CP 925)
1 Δίσκος STEREO. Δρχ.: 450

ΒΡΑΔΥΝΟΙ ΘΡΥΛΟΙ (1940-41)

Για φωνή και πιάνο. Ποίηση Κώστα Χατζόπουλου.
ΣΟΝΑΤΑ ΓΙΑ ΒΙΟΛΙ ΚΑΙ ΠΙΑΝΟ (1948)
Κική Μορφωνιού, τραγούδι.
Άρης Γαρουφαλής, πιάνο.
Τάτσης Αποστολίδης, βιολί.
EMI 14C 053-70990 (EEM)
1 Δίσκος STEREO. Δρχ.: 420

Μόλις Κυκλοφόρησε :

ΜΑΓΙΟΒΟΤΑΝΑ. (1905-1914)

Σουίτα για φωνή και ορχήστρα.
Μέρος Β' από τους Ίαμβους και Ανάπαιστους του Κωστή Παλαμά.
Η Ορχήστρα Tonkünstler
Αρχιμουσικός: Μιλτιάδης Καρύδης
Σολίστ: Δάφνη Ευαγγελάτου.
Ζωντανή Ηχογράφηση της Αυστριακής Ραδιοφωνίας.
CONCERT ATHENS 03/83 (CP 940) (ΥΠΠΕ-ΣΜΚ)
1 Δίσκος STEREO Δρχ.: 600

Κυκλοφορεί μέσα στο Δεκέμβριο

ΤΟ ΔΑΧΤΥΛΙΔΙ ΤΗΣ ΜΑΝΑΣ. (1917/39)

Μουσικόδραμα σε 3 μέρη από το δράμα του Γιάννη Καμπύση.
Στίχοι Άγνη Ορφικού.
Η Φιλαρμονική Ορχήστρα της Σόφιας.
Η Εθνική Χορωδία της Βουλγαρίας «Σβετοσλάβ Ομπρέτενωφ».
Διδασκαλία: Μετόντι Ματάκιεφ.
Αρχιμουσικός: Γιάννης Δάρας
Τραγουδούν: Ζάχος Τερζάκης, Μαρία Κορομάντζου, Ιωάννα Καρβελά, Ανδρέας Κουλουμπής, Φραγκίσκος Βουτσίνος, Τίχα Γκένοβα, Κλαυδία Αθανάσοβα, Ντένκα Βάλκοβα.
Επίβλεψη Ηχογράφησης: Bernhard Mahne.
Καλλιτεχνικός Σύμβουλος: Λεωνίδας Ζώρας.
Ψηφιακή (Digital) ηχογράφηση του TONSTUDIO MAHNE GMBH, MÜNCHEN.
CONCERT ATHENS 04.05.06/83 (CP 955-1/2/3). (ΥΠΠΕ-ΣΜΚ)
Ένθετο 24 σελίδων.
3 Δίσκοι DIGITAL STEREO Δρχ.: 2.970

Θά κυκλοφορήσουν μέσα στο 1984:

ΤΡΙΟ (1921)

Γιώργος Δεμερτζής βιολί.
Βύρων Φιδετζής βιολοντσέλο.
Δόμνα Ευνουχίδου, πιάνο.

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΜΕ ΠΙΑΝΟ

Ιωάννα Καρβελά τραγούδι
Νέλλη Σεμτέκολο πιάνο

Πληροφορίες: τηλ: 5246153/5228658

Έχουν ευθύνη οι διανοούμενοι του εξωτερικού;

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ

«Πνευματική διασπορά», «επιστημονική αιμορραγία». Να μια παλιά ελληνική ιστορία, επίκαιρη και γεμάτη αγκάθια.

Μόνο στην Γαλλία υπάρχουν στα καλύτερα πανεπιστήμια και στα σημαντικότερα ερευνητικά κέντρα 200 περίπου Έλληνες που διδάσκουν ή κάνουν έρευνα. Οι συνάδελφοι και οι φοιτητές τους, τους εκτιμούν. Είναι καταξιωμένοι, συχνά διακρίνονται, έχουν καίριες θέσεις ή προσδιοριστικές αρμοδιότητες σε ψηλά επίπεδα. Συντελούν στην ύπαρξη και στη διάδοση της «πνευματικής, επιστημονικής και πολιτισμικής προόδου» και δεν έχουν κάποια άλλη, ιδιαίτερη κοινωνική αποστολή απέναντι στο λαό του κράτους που τους υιοθετεί. Δεν χαρακτηρίζονται από το ότι του είναι αναγκαίοι.

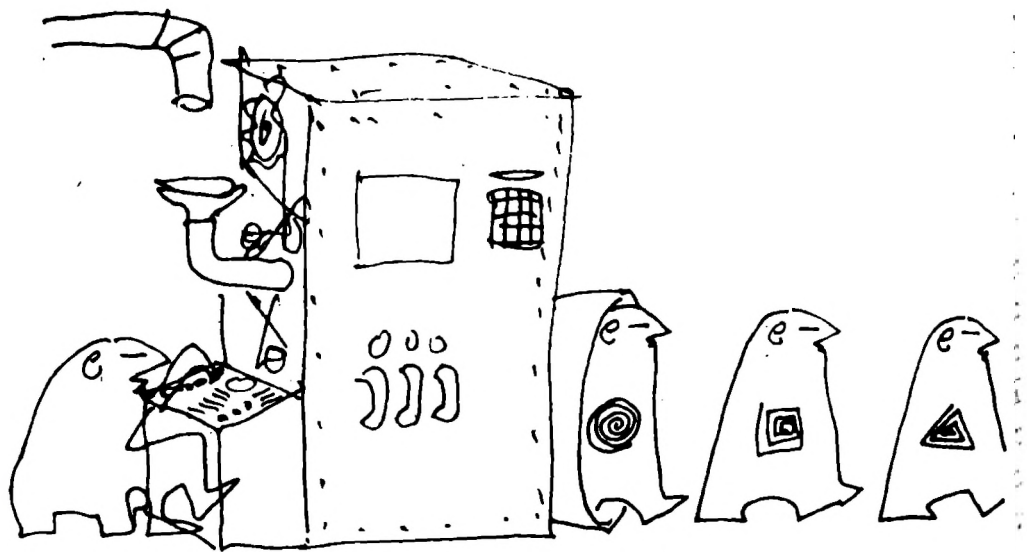
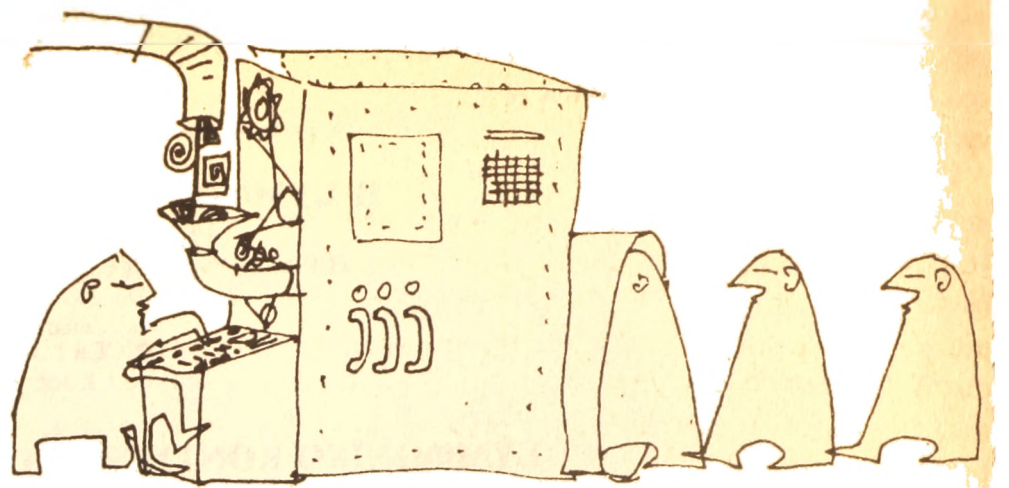
Στην Ελλάδα, η επιστημονική τους αξία είναι πολύ λιγότερο γνωστή και γι' αρκετά χρόνια είχε ελάχιστη σημασία σε σχέση με την πολιτική τους δράση ή ένταξη. Τώρα όμως η Ελλάδα μεταβάλλεται και όχι μόνο τους ανακαλύπτει αλλά και πιστεύει όλο και πιο έντονα ότι μπορούν να της είναι χρήσιμοι.

Γιατί όχι. Μήπως με την ψήφο της δεν υποστήριξε περισσότερο μια αλλαγή παρά έναν συγκεκριμένο σχηματισμό; Αυτοί είναι δημοκράτες, μοιάζουν οι περισσότεροι να ενδιαφέρονται για τη χώρα τους, η δουλειά τους είναι πρωτότυπη, σύμφωνη με μια σύγχρονη προβληματική και σύγχρονες πραγματικότητες. Οι κλάδοι όπου διακρίνονται είναι όχι μόνο ελάχιστα αναπτυγμένοι στην Ελλάδα αλλά και αναγκαίοι στη βελτίωση της παιδείας ενός λαού. Κύρια όμως, συντελούν στην ανάπτυξη της πολιτικής του συνείδησης και ευαισθησίας, στην πρόοδο της νοοτροπίας του, στη διαμόρφωση κριτικού πνεύματος, στην ανακάλυψη καινούριων οριζόντων. Δίνουν εφόδια για να μπορέσει ένας λαός να πάρει την τύχη του στα χέρια του.

Βέβαια, το ότι η Ελλάδα συνειδητοποιεί τη χρησιμότητα του έτοιμου αυτού δυναμικού, δεν σημαίνει και ότι θα πρέπει να τους περιμένει σαν Μεσίες. Η εποχή των αυθεντιών έχει περάσει και η Ελλάδα δεν είναι λαός «αγροίκων», «στενόμυαλων», «αχαϊρευτών», «ανάξιων» και «ανίκανων». Ούτε και της λείπουν τα φωτεινά μυαλά και οι αξιόλογοι άνθρωποι. Άλλωστε η πρόοδος δεν είναι θέμα προσώπων.

Απλά, σκέφτεται κανείς, ότι τώρα με το ΠΑΣΟΚ στην κυβέρνηση και με την επιθυμία γι' αλλαγή στην ψυχή, η στιγμή είναι ιδιαίτερα ευνοϊκή. Ευνοϊκή για όλους όσοι θα μπορούσαν να συμβάλλουν ή να πραγματοποιήσουν, σε οποιοδήποτε βαθμό ή επίπεδο, αυτήν την αλλαγή. Ανάμεσα σ' αυτούς βρίσκουμε και τους διανοούμενους επιστήμονες του εξωτερικού. Είναι φυσικό λοιπόν να περιμένει κανείς ότι θ' αδράξουν την ευκαιρία, αφού μπορούν να λειτουργήσουν σαν νέο αίμα. Τόσο περισσότερο που αναφορικά με την παιδεία και την έρευνα, το ΠΑΣΟΚ ξεκίνησε θετικά (πρόβλεψη πανεπιστημίων Αιγαίου, Ιονίου, επιθυμία γι' αποκέντρωση και ανάπτυξη της έρευνας, κατάργηση της έδρας).

Να όμως που μοιάζουν όλα αυτά απλή θεωρία ή ελπίδα, για να μην πούμε ουτοπία. Σαν να έχουν όλοι εναποθέσει την ευθύ-

νη που έχουν, στην κυβέρνηση που βέβαια δεν έχει καμία διάθεση να την αρνηθεί.

Όσο για τους πανεπιστημιακούς της Γαλλίας, αντιλαμβανόμαστε ότι δεν υπήρξε ακόμα στη στάση τους και στην προσφορά τους, καμία φανερή, καθαρή, λαμπερή, αποτελεσματική μεταβολή. Γιατί τους ακούμε τόσο αμυδρά; Γιατί τους βλέπουμε ελάχιστα; Γιατί δεν επεμβαίνουν περισσότερο;

ΣΤΗ ΓΑΛΛΙΑ: ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΚΑΙ ΔΗΛΩΣΗ ΜΙΑΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ

«Με ποιους έχω να κάνω;»

Μόνο όταν έχει κανείς απαντήσει σ' αυτό, θα είναι έτοιμος να ρωτήσει τους Έλληνες πανεπιστημιακούς της Γαλλίας γιατί δεν εμφανίζονται συχνότερα στην Ελλάδα τώρα με την «Αλλαγή».

Λιγότερο ή περισσότερο αόριστα, γνωρίζουμε ότι ανήκουν στον προοδευτικό χώρο, ότι θα πρέπει να είναι καλοί επιστήμονες, ότι διατηρούν κάποιες σχέσεις με τη χώρα τους και ότι περιβάλλονται από μια παράξενη αίγλη. Ότι είναι κάτι σαν τρομερά παιδιά, κυνηγημένοι ή παρεξηγημένοι, άγνωστοι ή διεθνώς καταξιωμένοι, εμπνευσμένοι.

Πριν σκεφτούμε ότι καλό θα ήταν να συμμετάσχουν και αυτοί στην ανάπτυξη της Ελλάδας, αξίζει ν' αναρωτηθούμε: Μέχρι τώρα, ποια ήταν η στάση τους απέναντί της; Με τι τρόπους δήλωναν το ενδιαφέρον τους για εκείνη που δεν τους έδωσε τα εφόδια να τελειοποιηθούν, που συχνά τους απαρνήθηκε, που δεν μπόρεσε ή δεν θέλησε να τους απορροφήσει.

Ατομική στάση

Ο καθένας μόνος του, πέρα από προσωπικές σχέσεις και επαφές μπορούσαν —ζώντας στο εξωτερικό— να δηλώνουν την ελληνικότητά τους με το γνωστικό τους αντικείμενο, με τις δημοσιεύσεις τους στα ελληνικά, με τη συμμετοχή τους σε διεθνή συνέδρια, με τα σεμινάρια και τις ομιλίες τους στην Ελλάδα.

Δεν μπορεί να πει κανείς ότι είχαν μεγάλη επιτυχία. Δυστυχώς δεν σημαίνει ότι επειδή διδάσκει ή ερευνά κανείς ελληνικά

θέματα ή κοινωνιολογία ή οικονομία ή αρχιτεκτονική, ενδιαφέρεται για την Ελλάδα. Άλλωστε, με αυτό το κριτήριο, οι θετικοί επιστήμονες θα θεωρούνταν αυτόματα χωρίς ίχνος ελληνικότητας. «*Τα ηλεκτρόνια δεν έχουν πατρίδα...*»

Κάτι ανάλογο συμβαίνει και με την συμμετοχή στα διεθνή συνέδρια. Είναι αναγκασμένοι, αφού εργάζονται στη Γαλλία, να μετέχουν σαν μέλη της γαλλικής αντιπροσωπείας. Δεν ευθύνονται άλλωστε για το το ότι μέχρι τελευταία δεν δόθηκε καμία ιδιαίτερη έμφαση στο να οργανωθούν στην Ελλάδα, από αυτήν την ίδια, διεθνή συνέδρια ή για το ότι ελάχιστοι Έλληνες από την Ελλάδα (αντίθετα μ' εκείνους από άλλα κράτη) συμμετείχαν σ' αυτά.

Το θέμα των δημοσιεύσεων (στα ελληνικά) είναι πιο πολύπλοκο. Οι Έλληνες πανεπιστημιακοί επικαλούνται έλλειψη χρόνου και χρήματος. Είναι αλήθεια ότι έχουν ερευνητικές και συγγραφικές υποχρεώσεις τόσο απέναντι στον εργοδότη τους, Γαλλία, όσο και απέναντι στον εαυτό τους σαν μέλη της διεθνούς επιστημονικής κοινότητας. Ακόμα, αναμφισβήτητα τα επιστημονικά βιβλία είναι ακριβά και δεν πουλιούνται εύκολα, γ' αυτό και οι εκδοτικοί οίκοι τους δημιουργούν δυσκολίες. Σίγουρα τέλος, δεν υπάρχει στην Ελλάδα ένας οργανισμός που θα χρηματοδοτούσε τέτοιες δημοσιεύσεις. Οι ιδιωτικοί φορείς (Εταιρεία Σπουδών Σχολής Μωραΐτη), τα ερευνητικά κέντρα (ΕΙΕ, ΕΚΚΕ) ή οι δημόσιοι φορείς (Εθνική Τράπεζα Ελλάδος) που με προσωπική πρωτοβουλία κάποιων, υποβοηθούν τέτοιες δραστηριότητες, έχουν στη διάθεσή τους περιορισμένα ποσά και χρηματοδοτούν λίγες έρευνες.

Παραμένει παρόλα αυτά ασυγχώρητο το γεγονός ότι είναι ελάχιστοι οι Έλληνες πανεπιστημιακοί της Γαλλίας που συνεργάζονται τακτικά με διάφορα περιοδικά, δημοσιεύουν άρθρα ή μελέτες ή εκδίδουν βιβλία γραμμένα ή μεταφρασμένα στα ελληνικά. Αντίθετα η συντριπτική πλειοψηφία τους είναι πολύ παραγωγική σε άλλες γλώσσες, ιδιαίτερα γαλλικά και αγγλικά. Αν, μάλιστα οι θετικοί επιστήμονες έχουν κάποια δικαιολογία, οι θεωρητικοί δεν την έχουν. Η Ελλάδα δεν επωφελείται αρκετά από τις έρευνες, τις γνώσεις ή την κριτική τους ικανότητα. Η επίδραση όμως των ανθρωπιστικών επιστημών στη διαμόρφωση της πολιτικής συνείδησης στη διάπλαση της νοοτροπίας και στην ανάπτυξη μιας χώρας είναι τόσο σημαντική, ώστε κάθε άρθρο, μελέτη ή βιβλίο θα ήταν αναγκαίο. Η έλλειψη παρόλα αυτά διαιωνίζεται.

Το ίδιο συμβαίνει και με τα σεμινάρια ή τις ομιλίες. Γίνονται σπάνια και καθόλου τακτικά. Οφείλονται στις φιλίες μεταξύ επιστημόνων - καθηγητών, στην πρωτοβουλία ιδιωτών (Ιωνικό Κέντρο) ή πολιτικών νεολαίων, και σχεδόν ποτέ δεν προκλήθηκαν από τους ίδιους τους πανεπιστημιακούς του εξωτερικού. Ίσως τώρα, αν η κυβέρνηση δημιουργήσει, όπως υποσχέθηκε, δομές υποδοχής και διεπιστημονικές ομάδες, υπάρξει μια μονιμότερη και καλύτερη συνεργασία.

Συλλογική διάθεση

Η συγκροτημένη δράση των Ελλήνων πανεπιστημιακών Γαλλίας σαν ομάδας με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, είναι ελάχιστη.

Με την πτώση της δικτατορίας που λειτουργούσε σαν καταλύτης, παύει και η έντονη συλλογική δραστηριότητά τους. Σήμερα όμως, κάτι κοινωνικά ευνοϊκό όπως το ΠΑΣΟΚ στην κυβέρνηση δικαιολογεί μια έξοδο από την αδράνεια. Αντίθετα, κανένα περίσσευμα ενδιαφέροντος δεν εκδηλώθηκε σε συλλογική βάση. Καμιά κοινή μεθόδευση μιας συμβολής στην αλλαγή - ανάπτυξη της Ελλάδας, δεν επιχειρήθηκε. Μια δυο, απότυχαν πριν καλά καλά γεννηθούν. Καμιά συνείδηση του λειτουργήματος μιας προοδευτικής διανοήσης δεν αναζωογονήθηκε απ' όλους μαζί.

ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΗΣ ΦΥΓΗΣ

Το τέλος της κατοχής και η δεκαετία του '60 ήταν οι δύο μεγάλες στιγμές της μαζικής άφιξης εκείνων που ονομάστηκαν «η πνευματική διασπορά στη Γαλλία». Τότε δεν σκόπευαν να μείνουν για πάντα. Σήμερα βρίσκονται οι περισσότεροι ακόμα εκεί και αντιστοιχούν χοντρικά σε δύο γενιές με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και διαφορετικές προοπτικές.

Το πρώτο κύμα: οι περισσότεροι ενσωματωμένοι στη Γαλλία.

Την ώρα που ο εμφύλιος μαινόταν στην Ελλάδα ανάμεσα 1945 και 1949, καταφεύγουν στη Γαλλία διάφοροι αριστεροί.

Οι σπουδές τους, τους παρασύρουν. Κάνουν καριέρα και σιγά σιγά αφομοιώνονται. Γίνονται κορυφές. Αποκτούν διεθνή φήμη και απολαμβάνουν την εκτίμηση, το σεβασμό, την αναγνώριση των επιστημονικών, πολιτικών και κοινωνικών κύκλων. Οι περισσότεροι έχουν πάρει και τη γαλλική υπηκοότητα και δεν σκέπτονται πια σοβαρά, να επιστρέψουν στη Ελλάδα. Άλλωστε έπαψαν να έχουν μια άνεση στο να γράφουν ή να μιλούν ελληνικά.

Η Ελλάδα σήμερα, τους παραδέχεται τυφλά, δεν επιδιώκει να τους αντιμετωπίσει κριτικά. Απωθώντας τις μνήμες της στάσης που για πολλά χρόνια κράτησε απέναντί τους, ξεχνά και την πολιτική τους ένταξη που είναι συχνά μόνο παρελθόν. Αισθάνεται υπερήφανη που τους έχει παράγει, κολακευμένη όταν την επισκέπτονται, ευγνώμων όταν συνεργάζονται μαζί της. Οι Έλληνες φοιτητές θα ήθελαν να γίνουν μια αυλή τους στη Γαλλία. Είναι πια δικαιολογημένα ή όχι, ένα είδος κατεστημένου.

Το δεύτερο κύμα: προοπτική για την Ελλάδα

Φθάνουν ανάμεσα 1958 και 1967, σε στιγμές ηλεκτρισμένου πολιτικού κλίματος ή απόλυτης κατάργησης των ελευθεριών. Ξέρουν τι θα πει αποκλεισμός από παντού των αριστερών ή αριστερότερων, αληθινές ή συγκαλυμμένες πολιτικές δίκες, φόβος της εξορίας. Στρατευμένοι στις προοδευτικές δυνάμεις, έρχονται στη Γαλλία για ν' αρχίσουν ή να τελειοποιήσουν τις σπουδές τους, με σκοπό να επιστρέψουν έπειτα στη χώρα τους.

Η δικτατορία τους κρατά μακριά, τους βοηθά να διατηρήσουν τη φλόγα τους και τους κάνει υπεύθυνους να διαδώσουν τη φωνή και το πνεύμα της καταπιεσμένης Ελλάδας. Παραμένουν πολιτικοποιημένοι χωρίς να ξεχνούν τις ιδεολογικές τους διαφωνίες. Ιδρύουν την Ένωση των Πανεπιστημιακών και μαζί ή παράλληλα με άλλες ομάδες και το σύλλογο των φοιτητών, οργανώνουν μ' επιτυχία εκδηλώσεις με αντιδικτατορικό και εκπολιτιστικό χαρακτήρα. Δεν παίρνουν τη γαλλική υποκοότητα, ούτε —παρόλο που ήταν εύκολο και θα τους ήταν πολύ χρήσιμο— το καθεστώς του πολιτικού πρόσφυγα.

Με το Μάη του '68, η ακαμψία και η αυστηρότητα των πανεπιστημιακών δομών στη Γαλλία, χάνεται. Η κατάσταση που δημιουργείται τους διευκολύνει στην απόκτηση διδακτικών θέσεων —25 μπαίνουν στο πανεπιστήμιο Vincennes. Η Ελλάδα τους θεωρεί εκφραστές του Μάη. Αποκτούν έτσι μια προνομιακή θέση στη συνείδησή της και περιβάλλονται από αίγλη. Σιγά σιγά, ήδη από το 1974, αρχίζουν να επεμβαίνουν στον ελληνικό πνευματικό χώρο, όπου σήμερα πια είναι καταξιωμένοι. Η Ελλάδα τους βλέπει το λιγότερο σαν ασφαλιστική δικλείδα για την ανάπτυξη της και ενθαρρύνει το διάχυτο συναίσθημα ότι έχουν ορισμένα καθήκοντα απέναντί της.

Οι επαγγελματικά ενταγμένοι στη Γαλλία, Έλληνες διανοούμενοι που έχουν πια ελεύθερη και άμεση πολιτική επαφή με την Ελλάδα, απομονώνονται και λειτουργούν ο καθένας χωριστά. «Συλλογικά, προτιμώ να παλαίψω μέσα στο συνδικάτο όπου ανήκω, για τα δικαιώματά μου στην Γαλλία», είπε κάποιος. Απαντούν, λοιπόν, ατομικά στις, πάντοτε προσωπικές, προσκλήσεις που τους γίνονται από την Ελλάδα. Η ίδια η Ένωση Ελλήνων Πανεπιστημιακών Γαλλίας έχει ελαχιστοποιήσει τη δράση της. Το προεδρείο της πιστεύει ότι είναι αναπτυξιμη, και θα προσπαθήσει να εκμεταλλευτεί την (φαινομενική;) εύνοια της κυβέρνησης για τα συλλογικά όργανα. Παρόλα αυ-

τά, φαίνεται ότι είμαστε ακόμα μακριά από τη συμβουλευτική αντιπροσωπευση τέτοιων συλλόγων στα αντίστοιχα υπουργεία. Και σ' αυτό, οι ευθύνες είναι μοιρασμένες.

Η πολιτιστική φροντίδα

Β. Παναγιωτόπουλος, ερευνητής (ιστορικός):

Εκείνο που είναι προσδιοριστικό για την κατάφαση της ελληνικότητας ενός επιστήμονα του εξωτερικού, είναι ο τρόπος που ζει και που δρα. Χρειάζεται να συμπεριφέρεται σαν Έλληνας πολίτης και διανοούμενος και να μεταδίδει έναν δημοκρατικό τρόπο σκέψης και δράσης. Έχει σημασία να συμβάλλει σαν τέτοιος και όχι σαν επιστήμονας «ειδικός», στην κάλυψη των αναγκών και στη λύση των προβλημάτων που η επιστημονική του εξειδίκευση του αποκάλυψε. Αυτή είναι η οπτική μέσα στην οποία οι επιστήμονες της διασποράς θα έπρεπε να κινηθούν συλλογικά ή ατομικά. Δείτε τον Σβορώνο (...).

Ορισμένοι το κάνουν. Γίνονται έτσι πολύτιμοι για την Ελλάδα.

Γι' άλλους, η καριέρα τους έχει μεγαλύτερη σημασία. Έτσι δηλώνουν την ελληνικότητά τους μόνο σε συγκεκριμένες στιγμές. Όταν τους καλεί το ελληνικό κράτος, όταν τους κολακεύουν οι Έλληνες φοιτητές ή συνάδελφοι ή όταν η αλλαγή της πολιτικής κατάστασης στην Ελλάδα τους θυμίζει την πολιτική τους ένταξη στο παρελθόν.

Μερικοί τέλος, αφομοιώθηκαν από τη Γαλλία που, αντίθετα από την Αμερική, δεν υποφέρει την ανομοιογένεια. Αυτοί δεν μπόρεσαν ν' αντισταθούν στην ταύτισή τους με τους Γάλλους. Ίσως γιατί έλλειπαν οι ισχυρές εκείνες δομές (θρησκεία, κόμμα, σύλλογος κτλ.) που θα δημιουργούσαν μια ελληνική αποικία στην Γαλλία. Ίσως από έλλειψη πολιτικής συνείδησης, για να επιβιώσουν ή γιατί η Ελλάδα τους είχε πληγώσει. Παρόλα αυτά, διατηρούν ακόμα μια σχέση —συναισθηματική— μαζί της.

ΠΑΡΑΜΟΝΗ ΣΤΗ ΓΑΛΛΙΑ ή ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ; Ένα δίλημμα που αναθερμαίνεται

Πανεπιστημιακή της διασποράς, στη Γαλλία θα έχεις μέσα, εγκαταστάσεις, πλαισίωση, βιβλιοθήκες, μισθό, κατοχύρωση, δυνατότητα τελειοποίησης, αναγνώριση. Θα έχεις και οργάνωση, παράδοση στην έρευνα και στα πανεπιστήμια, κριτική α-

ντιμετώπιση. Θα υπάρχουν άμιλλα, πολυφωνία, θεσμοθετημένοι προστατευτικοί μηχανισμοί της κατακτημένης θέσης σου, σταθερότητα. Είναι η Ευρώπη με την ποιότητα και την αφθονία της.

Βέβαια η Γαλλία που σε υιοθετεί, σε απορροφά. Έτσι θρέφει το μύθο της σαν παγκόσμιου πνευματικού κέντρου. Σε «φορμάρει», διαπλάθει διανοούμενους σύμφωνα με τα πρότυπά της και την νοοτροπία της. Έτσι διατηρεί έναν κάποιον πολιτιστικό ιμπεριαλισμό. Σε απομυζά, αφομοιώνει την «πεμπτουσία» της κουλτούρας σου. Έτσι εξασφαλίζει τη διαρκή ανανέωσή της.

Τι σημασία έχει όμως το να σε χρησιμοποιεί αφού σε καθησυχάζει.

Την Ελλάδα τη νοσταλγείς. Είναι ο τόπος σου. Φτωχός. Όχι αρκετά ανεπτυγμένος. Μισαλλόδοξος. Προβλήματα παντού. Είναι αλήθεια όμως, ότι η καινούρια κυβέρνηση, σε σχέση με την προηγούμενη, δείχνει ένα πιο σοβαρό, έντονο και τακτικό ενδιαφέρον για τους επιστήμονες της διασποράς. Σε μερικούς μάλιστα πρόσφερε και θέσεις που άλλοι δέχθηκαν, άλλοι όμως αρνήθηκαν ή μένουν αναποφάσιστοι. Γιατί;

Η ΕΛΛΑΔΑ ΣΑΝ ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ

Θέλουν να επιστρέψουν οι Έλληνες επιστήμονες της Γαλλίας; Μπορούν; Τι είναι ικανό να τους επηρεάσει; Τι τους αποσχολεί; Γιατί δεν επιστρέφουν; Θα ήσαν χρήσιμοι;

Το πρόβλημα είναι βαθύ και πολυδιάστατο. Η ευαισθησία του καθένα, οι ανάγκες του, η φιλοδοξία, η συνείδηση, η οικογενειακή του κατάσταση είναι παράμετρες που παίζουν ρόλο αντίστοιχο με τα σχέδια της κυβέρνησης ΠΑΣΟΚ, με τις αδράνειες του πανεπιστημιακού κατεστημένου, με την ωριμότητα της κοινωνίας και τις αντικειμενικές δυνατότητες.

Συναντήσαμε 20 Έλληνες πανεπιστημιακούς που διδάσκουν ή κάνουν έρευνα στο Παρίσι. Προσπαθήσαμε το «δείγμα» μας να είναι αντιπροσωπευτικό και η εκπροσώπηση να μην είναι μονόπλευρη.

Από την ελεύθερη συζήτηση που είχαμε με τον καθένα χωριστά, αναδύθηκαν - διαγράφηκαν οι βασικοί άξονες του προβλήματος της επιστροφής στην Ελλάδα των επιστημόνων διανοούμενων της διασποράς. Γύρω απ' αυτούς τους άξονες συγκεντρώσαμε (τμήματα από) τις ατομικές απαντήσεις των συνομιλητών μας. Σκοπός μας, να φανεί ζωντανή η σφαιρικότητα, το πολύπλοκο και η κυρίαρχη υποκειμενική πλευρά ενός θέματος επίκαιρου και ανεξάντλητου.

ΤΟ ΣΗΜΕΡΑ ΓΕΝΝΑ ΔΙΣΤΑΓΜΟΥΣ...

Η νοοτροπία της ελληνικής κοινωνίας, η έλλειψη υποδομής και η κυβερνητική πολιτική. Αυτές είναι οι τρεις πηγές ανησυ-

χίας που αναφέρουν οι Έλληνες επιστήμονες της Γαλλίας, όταν τους ρωτά κανείς για την ενδεχόμενη επιστροφή τους στην Ελλάδα.

Ελληνική κοινωνία και πανεπιστημιακό κατεστημένο

Μαθηματικός Α': Ο ρόλος του επιστήμονα είναι διαφορετικός στην Ελλάδα. Σε σπρώχνει στο προσκήνιο και δεν ελέγχεις πια την εικόνα που έχουν οι άλλοι για σένα.

Οικονομολόγος Α' (πολιτ. επιστήμονας Α'): Χάνεις επιστρέφοντας την οριακή - περιθωριακή θέση που έχεις στη Γαλλία. Ό,τι κάνεις και λες στην Ελλάδα έχει τέτοιο αντίκτυπο (στο πανεπιστήμιο, στην κοινωνία, στο κόμμα, στην κυβέρνηση), που αναπόφευκτα κινδυνεύεις να γίνεις συντηρητικός.

Ερευνητής Α' (ιστορικός βυζαντινής τέχνης): Έχεις μεγαλύτερες δυνατότητες επιλογής - μεγαλύτερη ελευθερία, όταν είσαι απ' έξω.

Ερευνητής Β' (ιστορικός): Η Ελλάδα δεν αναγνωρίζει την έννοια του κύρους και εκτιμά τους διανοούμενους επιστήμονες που βρίσκονται στο εξωτερικό, μόνο όσο παραμένουν εκεί.

Οικονομολόγος Β': Η ελληνική κοινή γνώμη βρίσκεται σε σύγχυση σχετικά με το αν η επιστροφή μας μπορεί να έχει θετικά αποτελέσματα.

Αρχαιολόγος - Εθνολόγος: Η δικτατορία δημιούργησε μια κοινωνική ανακατάταξη όπου εκείνο που δίνει κύρος είναι το χρήμα.

Οικονομολόγος Β': Η Ελλάδα θεωρεί ότι είναι αναπτυγμένη τόσο ώστε να μην κάνει καμιά προσπάθεια.

Αρχιτέκτονας: Οι Έλληνες πανεπιστημιακοί νιώθουν υποδεέστεροι από τους ξένους ή εκείνους που έρχονται από το εξωτερικό. Φοβούν-

ται τις συγκρίσεις και βραχυκυκλώνουν τη συνεργασία.

Ερευνητής Α' (ιστορικός βυζαντινής τέχνης): Οι πολιτικοί λόγοι χρησιμοποιούνται σαν προκάλυμμα από τον ελληνικό πανεπιστημιακό κύκλο. Το πανεπιστήμιο όμως δεν αντιστοιχεί στην κοινωνία και εκείνοι που θεωρούνται προοδευτικοί επιστήμονες είναι τέτοιοι μόνο και μόνο σε σχέση με τους υπόλοιπους συναδέλφους τους. Από αντίθεση σε μια τέτοια κλίκα —παντοδύναμη σε επαρχιακά πανεπιστήμια— εγκατέλειψα το πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, δύο χρόνια μετά την επιστροφή μου το 1974.

Ερευνητής Γ' (μαθηματικός - φυσικός): Δύο εξαμήνα διδασκαλίας (το 1979-80) στο πανεπιστήμιο Κρήτης, που δεν είχε καν τη βαριά παράδοση των Ελληνικών πανεπιστημίων, ήταν

αρκετά. Κατάλαβα την επίδραση που είχαν οι αντιδικίες των καθηγητών πάνω στις συνθήκες δουλειάς. Το κυριότερο, τις απογύμνωναν από κάθε κατοχύρωση.

Φιλόσοφος (και μαθηματικός): Δεν υπάρχει ακόμα στους επιστημονικούς και πνευματικούς κύκλους η αμοιβαία εκείνη ανοχή που θα εξουδετέρωνε τις συγκρούσεις και θα επέτρεπε την πολυφωνία και την ελεύθερη ανάπτυξη όλων των ρευμάτων. Πώς να υπάρξει πραγματική εξέλιξη των επιστημών και της ελληνικής κοινωνίας όταν δεν επικρατεί η ελεύθερη αδέσμευτη και κριτική σκέψη.

Έλλειψη υποδομής χαμηλό επίπεδο σπουδών

Νεοελληνιστής Α': Όποιος θέλει να δουλέψει, μπορεί.

Ερευνήτρια (ιστορικός): Θα επέστρεφα αν ήταν δυνατό να διδάξω αποκλειστικά στο μεταπτυχιακό στάδιο. Πιστεύω όμως ότι σωστά ο νόμος - πλαίσιο δεν προβλέπει ειδικό διδακτικό προσωπικό μόνο για μεταπτυχιακές σπουδές.

Ερευνητής Δ' (γιατρός - νευροφυσιολόγος): Θ' αρκούσαν ανάλογες, όχι ίσες, συνθήκες για να επιστρέψουμε στην Ελλάδα. Αντίθετα όμως, οι συνθήκες είναι αμφίβολες. Δεν υπάρχουν ούτε τα μέσα ούτε οι εγκαταστάσεις, ούτε η πλαισίωση αλλά ούτε και η παράδοση στην έρευνα ή το πνεύμα της επιστημονικής ακρίβειας.

Ερευνητής Γ' (μαθηματικός - φυσικός): Αισθάνεται κανείς «επί ξύλου κρεμάμενος».

Πολιτικός επιστήμονας Α': Τα γραφειοκρατικά εμπόδια είναι τεράστια. Υπάρχει ευθυνοφοβία και σύγκρουση αρμοδιοτήτων.

Νεοελληνιστής Β': Ο μισθός είναι πολύ χαμηλός για μια οικογένεια.

Ερευνητής Ε' (ιστορικός δικαίου): Το πρόβλημα στην ελληνική παιδεία είναι πρόβλημα κατάρτισης που έχει όλο και περισσότερες ελλείψεις όσο ανεβαίνουμε (σ) την πυραμίδα.

Φιλόσοφος (και μαθηματικός): Το σύστημα των τμημάτων θα μπορούσε να βελτιώσει τη ποιότητα των σπουδών αφού εκείνοι που διδάσκουν θα έλεγχαν ο ένας τον άλλο.

Ιστορικός δικαίου: Οι μηχανισμοί των εδρών σε διάφορες σχολές καθυστερούν τη δημιουργία και την οργάνωση των τμημάτων που προβλέπει ο νόμος - πλαίσιο.

Αρχιτέκτονας: Ο καινούριος νόμος - πλαίσιο

έχει εμπνευσθεί από αμερικάνικα πρότυπα, επεμβαίνει σαν αλεξιπτωτιστής, ρυθμίζει με ατέλειες ορισμένα μόνο στάδια της παιδείας και έτσι εμποδίζει τη βελτίωση του επιπέδου των σπουδών.

Η κυβερνητική πολιτική

Ερευνητής Δ' (γιατρός - νευροφυσιολόγος): Αν κυβερνούσε η παραδοσιακή δεξιά, οι Έλληνες πανεπιστημιακοί της Γαλλίας δεν θα έδειχναν το ίδιο ενδιαφέρον για μια επιστροφή.

Νεοελληνιστής Α': Ο Λαβουαζιέ ζήτησε λίγο καιρό για να τελειώσει ένα πείραμα πριν τον αποκεφαλίσουν. Του απάντησαν: «Η Δημοκρατία δεν έχει ανάγκη τους σοφούς - επιστήμονες».

Ερευνητής Ε' (ιστορικός δικαίου): Η κυβέρνηση ακολουθεί μια λαϊκίστικη συμπεριφορά και δίνει λύσεις μεσοβέζικες (π.χ. απεργία καθηγητών πανεπιστημίου).

Οικονομολόγος Α' - Πολιτ. επιστήμονας Α': Στο ΠΑΣΟΚ υπερσχύουν οι τάσεις που φοβούνται την ενίσχυση των άλλων αριστερών σχηματισμών. Έτσι η κυβέρνηση προτιμά να μην καλέσει τη διανοήση της Γαλλίας, παρά να κάνει ένα άνοιγμα.

Αρχιτέκτονας: Το ΠΑΣΟΚ έχει ανάγκη πριν απ' όλα να νιώσει ότι διοικεί. Μόνον τότε θα καλέσει τους επιστήμονες διανοούμενους από το εξωτερικό.

Ερευνητής Γ' (μαθηματικός - φυσικός): Το ότι δεν τους καλεί, δεν είναι θέμα εκπαιδευτικής πολιτικής. Οφείλεται στο ότι η χώρα δεν μπορεί ν' απορροφήσει όλους αυτούς τους επιστήμονες.

Ερευνητής Ζ': Η κυβέρνηση της Αλλαγής δεν επιχείρησε ακόμα καμιά ποιοτική μεταβολή ούτε και δημιούργησε καινούριο καθεστώς για τη διδασκαλία ή την έρευνα.

Οικονομολόγος Β': Καμία διάθεση δεν έχει εκδηλωθεί ακόμα για την ανάπτυξη των κοινωνικών και οικονομικών επιστημών.

Πολιτικός επιστήμονας Α': Είναι κρίμα, γιατί κάτι τέτοιο όχι μόνο χρειάζεται πολύ μικρές επενδύσεις σε σχέση με τις θετικές επιστήμες, αλλά έχει και σημαντικά μακρόχρονα αποτελέσματα (στην παιδεία, στην κοινωνία, πολιτική συνειδηση κτλ.)

Ερευνήτρια (ιστορικός): Θα μπορούσαμε μάλιστα να συναγωνιστούμε το εξωτερικό στον τομέα των ανθρωπιστικών σπουδών — αν συστηματοποιηθούν— πράγμα που δεν θα συνέβαινε με τις θετικές σπουδές.

Νεοελληνίστρια: Η κυβέρνηση δεν προσπάθησε καν να ενισχύσει την ακτινοβολία της Ελλάδας. Το νεοελληνικό Ινστιτούτο που ιδρύθηκε το 1920 στη Σορβόνη και που αποκτά όλο και περισσότερους φοιτητές, εξακολουθεί να ζητά βιβλία και την αύξηση της ελάχιστης βοήθειας που παίρνει (9.000 φρ. το χρόνο).

Αρχιτέκτονας: Μόνον η ανάπτυξη των θετικών επιστημών —πιστεύει η κυβέρνηση— μπορεί να βοηθήσει την Ελλάδα.

Ερευνητής Δ' (γιατρός - νευροφυσιολόγος): Στα πλαίσια του καινούριου υπουργείου, ολόκληρο το κονδύλι για την έρευνα είναι τόσο ώστε θα απορροφηθεί από τις θετικές επιστήμες. Τιποτα δεν θα μένει για τις θεωρητικές.

Ερευνητής Γ' (μαθηματικός — φυσικός): Τι να μας κάνει, τους θετικούς επιστήμονες, η Ελλάδα; Εισάγει τεχνολογία και έχει ήδη τη θέση της στον παγκόσμιο καταμερισμό εργασίας. Είμαστε αναγκασμένοι να φεύγουμε ή να μένουμε στο εξωτερικό αν δεν θέλουμε να «πέσουμε» στις οικοδομές. Δεν μπορεί να μας απορροφήσει.

Οικονομολόγος Γ': Να επιστρέψω; ναι, αλλά όχι για να απορροφηθώ από μια διοικητική θέση και με την προϋπόθεση ότι θα υπάρξει πραγματική αποκέντρωση.

Οικονομολόγος Α' (πολιτ. επιστήμονας Α'): Θα επιστρέψουν ελάχιστοι αν στην πανεπιστημιακή αποκέντρωση δεν προστεθεί και η πολιτική αποκέντρωση. Πρέπει να δοθούν κίνητρα στους διανοούμενους για να διδάξουν στα επαρχιακά πανεπιστήμια χωρίς να φοβούνται ότι θα «θαφτούν». Η πανεπιστημιακή αποκέντρωση πρέπει όχι μόνο να γίνει πραγματικότητα αλλά και να δώσει την αίσθηση - δυνατότητα στο διδακτικό ή ερευνητικό προσωπικό ότι μπορεί να έχει μια πολιτική και ιδεολογική επιρροή ακόμα και όταν βρίσκεται μακριά από την Αθήνα.

Φιλόσοφος (και μαθηματικός): Η επιστήμη μπορεί ν' αναπτυχθεί μόνο όταν είναι χειραφετημένη από την κομματική δέσμευση. Αυτό δεν σημαίνει ότι δεν πρέπει να είναι πολιτικοποιημένη.

Ερευνητής Ζ': Η πολιτική της κυβέρνησης δημιουργεί το φόβο ότι θα διαιωνιστούν οι αδράνεις που υπάρχουν και ότι το μόνο που θ' αλλάξει είναι οι προσωπικοί ρόλοι. Στην καλύτερη περίπτωση, βρισκόμαστε ακόμα σε φάση νομοθετικής εργασίας.

...ΤΟ ΑΥΡΙΟ ΔΗΜΙΟΥΡΓΕΙ ΦΟΒΟΥΣ

Το να προβάλλει κανείς σαν αρνητικούς για την επιστροφή του στην Ελλάδα παράγοντες, την ελληνική νοοτροπία, την έλλειψη υποδομής και την κυβερνητική πολιτική, ίσως να επιδέχεται αντίλογο. «Δεν την αγαπά αρκετά για να διακινδυνέψει», «ξεχνά ότι έχει κάποιο καθήκον σαν διανοούμενος

— "λειτουργός στον δημόσιο χώρο του πνεύματος" —», «έχει βολευτεί» κτλ.

Τι να σκεφτεί όμως κανείς όταν οι Έλληνες πανεπιστημιακοί της Γαλλίας, αναρωτιούνται αν η συνεισφορά τους θα είναι αποτελεσματική.

Αδράνεις που εμποδίζουν την ανάπτυξη

Οικονομολόγος Β': Είμαστε από την αρχή σίγουροι ότι δεν θα είμαστε αποτελεσματικοί. Η Ελλάδα περνά αδιάβροχη από τη —μεγάλη— της επαφή με την ευρωπαϊκή παιδεία. Σε απορροφά και σε ισοπεδώνει.

Πολιτικός επιστήμονας Α': Σε αναγκάζει να συμβιβαστείς και λογοκρίνει κάθε πρωτοβουλία.

Νεοελληνιστής Α': Ακόμα κι' αν υπάρξουν αιχμές, το συλλογικό σώμα, σαν πιο δυνατό, επαναφέρει τα πράγματα στον μέσο όρο.

Ερευνητής Ζ': Το ελληνικό δημόσιο που εκφράζει τον εθνικό μέσο όρο, δεν ενδιαφέρεται για το αντικείμενο των ερευνών μας.

Αρχαιολόγος (εθνολόγος): Η Ελλάδα προ-

σπαθεί να γίνει ένα κράτος προνοίας για τους Έλληνες διανοούμενους του εξωτερικού. Έτσι όμως θα τους αφαιρέσει κάθε ενεργητικότητα και επιθυμία για καινοτομίες.

Ερευνητής Β' (ιστορικός): Δεν υπάρχει στην Ελλάδα, η δυναμική εκείνη διαδικασία που υπάρχει στη Γαλλία και που συνδεδεμένη με τις ανάγκες, τα προβλήματα και την απορροφητικότητα μιας κοινωνίας δημιουργεί και προωθεί επιστήμονες.

Αρχιτέκτονας: Δεν υπάρχει ούτε καν η βασική προϋπόθεση για την υποδοχή των Ελλήνων πανεπιστημιακών του εξωτερικού. Η στελέχωση. Το ΠΑΣΟΚ δεν έχει ακόμα βρει τα στελέχη που με έμπνευση, πρόγραμμα, μέσα και προοπτικές θα κινήσουν και θα συντονίσουν την ανάπτυξη της διδασκαλίας και της έρευνας. Για την ώρα, όλα του τα στελέχη τα χρησιμοποιεί στη διοίκηση.

Αρνητικές προσπάθειες

Ερευνητής Γ' (μαθηματικός - φυσικός): Δεν υπάρχουν και δεν αναπτύσσονται άλλοι, εκτός από το πανεπιστήμιο, τομείς που θα μπορούσαν ν' απορροφήσουν το επιστημονικό δυναμικό.

Αρχιτέκτονας: Παρόλο που μας καλούν, δεν θέλουν να μας δώσουν αρμοδιότητες και πρωτοβουλίες.

Νεοελληνίστρια: Μας εξουδετερώνουν με υπαλληλικές θέσεις στα υπουργεία.

Ερευνητής Α' (ιστορικός βυζαντινής τέχνης): Δεν υπάρχει ούτε και η ελάχιστη εμπιστοσύνη. Η διαρκής παρουσία του ερευνητή είναι υποχρεωτική ακόμα και στο Ίδρυμα Ερευνών, όπου αντί να παρακολουθείται η δουλειά του, παρακολουθούνται τα βήματά του.

Φιλόσοφος, Οικονομολόγος Β', Ιστορικός Τέχνης, Αρχαιολόγος: Έχει δημιουργηθεί η αίσθηση στους φοιτητές ότι το μόνο που μετράει είναι η επίσημη απόδειξη (δίπλωμα) που θα τους επιτρέψει ν' ασκήσουν ένα επάγγελμα.

Αρχαιολόγος (εθνολόγος): Τα πανεπιστήμια πάσχουν από ευρύτητα ορίζοντα. Αντί να διδάσκουν μέθοδο, λειτουργούν σαν γυμνάσια.

ΑΠΟΜΥΘΟΠΟΙΗΣΗ

Αρχαιολόγος (εθνολόγος): Οι πανεπιστημιακοί του εξωτερικού δεν είναι αναγκαστικά καλύτεροι. Απλά, έχουν τη δυνατότητα ν' αναπτύξουν την κρίση τους και —αναγκασμένοι να κάνουν μεγαλύτερη προσπάθεια— να χρησιμοποιήσουν περισσότερη από την ενεργητικότητα τους.

Δεν είναι αυτοί που θα λύσουν το πρόβλημα της Ελλάδας που πρώτα απ' όλα χρειάζεται να καταλάβει ποια είναι. Στην προσπάθεια αυτή της αυτογνωσίας μπορούν βέβαια να βοηθήσουν σαν κοινωνικοί επιστήμονες.

Ερευνητρια (ιστορικός): Θα ήμουν έτοιμη να ξεπεράσω κάθε εμπόδιο αν ήμουν σίγουρη ότι σε κάτι θα χρησιμεύσω στην Ελλάδα.

Ερευνητής Β' (ιστορικός): Πρέπει ν' αποφύγουμε τις εξάρσεις του βολονταρισμού, γιατί συχνά συμπληρώνονται από την αυθεντία και την αστυνομία.

Το πρόβλημα της Ελλάδας δεν μπορεί να λυθεί με την μεταφύτευση των πανεπιστημιακών του εξωτερικού γιατί:

δεν προωθήθηκαν μέσα από μια διαδικασία αντίστοιχη με τα προβλήματα, τις ανάγκες και την απορροφητικότητα της ελληνικής κοινωνίας,

είναι πάρα πολλοί για να έχουν ποιοτικά καλά αποτελέσματα, αν επιστρέψουν μαζικά, ζώντας στο εξωτερικό, δεν έχουν γενική και ικανοποιητική εποπτεία του τι γίνεται και τι χρειάζεται η Ελλάδα. Άλλωστε δεν είναι σίγουρο ότι έχουν ψυχισμό ανάλογο με την επιστημονική τους ποιότητα.

Πρέπει λοιπόν να εγκαταλείψουμε την εντύπωση ότι μόνον η άμεση δράση (επιστροφή) και η εκλαϊκευση (διδασκαλία - ομιλίες) θα φέρουν την λύση στο πρόβλημα της παιδείας του ελληνικού λαού. Άλλωστε το πανεπιστήμιο πρέπει να πάψει να είναι η μοναδική διάσταση απ' όπου όλα περνούν, να δοθεί κύρος στο γυμνάσιο και στο λύκειο και ν' αναπτυχθούν οι παράλληλες κουλτούρες.

Αυτό δεν σημαίνει ότι οι διανοούμενοι - επιστήμονες του εξωτερικού πρέπει ν' αποτραβηχτούν και να αδρανήσουν. Αντίθετα, οφείλουν να μην αδιαφορήσουν και να βρουν, άσχετα με την επιστροφή τους ή όχι, άλλους τρόπους και επίπεδα δράσης για να βοηθήσουν τη χώρα τους. Να συμβάλλουν στο να δημιουργηθεί η ανάγκη και οι σπουδές για έναν κλάδο, σε σχέση με την αντικειμενική πραγματικότητα. Να προσφέρουν με την πολιτική τους ένταξη και δράση, κλπ.

Οικονομολόγος Β': Οι Έλληνες διανοούμενοι του εξωτερικού είναι πολύ καχύποπτοι. Κρατούν μια παθητική στάση που καταντά επικίνδυνη, αφού μπορεί να έχει σαν συνέπεια το τέλος της «ηγemonίας» της προοδευτικής διανοήσης.

ΜΙΑ ΣΥΝΤΑΓΗ: ΕΠΙΜΟΝΗ, ΘΕΤΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ, ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ

Ακούγοντας τους, θα έλεγε κανείς ότι οι Έλληνες πανεπιστημιακοί της Γαλλίας, έχουν παραιτηθεί, ότι «προδίνουν».

Συναντώντας τους, διακρίνεις μια μεγάλη νοσταλγία και στους περισσότερους μια διάθεση να κάνουν κάτι για την Ελλάδα. Μοιάζουν όμως να μην ξέρουν πώς να το πετύχουν.

Ο εγωισμός τους απαιτεί να τους προσκαλέσουν. Η ανασφάλεια τους απαιτεί να επιστρέψουν μαζικά για να είναι καταλυτικοί τουλάχιστον αριθμητικά. Ο ελιτισμός τους, τους φοβίζει. Η επιθυμία τους να είναι αποτελεσματικοί τους κάνει καχύποπτους και διστακτικούς. Η προσωπική και οικογενειακή τους ζωή μετράει αρκετά για να φοβούνται μήπως την καταστρέψουν. Η (θεληματική;) απομόνωσή τους, εμποδίζει την ύπαρξη κοινού πνεύματος, συλλογικής διάθεσης και πολιτικής που θα τους προστάτευε και θα τους έδινε το αναγκαίο κουράγιο.

Δεν γίνεται παρόλα αυτά, να μην αντιλαμβάνονται ότι το έδαφος είναι πρόσφορο και η στιγμή καλή για μια εποικοδομητική επέμβαση (με επιστροφή ή χωρίς) στην Ελλάδα.

Η αξία τους είναι λίγο - πολύ αναγνωρισμένη και η πολιτική τους ένταξη δεν είναι πια ένα πραγματικό εμπόδιο. Η κυβερνητική πολιτική, ευνοϊκή για μερικούς, δεν εμποδίζει τους υπόλοιπους να συνεργαστούν με τα πανεπιστήμια, τα ερευνητικά κέντρα, τους ιδιωτικούς φορείς που έχουν πολιτιστική δράση, τις εφημερίδες, τα περιοδικά κτλ. Τα μέσα και οι εγκαταστάσεις που δεν υπάρχουν, δεν είναι απαραίτητα για να φανούν χρήσιμοι. Η οικογένειά τους, που θα μπορούσε και να σπουδάσει και να εργαστεί στην Ελλάδα, δεν εμποδίζει την τακτική παρουσία τους. Τέλος, η κοινωνία μεταβάλλεται και είναι ελαστικότερη. Μπορεί εύκολα να διαπλασθεί. Η Ελλάδα χρειάζεται το κάθετι που θα της «άνοιγε το μυαλό» και αν δεν έχει ακόμα αλλάξει, το θέλει.

Αρκεί, λοιπόν, να πάρουν την πρωτοβουλία, ν' αδράξουν την ευκαιρία, να δείξουν καλή θέληση και να χρησιμοποιήσουν την φαντασία τους για να μετάσχουν ενεργά και αποτελεσματι-

κά στην αναζωογόνηση και υλοποίηση μιας προοδευτικής πραγματικής αλλαγής.

Σ. Ασδραχάς, Ερευνητής (ιστορικός): Πρέπει κανείς, όχι βέβαια να θυσιαστεί αλλά να διακινδυνεύει. Να μην εφησυχάζει και συνέχεια να ψάχνει —και στην ανάγκη να προκαλεί— τρόπους για να μεταφέρει τη γνώση και τις ανησυχίες του. Να αναπτύσσει την ευαισθησία του πέρα από την νοσταλγία για να αποκτήσει τη διάθεση να βελτιστοποιεί και να χρησιμοποιεί κάθε ευκαιρία.

Πρέπει, δηλαδή, ο διανοούμενος του εξωτερικού, όπως κάθε διανοούμενος να συμπεριφερθεί σαν ποιητής. Να δημιουργεί χωρίς να διστάζει, χωρίς να φοβάται την αποτυχία και χωρίς να προσδιορίζεται από την καταξίωση ή την ανταμοιβή.

Ζώντας στο εξωτερικό μπορεί να συντελέσει στην ανάπτυξη και στην ακτινοβολία της Ελλάδας όταν συνδεθεί με την πρωτοπορία. Όταν μαζί με τους ομόλογούς του, καταπολεμήσει τον κατακερματισμό της γνώσης και δημιουργήσει τόσο στη χώρα του όσο και στο εξωτερικό ένα πολιτισμικό πρόβλημα - φαινόμενο.

Επιστρέφοντας στην Ελλάδα θα μπορέσει να γίνει δυναμικό στοιχείο όταν συμπληρώσει τη συναισθηματική του ετοιμότητα με τη συνθετική ικανότητα. Έτσι θα συνειδητοποιήσει την δυναμική της παιδείας όπου ανήκει. Θα δει τότε πόσο εύκολα μπορεί να παρακάμψει τις αντικειμενικές δυσκολίες και πόσο, το αν θα είναι ή όχι άμεσα αποτελεσματικός, είναι ψευδοπρόβλημα... □

Η εὐάνδρος Αρκαδία και το λεβέντικο Ρέθυμνο

Νομίζαμε ότι μετά τις κωμικοτραγικές αντιδράσεις, πριν λίγα χρόνια, ορισμένων Αρκάδων εναντίον των... ομοφυλόφιλων που λειδωρούν την «εὐάνδρου» Αρκαδία, δεν θα επαναλαμβανόταν παρόμοιοι τοπικισμοί.

Ήδη στο προηγούμενο τεύχος σχολιάσαμε τα συμβαίνοντα με το σήριαλ της «κυρίας ντο-ρε-μι» που έδειχναν πως ο στενόμυαλος τοπικισμός μπορεί ακόμα να δημιουργεί γεγονότα και να ταλαιπωρεί δικαστικά όσους κρίνεται ότι θίγουν τα ιερά και τα όσια των τοπικών παραδόσεων.

Αλλά φαίνεται πως τα πράγματα δεν σταματάνε εδώ. Ο Σύνδεσμος Ρεθυμνιωτών που ανέλαβε την «προστασία» της πόλης, επέβαλε για λόγους συμβιβασμού, να ακούνε οι τηλεθεατές πριν την προβολή του κάθε επεισοδίου την φράση «η ΕΡΤ-1 δεν έχει καμία πρόθεση να θίξει την λεβεντιά και την αξιοπρέπεια των Ρεθυμνίων αλλά και ολόκληρο τον Κρητικό λαό γενικότερα».

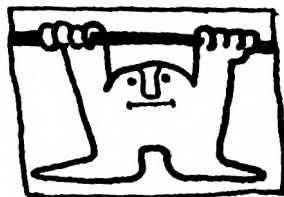
Έχουμε τη βεβαιότητα ότι ούτε ο κ. Ρωμαίος, ούτε φυσικά όσοι εισηγήθηκαν τον δικαστικό και διαδικαστικό συμβιβασμό έχουν συνειδητοποιήσει σε τι ολισθηρό δρόμο οδηγούν την ΕΡΤ.

Διότι πλέον, με δικαστικό προηγούμενο, θα μπορεί κάθε «αναξιοπαθούσα» ή «βλαπτόμενη» κατηγορία, πληθυσμού, τοπική ή κλασική να επιβάλλει συγνώμες ή συμβιβασμούς σε εκπομπές που την αφορούν.

Πρόκειται, δηλαδή, για την εισαγωγή των πιο παράξενων και απαράδεκτων μορφών λογοκρισίας που σήμερα εμφανίζεται με τη γελοία έκδοση του λεβεντοτοπικισμού, αλλά αύριο μπορεί να παρουσιαστεί με πολύ πιο απεχθή και επώδυνο χαρακτήρα.

Λίγη προσοχή στα παρεπόμενα της γελοιότητας δεν βλάπτει...

Μεταξύ ήχου και σιωπής

Δεν πρόκειται για αστρολογία. Ο μήνας, όμως, που πέρασε, ο Νοέμβρης, μας άφησε ένα ισχυρό αίσθημα σιωπής. Ας μην δραματοποιούμε τα πράγματα, γιατί είναι εξηγήσιμα και μάλλον απλά.

Μετά από τον μουσικό καταγισμό καλοκαιριού και φθινοπώρου, απ' τις εξαντλητικές «αγωνιστικές» συναθροίσεις μας σε θέατρα, θάλασσες και στάδια και έχοντας κατά νου την προοπτική των Χριστουγέννων που τα παραδοσιακά τριγωνάκια, κουδουνάκια, τραγουδάκια —βαβούρα γενικώς— θα ηχήσουν, κάνουμε ένα time out. Το ζήτημα, όμως, είναι να κερδίσουμε όχι μόνο τη σιωπή, αλλά και κάποια περισυλλογή που να μας δώσει τα σημεία συνάρτησης του ήχου με τη σιωπή.

Ο ήχος, είναι φανερό, συνδυάζεται με καλοκαίρια και γιορτές. Η κουλτούρα μας διατηρεί τους παραδοσιακούς όρους της και αποκτά νέους, που τους συσχετίζει με τον τουρισμό, που φτιάχνει τη νέα πολιτιστική μας «παραδο-

ση» άνευ όρων. Η σιωπή, πάλι, έρχεται να μας αναπαύσει, αλλά όχι να μας συνδέσει με τον ήχο, και επομένως ακυρώνεται. Γιατί ήχος και σιωπή θα ήταν το μουσικό ζητούμενο, ως αναζήτηση και όχι απλός εγκλωβισμός σε αλληλοσυγκρουόμενα αισθήματα!

Ο σχολιασμός αυτού του τύπου οδηγεί αναγκαστικά σε αστρολογικές προβλέψεις. Ο Δεκέμβρης θα είναι εορταστικά μουσικός, ο Ιανουάριος θα κατακαθίσει, οι Απόκριες θα ηχοποιήσουν την κεκτημένη μας ταχύτητα μετά, ολίγη ησυχία και φτάσαμε στο Πάσχα —ψαλμωδίες και πικνικ— και όλα αυτά με κάποια ανάπαυλα μας φτάνουν κατευθείαν στο εκκωφαντικό καλοκαίρι.

Η μουσική θα 'πρεπε να ξέρει να σωπαίνει και να ηχεί σε χρόνο ενιαίο και όχι απλώς κατά παράταξη. Ας είναι. Άλλο ένα στοιχείο της δυτικότερης κουλτούρας ισχυρά αναγνωρίσιμο στους μουσικούς καιρούς μας, όσο και αν ανατολίζουν...

● Μεγάλη ευκαιρία για όλους μας μα δούμε (και να ξαναδούμε) έργα του Θεόφιλου στην έκθεση που εγκαινιάστηκε στην Εθνική Πινακοθήκη στις 23 Νοεμβρίου. Πρόκειται για τη συλλογή της Εμπορικής Τράπεζας, που περιλαμβάνει μερικά απ' τα γνωστότερα έργα του μεγάλου λαϊκού ζωγράφου. Δεν είναι άκαιρο, νομίζουμε, να υποδείξει κάποιος στην Εμπορική Τράπεζα την επανέκδοση του ομώνυμου λευκώματος - βιβλίου, που από καιρό (1968) είναι εξαντλημένο και του οποίου διατηρεί τα πνευματικά δικαιώματα. Ένα βιβλίο με ζωγραφική του Θεόφιλου είναι απαραίτητο για τις βιβλιοθήκες όλων...

● Ο Γιάννης Τσαρούχης εικονογραφώντας έξι ποιήματα του Καβάφη για την έκδοση του Μ. Grocetti με έξι χαλκογραφίες αντίστοιχα, δεν έδωσε να λάβει έστω και απλώς υπόψη του το πνεύμα του μεγάλου ποιητή. Έτσι, για μια ακόμα φορά μας παρουσίασε τα «κατά Τσαρούχη» πάθη, δηλ. τις γνώριμες εδώ και κάμποσα χρόνια ανά το πανελλήνιον ανδρικές μορφές είτε ολόγυμνες και ολόσωμες, είτε αποκλειστικά σαν πρόσωπα. Κι όλα αυτά δίχως καμιά παράκκληση ή έστω μια διαφορετική «απόχρωση» από τα γνωστά πρότυπα.

Αναρωτιόμαστε λοιπόν αν λειτουργεί κι εδώ το σύστημα της εύκολης λύσης —και από πού αρχίζει η δημιουργία.

Κάπως πιο ανανεωμένος εμφανίζεται ωστόσο ο Τσαρούχης στις τέσσερις μορφές (λιθογραφίες) τις οποίες φιλοτέχνησε για το Cahier Grec του Fouladvind.

● Με θέμα το λαϊκισμό, δημοσιεύεται στο 6ο Δελτίο της Εταιρείας Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας, όλη η συζήτηση με το ίδιο θέμα που πραγματοποιήθηκε το '81-'82 ανάμεσα στους: Ελ. Βαροπούλου, Τίτο Πατρικίο, Δημήτρη Σπάθη και συντονιστή τον Κωνσταντίνο Τσουκαλά. Στον τόμο αυτό περιλαμβάνονται και περιλήψεις ομιλιών με το ίδιο θέμα των: Κ. Γεωργουσόπουλου, Κ. Καλλιγά, Χρ. Προκοπάκη, Φ. Λαμπρινού και Ν. Μπαζιάνη.

● Μια συμβολή στη γνωριμία μας με μια πόλη την πόλη της Θεσσαλονίκης. Ο Γιώργος Κορδομενίδης παρουσιάζει το αρχαιολογικό και λαογραφικό μουσείο της πόλης αυτής, στα πλαίσια της προσπάθειας του περιοδικού «Διαγώνιος», «να γνωρίσουμε καλύτερα την καλλιτεχνική Θεσσαλονίκη και

πιο συγκεκριμένα τα μνημεία της και τα καλλιτεχνικά ιδρύματά της».

Μια εκλαϊκευτική, αλλά πολύ κατατοπιστική προσέγγιση του θέματος.

● Το Πνευματικό Κέντρο του Δήμου Αθηναίων οργανώνει στις 13 Δεκεμβρίου βραδυά Μαρίας Κωχ στην αίθουσα μουσικών εκδηλώσεων (Ακαδημίας 50).

Η καλλιτεχνική αυτή εκδήλωση έχει κι ένα πρόσθετο συγκινησιακό ενδιαφέρον, γιατί μέσα σ' αυτή την ίδια αίθουσα γεννήθηκε η γνωστή τραγουδίστρια πριν 39 χρόνια.

● Η φυσιολογία της ελληνικής μεταπολεμικής τέχνης είναι το θέμα μιας ευρύτερης έρευνας που πραγματοποιεί η γκαλερί «Νέες Μορφές» εδώ και τρία χρόνια. Ειδικότερο θέμα της φετινής έκθεσης (12.12.83 - 5.1.84) είναι Ο μύθος της ελληνικότητας και περιλαμβάνει όλες εκείνες τις τάσεις που επεδίωξαν τη διατύπωση μορφών που εκφράζουν εμπειρίες και ιδέες ανάλογες με την ελληνική φύση και πολιτισμό. Την θεωρητική κάλυψη της έκθεσης έχει η Ελένη Βακαλό, της οποίας το ομώνυμο βιβλίο θα κυκλοφορήσει σε λίγο από τις εκδόσεις «ΚΕΔΡΟΣ».

● Φέτος, πέρα από τα ευχετήρια και τις καρτ-ποστάλ της, η Εταιρεία Προστασίας Σπαστικών προσφέρει την εξής ποικιλία από θαυμάσια

χριστουγεννιάτικα δώρα:

1. Μεταξοτυπίες των Τσαρούχη και Σικελιώτη
2. Δίσκους της Ευγενίας Συριώτη με παραδοσιακά τραγούδια απ' όλο τον κόσμο.
3. Ημερολόγιο 1984 με σχέδια 12 Ελλήνων ζωγράφων.

Τα είδη αυτά διατίθενται κεντρικά στο Τμήμα Ευχετηρίων της Εταιρείας, οδός Δικαιάρχου 28, Παγκράτι, αλλά και στο Βρετανικό Συμβούλιο, στη γκαλερί Ζουμπουλάκη, και σε αίθουσες τέχνης και βιβλιοπωλεία.

● Η διάλεξη του Jean Hoet, που γίνεται σήμερα στις 6.30 στη γκαλερί Μπερνιέ (Μαρασλή 51) με θέμα «Η γέννηση, η λειτουργία και τα προβλήματα του Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης στο Βέλγιο», θα γίνει στα γαλλικά. Προσέλθετε, αλλά με το λεξικό σας...

Βιολογικός υπερκαθορισμός και προοδευτική διανόηση στο Β' Συμπόσιο Ιστορίας

του Κώστα Β. Κριμπά

Στη συζήτηση «Στρογγυλής Τράπεζας» για την «Ιστορία ανάμεσα στο Φολκλόρ και στην Ανθρωπολογία» που έγινε στα πλαίσια του Β' Διεθνούς Συμποσίου Ιστορίας («Μεσογειακές Οικονομίες κτλ.», Ε.Ι.Ε. Αθήνα, Σεπτέμβρης 1983) ξαναφύτρωσε αναπάντεχα και πάλι το πρόβλημα του βιολογικού υπερκαθορισμού (υπερντετερμινισμού) και φανερώθηκε η περιεργή στάση ορισμένων «προοδευτικών» διανοούμενων πάνω σ' αυτό το πρόβλημα. Ακόμα και η σύντομη παρουσίαση του Συμποσίου από την Άννα Παναγιωταρέα (ΑΝΤΙ τχ. 242, σελ. 45) δίνει μια κατανάγκη συνοπτική απεικόνιση του θέματος τούτου που μπορεί να οδηγήσει σε παρανοήσεις. Αυτός είναι κι ο λόγος των σημερινών σχολίων.

Όλη η ιστορία αρχίζει με την παρέμβαση του Μ. Γκρέμεκ, ο οποίος παρουσίασε τον εαυτό του ως βιολόγο που σε μια σύναξη ιστορικών, κοινωνιολόγων, λαογράφων, ανθρωπολόγων θα έφερνε το μήνυμα και τη συνεισφορά μιας άλλης συναφούς επιστήμης. Ούτε λίγο ούτε πολύ ο Γκρέμεκ, μετά από ένα φραστικό εξορκισμό επανάφερε το πρόβλημα του βιολογικού υπερκαθορισμού: τόσο με τα παραδείγματα όσο και με τις γενικότερες θεωρήσεις του υποστήριξε ότι όχι μόνο υπάρχει ωφέλεια από το δανεισμό μεθόδων των φυσικών επιστημών (καμιά αντίρρηση σ' αυτό ενόσω δεν παραβλέπονται οι ιδιαιτερότητες των ανθρωπιστικών επιστημών και ως εκ τούτου η ιδιαιτερότητα και στις μεθοδολογίες τους) αλλά και ότι για να ερμηνευθούν τα ιστορικά-πολιτισμικά φαινόμενα πρέπει, μερικά τουλάχιστον (αλλά σε σημαντικό βαθμό) να αντιμετωπισθούν ως απλά βιολογικά. Το βιολογικό υπόστρωμα υπερκαθορίζει την πολιτισμική υπερδομή.

Όσο και να εξορκίσεις το διάβολο, δεν αρκεί, αν αμέσως μετά του καις λιβανωτό. Έτσι δεν αρκεί ο εξορκισμός της «κακής κοινωνιοβιολογίας», της θεωρίας δηλαδή ότι πολλά φαινόμενα συμπεριφοράς και αναφερόμενα σε κοινωνικές δομές είναι αποτελέσματα απλά και μόνο δαρβινικών μηχανισμών επιλογής. Δεν αρκεί όταν αμέσως μετά τον εξορκισμό χρησιμοποιείς τα ξεπερασμένα ερμηνευτικά του σχήματα. Γιατί οι απόψεις του Γκρέμεκ αποτελούν ακριβώς μια τέτοια κοινωνιοβιολογία. Κοινωνιοβιολογία που έχει τις ρίζες της στον Κοινωνικό Δαρβινισμό του τέλους του περασμένου αιώνα και των αρχών αυτού (ο οποίος χρησιμοποιήθηκε από ολοκληρωτικά καθεστώτα ως «η αρχή»

ότι η κοινωνική ανισότητα προέρχεται από την κοινωνική επικράτηση των κληρονομικών (γενετικών) πιο προσαρμοσμένων και που ξαναγεννήθηκε από τις τέφρες του με το ομώνυμο βιβλίο του Ε.Ο. Ουίλσον. Κοινωνιοβιολογία που σχετίστηκε με όσες απόψεις προβλέφθηκαν υπέρ της κληρονομικότητας του δείκτη ευφυΐας και υπέρ των δήθεν κληρονομικών διαφορών που εξηγούσαν τις διαφορετικές μέσες τιμές μεταξύ διαφόρων φυλών. Η καινούρια αυτή ρατσιστική άποψη συνεχίζει την παλιότερη παράδοση ανώτερων-κατώτερων φυλών του Α. Γκομπινώ, των νόμων για τις ποσοστώς μεταναστεύσεων για διάφορους λαούς στις ΗΠΑ του μεσοπολέμου για να την ενώσει με τις απόψεις του Γένσεν.

Γράφτηκε πως η εισήγηση του Γκρέμεκ παρουσίασε «μεγάλο ενδιαφέρον». Είναι αλήθεια ότι, με την εξαίρεση της άμεσης και εύστοχης αντίδρασης της Άλκης Κυριακίδου - Νέστορος, «αντιστάσεως μή ούσης» θεωρήθηκαν πως τα λεχθέντα από τον Γκρέμεκ καθρέφτιζαν τις απόψεις των σύγχρονων βιολόγων. Η απλή παράθεση των ονομάτων του Θεοδόσιου Ντομπζάνσκι, του Πήτερ Μένταουαρ, του Ριχάρδου Λιούντιν, του Αλμπέρ Ζακάρ αρκεί για να πείσει για το αντίθετο. Σε συντομία προσπαθώ να συνοψίσω τις σύγχρονες απόψεις.

Την βιολογική εξέλιξη του ανθρώπου σε μεγάλο βαθμό διαδέχεται και υποκαθιστά η πολιτισμική του εξέλιξη, μια δηλαδή διαδικασία προσαρμογής που δεν βασίζεται σε αλλαγή κληρονομικού υλικού αλλά πολιτισμικής παράδοσης. Σύμφωνα με τις αντιλήψεις των περισσότερων νεοδαρβινιστών εξελικτικών η πολιτισμική εξέλιξη βασίζεται βέ-

βαια στις γενικές (δηλαδή ενυπάρχουσες σε κάθε άνθρωπο) κληρονομικές δυνατότητες, που του επιτρέπουν μια τέτοια εξέλιξη, οι διαφορές όμως από χώρα σε χώρα, ή από πολιτισμό σε πολιτισμό δεν οφείλονται ούτε μπορούν να εξηγηθούν από κληρονομικές διαφορές μεταξύ λαών. Στην περίπτωση αυτή το βιολογικό δεν είναι η αιτία του πολιτιστικού. Έχουμε αντίθετα ανάδυση νέων νόμων, νέων σχέσεων σε ένα «ψηλότερο» επίπεδο: όπως ακριβώς δεν μπορούμε να ερμηνεύσουμε τη διαφορά λειτουργίας μεταξύ δύο όμοιων υπολογιστών που «δουλεύουν» διαφορετικά προγράμματα εντολών (διαφορετικούς αλγόριθμους) με την εξέταση του υλικού από το οποίο αποτελούνται οι υπολογιστές, με τη χημική ανάλυση του χαλκού, του σιδήρου ή του πλαστικού που τους αποτελούν, έτσι και δεν έχει νόημα να αποδίδουμε σε διαφορετικές κληρονομικές (γενετικές) δομές την διαφορετική πολιτισμική έκφανση δύο λαών. Δεν μπορεί δηλαδή έτσι να απαντήσουμε ικανοποιητικά σε ερωτήματα όπως τα ακόλουθα: γιατί οι Αμερικανοί δεν είχαν εφεύρει τον τροχό ή γιατί γνώριζαν την έννοια του μηδενός, γιατί οι Κινέζοι προηγήθηκαν σε ορισμένες ανακαλύψεις αλλά δεν πραγματοποίησαν την επιστημονική απογείωση που έγινε στη Δύση, γιατί οι Ινδοί ανέπτυξαν μια νομιναλιστική σχολή όπως εκείνη που αναπτύχθηκε στο δυτικό μεσαίωνα κ.ο.κ. Τις εξηγήσεις θα τις αναζητήσει ο ιστορικός σε διαφορές παράδοσης, ανταλλαγής πολιτισμικών πληροφοριών, απομόνωσης, κοινωνικής και οικονομικής δομής, φυσιογραφίας του περιβάλλοντος, ακόμα και τυχαίων γεγονότων παρά σε διαφορές κληρονομικών βιολογικών παραγόντων. Και ιδού γιατί.

Είναι πια από δεκαπέντε περίπου χρόνια γνωστό ότι αν πάρουμε τυχαία δυο ανθρώπους θα πιστοποιήσουμε ότι διαφέρουν γενετικά, δηλαδή στην κληρονομική τους δομή. Και ότι ένα πολύ μικρό μέρος των διαφορών οφείλεται στο ότι πιθανόν να προέρχονται από διαφορετικές φυλές ή λαούς. Μέγιστο μέρος των διαφορών βρίσκεται μεταξύ ατόμων του ίδιου πληθυσμού. Υπάρχουν δηλαδή τόσες διαφορές μεταξύ ατόμων του ίδιου λαού ώστε να καλύπτεται σχεδόν το σύνολο του φάσματος της γενετικής ποικιλομορφίας. Λέγω σχεδόν γιατί είναι γνωστά ορισμένα χαρακτηριστικά, πολλά από τα οποία είναι μορφολογικά (χρώμα δέρματος, ματιών, μαλλιών, είδος μαλλιών, ύψος, σχήμα προσώπου κ.ά.) που επέτρεψαν τον χωρισμό του ανθρώπινου είδους σε φυλές. Πολλοί βιολόγοι αμφισβητούν την ορθότητα και αυτού του χωρισμού (βλέπε λ.χ. το Συμπόσιο εναντίον του ρατσισμού της Ουνέσκο στην Αθήνα, Απρίλης

1981). Αν λοιπόν ενυπάρχει σε κάθε σχεδόν πληθυσμό τόση έκτασης ποικιλομορφία, είναι περιττό να αναζητηθούν σε γενετικές διαφορές οι πολιτισμικές. Οι τριάντα επτά πολιτισμοί του Τούνμπη δεν εξηγούνται από τριάντα επτά διαφορετικές γενετικές δομές!

Οι βιολόγοι βέβαια θα περιττεύαν αν οι ιστορικοί ξαναδιάβαζαν τον Τούνμπη: «Εάν θεωρήσουμε ότι όλα τα ανθρώπινα όντα όλων των φυλών είναι ικανά για πολιτισμό, αυτή η διαδικασία αφομοίωσης (διάφορων βαρβάρων λαών στο γειτονικό τους πολιτισμό)... δεν παρουσιάζει δυσκολίες κατανόησης. Καθυστέρησεις στην πρόοδο από τη βαρβαρότητα στον πολιτισμό μπορεί να καταλογισθούν στην αλληλεπίδραση αφενός μιας ανθρώπινης φύσης κοινής σ' όλους τους ανθρώπους και αφετέρου ορισμένων εξαιρετικά δυσμενών συνθηκών στο επιτόπιο περιβάλλον ορισμένων τμημάτων της ανθρωπότητας για ορισμένες χρονικές περιόδους. Οι παραπάνω θεωρήσεις είναι ίσως αρκετές για να μας προφυλάξουν από το σφάλμα να υποθέσουμε ότι κάποια ειδική ποιότητα φυλής σε κάποιο τμήμα της ανθρωπότητας αποτελεί τον θετικό παράγοντα ο οποίος, μέσα στα τελευταία πέντε χιλιάδες χρόνια έσπρωξε την ανθρωπότητα... στη διαφοροποίηση του πολιτισμού».

Ο Γκρέμεκ, και μαζί του ο Τζων Μούρρα, παρουσίασαν μερικά ακραία παραδείγματα, είτε με περιφερειακή σημασία, είτε λαθεμένα. Ότι ο θρησκευτικός κανιβαλισμός των Αζτέκων αποτελούσε προσαρμογή σε συνθήκες έλλειψης κρέατος για διατροφή (άποψη του Μιχαήλ Χάρνερ που ανέφερε ο Μούρρα) έχει υποστεί την ιδιαίτερα καταστρεπτική κριτική των Γκούλντ και Λιούντιν, είναι κάτι γνωστό σε όσους ασχολούνται με το θέμα και γι' αυτό δεν θα επιμείνω σ' αυτό. Ο Μούρρα θεωρεί ότι οι αφιλόξενες συνθήκες του πολύ υψηλού υψιπέδου Άνδεων μπόρεσαν να αντιμετωπισθούν από λαούς που κληρονομικά προσαρμόστηκαν σ' αυτές, ενώ ο Γκρέμεκ μιλά εκτεταμένα για την περίπτωση των Ελλήνων αποίκων της Κορσικής: μπόρεσαν να στεριώσουν σε ελνοσόπληκτες περιοχές χάρη σε μια γενετική ιδιορρυθμία που είχαν σε αρκετή συχνότητα (στην έλλειψη του ενζύμου της αφυδρογονάσης της 6 φωσφορογλυκόζης). Αυτή η έλλειψη τους καθιστούσε ανθεκτικούς στη μαλάρια. Και τα δυο ακραία αυτά παραδείγματα νομίζω πως μικρή ή περιφερειακή σχέση έχουν με το κύριο πρόβλημά μας, τα αίτια καθορισμού μιας συγκεκριμένης πολιτισμικής ταυτότητας και τα αίτια ανάπτυξής της. Πολύ λίγο εξηγούν το είδος της οικονομίας ή της κοινωνίας εξόν από το ότι προερ-

χόταν από λαό που βιολογικά μπορούσε να προσαρμοστεί σ' ένα δυσμενές οικολογικό περιβάλλον. Αλλά ο Γκρέμεκ πήγε μακρύτερα, υπέδειξε δηλαδή ότι η κατανόηση του «ελληνικού θαύματος» του 5ου αιώνα θα πρέπει να αναζητηθεί στην πλούσια γενετική ποικιλομορφία των Ελλήνων. Πρόκειται βέβαια για ανοησία στο τετράγωνο. Η γενετική ποικιλομορφία των νεοελλήνων (που μελετήθηκε για τις ομάδες αίματος, ένζυμα και άλλες πρωτεΐνες) έχουμε λόγους να πιστεύουμε ότι μοιάζει με εκείνη των παλιών και είναι όμοια ποσοτικά με εκείνη όλων των όμορων λαών μας Ευρωπαϊκών και Μεσανατολικών. Αν κάτι εξηγεί το «ελληνικό θαύμα» πρέπει να το αναζητήσουμε αλλού, όχι σε βιολογικές κληρονομικές καταβολές.

Αυτή ακριβώς η πίστη στην παντοδυναμία των κληρονομικών καταβολών είναι και η υπεύθυνη για τη μακρόσυρτη ιδεολογική μας ταλαιπωρία που αφορά τη συνέχεια και την καθαρότητα της φυλής. Είναι αλήθεια πως ο Φαλλμεράνερ έθιξε ένα, ευαίσθητο τότε, σημείο: ο ευρωπαϊκός φιλελληνισμός απαιτούσε (πιστεύοντας κι αυτός στην παντοδυναμία του κληρονομικού) αδιάκοπτες γραμμές γενεαλογικής συνέχειας από τον Σωκράτη, τον Πλάτωνα και τον Θεμιστοκλή ως τον κλέφτη του '21. Σ' αυτή τη συνέχεια βάσιζε τη ρομαντική του φιλία και βοήθεια. Γι' αυτό και οι θεωρίες για τον εκσλαβισμό ή εξαλβανισμό της Ελλάδας θεωρήθηκαν τόσο επικίνδυνες. Σαν εξίσου άλλωστε επικίνδυνη αντιμετωπίστηκε η «περί κλίματος» θεωρία των Ούγκερ, Φράας, Λέψιους και Φαλλμεράνερ, ότι δηλαδή το κλίμα άλλαξε τόσο στη χώρα μας που καθιστά τους Έλληνες ανίκανους για πνευματικά επιτεύγματα. Η ελληνική φυλή, γράφει ο Φαλλμεράνερ, «απώλεσε την προς πρόοδο ικανότητα» διότι αντί των πάλαι ευφώρων λειμώνων και νομών υπάρχουν νυν αιχμηροί αγροί και γυμνά θάμνων όρη, ένεκα του οποίου η καθ' ημάς Ελλάς είναι αδύνατον να καταστεί χώρα πεπολιτισμένη».

Βέβαια σήμερα κανείς γελά μ' αυτά τα κλιματικά. Απασχόλησαν όμως σοβαρά τον Σμιτ, τον Κ. Μητσόπουλο, τον Δ. Αιγινήτη κι ακόμα και τώρα ο Η. Μαρμολόπουλος μ' αυτά ασχολείται!... Αντίθετα «η ιστορική της φυλής μας συνέχεια» και η γύρω από αυτήν διαμάχη από τη μια μεριά έδωσε ώθηση στην ανάπτυξη της ιστοριογραφίας (Σ. Ζαμπέλιος, Κ. Παπαρηγόπουλος), της λαογραφίας (Νικόλαος Πολίτης), αλλά από την άλλη κατέστησε απαγορευμένη περιοχή κρίσιμες περιόδους της ιστορίας μας, ιδιαίτερα τους σκοτεινούς χρόνους του 6ου ως 9ου αιώνα της χρονολογίας μας. Έτσι ο Σω-

κράτης Κουγέας θαύει κυριολεκτικά το «σχόλιο» του Αρέθα, που αποδεικνύει την παλαιότητα της εξιστόρησης του Χρονικού της Μονεμβασίας, στις σελίδες του «Νέου Ελληνομνήμονα» και θα χρειαστούν μερικές δεκαετίες για να το ξεθάψει ο Χαράνης.

Αυτή η ανάγκη αναζήτησης ταυτότητας βασισμένης σε μια αδιάπτωτη και ανόθευτη βιολογική συνέχεια δεν αποτελεί βέβαια ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του λαού μας. Ούτε και η αναζήτηση βιολογικών τίτλων αρχαιότητας. Κάθε εθνότητα που αισθάνεται, ότι κινδυνεύει, ότι διαλύεται ότι είναι ανύπαρκτοι, ή ασαφείς ή αμφισβητούμενοι οι συνεκτικοί δεσμοί μεταξύ των μελών της κατασκευάζει ανάλογα ιδεολογήματα. Ακόμα κι οι από παλιά παγιωμένες εθνότητες της Ευρώπης συναγωνίζονταν πια θα είχε τον παλιότερο παλαιοντολογικό σκελετό ευρεθόντα στο έδαφός της, που θα επέτρεπε τον ισχυρισμό της μεγαλύτερης αρχαιότητας. Άγγλοι, Γάλλοι και Γερμανοί είχαν κι αυτοί τα κρανία των Πετραλώνων τους και τους απόστρατους στρατηγούς Ξ. Λίβα.

Πού να τολμήσει λοιπόν κανείς, ειδικά στον ιδιαίτερα ταλαιπωρημένο τόπο μας να μιλήσει για ορισμένα προβλήματα αντικειμενικά. Να πει λ.χ. ότι η μεταξύ περιοχών της Ελλάδας γενετική ανομοιομορφία είναι τόσο μεγάλη όσο και πέραν των συνόρων μας, ότι η εικόνα που σχηματίζεται από λεπτομερειακές και αξιόπιστες μελέτες (όπως εκείνη του Μικέ Παϊδούση και Κώστα Κριμπά για την κατανομή των ομάδων αίματος ABO στην Ελλάδα) θα μπορούσε κάλλιστα να ερμηνευθεί σαν σχηματισμένη αποτύπωση εισβολών από το Βορρά (ανάλογη με εκείνη που δείχνουν αντίστοιχες μελέτες στη Γερμανία, μόνο που εκεί οι εισβολές προέρχονται από την ανατολή —τέλος ανάλογη με την εικόνα που δείχνει όλη η Ευρώπη η οποία δέχεται τις ασιατικές εισβολές).

Όσοι βλέπουν με μάτια ανοιχτά ξέρουν ότι η καθαρότητα της φυλής (όποιας ευρωπαϊκής) είναι παραμύθι κι ότι φυλή καθαρή στην Ευρώπη δεν υπάρχει. Ότι η βιολογική συνέχεια δεν είναι απαραίτητη προϋπόθεση ούτε εγγύηση για την πολιτισμική συνέχεια. Και ότι μόνο αυτή η τελευταία έχει σημασία. Όσο και στο βαθμό που υπάρχει στον τόπο μας πολιτισμική συνέχεια, συνέχεια γλώσσας που μιλιέται και πνεύματος, τόσο είμαστε απόγονοι αυτών που μας προηγήθηκαν στον ίδιο τόπο. Αυτά για τον πολυμορφισμό των γονιδίων του Γκρέμεκ.

Ο Αιμάρ όμως, πολύ εύστοχα μας θύμισε (κάτι που σύντομα ελπίζω να μας παρουσιάσει σε βιβλίο του ο Σπύρος Βρυώνης) τα αντίστοιχα που συμβαίνουν στους γειτονικούς μας λαούς ι-

διαίτερα στους Τούρκους. Ο ίδιος ο Κεμάλ με τα δυο Ινστιτούτα που ίδρυσε, το ιστορικό και το γλωσσολογικό, κληροδότησε στο λαό του την χονδροειδέστερη και γελοιοδέστερη θεωρία για την αρχαιότητα της τουρκικής γλώσσας (θα ήταν κοντά στην πρώτη γλώσσα που μίλησαν ποτέ οι άνθρωποι) και για τη Βιολογικοπολιτιστική συνέχεια του Τουρκικού λαού με τους Χιτίτες προγόνους του! Ήδη για να στερεωθεί η «τουρκικότητα» καθιερύεται η γλώσσα από τα λόγια περσικά της στοιχεία που αντικαθίστανται με μογγολοτουρκικά. Κι οι Αλβανοί με τη σειρά τους πιστεύουν στην απευθείας καταγωγή τους από τους αρχαίους Ιλλυρούς (που φαίνεται λαθεμένο), ενώ οι Βούλγαροι από τους αρχαίους Θράκες (παραβλέποντας τι έγινε μετά). Στους βωμούς της «αλβανικότητας» της «τουρκικότητας» και της «βουλγαρικότητας» θυσιάζεται η αντικειμενικότητα της επιστημονικής έρευνας και κατασκευάζονται πλαστά εθνικά διαβατήρια.

Λοιπόν, θα κατάλγχε ο αναγνώστης, συμπεραίνεις, ότι είναι άχρηστη η Βιολογία στα ιστορικά προβλήματα; Εκείνη που μας παρουσίασε ο Γκρέμεκ ασφαλώς ναι, δεν είναι όμως άχρηστη η Βιολογία όταν σωστά χρησιμοποιείται, όταν δεν βιάζεται και δεν προδίδεται. Φέρνω, για του λόγου μου το ασφαλές, τελειώνοντας ένα συγκεκριμένο παράδειγμα. Άλλωστε υπαινίχθηκα και πριν ότι η λεπτομερής τοπική μελέτη γενετικών πολυμορφισμών, λ.χ. των συχνοτήτων των ομάδων αίματος, μπορεί να μας υποδείξει πληθυσμιακές μετακινήσεις. Θα αναφερθώ στην ενδιαφέρουσα μελέτη των Καβάλλι-Σφόρτσα, Πιάτσα και Μενότσι.

Οι ερευνητές αυτοί χρησιμοποίησαν πληροφορίες που προέρχονται όχι μόνο από ένα γονίδιο (όπως στην περίπτωση των ομάδων αίματος ABO) αλλά από λίγες δεκάδες γονιδίων και μπόρεσαν να συνοψίσουν σε χάρτες της Ευρώπης και Μέσης Ανατολής τη συνολική πληροφορία από τις γενετικές έρευνες χάρις σε μια μαθηματική (στατιστική) τεχνική (την ανάλυση των πρώτων συνιστωσών της διακύμανσης). Έτσι απόκτησαν ένα χάρτη (με την πρώτη συνιστώσα), που βασίζεται αποκλειστικά σε γενετικές πληροφορίες. Αυτός ο χάρτης παραβαλλόμενος μοιάζει σχεδόν ταυτόσημος με ένα χάρτη φτιαγμένο αποκλειστικά από αρχαιολογικές πληροφορίες (ανασκαφικές), οι οποίες αναφέρονται στην γεωγραφική διάδοση-εξάπλωση της γεωργίας στη νεολιθική εποχή, αρχίζοντας από τη γενεσιουργό της εστία, στα βορεινά της εύφορης ημισέλιου. Τι σημαίνει αυτή η σύμπτωση; Προφανώς ότι η γεωργική τεχνολογία δεν διαδόθηκε μόνο σαν παράδοση αλλά ότι η εξάπλωσή της συνδέθηκε με πληθυσμιακές μετακινήσεις. Η Γεωργία επέτρεψε μια πληθυσμιακή αύξηση που ξεχύθηκε γύρω στις μη γεωργικές ακόμα περιοχές, και ως εκ τούτου πιο αραιοκατοικημένες. Είναι πιθανόν όλες ή οι περισσότερες μετέπειτα εισβολές στην ιστορία (οι οποίες πραγματοποιήθηκαν από ολιγοπληθέστερες ομάδες εισβολέων σε σύγκριση με τον ντόπιο πληθυσμό) να επέφεραν λιγότερες βιολογικές αλλά δυσανάλογα μεγαλύτερες με αυτές πολιτισμικές αναστατώσεις.

Αυτά θα περίμενα ν' ακούσω από ένα βιολόγο που θα ανήκε στην κοινωνία των σύγχρονων ερευνητών αυτής της επιστήμης. □

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

R. GENTIS: ΠΙΣΩ ΑΠΟ ΤΑ ΤΕΙΧΗ ΤΟΥ ΑΣΥΛΟΥ (Μια ανθρωπιστική και πολιτική ανάλυση της «τρέλας»)

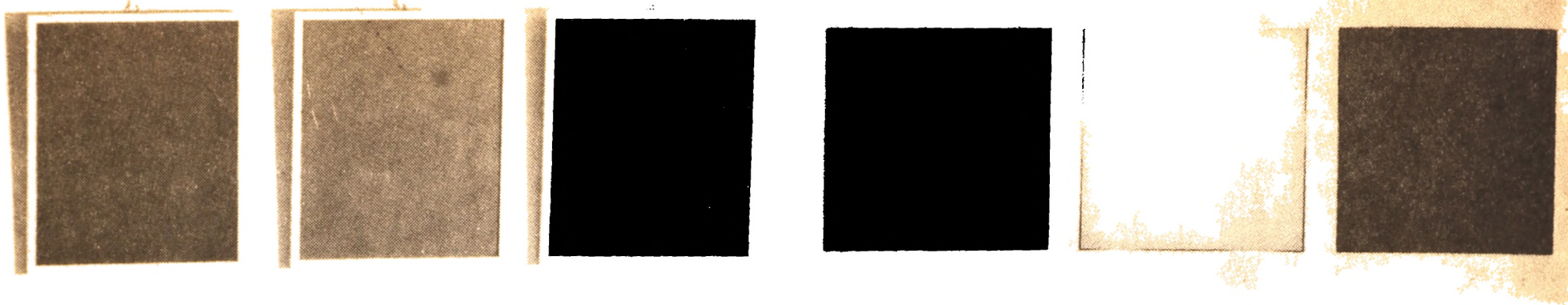
«...ορκίζομαι πως αν αύριο αρχίζαμε να μιλάμε, στη Γαλλία για ρευστοποίηση 50-80 χιλιάδων ψυχικά αρρώστων και καθυστερημένων, εκατομμύρια άνθρωποι θα τό 'βρισκαν αυτό σωστό, θα μιλούσαν σίγουρα για ανθρωπιστικό έργο, μερικοί θα παρασημοφοριόντουσαν γι' αυτό (λεγεώνα της τιμής κι άλλα τέτοια).

Σας βεβαιώνω ότι θα βρισκόντουσαν ψυχίατροι για να φτιάξουν τη λίστα των αρρώστων που θα είχαν δικαίωμα για ευθανασία...

T. ΣΑΖ «ΔΕΥΤΕΡΟ ΑΜΑΡΤΗΜΑ»

ΔΙΟΔΟΣ - Χαρ. Τρικουπη 13, 2ος ορ., 3625464

Αλ. Ροτσένκο: «Τρεις πίνακες, τρία καθαρά χρώματα» (κόκκινο, κίτρινο, μπλε) 1921.

Ε. Κέλλυ: «Κόκκινο, κίτρινο, μπλε» 1966.

Σημειώσεις για μερικά αδιέξοδα του σύγχρονου εικαστικού χώρου

του Σωτήρη Σόρογκα

Στον Ν. Εγγονόπουλο

Ο χώρος της τέχνης είναι γνωστό ότι δηλώνεται σαν υποσύνολο του όλου μηχανισμού σχέσεων, και, παρά το ότι αποτελεί κύκλωμα με ακραία ιδιορρυθμία και ιδιαίτερη προέλευση, δεν είναι διόλου αυτόνομος. Ο χώρος αυτός παράγει και αναλώνει την εντελώς ειδική εργασία του υπακούοντας σε νόμους - αξίες που έχουν προκαθοριστεί από πλέγματα πολλών, και πολλές φορές ξένων προς αυτόν, παραγόντων και από εδραιωμένες ιδεολογικές πεποιθήσεις, οι οποίες, διατηρούν αναλλοίωτο επί αιώνες τον κεντρικό του χαρακτήρα, παρά τις επιμέρους τροποποιήσεις που επιφέρουν οι οικονομικοκοινωνικές ανακατατάξεις.

Ο προσδιορισμός της καλλιτεχνικής εργασίας ως πνευματικής και όχι χειρωνακτικής, με την αντίστοιχη ιεράρχηση στην κλίμακα των αξιών, ο μύθος του αταξικού της χαρακτήρα, η ιεροποιημένη αντίληψη για τα έργα και τους καλλιτέχνες, η συντήρηση και διαφύλαξη συγκεκριμένων έργων και η παράγωγη θεσμοποίηση αποκλειστικών κριτηρίων που αναπαράγονται μέσα απ' την εκπαίδευση και την εξουσιαστική πληροφόρηση, η εμπορευματοποίηση των προϊόντων της τέχνης και η εκποίησή τους κάτω από κατευθυνόμενες απαιτήσεις ποιότητας, η τελική ακύρωση της όποιας «επαναστατικότητας» των έργων μέσα απ' την ενσωμάτωσή τους στον κυρίαρχο λογισμό, είναι μερικά από τα στοιχεία που συνθέτουν τους αναγκαστικούς όρους μέσα στους οποίους παράγεται και αναπαράγεται σήμερα η τέχνη στο σύνολό της. Βέβαια, παρά την αναπόφευκτη, κατά καιρούς, ένταξη της σε παγιωμένες κοινωνικές σχέσεις —οι οποίες, όπως είναι φυσικό, επεδίωκαν τη διαιώνισή τους δεσμεύοντας όσο μπορούσαν τις εσωτερικές τους αντιφάσεις— η τέχνη δεν έπαυε να κλονίζει ως ένα βαθμό, μέσα απ' την αλλαγή των μορφών της, αυτές τις σχέσεις των οποίων ήταν και η ίδια πριν από λίγο ένα απ' τα ηθικά ερείσματα, δηλαδή

δύο ένα από τα βασικά μέσα που επιβεβαίωναν τη νομιμότητά τους. Αλλά, στη σημερινή τους σχέση, η «συμφωνημένη ανταγωνιστικότητα» που τους εξασφάλιζε αμοιβαία επικύρωση έχει αποβεί ετεροβαρής, αφού η «ανατρεπτικότητα» την οποία συνιστούσε η αλλαγή των μορφών της τέχνης για το κοινωνικό status, και που στοιχειοθετούσε έναν από τους ουσιώδεις πυρήνες της αναγκαιότητάς της, παραμένει ανενεργός.

Πράγματι, η όποια «επαναστατικότητα» της δεν μπορεί πλέον να λειτουργήσει αφού όλες της οι επαναστάσεις είναι δεκτές εκ των προτέρων. Στην καλύτερη περίπτωση, διατηρεί τη «διαφωνία» της λίγο καιρό πριν εκτεθεί σε κάποια περιώνυμη γκαλερί ή σ' ένα αντίστοιχο μουσείο της πρωτοπορίας, οπότε από πράξη που αμφισβητεί μετατρέπεται αυτόματα σε πράξη αμφισβητήσιμη. Συνάρτηση του παραπάνω είναι και το γεγονός ότι το αρχικό δυναμικό της περιεχόμενο αμβλύνεται μέσα από την ελεγχόμενη προβολή και την επανάληψη, και αποβαίνει «νόμιμο» αισθητικό προϊόν, χάνοντας ως και το χαρακτήρα του παράλογου, αφού κι αυτός απορροφάται μέσα στη γενική αποδοχή κάθε εκδοχής της. Έτσι, «το παράλογο της σημερινής ποίησης και της τέχνης γενικά δεν οφείλεται στην αντίθεσή της προς τις υπάρχουσες μορφές υπερδομής και συνειδησης, αλλ' ακριβώς στην ένταξη της μέσα σ' αυτές»¹.

Σήμερα λοιπόν η τέχνη, που στοιχειοθετεί εξ ορισμού το «άλλο» του κόσμου και εξακολουθεί να διατηρεί στις συνειδήσεις μας τη δυνατότητα να αποτελέσει —λειτουργώντας σαν προστατευτικός θύλακας μέσα απ' τη συγκινησιακή άσκηση και την πνευματική ενεργοποίηση— τρόπο εξόδου από τον σύγχρονο κομφορμισμό και το στέγνωμα της ζωής, έφτασε να γίνει κι αυτή ένα απ' τα φετίχ του συστήματος και να ασκεί τυραννικά το δικό της δέος.

Η σύγχρονη τέχνη δεν είναι πια μια πράξη ανυποταξίας στο κομφορμιστικό πνεύμα του καιρού. Τις περισσότερες φορές συνεργεί στον εξωραϊσμό του με μια ένταξη άλλοτε ηθελημένη και άλλοτε αθέλητη, από άγνοια ή αδιαφορία. Μια ελάχιστη «ελεύθερη» δυνατότητα που απομένει ακόμα, διατηρώντας τα ίχνη των προθέσεων και τους λόγους της αναγκαιότητας της τέχνης, συμπίεζεται πλέον όχι μόνο σε ελάχιστη διάρκεια ελεύθερης λειτουργίας, σαν γνήσιο εγχείρημα απρόσφορο για παρερμηνεία και παροχέτευση, αλλά αναγκαστικά και σ' έναν περιορισμένο χώρο. Αυτό είναι άλλωστε και το μόνο κέρδος· γιατί μόλις εξακτινωθεί για μεγαλύτερη εμβέλεια επικοινωνίας θα εξουδετερωθεί από τους μηχανισμούς που την οικειοποιούνται, είτε για να την εκποιήσουν άμεσα είτε για να την ζεύξουν σε «πολιτιστικούς σκοπούς» του τύπου «Κέντρο Πομπιντού». Δηλαδή, στη μέθοδο για την πλατύτερη επικοινωνία της τέχνης περιέχεται η αναστολή της αποτελεσματικότητάς της.

Μέσα από τέτοια αδιέξοδα και υποστολές, η τέχνη πολλές φορές αναγκάστηκε να αδιαφορήσει για την ίδια την επικοινωνιακή της λειτουργία, η οποία πάντοτε ήταν —και είναι— ο λόγος που δικαίωνε την ύπαρξή της. Ακόμα, η απάρνηση της εικαστικής γλώσσας σαν μέσου για μια αυτοδύναμη έκφραση, και η αγκίστρωσή της σε «διευρύνσεις», «δανεισμούς» και «συνεργασίες», συνέτειναν στην πανικόβλητη συμπεριφορά της, αφού η ίδια αναίρουσε την αυτάρκειά της μαζί με τις ιστορικές της προοπτικές.

Πράγματι, καμιά από τις τέχνες δεν έχασε, όσο η ζωγραφική, τα σημεία αναφοράς της, τις στέρεες σημασίες, το σχήμα των ορίων της, τις σημασιολογικές απαιτήσεις, την απόλυτη αξίωση, το ίδιο το υλικό της έκφρασής της. Ο ζωγράφος, ειδικότερα στο χώρο της επαγγελματικής του κατοχύρωσης, δεν έχει κανενός είδους ε-

χέγγυο, μέσω μιας ειδικής ας πούμε γνώσης που θα του επέτρεπε να εντρυφήσει, όπως άλλοτε, στη συστηματική μελέτη της εξειδικευμένης του εκπαίδευσης, ακριβώς γιατί τώρα δεν υπάρχει κανένα κοινά αποδεκτό σύνολο ικανοτήτων, όπως η σχεδιαστική αναπαράσταση του γύρω κόσμου, η χρωματική του προσέγγιση ή η συμβολική του σηματοδότηση. «Έχουμε το σκελετώδη μηχανισμό ενός επαγγέλματος αλλά όχι το επάγγελμα. Βρισκόμαστε στον επίλογο ενός τρόπου κατασκευής εικαστικών εικόνων που χαρακτηριζε ορισμένες κοινωνίες επί τρεις περίπου αιώνες, αλλά που τώρα σαρώνεται απ' την ιστορία»². Ο ζωγραφικός χώρος αντιστοιχεί σ' ένα ελάχιστο στιγμή μέσα στο γιγαντισμό του φάσματος της αφίσας και της κάθε εικόνας που κατακυριεύσε το οπτικό μας σύμπαν.

Αυτοί είναι νομίζουμε, οι βασικοί λόγοι που, απ' τις αρχές του αιώνα, έκαναν την τέχνη ιδιαίτερα ευαίσθητη σε ό,τι αφορά συνειδησιακούς προβληματισμούς. Ταυτόχρονα, η εγγενής δυσκολία της όχι μόνο «ν' αλλάξει τον κόσμο» ή τον ταξικά καθορισμένο δικό της χαρακτήρα — μια που η οποία «ιδεολογική» της πάλη διενεργείται μέσα σε καταστάσεις κοινωνικής και πολιτιστικής ετερονομίας — αλλά και να διαφυλάξει ένα ελάχιστο ποσοστό των στόχων της απ' την αλλοίωση που επιφέρουν οι αλλοτριωτικοί όροι των πολύμορφων εξαρτήσεων, των ανταγωνισμών, των καταναλωτών και των διαστρεβλωτών των σημασιών της, αυτή λοιπόν η δυσκολία συνέτεινε τελικά στη διαμόρφωση των αδιεξόδων της σύγχρονης καλλιτεχνικής παραγωγής. Μέσα από τέτοιες διαπιστώσεις οδηγήθηκε σε ακραίες διατυπώσεις, φθάνοντας στην αυτοαμφισβήτηση ή και στην πλήρη αυτοαναίρεσή της. «Η τέχνη είναι φαρμακευτικό προϊόν για ηλίθιους», θα πει επιγραμματικά ο Φρανσίς Πικαμπιά.

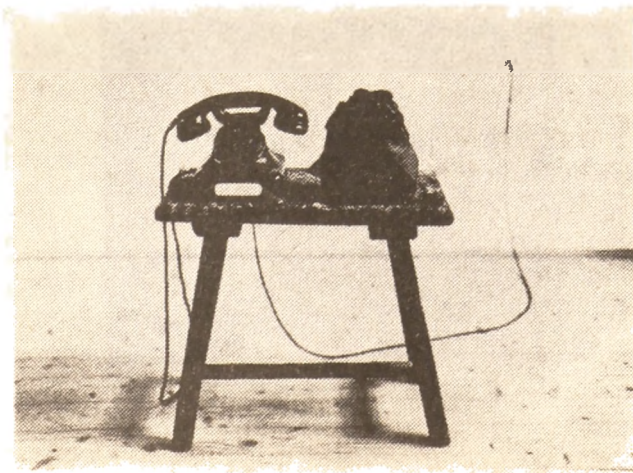
Μ. Ντυσάν: «Ρόδα ποδηλάτου» 1913.

Όμως, παρά το ότι αμφισβήτησε την ίδια της την υπόσταση, δεν έπαψε να είναι εγκλωβισμένη μέσα σ' αυτή την έσχατη δυνατότητα εξόδου της, αφού έτσι κι αλλιώς η αμφισβήτηση έγινε μια απ' τις πολλές εκδοχές της ύπαρξής της. Το όποιο αδιέξοδο, η όποια άρνηση — δηλωμένη ή αδηλωτη — των αισθητικών κανόνων, περιέχεται μέσα στο χώρο της τέχνης χωρίς προοπτικές διαφυγής. Η καταστροφή — αληθινή ή συμβολική — των μέσων της τέχνης ή της ιδέας της τέχνης ή της μυθοποίησής της «δεν είναι ποτέ τίποτα περισσότερο από τη μαγική αντιστροφή του παλιού τελετουργικού προς δόξαν της τέχνης και του καλλιτέχνη»³.

Η ανακολουθία της αυτή — προσπάθεια για αυτοκατάργηση, αλλά με τρόπο που να τη διατηρεί σαν τέχνη — εκδηλώνεται και στο σύγχρονο αδιέξοδο των δημιουργών της. Ο καλλιτέχνης, ταυτισμένος με τη σημασία του έργου του για αιώνες, καταγράφηκε στη μνήμη του κοινωνικού συνειδήτου σαν πρόσωπο περισσότερο μυθικό παρά ιστορικό· γι' αυτό και η προσπάθειά του να άρει τη μυθοποίησή του παραμένει ατελέσφορη, «Αυτή η χαρισματική εικόνα που αναπαράγει ένας ακαδημαϊκός - σχολικός θεσμός προσηλωμένος, τόσο από την εσωτερική του λογική όσο και από την εξάρτησή του απ' την άρχουσα τάξη, στην "κατεστημένοποιημένη" λατρεία της "διάνειας" ... ήταν ό,τι έπρεπε για να αναλάβει τον εξέχοντα ρόλο που της αρμόζει μέσα στην αστική "κοινωνιοδικία"»⁴.

Έτσι, εκείνος που διατηρούσε μια μόνιμη ρήξη με τον κοινωνικό του περίγυρο, μιαν ανυποχώρητη απαίτηση αυτονομίας, μιαν αλάθητη διαίσθηση και ικανότητες οραματισμών, ο «εκ φύσεως» πολιτιστικός αναμορφωτής και πολλές φορές αυτάγελτα υπεύθυνος καθοδηγητής του λαού (άλλοτε σαν απευθείας εκπρόσωπός του, άλλοτε σαν διαμεσολαβητής και, μολονότι κι ο ίδιος στοιχείο της κετεστημένης εξουσίας, «εκφραστής του αλάθητου λαϊκού αισθήματος») ανακαλύπτει ξαφνικά τις αληθινές του διαστάσεις.

Η αποκάλυψη που εμπεριέχεται στη γνώση αυτής της «άλλης» αλήθειας δεν του επιτρέπει πια να εισπράττει αυτόματα και προκαταβολικά κάποιες επιδοκιμασίες του ρόλου του, αφού τώρα γνωρίζει ότι η ιερότητά του δεν είναι ένα στοιχείο αναγκαστικά ταυτισμένο με το είδος της δουλειάς του, αλλά προϊόν μιας συνθήκης κα-

Τζ. Μπούς: «Χωρίς τίτλο» 1970/1.

θαρά κοινωνιολογικής. Η ολοένα μεγαλύτερη συνειδητοποίηση των κοινωνικών μηχανισμών του αποκάλυψε ακόμα ότι η μονοπώληση των αξιών και το προνόμιο των ευθυνών δεν του ανήκουν αποκλειστικά. Αποποιούμενος λοιπόν — όχι από έλλειψη ευθύνης, αλλά από αυτοαναίρεση του μυθοποιημένου «εγώ» μέσω της παραπάνω συνειδησιακής καθάρσης — αυτή την κοινωνική επιταγή που του έχει διαποτίσει ολόκληρη την υπόσταση, ολόκληρο τον τρόπο με τον οποίο έμαθε να βιώνει τον κόσμο, ο καλλιτέχνης έγινε πρόσωπο περισσότερο τραγικό μέσα στην ατομική ελευθερία του, αυτοαναιρούμενο και χωρίς ταυτότητα. Και είναι αυτοαναιρούμενο, διότι η συνειδησή του δεν αρκείται πλέον στην αυτογνωσία μέσω της τέχνης — κατά συνέπεια και στην αυτοκατάφασή της — αφού το αίτημα αυτής της συνειδησης την ξεπερνά. Η αυτοαναίρεση της τέχνης είναι μια μορφή συνειδησιακής υπέρβασης που οριοθετεί το σύγχρονο άγχος των δημιουργών της.

Το αδιέξοδό της αυτό, με τις δύο βασικά αντιφερόμενες τάσεις — που αλλάζοντας ακατάπαυστα ονομασίες, μορφές και στόχους, έφτασαν ως εμάς συνωθούμενα ράκη — δηλώθηκε, όπως είναι πια πολύ γνωστό, από το 1913, απ' ενός με τον Μάλεβιτς, στον πίνακα «Μαύρο τετράγωνο σε άσπρο φόντο», και απ' ετέρου με τη χειρονομία του Ντυσάν σ' ένα έτοιμο αντικείμενο όπως η «Ρόδα ποδηλάτου». Στη συνέχεια, το ίδιο αδιέξοδο των δύο αυτών εκφάνσεων της σύγχρονης τέχνης ολοκληρώθηκε μέχρι τα έσχατα όριά του με τους Ρώσους σουπρεματιστές και κονστρουκτιβιστές απ' τη μια μεριά, και τους ντανταϊστές από την άλλη. Κι ενώ οι δεύτεροι ουδέποτε έτρεφαν αυταπάτες για τις «νέες προοπτικές», οι πρώτοι, αγκαλιάζοντας την αρχική φάση της εκβιομηχάνισης με τις απαστράπτουσες προοπτικές, που τις ενίσχυαν, αν όχι και τις διασφάλιζαν, οι υποσχέσεις μιας κομμουνιστικής διεθνούς, αποδέχτηκαν την εξορθολογισμένη ένταξή τους (όσο κράτησε το όνειρο) για χάρη μιας αναγεννημένης και οικουμενικής στις προθέσεις και τις διαστάσεις της «οικοδόμησης του κόσμου». Η ουτοπία αυτή, που ουσιαστικά αρχίζει με τον φουτουρισμό και τελειώνει με την αυτοκτονία του Μαγιακόφσκι, συνεχίζεται μέσα από την τέχνη ακολουθώντας τεθλασμένες γραμμές, πριν τελικά ενταχθεί ολοκληρωτικά με μορφή «εφαρμοσμένης τέχνης», δηλαδή συγκινησιακά αφυδατωμένης, στην υπηρεσία της εκβιομηχάνισης του γούστου, στο τέλος του Μπάουχαούζ που αποτελεί και την εμπράγματο εξωραϊσμένη εκδοχή της.

Και ενώ ο ουσιαστικός διάλογος της τέχνης με τον ορθολογισμό τελειώνει, καθώς νομίζουμε, με το έργο του Ροτσένκο «Τρεις πίνακες, τρία καθαρά χρώματα» (κόκκινο, κίτρινο, μπλε, 1921), ένα μεγάλο μέρος της σύγχρονης καλλιτεχνικής παραγωγής συνεχίζει να περιχαράκωνεται σε ένα καθαρά εννοιολογικό περιεχόμενο που υποτίθεται πως υπάρχει στο έργο σαν το ουσιωδέστερο συστατικό του. Για

την αποκωδικοποίησή του δε, επαφίεται σε μια αυθαίρετη θεωρητική γλώσσα, μέσω της οποίας και μόνο μπορεί να καταξιώνεται στην αντίστοιχη κοινωνική απαίτηση, αφού το νόημα της προόδου για τον βιομηχανικό καπιταλισμό είναι ένας δυνάμει ολοκληρωτικός εξορθολογισμός και, στο βαθμό που μας ενδιαφέρει εδώ, ένας ακραίος «ιμπεριαλισμός της εννοίας».

Η τέχνη βέβαια δεν εκφέρεται με γνωστικούς όρους. Η γνώση περιέχεται σ' αυτή μετουσιωμένη, χωρίς να επικυρώνεται ορθολογικά. Ο αναλυτικά προσπελάσιμος χώρος της είναι περιορισμένος σε κάποιες αφετηρίες πρώτου επιπέδου, που αποτελούν μάλλον αναβαθμό της υπερβατικής της μεταστοιχείωσης. «Η τέχνη είναι εκείνο που δεν μπορείς να εξηγήσεις με λόγια», έλεγε ο Μπρακ. Είναι ο «άλλος» χώρος, μέσα στον οποίο η καλλιτεχνική πράξη, ανεξάρτητα από τα έλλογα στοιχεία που τυχόν χρησιμοποιεί: δικαιώνεται μόνο στο βαθμό που κατορθώνει να δημιουργήσει μια νοηματικά αμετάβλητη σχέση, η οποία υποστασιώνει το ανύπαρκτο, πληρεί το κενό ή υλοποιεί τη σιωπή· εγκαθιστά μια στιγμιαία ψευδαίσθηση, μέσα από την οποία μπορούμε να έχουμε εκείνο το διάλογο με μνήμες από κέντρα αγνώστου ψυχικού βάθους που ενεργοποιήθηκαν απ' την εικονιζόμενη επιφάνεια, η οποία από αντικείμενο έγινε αίσθηση και από αίσθηση αντικείμενο· ή, τέλος, κατορθώνει να ενεργοποιήσει αυτές τις πολυδαίδαλες συνειρμικές διαπλέξεις, μέσα από πολλαπλές αποστάξεις, που παραπέμπουν τελικά σε ενστικτικές καταστάσεις και που η «αντικειμενική» εννοιολόγησή τους έχει μονάχα υποκειμενική ισχύ.

Ωστόσο, πολλοί θεωρητικοί της τέχνης —μέσα από έγκυρα περιοδικά που έμμεσα επικυρώνουν την ορθότητα αυτών των θέσεων— ερμήνευσαν και ερμηνεύουν το καλλιτεχνικό γεγονός, ξεκινώντας από μια καθαρά θεωρητική βάση ενός αυτόνομου, τις περισσότερες φορές, φιλοσοφικού στοχασμού που έτεινε στη διατύπωση καθολικών νόμων, ανατρέποντας ή παρακάμπτοντας τη μέσω της οπτικής αντίληψης ερμηνευτική εκδοχή του έργου. Την οπτική αυτή αντίληψη υποτίθεται πως αντικαθιστά το κρυμμένο στο έργο νοηματικό περιεχόμενο, του οποίου τη νομοτέλεια ή την εσωτερική αναγκαιότητα μόνο ο λόγος, σαν αναγκαία συνθήκη για την κατανόηση, στοιχειοθετεί και επαληθεύει.

Έτσι, το έργο έγινε υπεξούσιο στο λόγο που, αυθαίρετώντας ανεξέλεγκτα, τροφοδότησε την καλλιτεχνική φιλολογία με μια σοβαροφάνεια επιστημοσύνης, και από μεταγλώσσα της εικαστικής έκφρασης απέβη γλώσσα αυτόνομη, η οποία ενώ επικαλείται σαν πρόσχημα τις εικαστικές της αφορμές, αυτοτελείται και ορίζει τον ίδιο τον εαυτό της σαν αντικείμενο του λόγου της, πράγμα που τελικά αντί να διευκολύνει την προσπέλαση του έργου τέχνης, συσκοτίσε ακόμα περισσότερο τις ήδη ελάχιστες προσβάσεις του.

Ωστόσο, πολλές φορές και η ίδια η τέχνη συνέργησε ηθελημένα στη θεωρητικοποίησή της (ή έγινε μόνη της αυτόνο-

μος θεωρητικός στοχασμός με αξιώσεις καλλιτεχνικές, που αντλούσαν θεμιτότητα από τον δηλωμένο «καλλιτεχνικό» τρόπο και χώρο της παρουσίας της). Αυτός ο στοχασμός, προφασιζόμενος ότι ανορθώνει από την έκπτωση τη σύγχρονη εικαστική έκφραση, ή ακόμα, ότι αποκαλύπτει δια του λόγου τις κρυμμένες της σημασίες —αφού τα αδιέξοδά της την οδήγησαν σε ασκήσεις σιωπής ή συναρμολογήσεις θραυσμάτων— ενέσκηψε στα ερείπια της και, πολιορκώντας θανάσιμα ένα μεγάλο τμήμα της καλλιτεχνικής παραγωγής, κατόρθωσε τελικά να το χειραγωγήσει, αφού το μετέτρεψε σε κλίμακες εννοιολογικών κατηγοριών. Ότι δηλαδή άλλοτε συνιστούσε τους άρρητους συγκινησιακούς κραδασμούς που τροφοδοτούσαν «τα κινήματα της ψυχής» στο χώρο της υπέρβασης, ό,τι δικαίωνε ως ένα βαθμό, τα υπαρξιακά μας αιτήματα (αφού ταύτιζε την τέχνη με τη ζωή σε ό,τι υψηλότερο έχει, ή τη ζωή με το μύθο) αυτό ακριβώς το στοιχείο έγινε αντικείμενο ορθολογικών αναγωγών.

Μην κατορθώνοντας ωστόσο να ανατάμει την ανεξιχνίαστη ανάπλαση του αγνώστου, την παρακάμπτει, και πολλές φορές εστιάζεται στη διαδικασία, η οποία τελικά γίνεται αυτοσκοπός, ενώ το αισθητικό μόρφωμα θεωρείται τελειωμένο μέσα σ' αυτές τις εννοιολογικές οριοθετήσεις.

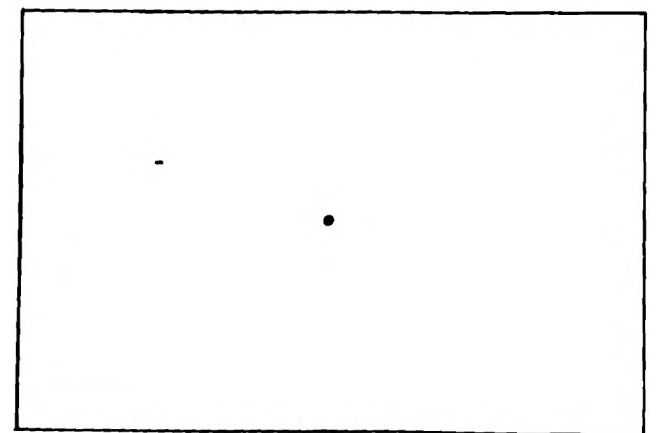
Αλλά το εικαστικό έργο, μολονότι συνιστά ολότητα, δεν είναι αυτόνομο, διότι η πραγματοποίησή του συντελείται σ' ένα καθεστώς αναγκαστικής εξάρτησης από το σύνολο των όρων μέσα στους οποίους υπάρχει και λειτουργεί. Το έργο, έτσι κι αλλιώς, έχει σχέση με τις σημασίες των πραγμάτων που απεικονίζει ή στις οποίες παραπέμπει μέσω της οπτικής μας αντίληψης, με τις σημάνσεις των στοιχείων που το αποτελούν, καθώς και με την προϋπάρχουσα παραγωγή εικόνων στην οποία, άμεσα ή έμμεσα, εντάσσεται ή αναφέρεται. Θα λέγαμε ότι είναι συνάρτηση ενός συνόλου σχέσεων όχι μόνο στη διάρκεια της παραγωγής του, αλλά και στο χρόνο της λειτουργίας του. Η οικονομία δηλαδή των μέσων του και η μετάπλαση του σημαίνοντος σε σημαίνον —έξω και πέρα απ' ότι-

δήποτε εντάσσεται ή όχι σε μια απτή και συγκεκριμένη εμπειρία μας— οργανώνουν ένα διάστημα, «μια ξαφνική διακοπή του ψυχολογικού καιρού»⁵, έναν αισθητικό χώρο ιδιότυπου «ποιητικού» καθεστώτος μέσω του οποίου και μόνο επανασυνδεόμαστε με τον γνωστό εμπειρικό μας κόσμο. Οπότε κάθε ερμηνεία που ανάγει απευθείας το έργο ή τα στοιχεία του σε οποιοδήποτε χώρο, χωρίς να περνάει απ' αυτή τη μεταστοιχειωτική διαδικασία, παρακάμπτει αυτό ακριβώς που συνιστά την ουσία του. Με άλλη διατύπωση, θα μπορούσαμε ίσως να πούμε ότι το έργο, σαν δρων στοιχείο, συντελεί σε μια μέθεξη της οποίας βασική προϋπόθεση είναι η διαθεσιμότητα στην έκπληξη, πράγμα που σημαίνει ότι η βιωματική αυτή εμπειρία είναι αισθητικής κατηγορίας και όχι εννοιολογικής.

Έτσι, το αδιέξοδο της τέχνης παίρνει δραματικές διαστάσεις, όταν αυτή η ακρωτηριασμένη της έκφραση εκλιπαρεί πολλές φορές, για να υπάρξει, τη θεωρητική της επένδυση, με την οποία πιστεύει ότι διαστέλλει όχι βέβαια τις συγκινησιακές της δυνατότητες —που άλλωστε δεν υφίστανται τις περισσότερες φορές από λόγους εγγενείς— αλλά κάποιο νοηματικό περιεχόμενο, που υποτίθεται ότι «πλουτίζει» το έργο με πολυδαίδαλες νοηματοδοτήσεις «βάθους» μέσα από αυθαίρετες όσο και πλασματικές αναγωγές. Τη δήθεν αφάνεια αυτών των στοιχείων «αποκαλύπτει» ένα σύστημα μεθοδευμένης «επιστημονικής», και γι' αυτό «αδιαφιλονίκητης» ανάλυσης του έργου, μέσα απ' την οποία οι τυποκρατικές κατηγορίες συντάσσουν με τη σειρά τους, ειδικούς και κάποτε αντιφερόμενους κώδικες, λογικοφανείς αντικειμενοποιήσεις, ταξινομήσιμες κατηγορίες πρωτογενών στοιχείων, δομές και υποδομές αλυσιτελών υποδιαίρέσεων —οριζοντίων και κατακορύφων— στοιχείων απόντων, που ωστόσο απαρτίζουν μέσω αναγωγών το έργο και τελικά στοιχειοθετούν —μέσα απ' την όλη μυστικοποίηση αυτής της παράλογης στον εξορθολογισμό της διαδικασίας— έναν άλλο κόσμο, που θα μπορούσε ίσως να συνιστά μίαν αυθύπαρ-

Κ. Μάλεβιτς: «Μαύρο τετράγωνο σε άσπρο φόντο» 1913.

Ντ. Χέμπλερ: «Σημείο που βγαίνει από άσπρο χαρτί» 1968.

κτη αξία, όχι όμως και θεμελιώδες στοιχείο του έργου, από το οποίο εκκινεί και στο οποίο αναφέρεται. Έχοντας πλέον γίνει, σχεδόν εξ ορισμού, αντικείμενο θεωρητικής μέριμνας, το έργο τελικά περιστέλλεται, συρρικνώνεται, απογυμνώνεται από τις όποιες άλλες σημασίες του και αποβαίνει απλώς αφορμή, ή ακόμα και πρόσχημα, για να αναπτυχθεί η ανάλυσή του, η οποία αντιστρέφει τελικά τους λόγους και τους όρους, και από μέσο για την κατανόησή του γίνεται σκοπός.

Έτσι, η τέχνη προσφέρθηκε για πολλαπλές παραχαράξεις και σφετερισμούς: μια που δεν υπάρχει πια κάποιο κοινά αποδεκτό σύνολο αισθητικών, αλλά και ηθικών κριτηρίων ή αρχών (σαν στοιχειώδης προϋπόθεση του εγχειρήματος μιας συνειδήσης που μέσω της τέχνης, δηλαδή ενός εσώτατου συν τοις άλλοις διαλόγου, προσπαθεί να ανασυντάξει τον κόσμο, να τον επενδύσει με σημασίες, καθορίζοντας το δικό της στίγμα, και συνεπώς εγγυάται για την αυθεντικότητα της αλήθειας της σε όλα τα στάδια όπου η τέχνη ασκείται και ενεργεί), επέδραμε στην περιοχή της πλήθος σφετεριστών του μύθου της και μοντέρνων τυχοδιωκτικών συνειδήσεων της πνευματικής εξουσίας. Και όλοι αυτοί, αυτοπροαγόμενοι προαγωγοί μιας δήθεν απαιτητικής και δύσβατης κουλτούρας, οργανώθηκαν σε κέντρα επαϊόντων προκειμένου να εισπράξουν κάποια καταχώριση, κάποια κατοχύρωση, κάποια κατάταξη στο πάνθεον των «ανανεωτών της έκφρασης», μέσω τερατωδών μηχανισμών που ξέρουν να μεγιστοποιούν το ελάχιστο και να μυθοποιούν το ασήμαντο. Στα τελευταία χρόνια, όπου η επινόηση αντικατέστησε την έμπνευση, και η εφευρετικότητα οποιουδήποτε εγχειρήματος που θα δήλωνε καλλιτεχνικό στοιχειοθετεί αυτόματα και την εξέχουσα ποιότητά του (μια που το αντίθετο είναι εκ του ασφαλούς αναπόδεικτο, εκτός του κινδύνου που διατρέχουμε αμφισβητώντας το να θεωρηθούμε βάρβαροι ή Βοιωτοί), η τέχνη, σ' ένα αγχώδες και άγονο κυνήγι ευρηματικότητας, εξαντλήθηκε από δικές της οριοθετήσεις ενός εννοιολογικο-επιστημονικού βάρους υψίστης, υποτίθεται, σπουδαιότητας,

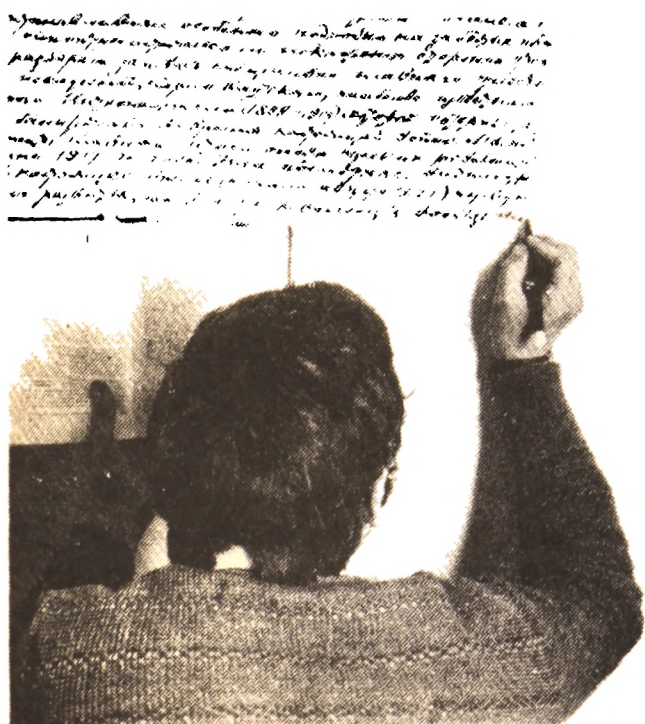
που βιώνεται, αλώνεται και αναλώνεται όμοια με αντίστοιχες δημοσιογραφικές «έρευνες».

Θέσεις, τάσεις, ιδεολογικές καταχωρήσεις, στυλ, πρόσωπα που παρουσιάζουν και πρόσωπα που παρουσιάζονται, κριτικές και συμβάντα, εφήμερα ευρήματα και επινοήσεις, τεχνάσματα και ανακαλύψεις, ποικίλες ευρεσιτεχνίες και κόλπα αφόρητης διανοητικής ένδειας, πάντα μ' έναν «άλλο τρόπο» που είτε δεν έχει ξαναγίνει, πράγμα που καθορίζει την αξιολογική του υπόσταση, είτε είναι αλλιώτικος κατά περιθωριακή διαφορά ή και καθόλου αλλά υποβαστάζει ένα νοηματικό περιεχόμενο σημασιακά «διαφορετικό» ή και διαμετρικά «αντίθετο», λόγω της αλλαγής του ευρύτερου πλέγματος των πολιτιστικών και άλλων συμφραζομένων. Παράλληλα, σ' αυτή την ασθμαίνουσα και πολυσχιδή «έρευνα» (η λέξη παρά την πολυχρησία της διαφυλάσσει πάντα κάποια ίχνη επιστημονικότητας που προσαρτώνται για να προσδοθεί κάποιο άλλο «κύρος», απαραίτητο φαίνεται εφόδιο για την είσοδο της τέχνης στην επικρατούσα χρησιμοθηρική και ορθολογιστική μας αντίληψη), ένας άλλος αριθμός ανθρώπων (κοινωνιολόγοι, ιστορικοί της τέχνης, κριτικοί και παρουσιαστές, εκπρόσωποι πολιτιστικών φορέων, μεταπράτες και έμποροι) επιχειρεί να παρακολουθήσει την πορεία αυτής της παραγωγής με το τεράστιο φάσμα εκδοχών που αυτοαναιρούνται, αντιφάσκουν, ανταγωνίζονται, επαναλαμβάνονται, καταδυναστεύουν και πωλούνται. Στην κορυφή όλων αυτών, ένα ιερατείο υψηλής κουλτούρας ασκεί, απ' τα μεγάλα καλλιτεχνικά κέντρα και προς κάθε κατεύθυνση, μιαν αφανή σε πρώτη ματιά αλλά αφορητή στη συνέχεια, διανοητική τυρρανία, που καθορίζει τα πανικόβλητα αισθητικά μας κριτήρια, έτσι ώστε οι νέες κάθε φορά επιλογές του να επιβάλλονται αυτόματα και αυταπόδεικτα, χάρη στον τεράστιο μηχανισμό προβολής που διαθέτει. Γιατί, στη συνέχεια, ο ίδιος μηχανισμός αναλύει αυτές τις νέες τάσεις, τις ταξινομεί, τις ιεραρχεί, και μ' αυτές τελικά διαμορφώνει τη σύγχρονη ιστορία της τέχνης, αφού αυτές υπάρχουν, μια και αυτές προβάλ-

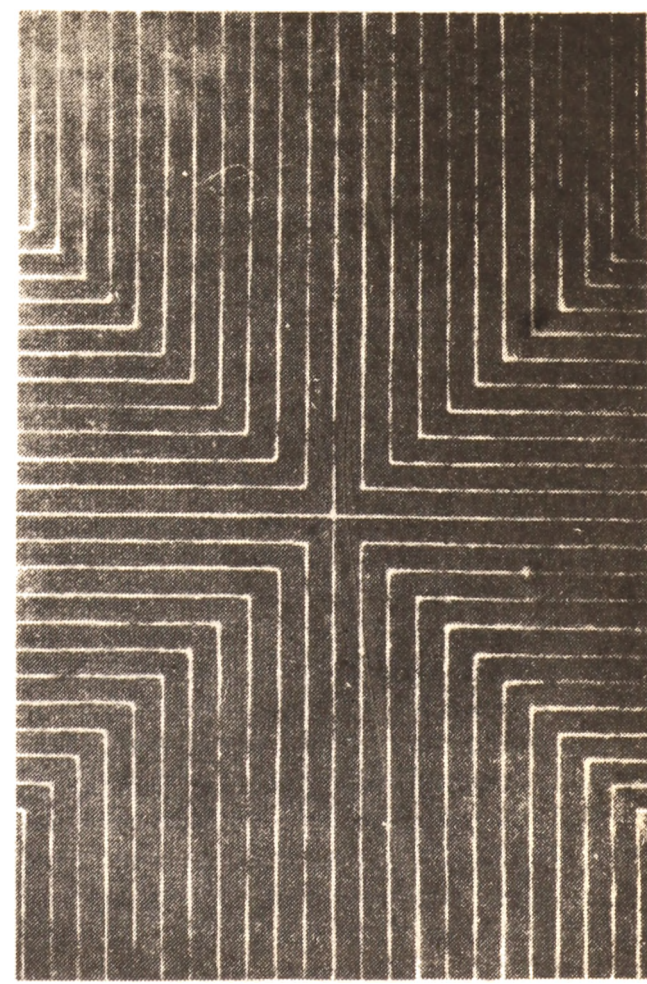
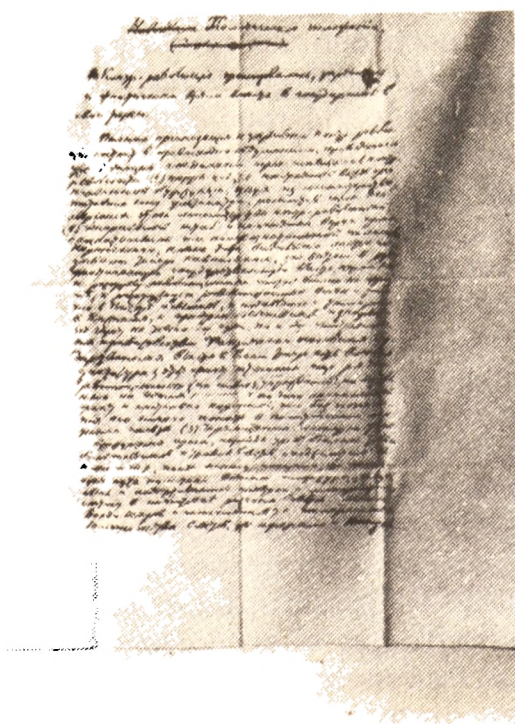
λονται, αυτές σχολιάζονται και αυτές μπαίνουν στα μουσεία.

Η κρίση ξεπέρασε όχι μονάχα το χώρο μιας κλασικής ας πούμε αισθητικής, που είχε κιόλας πεθάνει στις αρχές του αιώνα, αλλά και το χώρο των ορίων του παράλογου, η γοητεία του οποίου έχει, μέσα απ' την επανάληψη, εκπέσει στην κοινοτυπία. Σε ολόκληρο σχεδόν τον αιώνα, η απειρία των σχολών, των κινήματων, των τάσεων, των κάθε είδους χάπενινγκ ή περφόρμανς, με την ακραία εξατομίκευση της καλλιτεχνικής παραγωγής, εξαντλήθηκε «μιλώντας» με διάφορες εικαστικές γλώσσες χωρίς να καταφέρει ωστόσο να οργανώσει ένα σύστημα σημείων, σαν μέσο για την επικοινωνία και τη νοηματοδότηση. Τα καινούργια στοιχεία που έχουν εισαχθεί και εξακολουθούν να εισάγονται καθημερινά στην τέχνη, δεν προλαβαίνουν να αποκρυσταλλωθούν σε κώδικα που θα τα στερέωνε στο χρόνο τους και θα ανακοίνωνε το νόημά τους δίνοντάς τους τη δυνατότητα να λειτουργούν, συνεπώς και να υπάρχουν. Έτσι τα στοιχεία αυτά ολοκληρώνουν αναπότρεπτα τα αδιέξοδα, αφού μάλιστα αποκλείουν συχνά και κάθε παραπομπή σε κοινές εμπειρίες, με τις οποίες το νέο έργο θα είχε έστω και χαλαρές αλλά αναγκαίες για την «ανάγνωσή» του διασυνδέσεις, όχι μόνο αναφορικά με τον αντικειμενικώς υπάρχοντα αντιληπτικό χώρο και τα στοιχεία που τον συναπαρτίζουν, αλλά και με τον προϋπάρχοντα αντίστοιχο καλλιτεχνικό.

Αυτός ο χαρακτήρας μιας αυτοέγκλειστης καλλιτεχνικής παραγωγής, δημιουργός ενός αδιάβαστου συστήματος σημείων —που αλλάζει μάλιστα και το ίδιο πολύ συχνά— καθιστά ανέφικτη την οποιαδήποτε επικοινωνία τόσο με τον απληροφόρητο, που ταυτίζει χωρίς αναγωγή τον εμπειρικό του κόσμο με την τέχνη γυρεύοντας «ρεαλισμό», όσο και μ' εκεί-

Φερ. ντε Φιλίππι: «Ο Φερ. ντε Φιλίππι αναφορικά με την πολιτική κατάσταση» 1974.

Φρ. Στέλα: «Ζήτη η σημαία» 1959.

νους που θέλουν να πιστεύουν ότι η προηγμένη αισθητική τους αγωγή και η εξοικείωση με καλλιτεχνικούς κύκλους τους επιτρέπει να ερμηνεύουν τα νέα έργα βάσει παλαιών κωδίκων. Και ενώ το ανέφικτο της ανάγνωσης είναι εγγενές και ο αποπροσανατολισμός πλήρης, η αναπαραγωγή του αυθαίρετου θαυμασμού λειτουργεί, διαιωνίζοντας τη διανοητική του τυραννία πάνω σε μυημένους και αμύητους.

Βέβαια, «η ιστορία της τέχνης είναι μια ακολουθία επιτυχών υπερβάσεων», όπως θα έλεγε η Σούζαν Σόνταγκ. Ωστόσο, προκύπτει η ανάγκη να αναθεωρήσουμε μια τέτοια αποκλειστικά εκ των υστέρων εγκυρότητα, γιατί η αισθητική μας συγκίνηση δεν ενεργοποιείται μόνο από τις μυσιακές καταστάσεις.

Τι όμως μπορεί να εγγυηθεί σήμερα για το γενικό κύρος των κριτηρίων μιας «ορθής» αισθητικής κρίσης; Αν παρακάμψουμε το σύγχρονο καταιγισμό των κάθε είδους εικαστικών εκδηλώσεων —είτε αυτών με τις μονοσήμαντες προθέσεις για πάση θυσία «πρωτοπορία», πρόκληση ή, γενικότερα στράτευση που αυτοεξαντλείται στο διδακτισμό της, είτε εκείνων που έχουν αυτοεγκλωβιστεί στον ορθολογισμό και εκλιπαρούν επιστημονική κατοχύρωση— με τι εχέγγυα εγκυρότητας μπορούμε να ισχυριστούμε ότι υπάρχει, ή δεν υπάρχει, σήμερα ένα ποσοστό τέχνης μιας άλλης ποιότητας, και μέσα από ποια οπτική μπορούμε να το αναγνωρίσουμε; Πώς αντιστρατεύεται —αν αντιστρατεύεται— μια τέτοια τέχνη, ειδικότερα στην Ελλάδα, τους διαβρωτικούς προσδιορισμούς τους οποίους επιφέρουν τα φετιχ και τα πρότυπα των εκφραστικών ιδιωμάτων μιας «ευρωπαϊκής», ας πούμε, πρωτοπορίας, που θέλει μάλιστα να καθορίσει τους νόμους όχι μόνο της καλλιτεχνικής αλλά και της κοινωνικής επιλογής;

Η αναγκαιότητα της τέχνης σχεδόν ποτέ δεν αμφισβητήθηκε. Αντίθετα, μέσα από μια απειρία εκδοχών της κάλυψε θετικά έναν τεράστιο χώρο: από την καθαρά ατομική ψυχοπνευματική ισορροπία, την οργάνωση συγκινησιακών εμπειριών ή την ανεύρεση ενός κρυμμένου ενστίκτου, μέχρι την ίδρυση νέων σημασιών, άλλοτε μιας κοσμικής και άλλοτε μιας θεϊκής αλήθειας, μέσα από δρόμους αποδοχής, διαμαρτυρίας, αποκάλυψης ή έκστασης.

Σήμερα η ζωή των ανθρώπων χαρακτηρίζεται από την ολοένα και πιο αισθητή απουσία νοήματος, το οποίο θα υπερέβαινε το απλό «ξόδεμα του καιρού». Η πράξη της εργασίας, που σαν θεμελιακή ανθρωπινή ιδιότητα θα μπορούσε να καταξιώσει και να αρτιώσει το άτομο, αλλοιώνεται στις βασικές της στιγμές, αφού κατά πρώτο λόγο ετεροκαθορίζεται σαν σκοπιμότητα από την αναγκαιότητα της εμπορευματικής παραγωγής⁶, και κατά δεύτερο, στερείται κάθε δημιουργικής αυτενέργειας, δηλαδή ουσιαστικής συμμετοχής, με αποτέλεσμα την αποξένωση του εργαζομένου από την ίδια του την πράξη και το

προϊόν της, έτσι ώστε τελικά η εργασία να βιώνεται σαν μορφή καταναγκασμού⁷.

Η τέχνη, ωστόσο, αν και αντιπροσωπεύει έναν εξ ορισμού αναπαλλοτρίωτο χώρο, αλλοιώνεται κι αυτή κάτω απ' την πίεση του συστήματος που, όταν δεν την καθορίζει, βρίσκει τον τρόπο να την αποδυναμώνει ή να την εξουδετερώνει, ταξιθετώντας την σαν φετιχ πλάι στα άλλα φετιχ της κοινωνικής ζωής⁸. Μικρογραφικό αντίστοιχο των συγχρόνων καταπιεστικών μηχανισμών και συνάμα υποκείμενη στο γενικότερο σχήμα εξουσίας, διαφεντεύεται πάντα από κάποιους επώνυμους επαΐοντες —τους επαγγελματίες του είδους— που ασκούν δέος, αποστασιοποιώντας την από τους υπόλοιπους ανθρώπους, έτσι ώστε οι τελευταίοι να μη μετέχουν σ' αυτήν παρά μόνο εκπροσωπούμενοι ή σαν καταναλωτές της.

Μ' αυτόν τον τρόπο, στο βαθμό που για τη σύγχρονη τέχνη έχουν εκλείψει, όπως ειπώθηκε πιο πάνω, οι κώδικες επικοινωνίας που θα μπορούσαν ίσως να δικαιώσουν ως ένα βαθμό κάποιες «υπερβάσεις», δε μένει παρά να διευρυνθούν οι δίοδοι της πρόσβασης στον ίδιο το δημιουργικό της χώρο —κι όχι αποκλειστικά για όσους τη θέλουν σαν επάγγελμα— αφού διαλυθούν οι φοβίες για μια πράξη - μύθο, που στην πραγματικότητα είναι δικαίωμα αναπαλλοτρίωτο του καθενός και απόρροια εσωτερικού αιτήματος: μια πράξη σκέτα δημιουργική και όχι αναγκαστικά μεγάλη, υψηλή ή πρωτοποριακή.

Ίσως έτσι, οι συναισθηματικοί πυρήνες των ανθρώπων, που αδρανούν μέσα στο σύστημα της αλλοτριωτικής εργασίας, ενεργοποιούμενοι από την πράξη της καλλιτεχνικής δημιουργίας, μετατραπούν στη συνέχεια σε ανυπότακτες εστίες που, ορθωνόμενες στο εσωτερικό των αναδιπλωμένων συνειδήσεων (πολιορκημένων απ' την κυριαρχία των τυποκρατικών - νοηματικών μοντέλων, των κλειστών συστημάτων και των εξουσιαστικών μηχανισμών ελιτίστικου ήθους), θα συστήσουν, χάρη στη διεργασία αυτή, όχι μονάχα ένα βαθύτερο ήθος απέναντι σε κάθε τρέχουσα σκοπιμότητα, αλλά ταυτόχρονα και τη διεκδίκηση για τη διατήρηση της ιδιαιτερότητας του προσώπου ή την εκεραίωσή του μέσα από μια τέτοια αυθυπέμβαση - αυθυπέμβαση που απωθείται και υποστέλλεται από τους διαβρωτικούς όρους αυτού του συστήματος σχέσεων που, αν και κυρίαρχο, δεν έχει ακόμα καταξιωθεί στις συνειδήσεις των ανθρώπων.

Η διεκδίκηση λοιπόν για την ανεύρεση ενός προσώπου, που προϋποθέτει την αυτονομία και την απελευθέρωση από συγκεκριμένες σχέσεις πομπού —κατευθύνοντος και δέκτη— ανδρανοποιημένου, ίσως συστήσει τελικά και κάποιες προϋποθέσεις ενός μετασχηματισμού των κοινωνικών αρθρώσεων, αφού η τέχνη, σαν ένας μοχλός για την υποκίνηση της εσωτερικής διαθεσιμότητας, αιμοδοτεί ψυχικές καταστάσεις αποκαθαρμένες από κίβδηλες διεργασίες, και γίνεται μορφή βαθύτερης αυτογνωσίας, με συνέπεια την αναγκαία σύγκριση ανάμεσα σ' έναν κόσμο ό-

πως θα 'πρεπε να είναι και σ' αυτόν που υπάρχει. Αυτή μπορεί να είναι και η έμμεση στράτευση της ή το «κοινωνικό της σαμποτάζ», όπως θα έλεγε κι ο Γ. Λυκιαρδόπουλος.

Η κατ' αυτόν τον τρόπο νοηματοδοτημένη πράξη δεν θα ενεργεί μόνο αναπληρώνοντας την έλλειψη ανάσας στα πλαίσια ενός ασφυκτιώντος χρόνου, αλλά και θα βαίνει πέραν αυτού του ορίου ως μεταστοιχείωση ενός ενστικτικού αιτήματος σε εμπρόθεστο συνειδησιακό μόρφωμα, που τελικά θα λειτουργεί σαν αποκαλυπτικός μηχανισμός των κρυμμένων αλλοτριωτικών όρων και των ετεροκαθορισμένων αναγκών. Και νομίζουμε ότι στον σύγχρονο άνθρωπο, παρά τους αποξενωτικούς όρους που αποσπούν τη συνείδηση από τον ασωτερικό της διάλογο —μέσα από τον οποίο προκύπτουν πάντοτε ερωτηματικά και αξιώσεις αυθυπέμβασης— και παρά το ότι η έμφυτη δημιουργική του ικανότητα μένει συστηματικά ανεπένδυτη, υπάρχει πάντοτε μια «εν δυνάμει» απαίτηση για την ανεύρεση ενός άλλου κόσμου που, όσο κι αν μεταθέτει διαρκώς τα όριά του στο ανέφικτο, παραμένει αίτημα διαρκές.

Με την παραπάνω προϋπόθεση, ότι δηλαδή η ζωή, με τις όποιες συνθήκες, δεν εκπληρώνεται ποτέ σαν ολοκληρωμένη κατάφαση, η τέχνη, και ειδικότερα η ζωγραφική στο σημείο αυτό, ίσως θα μπορούσε, πέρα απ' την εκπλήρωση αυτού του σημαντικού της ρόλου, να κερδίσει κάποιες νέες σημασίες με άλλες απαιτήσεις.

Βέβαια, οι μονοδιάστατες αυτές ερμηνείες είναι ανεπαρκέστερες απέναντι στην πολυεδρικότητα ενός τέτοιου προβλήματος. Ωστόσο, με τις σημειώσεις αυτές —και θεωρώντας αυτονόητο ότι οι κοινωνικές διαστρωματώσεις προϋποθέτουν αισθητικά μορφώματα διαφορετικών απαιτήσεων, μια που ο τρόπος έκφρασης είναι και ο τρόπος ζωής της αντίστοιχης κοινωνικής ομάδας— θελήσαμε να αναφερθούμε στην ανάγκη για μια άσκηση πάνω στην οποιαδήποτε δημιουργική έκφραση, πέρα από την τρομοκρατία των προτύπων.

Αυτή θα είναι ίσως μια έκφραση εσωτερικής αναγκαιότητας, ανταποκρινόμενη στα βιώματα, την προβληματική και την αισθητική παιδεία του καθενός. Έκφραση που αν τυχαίνει να είναι στο χώρο της ζωγραφικής, θα τον οδηγήσει να δηλώσει, μέσα από μια ειδική μορφή εικονογράφησης του κόσμου, την ιδιαίτερη αλήθεια του ή το βαθύτερο τρόπο με τον οποίο βιώνει αυτόν τον κόσμο, επιβεβαιώνοντας ταυτόχρονα το πολύτιμο και ανεπανάληπτο της μοναδικότητάς του, τις βαθύτερες σημασίες που τελικά συντάσσουν και νοηματοδοτούν την ιδιοπροσωπία του υποκειμένου κατά την ατομική ή τη συλλογική του διάταξη⁹.

Η πολλαπλή αυτή ετερογένεια δημιουργικών εκδοχών (χωρίς βέβαια αυτό να σημαίνει ότι οι εκδοχές αυτές είναι ανέγγιχτες από εξωγενείς προσδιορισμούς άλλων κωδικοποιημένων μοντέλων, ταπει-

νού ίσως ύφους¹⁰ ή εικονογραφημένης ρητορίας) δεν προτείνεται με την έννοια ενός πολλαπλασιασμού των πολιτιστικών προϊόντων ή μιας ακόμα περισσότερο ελευθεροφώρας και αδέσμευτης αισθητικής αντίληψης. Ούτε φυσικά σαν συμβολή στη δημιουργία υψηλών αισθητικών πραγματώσεων που θα απαιτούσαν επίμονη άσκηση, βαθειά αισθητική παιδεία, χαρακτηριστικές ικανότητες, ιδιαίτερο έρωτα, και πρόσφορες συνθήκες. Απλώς αποβλέπει να διατηρήσει, μέσω της διαδικασίας αυτής, έναν εσωτερικό διάλογο, που θα διαφυλάξει κάποιες αξίες ακόμα αναπαλλοτρίωτες και αδιαπότιστες από τη βαναυσότητα της ισοπέδωσης και της εμπορευματοποίησης του παντός —εμπορευματοποίησης που τείνει να ακινητοποιήσει ό,τι αντιστέκεται στο πνεύμα της πολιτικής οικονομίας, η οποία εξοβελίζει το «άλλο», εντάσσοντάς το σε εκτεταμένες κατηγορίες ομοίων.

Με τις σκέψεις αυτές θυμηθήκαμε μιαν ανάλογη κουβέντα που είχαμε πριν από μερικά χρόνια με τον Ν. Εγγονόπουλο, ο οποίος απαντώντας σε μια ερώτηση —της τότε φανατικής, «ελιτίστικης» και «μαχόμενης» αισθητικής μας αντίληψης— σχετικά με το τι γυρεύουν τελοσπάντων ζωγράφοι σαν αυτούς που εκθέτουν στον «Παρνασσό», είπε περίπου τα εξής: «Αν σκεφτεί κανείς τη βαρβαρότητα η οποία μας περιβάλλει, τότε είναι παρήγορο να υπάρχουν άνθρωποι, που στο κάτω - κάτω, βρε αδερφέ, δεν πειράζουν κανέναν κάνοντας το κέφι τους».

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Βύρων Λεοντάρης. «Προτάσεις - Μελέτες για την ποίηση», σελ. 30.

2. Peter Fuller. «Η κρίση στον επαγγελματισμό» (από την ανοιχτή συζήτηση με θέμα την αγγλική τέχνη που έγινε στο ICA, Λονδίνο, Φεβρ. 1978) Studio International, τεύχος 989, σελ. 78.

3. Pierre Bourdieu. «Disposition esthétique et compétence artistique», Les Temps Modernes, Φεβρ. 1971, σελ. 1364.

4. Pierre Bourdieu. Στο ίδιο, σελ. 1365.

5. Γιώργος Σεφέρης. «Μονόλογος πάνω στην ποίηση», «Δοκίμες». Εκδ. Φέξη, 1962, σελ. 105.

6. Η εμπορευματική παραγωγή, δύναμη δεσπόζουσα και διεργασία συστατική των συγχρόνων κοινωνιών, κατορθώνει, άλλοτε ακαριαία και άμεσα, άλλοτε έμμεσα και μακροπρόθεσμα, να προσαρτά, χάρη σε ποικίλες και συνεχώς ανανεούμενες μεθόδους, τα διάφορα εγχειρήματα που συνιστούν ή επιδιώκουν να συστήσουν μη προβλεπόμενους σχηματισμούς. Μέσα στο δυνάμει καθολικό κύκλωμα του κεφαλαίου, οι διάφορες δραστηριότητες μετατρέπονται ή προορίζονται να μετατραπούν σε εμπόρευμα, του οποίου η αξία θα ανακεφαλαιοποιηθεί σ' έναν πυρήνα διευρυμένης συσσώρευσης. Έτσι το κεφάλαιο, υποχρεωμένο να παράγεται διευρυμένα, ακριβώς για να μπορεί να διατηρείται, εισχωρεί όλο και πιο βαθιά μέσα στη φύση την οποία και αντιμετωπίζει, κάτω από το πρίσμα της οικονομικής ορθολογικότητας και αξιοποίησης, σαν εμπόρευμα δυνητικό, διαποτίζοντας ταυτόχρονα με τον κόσμο των σημασιών του —αξιών, σκοπών, μέσων, κανόνων και προσδιορισμών— το σύνολο της κοινωνικής ζωής, και εισδύοντας ακόμα και στα πιο προσωπικά πεδία της εμπειρίας.

7. Η εργασία, με τον υποβιβασμό των φορέων της σε εμπόρευμα προορισμένο να παράγει εμπορεύματα, παύει να αποτελεί δημιουργική για τα υποκείμενα έκφραση και εκπίπτει σε μέσο για την εξασφάλιση των υλικών όρων της ύπαρξης, αφού μετατρέπεται σε μέγεθος αφηρημένο, αποβαίνοντας ταυτόχρονα πηγή και μέσο ενός τυπικού εξορθολογισμού που, ως αρχή οργανωτική, επεκτείνεται πλέον σ' ολόκληρη την κοινωνική ζωή. Ωστόσο, «ούτε έξω από την παραγωγή το άτομο διαλέγει ή ελέγχει τους όρους της ύπαρξής του ή καθορίζει τα περιεχόμενα της συνείδησής του —συχνά μάλιστα δεν είναι καν σε θέση να προσδιορίζει αυτά τα περιεχόμενα... γιατί η δομή των σχέσεων μέσα στην διαδικασία της κοινωνικής παραγωγής εκτείνεται και στη σφαίρα όλων των συλλογικών λειτουργιών, κι ακόμα, στις προσωπικότερες περιοχές της ζωής του ατόμου, έτσι που το ετερονομικό κύκλωμα αποβαίνει καθολικό και πλήρες... Πρόκειται, μ' άλλα λόγια, για μια απαλλοτρίωση της ίδιας της αντίληψης για την ελευθερία...». (Από το δοκίμιο του Γιάννη Καλιόρη «Εισαγωγή στο φαινόμενο Τζέημς Μποντ» στο βιβλίο «Παρεμβάσεις», εκδ. Κέδρος, 1981, σελ. 190, 189 και 198 αντιστοίχως).

8. Στα πλαίσια του δυνάμει καθολικού εξορθολογισμού, το κοινωνικό σύστημα του κεφαλαίου, παρουσιάζοντας μιαν αξιοθαύμαστη επεκτατικότητα αλλά και συνοχή, καταφέρνει να ελέγχει και επιμέρους δραστηριότητες, τις οποίες σ' ένα μεγάλο βαθμό προκαθορίζει μέσα από πολύπλοκες όσο και ευλύγιστες νόρμες, σαν τμήματα μιας γενικότερης ενότητας του πολλαπλού, που χαρακτηρίζει τη σύνολη εξουσιαστική του δομή.

9. Οι αναιρέσεις των υποσχέσεων και οι ανεκπλήρωτες επιθυμίες για αυτονομία των ατόμων, στη βάση της σημασίας που συνιστά η μοναδικότητα της κάθε ύπαρξης, φαλκιδεύτηκαν ή ακυρώθηκαν από τις αντιφάσεις του συστήματος, οι οποίες μετέτρεψαν το προσωπικό αντίκρουσμα μιας αναντικατάστατης ιδιαιτερότητας — ή μιας εσωτερικής αλήθειας που στοιχειοθετεί την ειδοποιό της διαφορά— σε μονάδες απρόσωπες, μετρήσιμες και αντικαταστατές. Γιατί εκείνο που υπαγορεύει η εσωτερική του λογική, σαν αναγκαία δηλαδή συνθήκη για τη διατήρησή του, δεν είναι απαντήσεις σε αιτήματα για μιαν ανθρώπινη αρτίωση, μέσα στην οποία οι υλικοί όροι της ύπαρξης περιέχονται μόνο σαν πρωτοβάθμιες ανάγκες, αλλά η αναπαραγωγή και η διεύρυνση αυτού του ίδιου του συστήματος ως αυτοσκοπού και αξίας αυθύπαρκτης. Η δεσπόζουσα λοιπόν καπιταλιστική παραγωγικότητα—μηχανή τροποποιητική των ποιοτήτων σε ποσότητες και μεγέθη, δημιουργός μοντέλων μιας ταχύρρυθμης αντικατάστασης μορφών του εξωτερικού μας τοπίου, και συνεργός στην ερημία ενός «ακατοίκητου εσωτερικού χώρου», όπως θα 'λεγε ο Γιάννης Καλιόρης— συνθέτει τους αναγκαστικούς όρους μέσα στους οποίους αλώνεται και αναλώνεται η σύγχρονη ζωή στο σύνολό της. Μέσα λοιπόν από τις πολλαπλές και πολύτροπες αυταπάτες —που έχουν σαν αναγκαίο τμήμα επαχθείς δουλειές και διαβρωτικές δεοντολογίες— το βιομηχανοποιημένο ήθος εργασίας και οι οριοθετημένοι ορίζοντες μιας κοινωνικής καταξίωσης «εν πνεύματι πολιτικής οικονομίας» εγκλωβίζουν τις απελευθερωτικές τάσεις των ανθρώπων για αιτήματα βάθους και καταστέλλουν τις συνειδητές ή ανεπίγνωστες αναζητήσεις ενός νοήματος ζωής άλλης ποιότητας.

10. Το ύφος, έστω και ταπεινό, δηλώνει πάντοτε μια ανθρώπινη παρουσία. Η έλλειψη ύφους είναι απ-άνθρωπη, όπως η μηχανή ή η σύγχρονη ομαδική υπνοβασία.

ΝΕΕΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
αλεβιζοπουλος

ΦΕΙΔΙΟΥ 14-16 ΑΘΗΝΑ

τηλ. 3600.059

• **ΑΝΑΚΑΤΑ**

.....κι άλλα πολλά

• η οχτωβριανή
επανάσταση
φωτογραφικά ντοκουμέντα

• ελληνες στα λαϊκά
απελευθερωτικά
Χρησίου
Λαζου
κινηματα

ΓΙΑΝΝΗΣ ΙΩΑΝΝΟΥ
Ο ΕΥΡΩΠΑΙΟΣ

Ο Κοσμάς ο Ευρωπαίος είναι ένα γελοιογραφικό πρόσωπο, ο ήρωας του ομώνυμου σατιρικού κόμικ, που δημιουργήθηκε την Πρωτοχρονιά του 1981 με την ευκαιρία της ένταξης της Ελλάδας στην ΕΟΚ. Ένα βιβλίο διασκεδαστικό, με το γνωστό καυστικό πολιτικό κριτήριο του Γιάννη Ιωάννου.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΣΕ ΛΙΓΕΣ ΜΕΡΕΣ

Ο τρίτος δρόμος '83

ΕΛΛΗ ΑΛΕΞΙΟΥ

ΑΠΑΝΤΑ 22
ΥΠΟ ΕΧΕΜΥΘΕΙΑΝ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ

ΙΩΑΝΝΑ ΚΑΡΑΤΖΑΦΕΡΗ

ΟΙ ΔΥΟ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΙ
Μυθιστόρημα

Δεύτερο μέρος μιας τριλογίας που άρχισε με το «Μπαζαγιάζι», όπου η συγγραφέας, με τη χαρακτηριστική της γραφή, καταγράφει με γλώσσα ρέουσα και συγκλονιστικές σκηνές τις ιστορικές εποχές του αιώνα μας, έτσι όπως έγιναν αντιληπτές από τον αφηγητή και σημάδεψαν τη ζωή του τόπου μας.

ΕΛΕΝΗ ΣΑΡΑΝΤΙΤΗ - ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ

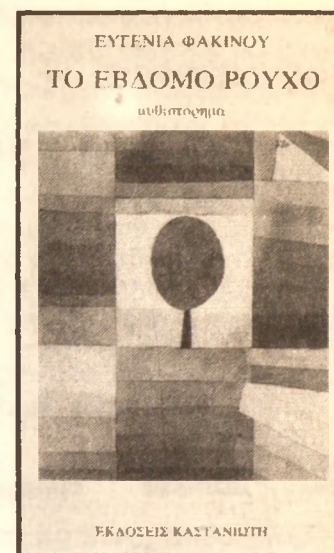
ΤΑ ΔΕΝΤΡΑ ΠΟΥ ΤΑ ΛΕΝΕ
ΝΤΙΒΙ ΝΤΙΒΙ
Διηγήματα

Μια επιλογή από διηγήματα κατά καιρούς δημοσιευμένα σε μεγάλες αθηναϊκές εφημερίδες, γραμμένα με τρυφερότητα, με αγάπη κι ελπίδα για τον άνθρωπο, όπου κι αν βρίσκεται, στην πόλη ή στην επαρχία, όποιος κι αν είναι ο αγώνας του, ό,τι ζωή κι αν κάνει.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΤΡΗΣ
Η ΑΛΗΘΕΙΑ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΦΩΣ
ΠΟΥ ΚΑΙΕΙ

Μόνιμος στις επάλξεις της μαχόμενης δημοσιογραφίας ο Γιάννης Κάτρης, ανατέμνει τη δημόσια ζωή της τελευταίας τριετίας. Με μια σειρά άρθρα, προβάλλει και αποκαλύπτει τη βαθύτερη σημασία γεγονότων και περιστάσεων του δημόσιου βίου, που συνήθως περνούν απαρατήρητα στα «ψιλά» των εφημερίδων. Και, όπως πάντα, κατάφέρνη να εξορύξει από το φαινομενικά ασήμαντο τη βαθύτερη ουσία του, συνδεδεμένη σχεδόν πάντα με τη δηλητηριώδη κληρονομιά του φασισμού, της μισαλλοδοξίας και του δεξιού τρόπου διακυβέρνησης αυτής της χώρας.

ΕΥΓΕΝΙΑ ΦΑΚΙΝΟΥ
ΤΟ ΕΒΔΟΜΟ ΡΟΥΧΟ
Μυθιστόρημα

Όπως και στο πρώτο της μυθιστόρημα, την «Αστραδενή», έτσι και στο «Εβδομο ρούχο» η Ευγενία Φακίνου αγνοεί το χρόνο και φέρνει το παρελθόν στους τόπους του σήμερα. Σκαλίζει μνήμες από αρχαίες τραγωδίες, μύθους και λαϊκές παραδόσεις, ώστε η θεά Δήμητρα, η Περσεφόνη, ο Ορέστης και ο Άι - Νικόλας των Ψαρών να ζουν δίπλα μας, κουβαλώντας ο καθένας τον προσωπικό του μύθο, ανάμεσα σε υπεραστικά λεωφορεία, τρακτέρ και καμινάδες εργοστασίων.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΡΙΤΙΚΗ ΣΚΕΨΗ

ΓΕΩΡΓΟΥΣΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΣΤΑΣ

Τα μετά το θέατρο

ΚΟΥΣΟΥΛΑΣ ΛΟΥΚΑΣ

Μετά τα φιλολογικά

ΜΗΛΙΩΝΗΣ ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ

Υποθέσεις

ΤΣΑΚΝΙΑΣ ΣΠΥΡΟΣ

Δακτυλικά αποτυπώματα

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΦΑΤΣΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ

Πολυτεχνείο '73

Εξέγερση, Κατάληψη, Εισβολή

ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

ΑΛΕΞΙΟΥ ΕΛΛΗ (Άπαντα 22)

Υπό εχεμύθειαν

ΑΣΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΣΤΑΣ

Το δέντρο που χορεύει

(Μυθιστόρημα)

Η γενιά των αιχμαλώτων

(Μυθιστόρημα)

ΚΑΡΑΤΖΑΦΕΡΗ ΙΩΑΝΝΑ

Οι δύο τελευταίοι

(Μυθιστόρημα)

ΜΑΝΟΥΣΑΚΑΣ ΓΙΑΝΝΗΣ

Ο μπαρμπα-Αναστάσης το Σοβιέτ

(Μυθιστόρημα)

Η βράβεψη

(Μυθιστόρημα)

ΦΑΚΙΝΟΥ ΕΥΓΕΝΙΑ

Το έβδομο ρούχο

(Μυθιστόρημα)

ΧΑΡΙΤΟΠΟΥΛΟΣ ΔΙΟΝΥΣΗΣ

Τα παιδιά της Χελιδόνας

(Μυθιστόρημα)

ΕΣΣΕ ΕΡΜΑΝ

Νάρκισσος και Χρυσόστομος

Το τελευταίο καλοκαίρι του Κλίνγκσορ

Παράξενα νέα από κάποιο άλλο άστρο

Το παιχνίδι με τις χάντρες

ΜΠΑΖΕΝ ΕΡΒΕ

Με την οχιά στο χέρι

(Μυθιστόρημα)

ΠΑΡΙΖΕ ΓΚΟΦΡΕΝΤΟ

Το αφεντικό (Μυθιστόρημα)

ΠΟΙΗΣΗ

ΒΟΥΡΛΑΚΗΣ ΚΩΣΤΑΣ

Αλλού φέγγω

ΖΕΡΒΑΣ ΑΝΤΩΝΗΣ

Η Ανάσταση της Κυρα-Τσίνης

ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ

Επιλογή Β'

ΠΑΠΑΔΑΚΗ ΑΘΗΝΑ

Αμνάδα των ατμών

ΠΟΤΑΜΙΤΗΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ

Τα πυρηνικά ποιήματα

ΧΟΥΖΟΥΡΗ ΕΛΕΝΑ

Έρωτος Μάθος

ΕΛΥΑΡ ΠΩΛ

Ποιήματα

ΜΠΛΕΪΚ ΟΥΪΛΙΑΜ

Ποιήματα

(Μετάφραση: Ανδρέας Αγγελάκης)

ΜΠΟΝΦΟΥΑ ΥΒ

Ποιήματα (Μετάφραση: Μηνάς Δημάκης-Χριστόφορος Λιοντάκης)

ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ ΚΑΙ ΝΕΟΥΣ

ΠΕΤΡΟΒΙΤΣ-

ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΥ ΛΟΤΗ

Μιλώντας για τα παιδικά βιβλία

ΑΛΜΠΑΝΟΠΟΥΛΟΥ ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Χόπιτι - Χοπ!

ΒΙΝΜΠΕΡΓΚ ΑΨΗΝΑ ΓΚΡΕΤΑ

Μια πέμπτη του Οκτώβρη

ΒΟΡΟΝΟΒ ΝΙΚΟΛΑΪ

Το κυνήγι των περιστερών

ΓΛΥΚΟΦΡΥΔΗ ΚΑΤΕΡΙΝΑ

Μελήσσιπος

ΔΕΙΛΙΝΟΣ Δ. - ΓΑΪΤΗΣ Γ.

Στο βυθό του Αιγαίου

ΚΙΠΛΙΝΓΚ ΡΑΝΤΓΙΑΡΝΤ

Απίθανες ιστορίες

ΛΟΝΤΟΝ ΤΖΑΚ

Πειρατικές ιστορίες

ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΣΤΑΣ

Έξι κόκκινες ιστορίες με ουρά

ΨΑΡΑΥΤΗ ΛΙΤΣΑ

Στα βήματα του Σαμοθήριου

ΧΙΟΥΜΟΡ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΓΙΑΝΝΗΣ

Ο τρίτος δρόμος '83

Ο Ευρωπαίος

ΓΚΙΟΚΑΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ

Ο Καραγκιόζης στη χώρα των θαυμάτων

ΚΑΛΑΜΑΡΑΣ ΑΝΤΩΝΗΣ

Μην πατάτε το πράσινο

ΜΕΛΕΤΕΣ • ΔΟΚΙΜΙΑ

ΓΕΩΡΓΟΥΣΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΣΤΑΣ

Οι πλάγιες ερωτήσεις του Πορφύριου

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΣΩΤΗΡΗΣ

ΛΕΞΙΚΟ ΟΡΩΝ III

Γλωσσολογίας

ΚΑΚΙΣΗΣ ΣΩΤΗΡΗΣ

Τρόμος στο κολλέγιο και άλλα αστυνομικά δοκίμια

ΚΑΤΡΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ

Η αλήθεια είναι το φως που καίει

ΚΟΝΤΑΡΑΤΟΣ ΣΑΒΒΑΣ

Η εμπειρία του αρχιτεκτονημένου χώρου και το σωματικό σχήμα

ΜΟΣΚΩΦ ΚΩΣΤΗΣ

Η Πράξη και η Σιωπή

Τα όρια του έρωτα και τα όρια

της ιστορίας (Δοκίμια II)

ΜΑΡΙΝΟΣ Γ.-ΚΑΣΙΜΑΤΗΣ Γ.

ΜΑΓΚΑΚΗΣ Γ.Α.-ΡΟΖΑΚΗΣ Χ.-

ΠΑΠΑΣΠΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ Σ.-

ΠΑΝΟΥ Σ.

Για την ποιότητα της δημοκρατίας μας

ΜΑΚ ΛΟΥΕΝ, ΜΑΡΣΑΛ

Μαζικά μέσα επικοινωνίας:

οι προεκτάσεις του ανθρώπου

ΠΑΠΑΔΟΛΑΜΠΑΚΗΣ ΜΑΝΩΛΗΣ

Πραγματικές ουτοπίες

(Χώροι της ελευθερίας II)

ΠΙΕΡΗΣ ΜΙΧΑΛΗΣ

Χώρος, φως και λόγος στην ποίηση του Κ. Καβάφη

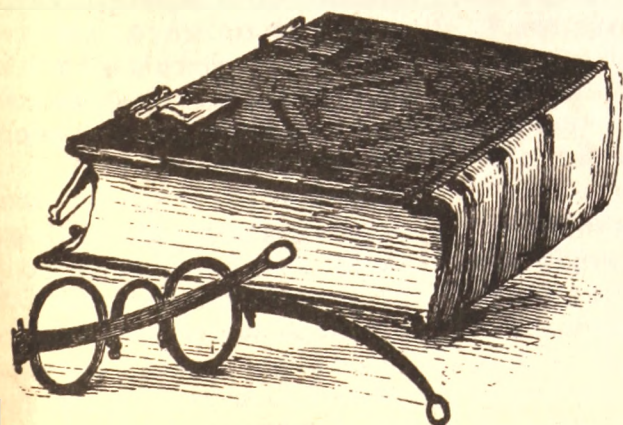
ΣΤΑΜΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ

Λόγος ανθηρός χειρο-νομηθείς

ΚΛΑΣΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

ΠΛΑΤΩΝ - ΙΩΝ

(Εισαγωγή - μετάφραση: Λουκάς Κούσουλας)

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ
ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΕΡΙΟΔΟΣ Α' 1983-1984

TONY MPENET

Φορμαλισμός και Μαρξισμός
Εκδ: Νεφέλη, Αθήνα 1983

Βιβλία σαν κι αυτό του Μπένετ μας παρηγορούν πολλές φορές, για δυο λόγους. Πρώτα πρώτα γιατί επιτέλους μεταφράζονται. Αμέσως μετά γιατί διαπιστώνουμε τελοσπάντων ότι η καθυστέρηση επαφής με πολλά ζωντανά ρεύματα φιλοσοφίας και κριτικής, δεν συμβαίνει μόνο στην χώρα μας. Οι Άγγλοι, έχοντας μια σημαντική παράδοση στην αναλυτική φιλοσοφία και στην λογική, είδαν στη δεκαετία του εξήντα και του εβδομήντα τον στρουκτουραλισμό και τη σημειολογία να κυριαρχούν στα ηπειρωτικά κριτικά ρεύματα, αλλά κράτησαν —όπως συνηθίζουν— μια απόσταση επιφυλακής. Τα τελευταία δέκα χρόνια όμως, όλο και περισσότεροι στράφηκαν σε σχετικές σπουδές διαβλέποντας το κέρδος που θα είχε ο παραδοσιακός θετικισμός τους από την αναλυτικότητα των σχετικών νέων κινημάτων. Έτσι ξαναανακαλύπτουν κι αυτοί με τη σειρά τους την αξία των ρώσων φορμαλιστών γλωσσολόγων και αισθητικών, του τσέχικου στρουκτουραλισμού, του Σωσούρ, κ.ά.

Το βιβλίο του Μπένετ είναι αναμφίβολα από τα καλύτερα στον κόσμο σ' αυτήν την κατεύθυνση, πολύ περισσότερο γιατί ανιχνεύει τη διασύνδεση των σχολών που αναφέρθηκαν πριν με τη μαρξιστική κριτική. Από πληροφοριακή άποψη, είναι σχεδόν πλήρες, αν εξαιρεθεί η αδικαιολόγητη άγνοια παράλληλων εργασιών των Titunik και Mateika στις ΗΠΑ καθώς και η παράληψη αναφοράς σε προεκτάσεις

της φορμαλιστικής σχολής στη σημερινή Ρωσία από τους J. Lotman, B. Uspenski, κ.ά. Η σύνδεση με τη μαρξιστική προβληματική επίσης είναι εκτεταμένη και, θα έλεγα, πλήρης, αν δεν ήταν υπερβολικά κρατημένη στα πλαίσια των απόψεων του Αλτουσέρ και Μασερέ και μόνον. Δεν αμφιβάλω ότι οι δυο αυτοί Γάλλοι διανοητές είναι πολύ σημαντικοί και ευαίσθητοι στην προβληματική του στρουκτουραλισμού, η παραγνώριση ωστόσο της συμβολής του Τζέιμσον στα σχετικά ζητήματα είναι παράδοση.

Τα επιμέρους κεφάλαια του βιβλίου εξετάζουν με τυπική αγγλική πληρότητα όλο το φάσμα των επιμέρους θεμάτων και δίνουν στον αναγνώστη τη δυνατότητα να μυηθεί σε πολλά δύσκολα ζητήματα της γλωσσολογίας, της υφολογίας και της μαρξιστικής προβληματικής για το ύφος.

Γενικά πρόκειται για ένα βιβλίο πολύ χρήσιμο που παρουσιάζεται σε μια έκδοση αξιόπαινα φροντισμένη.

ΒΑΣΙΛΗ ΡΩΤΑ

Κριτικοί στοχασμοί πάνω στην Οδύσσεια του Καζαντζάκη
Αθήνα 1983

Οι στοχασμοί αυτοί του Β. Ρώτα πρωτοδημοσιεύθηκαν στο περιοδικό «Καλλιτεχνικά Νέα», το φθινόπωρο του 1943. Εξακολουθούν να είναι επίκαιροι και χυμώδεις, είτε συμφωνεί κανείς είτε όχι. Ο Ρώτας είχε μια αμεσότητα και απλότητα περιγραφής που κάνει τα κείμενά του απολαυστικά. Κείμενο πολεμικής στην καζαντζακική Οδύσσεια και στο μεταφυσικό ιδεολογικό προσανατολισμό του συγγραφέα.

ΔΗΜ. ΣΤ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ

Άπαντα
Εκδ: Παπαζήση ΑΕΒΕ,
Αθήνα 1983

Το βιβλίο αποτελείται από πέντε τόμους που τιτλοφορούνται: 1) Λαογραφικά 2) Ιστοριογραφικά 3) Θρησκευτικά 4) Λογοτεχνικά 5) Ποικίλα.

Στο έργο αυτό του Δ.Σ. σκιαγραφούνται τα Γιάννενα, η ιστορική τους οντότητα, η παράδοση και η φυσιογνωμία τους, η ατμόσφαιρα και η αυθεντική εποχή τους, οι συντεχνίες και η κοινωνική τους συγκρότηση, όλα διαποτισμένα με τη λεπτεισθητή ποίηση του Γιαννιώτη που έδεσε το όνομά του μαζί τους.

ΜΑΡΙ ΚΑΡΝΤΙΝΑΛ

Με το κλειδί στην πόρτα
Μετ: Νίκος Βώκος
Εκδ: Κέδρος, Αθήνα 1983

Το μυθιστόρημα αυτό είναι ένα αυτοβιογραφικό ημερολόγιο της συγγραφέως. Καταγράφοντας τα γεγονότα και τις σκέψεις που γεννιούνται καθημερινά, δίνει τη φυσιογνωμία μιας οικογένειας στα σύγχρονα κοινωνικά πλαίσια. Τα προβλήματα και οι απόψεις της νεολαίας της εποχής,

παρουσιάζονται με ανάγλυφο και ρεαλιστικό τρόπο.

ΧΑΝΣ ΡΙΧΤΕΡ

Νταντά
Εκδ: Υποδομή, Αθήνα 1983

Ο Ρίχτερ υπήρξε ο ίδιος ένας γνωστός ντανταϊστής καλλιτέχνης. Το χρονικό και η θεώρηση του κινήματος, ωστόσο, έχει την αξία όχι μόνο της μαρτυρίας αλλά και της θεωρητικής ανάλυσης σε βάθος. Η έκδοση αυτού του βιβλίου είναι ένα απόκτημα για την ελληνική βιβλιογραφία, τουλάχιστον για τους νεότερους, αφού οι παλιότεροι ενδιαφερόμενοι σίγουρα κάποτε το χρειάστηκαν και το πήραν σε κάποια άλλη γλώσσα...

Η μετάφραση του Α. Ρικάκη πιστή και ακριβής στο πρωτότυπο, όσο και προσεκτική στις ειδικές ορολογίες των καλλιτεχνικών ρευμάτων.

ΣΟΦΟΚΛΗ

Οιδίποδας τύραννος
Μετ: Στέλλας Μπαζάκου-Μαραγκουδάκη
Εκδ: Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας, Αθήνα 1983

Η σειρά της θεατρικής βιβλιοθήκης αριθμεί, ήδη, 34 έργα. Μια συστηματική προσπάθεια, που συνδυάζει την ποιότητα στις επιλογές, μεταφράσεις καθώς και στην παρουσίαση. Στη συγκεκριμένη έκδοση η μεταφράστρια προκρίνει για τα διαλογικά μέρη τον δεκαπεντασύλλαβο, ενώ μια μεγαλύτερη και πλουσιότερη ποικιλία μέτρων χρησιμοποιείται για τα λυρικά μέρη. Το αποτέλεσμα αυτής της μεταφραστικής προσπάθειας είναι πράγματι πειστικό.

Δ.Π. ΠΑΠΑΔΙΤΣΑΣ

Η Ασώματη
Εκδ: Γνώση, Αθήνα 1983

Σαράντα χρόνια ποιητικής παρουσίας του Παπαδίτσα συμπληρώνονται φέτος. Η νέα του συλλογή ποιημάτων συνεχίζει και κορυφώνει την κατάθεση του σημαντικού ποιητή. Παλιές μνήμες και δράματα, ο φιλοσοφικός κόσμος της «Εναντιοδρομίας», οι μετέπειτα εξελίξεις των μοτίβων του, ο ποιητικός του λόγος, ενσωματώνονται εδώ σε μια νέα συνθετική μορφή, όπου στοιχείο από άλλους μύθους συμπληρώνουν τον προσωπικό χώρο της ποιητικής του. Μεστός λόγος που απαιτεί αλλά και αμείβει τον κόπο αποκωδικοποίησής του.

ΣΠΥΡΟΣ ΠΡΙΦΤΗΣ

Το κυνήγι
Πολυτεχνείου Επιτάφειος
Αθήνα 1983

Μια ποιητική σύνθεση που αποπειράται την αποτίμηση του Πολυτεχνείου συνδέοντας το μήνυμά του με ανάλογα ποιητικά μεγέθη απ' τον Σολωμό, την αρχαία τραγωδία, κι άλλες υψηλές στιγμές της ποίησης. Ίσως γι'

αυτό η συμπαθής προσπάθεια του Πρίφτη γρήγορα καταρρέει κάτω απ' το βάρος της μεγαλήβολης πρόθεσής του που τελικά δεν πραγματώνεται.

FRANK G. WEBER

Ο Επιτήδειος Ουδέτερος
Πρόλογος:
Παν. Κανελλόπουλου
Εκδ: Θετίλη, Αθήνα 1983

Το βιβλίο αυτό —που δυστυχώς αποκτά στις μέρες μας μια επικίνδυνη επικαιρότητα— είναι μια μελέτη της εξωτερικής πολιτικής και της διπλωματίας της Τουρκίας στην διάρκεια του Β' Παγκόσμιου Πολέμου.

Αντίθετα με τα συμπεράσματα ανάλογων δημοσιευμάτων με το ίδιο θέμα, ο Frank G. Weber ισχυρίζεται πως η τουρκική ουδετερότητα δεν πήγαζε από μια τάση διασφάλισης των συνόρων της και της ειρήνης για το λαό της, αλλά από μια λογική αξιοποίησης των αντιθέσεων ανάμεσα στους αντιπάλους προκειμένου να εξυπηρετήσει τις επεκτατικές της βλέψεις και το όραμα της ανασύστασης της χαμένης Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Ανάλογα με την εξέλιξη του πολέμου, οι Τούρκοι ζητούσαν τότε από τους Γερμανούς και τότε από τους Βρετανούς τα Δωδεκάνησα, την Κύπρο, τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου, τη Θεσσαλονίκη, την Αλβανία, τη Νότιο Βουλγαρία, την Κριμαία, την Υπερκαυκασία, το Ιράκ, τη Συρία.

Ο Frank G. Weber, που γεννήθηκε το 1932 στη Φιλαδέλφεια των ΗΠΑ και είναι σήμερα καθηγητής της Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο Τεμπλ της Πενσυλβανίας, στηρίχτηκε για τη μελέτη του αυτή στην έρευνα των βρετανικών και των γερμανικών αρχείων καθώς και σε απομνημονεύματα δημόσιων ανδρών της εποχής. Οι Τούρκοι δεν επέτρεψαν στον συγγραφέα να ερευνήσει τα δικά τους αρχεία.

ΥΜΠΕΡ ΜΟΝΤΕΓΙΕ

Ο δρόμος για την κόλαση είναι στρωμένος με καλές προθέσεις
Εκδ: Γνώση, Αθήνα 1982

Πρόκειται για την ιστορία ενός πρωτοδιορισμένου καθηγητή σε μια γαλλική επαρχιακή πόλη. Η ιστορία για την απολογία ενός φυλακισμένου —υπόπτου για ένα φόνο που δεν έχει καν γίνει.

Ρίχνοντας το φως στα διαφορετικά επίπεδα της δράσης των ηρώων του ο Μοντεγιέ επιχειρεί πετυχημένα κατά τη γνώμη μας — μια αποκάλυψη του εξωτερικού και του εξωφρενικού μέσα από το τυπικό και το συμβατικό.

Είναι ένα διήγημα με ξεκαρδιστικό χιούμορ, με αστυνομικό πλοκή και με μυστήριο που αγγίζει το μεταφυσικό θρίλερ. Στη μεταφορά αυτού του κλίματος έχει βοηθήσει πολύ η προσεγμένη χρήση των λέξεων στην ελληνική μετάφραση.

ΤΑΚΗΣ ΤΖΑΜΑΛΙΚΟΣ

**ΕΧΕΙ ΜΕΛΛΟΝ
Η
ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ;**

ΠΡΟΛΟΓΟΣ
του πρώην Πρωθυπουργού
'Ακαδημαϊκού
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ

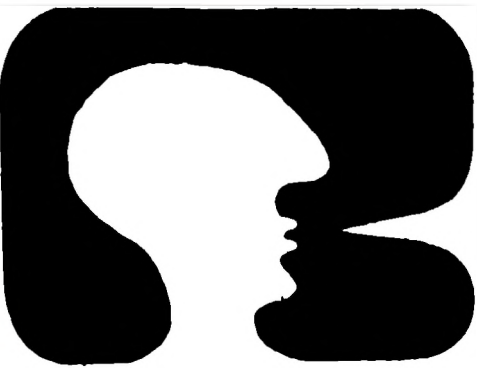

Εκδόσεις «Ιωνία»

Κεντρική Διάθεση:

Αθήνα: Μαυρομιχάλη 15
τηλ. 36.35.223

Θεσ/νίκη: «Κέντρο βιβλίου»
τηλ. 237.463

ΤΑ ΜΙΚΡΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

● Σχόλιο από τον Κ. Παπαναστασίου για τις κομματικές συμπεριφορές:

Αγαπητό «ΑΝΤΙ»,

Επισημαίνω ένα μικρή σημασίας καθ' εαυτό γεγονός γιατί το θεωρώ χαρακτηριστικό δείγμα ευρύτερης νοοτροπίας - πρακτικής που διέπει μέρος μιας αξιοκατάκριτης νοοτροπίας που τείνει να παγιωθεί:

Στις καταθέσεις στεφάνων κατά τον εορασμό της επετείου της 28ης Οκτωβρίου στο άγαλμα Γρηγορίου του Ε' στη Νέα Σμύρνη ο εκπρόσωπος της νεολαίας του ΚΚΕ κατέθεσε το στεφάνι έχοντας επιδεικτικά τοποθετημένη στην εξωτερική τσέπη του σακκακιού του την εφημερίδα «Ριζοσπάστης».

Δεν γνωρίζω αν αυτό το έκανε για να παράσχει αποδείξεις κομματικής συνέπειας, ή για να ασκήσει κομματική επιρροή στον παριστάμενο κόσμο. Στην πρώτη περίπτωση βέβαια η πράξη αποτελεί δείγμα αξιολύπησης κατάστασης, στην δεύτερη δείγμα ατελέσφορης μεθόδου επιρροής, όπως αποδείχθηκε:

Ο εν λόγω εκπρόσωπος χειροκροτήθηκε μόνο από μια μικρή μερίδα ημετέρων —περί αυτών. Η συντριπτικά μεγάλη μερίδα του κόσμου σιωπηρώς τον απεδόκιμασε ενώ γενικώς δεν έλειπε η διάθεση χειροκροτημάτων όπως απεδείχθη από το ότι καταχειροκροτήθηκαν ο εκπρόσωπος του ΚΚΕ Εσ. και του ΚΟΔΗΣΟ που διεκρίθηκαν για τη σοβαρότητα και σεμνότητά τους.

Ευχαριστώ για τη φιλοξενία
Κώστας Παπαναστασίου

ΓΙΑ ΤΟ «ΑΝΤΙ»

● Κατηγορίες, παρατηρήσεις από τον επιστολογράφο μας:

κύριε Διευθυντά,

Δεν μπορώ να καταλάβω γιατί ένα περιοδικό με 244 τεύχη πίσω του εξακολουθεί να εκδίδεται με αυτή την άθλια, μπακαλίστικη καλύτερα, μορφή. Εξώφυλλα αισχίστου είδους, χαρτί τελευταίας ποιότητας, τυπογραφικά γράμματα που αναδίδουν μια δυσάρεστη οσμή. Φωτογραφίες σκουρόμαυρες. Με δυο λόγια η εμφάνιση του περιοδικού είναι αδικαιολόγητη, πολύ περισσότερο αδικαιολόγητη όταν ξεφυλλίσει κανείς καινούργια περιοδικά, όπως ο Σχολιαστής, η Αριστερά σήμερα, Θέσεις και άλλα, τα οποία έχουν αξιοζήλευτη ποιότητα (εκτύπωση, χαρτί, φωτογραφίες, εξώφυλ-

λο). Γιατί το ΑΝΤΙ έχει μείνει τόσο πολύ πίσω;

Δύο ακόμη ερωτήσεις. Πρώτο, γιατί τα παλιά τεύχη πωλούνται 80 δρχ. αντί της αναγραφόμενης κάθε φορά τιμής ή έστω αντί της τρέχουσας τιμής; Δεύτερο, γιατί ενώ μερικά βιβλιοπωλεία κάνουν μια μικρή έκπτωση σε όλα τα περιοδικά, στο περιοδικό σας δεν έχουν κανένα περιθώριο έκπτωσης έστω και μιας δραχμής;

Φιλικά

Βασίλης Δημόπουλος

● Σ.Σ. Απαντήσεις και με τη σειρά: Το ΑΝΤΙ προτιμά να κρατά χαμηλά την τιμή πώλησής από το να τυπώνεται σε ακριβό χαρτί. Η λογική του κυνηγητού της καλύτερης εμφάνισης οδηγεί στα περιοδικά ποικίλης ύλης. Δεν θα θέλαμε να μας πούνε «Αριστερό Φαντάζιο». Βέβαια προσπαθούμε να κρατούμε κάποιο επίπεδο και στην εμφάνιση. Η έρευνα που κάνουμε αυτό τον καιρό ελπίζουμε πως θα μας δώσει μια συνολικά αντικειμενική εικόνα του πώς μας βλέπουν οι αναγνώστες μας. στις άλλες «ερωτήσεις»: Σε όλα τα έντυπα τα παλιά τεύχη είναι ακριβότερα. Μήπως ο Β.Δ. δοκίμασε να αγοράσει μια εφημερίδα παλιότερη από δυο μήνες; Τον πληροφορούμε ότι κοστίζει 300 δρχ. Η διαλογή, αποθήκευση και παρακαταθήκη παλιών τευχών δυστυχώς έχει κόστος. Τώρα γιατί τα βιβλιοπωλεία δεν κάνουν έκπτωση για το ΑΝΤΙ; Δεν νομίζουμε ότι είμαστε αρμόδιοι να απαντήσουμε. Ίσως ο λόγος να βρίσκεται στο ότι το ΑΝΤΙ έχει πραγματικά μικρά περιθώρια εκπτώσεων προς τους βιβλιοπωλές και περισσότερη ζήτηση από τους αγοραστές των βιβλιοπωλείων.

Κλείνοντας, θα ζητήσουμε από τον φίλο Β.Δ. να καταλάβει πως όλα τα προβλήματα που θίγει είναι κυρίως οικονομικής φύσης. Το «ΑΝΤΙ» επιβιώνει προσπαθώντας να παίξει σωστά το παιχνίδι με τα οικονομικά της έκδοσης κάθε 15 μέρες. Οι δικές του μεμψιμοιρίες είναι για μας σοβαρός προβληματισμός αλλά δεν θα μπορούσε να συμφωνήσει μαζί μας ότι η προτεραιότητα δεν πρέπει να δίνεται στην εμφάνιση; Κλείνοντας, θέλουμε πάντως να τον ευχαριστήσουμε γιατί κάθε παρατήρηση, γκρίνια, ή κριτική των αναγνωστών μας, μας βοηθά στο να προσπαθούμε —όσο μπορούμε— για το καλύτερο.

● Παρατηρήσεις από αναγνώστη μας που θα συνεχίσει να μας διαβάζει «όσο παραμένουμε αντιδογματικοί». Βέβαια, θεωρούμε άλλου είδους καταναγκασμό και δογματισμό, αυτή την άποψη, κάθε αποκλεισμός, δεν είναι λίγο, δογματισμός;

ΑΝΤΙ,

Συμπληρώθηκαν 8 μήνες από τότε που άρχισα να σε διαβάζω και πιστεύω ότι έχω διαμορφώσει μια σωστή και όσο το δυνατόν

αντικειμενική αντίληψη γύρω από σένα (το έμψυχο δυναμικό σου, την απρόσωπη «γραμμή» που ακολουθείς).

Πιστεύω ότι κρατάς την πιο σωστή θέση απέναντι σ' όλες τις δυνάμεις της Αριστεράς (αν κι έχεις «φιλοσεωτετικές» τάσεις). Η στάση σου όμως απέναντι στην τραγωδία του τζάμπο έδειξε ότι πιστεύεις ότι μία αντισοβιετική στάση έχει ψωμί και κερδίζει αναγνώστες. Τι ανάγκη όμως έχεις από αναγνώστες «δογματικά» αντιΚΚΕ και αντισοβιετικούς;

Πιστεύω ότι το αναγνωστικό σου κοινό (στην πλειοψηφία του) είναι απαλλαγμένο από δογματισμούς κι εμπάθειες, πράγματα που μαστίζουν την Αριστερά χρόνια τώρα. Τέτοιοι αναγνώστες πότερο κακό σου κάνουν παρά καλό.

Αυτά στα γενικά. Ειδικά τώρα θέλω να αναφερθώ στο εξαιρετικό άρθρο του Γιώργη Κατηφόρη: «Μύθος και πραγματικότητα στην Εθνική Αντίσταση», και συγκεκριμένα στη φράση: Το ΕΑΜ δε δοκίμασε να δημιουργήσει σοσιαλιστικούς θεσμούς στη διάρκεια του Εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα ούτε καν στις περιοχές που είχε σταθερά κάτω από τον έλεγχό του». Αν ο Γ. Κατηφόρης είχε διαβάσει το βιβλίο του αγνού αγωνιστή και πατριώτη Γεωργούλα Μπέικου «ΕΑΜ ΚΑΙ ΛΑΪΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ» πιστεύω ότι θα είχε αναθεωρήσει τις θέσεις του αυτές και θα μπορούσε να δει πιο καθαρά τι είχε συμβεί τότε (τον τιμά ιδιαίτερα που δηλώνει από την αρχή ότι δεν έχει ίδια αντίληψη των γεγονότων).

Παρά το ψεγάδι αυτό παραμένει μνημιώδες και εξαιρετικά προσεγμένο (με ενθουσίασε ομολογώ).

Κλείνω το γράμμα μου παρακαλώντας να δημοσιευθεί και να συνεχίσει το ΑΝΤΙ να είναι το πιο αντικειμενικό περιοδικό του προοδευτικού χώρου.

Π. Νικολόπουλος

ΣΥΜΠΑΘΗΤΙΚΑ

● Το γράμμα που ακολουθεί υπογράφει «συμπαθητικά»:

Αγαπητό ΑΝΤΙ,

Σε διαβάζω όταν επικοινωνώ μαζί σου —όταν δηλαδή έχεις κάτι να μας πεις. Σου γράφω, όταν δεν επικοινωνώ μαζί σου. Υπάρχει έτσι μια σχέση ανταπόδοσης αποδέκτη-αποστολέα. Οι αλληλογράφοι των εντύπων είναι πολλών ειδών και κατηγοριών. Ο δικός μου τρόπος είναι να προσπαθώ να σου θυμήσω την ανάγκη να επικοινωνείς «ατομικά» με τον κάθε αναγνώστη σου. Να είσαι δηλαδή κάθε στιγμή παρόν για τον καθένα από μας. Καλά, βέβαια, κατανοώ τον «συλλογικό» χαρακτήρα σου.

Πώς βγήκαν όλα αυτά; Μα ίσως φταιει η έρευνα που δημο-

σίευσε στο τεύχος που κρατώ. Σου γράφω αυτό το γράμμα γιατί μισώ εκείνα τα μικρά τετράγωνα κουτάκια που θα καταμετρήσεις στατιστικά. Τόσα «ναι» και τόσα «όχι». Γιατί εσείς οι αναθεωρητές ξεχνάτε το μνημιώδες εκείνο «πίστευε και μη ερεύνα»;

Συμπαθητικά
Αγγ. Ευγεκίης

ΑΝΟΙΚΤΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

● Ανοικτή επιστολή απευθύνει προς τον πρωθυπουργό κ. Ανδρέα Παπανδρέου, ο Θανάσης Καλόμαλος, παλιό στέλεχος του ΠΑΣΟΚ:

Αγαπητέ μου κ. Πρόεδρε,

Γράφω επιστολή κι όχι άρθρο, διότι σε μια τέτοια στιγμή περισσότερο από λεπτομερείς αναλύσεις χρειάζονται προτάσεις για ενέργειες, σε κείνον που θα πάρει τις αποφάσεις και θα προβεί στις ενέργειες και τη γράφω ανοικτή επειδή το Κυπριακό αφορά όλους και τον καθένα μας, έτσι που κάθε σκέψη και κάθε πρόταση καλό είναι να κυκλοφορεί, όσο γίνεται ευρύτερα.

Πρώτα-πρώτα θέλω να σημειώσω ότι μια πολιτική «εθνικοποίησης» ή «επανεθνικοποίησης» του Κυπριακού, όσο κι αν ήταν αναγκαία για λόγους ενδοελληνικούς, είχε το τεράστιο ελάττωμα ότι κατ' ανάγκη εμφανιζόταν και προς τα έξω σε διεθνής ελληνική θέση. Όταν λοιπόν ντε φάκτο η Κύπρος ήταν διχοτομημένη, κι όταν nationality σημαίνει όχι «εθνικότητα» παρά «υπηκοότητα» και nation σημαίνει όχι ακριβώς «έθνος» παρά «Κράτος - έθνος», μοιραία η εθνικοποίηση αναφερόταν, είτε λεγόταν είτε όχι στην ένωση, δηλαδή στις συγκεκριμένες συνθήκες στη διπλή ένωση.

Η πολιτική λοιπόν της «εθνικοποίησης» απότυχε διπλά. Απότυχε όταν την επίσκεψή σου στην Κύπρο διαδέχθηκε σε άμεση απάντηση η επίσκεψη του Τούρκου Πρωθυπουργού στους δικούς του «ομοεθνείς». Κι απότυχε ακόμη χειρότε-

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

ANDREA DWORKIN
ΠΟΡΝΟΓΡΑΦΙΑ
ΚΑΙ ΑΝΑΡΧΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΟΥΤΟΠΙΑ
Νικητάρ 8-10 ΑΘΗΝΑ
τηλ: 36.38.696

ρα, όταν εμείς οι ίδιοι μετά την ανακήρυξη του ψευτοκράτους του Ντενκτάς αναγκαστήκαμε, είτε με πλακάτ, είτε με δηλώσεις, είτε με γραφτά να ζητάμε «Κύπρο ανεξάρτητη, ενιαία και αδιαίρετη», δηλαδή όχι ενωμένη κι όχι ενοποιησιμη με την Ελλάδα.

Σωστά λοιπόν άλλαξε πορεία και δέχθηκε την πρωτοβουλία Γκουεγιάρ. Και το πόσο σωστά έκανε φάνηκε από την τουρκική αντίδραση. Πραγματικά η Τουρκία ήταν πολύ καλά βολεμένη με τις ελληνικές ανυποχώρητες θέσεις, που ήταν αδύναμες να πραγματοποιηθούν, και με μια πραγματικότητα, σχεδόν όπως την ήθελε, ώστε δεν είχε κανένα λόγο να μην παγώνει αυτό το αδιέξοδο. Η ανακήρυξη του ψευτοκράτους έγινε για να ματαιώσει το διάλογο, που εξανάγκαζε η πρωτοβουλία Γκουεγιάρ, ή έστω, αν αυτό δεν πετυχαινόταν, να προσφέρει ένα επιπλέον πλεονέκτημα διαπραγματευτικό: πέρα από το ντε φάκτο και ένα ντε γιούρε στάτους κβο.

Κι ερχόμαστε τώρα στην πολιτική της διεθνοποίησης. Η επιτυχία αυτής της πολιτικής, με τις διεθνείς αντιδράσεις και καταδίκες του ψευτοκράτους, που ακολούθησαν, πιθανώς αντιστάθμισε ή και αντέστρεψε το τούρκικο πλεονέκτημα της ανακήρυξης. Όμως αυτή η επιτυχία της διεθνοποίησης δεν μπορεί να υπάρχει παρά μόνο στα πλαίσια κάποιας διαπραγμάτευσης. Χωρίς αυτήν είναι ανύπαρκτη, αφού η ανημποριά ή και απροθυμία της διεθνούς κοινότητας παραμένει η γνωστή, βάζοντας τα όρια και την ανεπάρκεια οποιασδήποτε πολιτικής διεθνοποίησης και της επιτυχίας της.

Το ΚΚΕ με τις δηλώσεις του της 27.11.83 συνιστά εμμονή στη διεθνοποίηση και βελτίωσή της σε «δυναμική διεθνοποίηση». Κανείς όμως δε θα μπορούσε να κινητοποιηθεί και να πετύχει περισσότερα απ' όσα πέτυχε η ελληνική κυβέρνηση σε συνεργασία και με την Κυπριακή. Δυστυχώς η δυναμικότητα, δηλαδή η αποτελεσματικότητα, της διεθνούς ανάμιξης στο Κυπριακό εξαρτάται σε τελική ανάλυση από τη βούληση και τη δυνατότητα της διεθνούς κοινότητας. Τι πιο συγκεκριμένο περιμένει το ΚΚΕ από μια «δυναμική» διεθνοποίηση; «τη σύγκληση διεθνούς αντιπροσωπευτικής διάσκεψης στα πλαίσια του ΟΗΕ»!! Αλλά δεν αξίζει να εξετάσουμε σοβαρά μια πρόταση, που ολοφάνερα στερείται σοβαρότητας; δυστυχώς είναι προφανέστατο από τη δήλωση, ότι (τουλάχιστον αυτή τη στιγμή) το ενδιαφέρον του ΚΚΕ αλλού εστιάζεται κι όχι στην τύχη της Κύπρου ή της Ελλάδας.

Δεν υπάρχουν πολλοί δρόμοι προς επιλογή. Όταν δεν μπορούμε να επέμβουμε δυναμικά για ν' αποκρούσουμε την κατάλυση της νομιμότητας στη Βόρειο Κύπρο· όταν δεν μπορούμε να περιμένουμε δυναμική επέμβαση ούτε από τον ΟΗΕ ούτε από κανέναν άλλο διεθνή Οργανισμό· όταν ξέρουμε ότι τα όποια «εμπάρκο», ή απαγορεύσεις επικοινωνίας με το ψευτοκράτος κτλ. η Τουρκία θα τα υπομείνει, όπως τα υπόμεινε κι άλλοτε· τότε δε μας απομένει παρά μια επιλογή: ή θ' αρνηθούμε να δεχθούμε τετελεσμένα, δηλαδή την πραγματικότητα, θ' αρνηθούμε να συζητήσουμε με την Τουρκία, αν δεν αποσύρει τα στρατεύματά της από τη Β. Κύπρο (οπότε η Τουρκία δε θα το κά-

νει για να μη συζητήσουμε) και στην περίπτωση αυτή εμείς θα μεινουμε, όπως κάναμε πάντοτε μέχρι τώρα, αταλάντευτοι με το κρυστάλλινο δίκιο μας, και η Τουρκία θα μείνει με μια πραγματικότητα περίπου στα μέτρα της, ή θα βρούμε κάποιο τρόπο για κάποια διαπραγμάτευση άμεση ή έμμεση, τώρα, για ν' αξιοποιήσουμε την επιτυχία της διεθνούς καταδίκης, προτού ξεχαστεί.

Τη διαπραγμάτευση αυτή συμφέρον έχουμε να την τοποθετήσουμε σε κείνα τα πλαίσια, που δείχνουν να έχουν τα περισσότερα πλεονεκτήματα για μας. Άσχετα λοιπόν με τις μύχιες σκέψεις και τους απώτερους στόχους Άγγλων, ΗΠΑ και ΕΟΚ κι άσχετα με τις σχετικές απορίες μας (ΑΝΤΙ 246 σελ. 4) «... η Δύση (και μόνο η Δύση) μοιάζει να θέλει και να μπορεί να πιέσει την Τουρκία» (ΑΝΤΙ 246 σελ. 5). Εκεί λοιπόν πρέπει να στήσουμε τη διαπραγμάτευση, όσο κι αν αυτό μας ξενίζει, πολύ περισσότερο που αυτό το πλαίσιο η Τουρκία δεν μπορεί να το αποφύγει. Κι αν η διαπραγμάτευση αποτύχει επειδή η Τουρκία θα επιμένει σε συνομοσπονδία ή άλλες απαράδεκτες λύσεις, και πάλι δε θα βγούμε πιο χαμένοι, απ' ό,τι είμαστε τώρα.

Αυτά όμως ή παρόμοια ίσως είναι γνωστά. Εκείνο που θέλω κυρίως να υπογραμμίσω είναι το ότι έχει ωριμάσει τελευταία κι έχει γίνει γενικότερα εμφανής μια καινούρια στάση απέναντι στο Κυπριακό. Επί πολλά χρόνια υπήρχε μια νοσταλγία για τον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα, μια εμμονή στην ιδεολογία, μια ενοχή που «η πατριωτική ευαισθησία που πλημμύριζε τους δρόμους... αποτελεί πια παρελθόν» (Σ. Λυγερός ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ 10, σελ. 15), που το «μάθαμε, το χωνέψαμε πως δεν πρέπει να ζητάμε ένωση» (Σ. Καβουνίδης ΑΝΤΙ 246, σελ. 10) και μια καταγγελία για τη συνθηκολόγηση ημών των ιδίων ή των γύρω μας (δες π.χ. τα ΤΕΤΡΑΔΙΑ). Τώρα προβάλλει μια άλλη, αντίστροφη ενοχή, που μας λέει ότι από το 1950 μέχρι σήμερα από μικροαστικό κρετινισμό και μαξιμαλισμό τορπιλίζαμε τη λύση του Κυπριακού, έτσι που κάθε χρόνο να γίνεται χειρότερο.

Γι' αυτό, θέλω να καταλήξω, κ. Πρόεδρε ότι:

Μόνο ιδιοτελείς, ηλίθιοι, ή υπηρέτες ξένων συμφερόντων, θα σε κατηγορήσουν ως εθνικό μειοδότη, αν διαπραγματευθείς. Οι καλοπροαίρετοι, μπορεί να διαφωνήσουν, αλλά θα σεβαστούν την επιλογή σου.

Από την ελληνική κυβέρνηση περιμένουμε ενέργειες κι όχι μετατόπιση ευθυνών κι αναμονή να μας πει τι θέλει ο κ. Κυπριανού.

Περιμένουμε να γίνει αυτό που κρίνει η Κυβέρνηση σωστό, χωρίς δεσμεύσεις από χθεσινές αντίθετες θέσεις, διότι αυτές τις θέσεις κανείς δεν τις υποστηρίζει πια σοβαρά.

Τέλος θέλω να πω, ότι για τους περισσότερους, που αποδέχονται αυτά που προτείνω, η αντιρωική, μίζερη κι άχαρη φρονιμάδα τους δεν είναι απόρροια συμβιβασμού, κι εθνικής υποτονικότητας, αλλ' αντίθετα παράγωγο εθνικού ενδιαφέροντος για τους ξεσπιτωμένους ματοκυλισμένους Ελληνοκύπριους, στην πλάτη των οποίων, εμείς εδώ εκ του μακρόθεν ξεδιπλώναμε την ανυποχωρητικότητα μας.

Θανάσης Καλόμαλος
τέως μέλος ΚΕΜΕΔΙΑ/ΠΑΣΟΚ

**ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ**
Δημοχάρους 60
115 21 Αθήνα
Τηλ. 72.32.713 — 72.32.819

- Εκδότης:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δεινοκράτους 131
115 21 Αθήνα
- Υπεύθυνος τυπογραφείου:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΒΛΑΧΟΣ
Μιλτιάδου 23β
Χαλάνδρι
- Δημόσιες σχέσεις
Διαφημίσεις:
ΤΑΚΗΣ ΜΩΡΑΪΤΗΣ
- Καλλιτεχνική επιμέλεια:
ΜΠ. ΜΠΟΖΕΝΑ
- Μοντάζ:
ΤΑΣΙΑ ΛΕΒΟΝ
- Φωτοστοιχειοθεσία:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ» ΕΠΕ
Δεινοκράτους 131
Τηλ. 72.29.237
- Αναπαραγωγή φιλμς:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ» ΕΠΕ
Δεινοκράτους 131
Τηλ. 72.29.237

«ΛΙΘΟΤΥΠ» Α.Ε.
Ιασιού 5 - Περιστέρι
Τηλ. 57.22.201

- Κάθε ενυπόγραφο άρθρο εκφράζει την προσωπική άποψη του συγγραφέα του.
- Χειρόγραφα δεν επιστρέφονται.

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Εσωτερικού

Εξαμ. 600 δρχ. - Ετήσια 1.200
Ετήσια Οργανισμών
Τραπεζών, κτλ.: 4.000 δρχ.
Φοιτητική έκπτωση 15%

Εξωτερικού

Ευρώπη - Μεσογ. χώρες:

εξάμηνη: απλή δολ. 11
" αεροπ. δολ. 13
ετήσια: απλή δολ. 22
" αεροπ. δολ. 28

Η.Π.Α. - Καναδάς - Αν. Ασία:

εξάμηνη: απλή δολ. 11
" αεροπ. δολ. 15
ετήσια: απλή δολ. 22
" αεροπ. δολ. 30

Αυστραλία - Ωκεανία:

εξάμηνη: απλή δολ. 11
" αεροπ. δολ. 20
ετήσια: απλή δολ. 22
" αεροπ. δολ. 40

- Εμβάσματα, επιταγές:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δημοχάρους 60,
115 21 ΑΘΗΝΑ

- ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: δρχ. 50
- ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: δρχ. 80

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

- Για τα βιβλιοπωλεία της Αθήνας:

Εκδόσεις «Νεφέλη»

Μαυρομιχάλη 9,

Τηλ. 36.07.744 - 36.39.982

- Για τα βιβλιοπωλεία

Β. Ελλάδας: Βιβλιοπωλείο

Μ. Κοτζιά και Σια Ο.Ε.

Τσιμισκή 78, τηλ. 279.720

546 22 Θεσσαλονίκη

ΜΙΧΑΗΛ Σ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ατέρμονας κύκλος

εκδόσεις «ΤΕΧΝΗ και ΛΟΓΟΣ» ΑΘΗΝΑ

Εκδόσεις
ΝΕΦΕΛΗ

Μαυρομιχάλη 9
Αθήνα

τηλ. 36.07.744

Την ιδέα αυτού του βιβλίου μου την έδωσε η μουσική. Συγκεκριμένα ο CLAUDE DEBUSSY. Η ακουστική εξέλιξη των μουσικών θεμάτων του υπήρξε κύρια πηγή έμπνευσης. Το γράψιμο σε πολλά σημεία, οι ίδιες αυτές λέξεις, συμβολίζουν νότες πάνω σ' ένα πεντάγραμμο. Αποτελούν ένα μουσικό κομμάτι. Συχνά η ένταση φτάνει τα όρια του παραλόγου και σ' άλλα γίνεται απλά ρομαντική ευχάριστη.

**Σύγχρονη
λογοτεχνία
για παιδιά
και για νέους**

**Ρ. Γκιγιό
Ο κύριος
των ελεφάντων**

**Ε. Καίστνερ
Ο Αντώνης και
η Κουκιδίτσα**

**Ε. Βαλαβάνη
Στη λαϊκή!
Στη λαϊκή!**

**Σειρά
χαρούμενες
διακοπές
Ρ. Καρθαίου
και Κ. Μάνου-
Πασσά**

ΒΙΒΛΙΑ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ ΚΑΙ ΓΙΑ ΝΕΟΥΣ

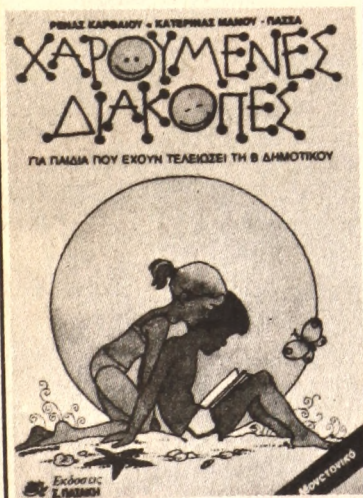
ΜΟΝΟΤΟΝΙΚΟ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ
Νικηταρά 3, 106 78 Αθήνα
Τηλ. 3638362

**Βιβλία
με πολύχρωμη
εικονογράφηση
για παιδιά
μικρής
ηλικίας**

**Α. Πέτροβιτς
Ανδρουτσοπούλου
Παραμύθια από
την Αφρική**

**Γ. Σουρέλη
Παιχνίδι
χωρίς κανόνες**

**Ρ. Εσκαρπίν
Επιτυχίες
του Ρουλαμπός**

- Παραμύθια των Γκριμμ
- Σειρά «Διαβάζουμε και ζωγραφίζουμε»
- Βιβλιοθήκη «Κουνελάκια»

ΓΙΑΝΝΗΣ ΒΟΥΛΤΕΨΗΣ

Συναγωνιστής 'Ακέλας

Ένας ρεπόρτερ θυμάται

· Μικρές και μεγάλες στιγμές
στό αντάρτικο

Μαχητές, καπετάνιοι και καθοδηγητές
στήν καθημερινή τους ζωή
και στή μάχη

Μέ τά κουπιά προς την
έλευθερία. 'Η μάχη της
'Αμφιλοχίας. 'Η σύγκρουση
μέ τον ΕΔΕΣ

'Ονόματα γνωστά και άγνωστα.
'Ηρωισμοί και αδυναμίες.

'Η ζωή του αντάρτη όπως
τή θυμάται και την αφηγείται
σήμερα ο δημοσιογράφος
Γιάννης Βούλτεψης

Εκδόσεις Γλάρος

ΟΕΜΙΣΤΟΚΛΕΟΥΣ 31 • ΑΘΗΝΑ 141 • ΤΗΛ. 36 18 457